

*A Magyar
Művészeti
Akadémia
Évkönyve*
2021

A zsánerfotókat és az Akadémia rendes tagjainak portréit a könyvben, az itt jelzett kivételektől eltekintve az MMA (Bogár Mariann, Cseresnyés Márk, Lugosi Lugo László, Nyirkos Zsófia, Nyiró Simon, Szöllősi Mátyás, Török Máté, Walter Péter) készítette.

Kivételek az Arcképcsarnokban: Baráti Kristóf, Marton László, Mócsényi Mihály, Pollák Róbert, Pregitzer Fruzsina, Rost Andrea, Rostoka László, Sass Sylvia, Szenik Ilona, Tokody Ilona, Turányi Gábor, Zoboki Gábor, Zsigmond Vilmos. Bárdos Lajos, Gyöngyössy Imre, Hofer Miklós, Lakner László, Ratkó József, Taxner-Tóth Ernő, Várkonyi Zoltán – az MTI Archívumából.

Korzenszky Richárd portréképét Thaler Tamás készítette. Csókos Varga Györgyi portréképét Zsubori Ervin készítette.

A posztumusz tiszteleti tagok portréit az alább jelzett kivételektől eltekintve Lugosi Lugo László készítette.

Berki Viola, Határ Győző, Sinkovits Imre – MTI; Károly Amy – Geleta László; Lászlóffy Aladár – Szőcs Gyöngyi; Somogyi József – Ruska Judit; Pierre Vago – családi kép.

© Magyar Művészeti Akadémia, 2021

Szerkesztette: Békési Attila

A kötetet tervezte:

Árendás József – Tóth Tamás / ár&ás Bt.

A MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA
ÉVKÖNYVE
2021

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

- AJÁNLÁS – Vashegyi György 6

AKADÉMIAI NAPLÓ

- 2021 főbb akadémiai eseményei képekkel 8

TALÁLKOZÁSOK A MAKOVECZ UTCÁBAN

- A 2021. évi klubestek időrendi programlistája 28

BESZÉLGETÉSEK

- ÉRTÉKTARTÓ ÉS ÉRTÉKTEREMTŐ SZEMLÉLET
Beszélgetés Vashegyi Györggyel, a Magyar Művészeti Akadémia elnökével 34
- „AZ ELSŐ TÍZÉVES MUNKÁNK JÓ ALAPOT AD”
Interjú dr. Kucsera Tamás Gergellyel, a Magyar Művészeti Akadémia
leköszönő főtítkárával 36
- „MOST ITT SZÁMÍTANAK RÁM IGAZÁN”
Interjú dr. Richly Gáborral, a Magyar Művészeti Akadémia
megválasztott főtítkárával 38

10 ÉVE KÖZTESTÜLET A MAGYAR MŰVÉSZETI AKADEMIA 41

INTÉZMÉNYEK, PROGRAMOK

- Pesti Vigadó 48
- Múcsarnok 50
- Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet 52
Művészeti Ösztöndíjprogram 57
Makovecz Központ és Archívum 59
- A Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ 61
- A Magyar Művészeti Akadémia nemzetközi és határon túli tevékenysége 64

MŰVÉSZETI DOKUMENTÁCIÓ

- Akadémikusportrék – MMA-portréfilmek a köztvévé műsorán 2021-ben 70
- A Magyar Művészeti Akadémia Kiadó 74
2021-ben megjelent kiadványok 76
Portréfilm-gyártás, videó-szolgáltatás 81
A Magyar Művészet 2021. évi lapszámai 82

IN MEMORIAM

- JANKOVICS MARCELL (1941–2021) 86
- ALMÁSI ISTVÁN (1934–2021) 96
- BALASSA SÁNDOR (1935–2021) 98
- GYULAI LÍVIUSZ (1937–2021) 115
- KALÁSZ MÁRTON (1934–2021) 121
- LOVAS ILONA (1946–2021) 123

■ BENKŐ SAMU (1928–2021) 102	■ MAROSI MIKLÓS (1942–2021) 125
■ CSÍKSZENTMIHÁLYI RÓBERT
(1940–2021) 105	■ DR. NAGY ATTILA (1955–2021) 129
■ FARKAS ÁRPÁD (1944–2021) 108	■ NAGY JÁNOS (1935–2021) 131
■ GÁL SÁNDOR (1937–2021) 109	■ SZENTKIRÁLYI MIKLÓS
(1943–2021) 136
■ GULYÁS JÁNOS (1946–2021) 113	■ TÖRÖK FERENC (1936–2021) 138

A NEMZET MŰVÉSZEI 143

ARCKÉPCSARNOK

- A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjai **154**
- A Magyar Művészeti Akadémia levelező tagjai **169**
- A Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagjai **173**
- A Magyar Művészeti Akadémia pártoló tagjai **174**
- A Magyar Művészeti Akadémia nem akadémikus köztestületi tagjai
és közgyűlési képviselői **174**
- A Magyar Művészeti Akadémia néhai tagjai **178**
- A Magyar Művészeti Akadémia postumus honoris causa tagjai **183**
- A Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagjai **184**
- A Magyar Művészeti Akadémia örökös tiszteleti elnöke és főtárhára **187**
- A Magyar Művészeti Akadémia Elnöksége **188**
- A Magyar Művészeti Akadémia művészeti tagozatainak vezetői **189**
- A Magyar Művészeti Akadémia Felügyelő Testülete **189**
- A Magyar Művészeti Akadémia Társadalmi Tanácsadó Testülete **189**
- A Magyar Művészeti Akadémia Titkárságának munkatársai **190**
- A Magyar Művészet folyóirat szerkesztősége **191**
- A Magyar Művészeti Akadémia intézményeinek vezetői **191**

AJÁNLÁS

„Fekete György, Jankovics Marcell, Marosi Miklós és valamennyi
eltávozott akadémikus társunk emlékére.”

Amikor ezen évkönyvi ajánló kapcsán a 2021. évre gondoltam, első érzésem a szomorúság volt. 2020-ban az MMA első elnökét, Fekete Györgyöt búcsúztattuk: akkor, az ő távozásával meghatározó korszak zárult le a Magyar Művészeti Akadémia életében. Elnök úr is készült rá, mi is sejtettük, hogy eljön ez a pillanat – és hálát adtunk, hogy annyira tökéletesen teljesült be. 2021-ben azonban gyors egymásutánban előbb Jankovics Marcell tiszteletbeli elnökünk, majd Marosi Miklós alelnökünk ment el: nehezen hittük el, hogy őket is ilyen gyorsan elveszítettük. Csodálatos és meghatározó alakjai voltak a mai kor magyar művészeti életének, a Magyar Művészeti Akadémiának. Valami ismét lezárult.

Mégis hálával és köszönettel gondolok 2021-re: Jankovics Marcellre, Marosi Miklósról és valamennyi eltávozott akadémikustársunkra. Köszönöm, hogy megismerhettem őket, gondolkozhattam, dolgozhattam velük együtt az Akadémia jövőjén. És köszönettel tartozom biztatásukért, jó tanácsaikért: 2021-ben erre mindannyiunknak különösképpen nagy szükségünk volt.

Vashegyi György
a Magyar Művészeti Akadémia
elnöke

Napló 2021

2021

■ Január

4. A Magyar Művészeti Akadémia idén is felhívást tett közzé nem akadémikus tagjaként való felvételre. A felvételi kérelmet február 5-ig lehetett beküldeni.

8. Március 5-ig lehetett jelentkezni a Kovács László – Zsigmond Vilmos Magyar Operatőr Versenyre. A szervezők közleménye szerint a versenyre megkötések nélkül nevezhettek a 2020-ban bemutatott magyar filmek alkotói és gyártói, a szervezők hat kategóriában várták a jelentkezéseket. A rendezvényt támogatta a Magyar Művészeti Akadémia.

10. Az év során számos programmal, rendezvényvel emlékeztek Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015) néprajztudós kiemelkedő életművéről születése századik évfordulóján. Január 10-én (a néhai akadémikus aszszony születésnapján) a Pesti Vigadó dísztermében a Magyar Művészeti Akadémia közreműködésével Klukon Edit és Ránki Dezső zongoraművészek adtak emlékhangversenyt *Erdélyi Zsuzsanna 100* címmel.

14. A Magyar Művészeti Akadémia 2021-ben megemlékezik a 100 éve született és 20 éve elhunyt Mészöly Miklósról, a múlt század második felének kiemelkedő írójáról. Az MMA már korábban szorgalmazta a Mészöly-mű alapján készült *Magasiskola* című film (r.: Gaál István, 1970) digitális felújítását, amely el is készült, és a közmédiában ezen a napon be is mutatták a restaurált filmváltozatot.

21. Eredményt hirdettek a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozatának ötletpályázatán. A tagozat ősszel hirdette meg nyílt, építészeti tematikájú, pénzdíjas ötletpályázatát 40 év alatti építőművészek, építészmérnökök, építészek, belsőépítészek számára. A 2020-as pályázati kiírás *Keszthely balatoni központjának fejlesztése* címmel olyan javaslat készítését tűzte ki céljául, amely a város frekventált Balaton-parti területének tervezett megújítására irányul.

25. A koronavírus-világjárvány kulturális, művészeti szférát érintő hatásának enyhítésére hirdetett

2021.02.11. Megnyílt a Magyar Művészeti Akadémia V4 nemzetközi plakátkiállítása.

pályázatot a Magyar Művészeti Akadémia alkotók, előadóművészek támogatására, valamint könyv- és folyóirat-kiadók terveinek megvalósítására, támogatására.

A kultúra, vagy az MMA Alapszabályában nevesített művészeti területen tevékenységet végző természetes személyek részére, művészeti tevékenységükhöz kapcsolódó költségeik támogatására 750 millió Ft keretösszeg állt rendelkezésre, formája vissza nem térítendő, utófinanszírozott támogatás volt. Az elnyerhető összeg 100.000–500.000 forint volt.

■ Február

7. Életének 77. évében elhunyt Farkas Árpád Kosuth-díjas költő, író, műfordító, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a sepsiszentgyörgyi *Háromszék* napilap volt főszerkesztője.

8. Negyedik alkalommal hirdette meg művészeti alkotómunkát támogató ösztöndíjpályázatát a Magyar Művészeti Akadémia. A nyertesek (100 fő) három évre szóló, havi bruttó 200 000 forint összegű művészeti ösztöndíjra jogosultak. Jelentkezni az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet online felületén március 22-ig lehetett.

9. A Cziffra György-emlékén nyitó eseményeként a Zeneakadémián Bogányi Gergely, az MMA rendes tagja, Dráfi Kálmán, Mocsári Károly zongoraművészek – Cziffra egykori tanítványai – zongorajátékuk mellett személyes élményeiken, emlékeiken keresztül felidéztek azt a zenei szellemiséget, amit a mestertől útravalóul kaptak. Az MMA is részt vett az emlékévi programjaiban.

11. Megnyílt a Magyar Művészeti Akadémia V4 nemzetközi plakátkiállítása, ami a visegrádi országok legkiemelkedőbb plakátművészeinek alkotásaiból válogatott. A kiállítás 3-3 magyar, lengyel, cseh és szlovák művész munkáin keresztül engedett betekintést a nemzeti sajátosságokat felvonultató kulturális

plakátok történetébe. A tárlaton emellett helyet kaptak a 12 neves művész diákjainak sorából kiválasztott ifjú plakáttervezők legfrissebb alkotásai is. A kiállítás április 18-ig volt látogatható a Pesti Vigadóban, majd ezt követően több helyszínen is bemutatták.

12. Temesváron nyílt meg az *Áhítatos építészeti formák – Baumhorn Lipót szegedi és temesvári alkotásai* című kiállítás az építés születésének 160., valamint a szegedi zsinagóga tervezésének 120. évfordulója alkalmából. A rendezvénysorozat, melynek ez a tárlat a második állomása, a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ és a Szegedi Zsidó Hitközség közös szervezésében valósult meg a nemzetközi Rediscover Program keretében, együttműködve Temesvár Város Önkormányzatával.

17. A Pesti Vigadóban nyílt meg a Magyar Művészeti Akadémia *Elfolyó idő* című képzőművészeti tárlata, ami 2019. július 5-én indult európai körútjára. A *30 éve szabadon* emlékévhöz kapcsolódó, az 1989-es nyugati határnyitás történelmi eseményét megidéző kiállítás az MMA akadémikus tagjainak alkotásaiból válogatott. Az utazó kiállítással avanszált összeállítás, mely már szerepelt *Elfolyó idő*, *Verstrichene Zeit*, *Tempo che scorre*, *Le temps qui coule* és *Flowing Time* címen is, 2021-ben – bár csak ideiglenesen – hazatért az Akadémia kiállítótermébe, a Pesti Vigadóba, ahol április 5-ig volt látható – természetesen csak virtuális módon –, április 22-én pedig már Ausztriában, Weirában mutatták be.

22. Erdélyi Rudolf Zalán vezetésével megkezdte munkáját a Magyar Művészeti Akadémia újjáalakult Felügyelő Testülete. A testület további tagjai: Bús Balázs a Kormány delegáltjaként, míg Galánfi András ffaragó-iparművész akadémikus, Lajta Gábor festőművész, akadémikus és Sára Ernő tervezőgrafikus, akadémikus az MMA részéről. A Felügyelő Testület mandátuma 2024-ig szól.

2021.02.17. A Pesti Vigadóban nyílt meg az *Elfolyó idő* című képzőművészeti tárlat.

2021.04.21.
Hager Ritta
akadémikus 90.
születésnapja
alkalmából az
életmű legjelen-
tősebb műalkotá-
saiból nyílt
retrospektív
kiállítás a Vigadó
Galériában Belső
csend címmel.

■ Március

4. Életének 78. évében elhunyt az MMA Művészeti Írói díjával is elismert Kernács Gabriella művészettörténész, televíziós műsorszerkesztő, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja, aki férjével, B. Farkas Tamással a világon is példátlan munkát végzett a képzőművészet és iparművészet televíziós prezentálása terén.

8. A Magyar Művészeti Akadémia az elmúlt évekhez hasonlóan 200 millió forint összegben nyílt pályázatot hirdetett az államháztartás alrendszerén belüli és kívüli, a Magyar Művészeti Akadémia alapszabályában nevesített művészeti ágak területén működő civil és – a központi költségvetési szervek kivételével

– egyéb szervezetek részére, művészeti szakmai programjuk megvalósításának támogatására. A pályázat benyújtásának határideje április 9. volt.

• Nyolcvanhat éves korában elhunyt Almási István népzenekutató, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Almási István az erdélyi magyar népzene kutatás első számú szaktekintélye volt, aki igen nehéz körülmények között a legmagasabb szakmai és erkölcsi igényeket kielégítő tudományos életművet hozott létre.

10. A Regionális Kreatív Műhely szervezésében január 26-tól *Eucharisztia* címmel kiállítás volt látható a Dobó Tihamér Képtárban, Magyarokanizsán.

A 2021-re halasztott budapesti világkongresszus kapcsán utazó vándortárlat nyitóünnepsége elmaradt, viszont ehelyett egy tárlatzáró rendezvénnel készültek a szervezők, ahol beszédet Bicskei Zoltán, az MMA rendes tagja mondott.

15. Kihirdették a Kossuth- és Széchenyi-díjasok névsorát. Magyarország köztársasági elnöke a nemzeti ünnep alkalmából kitüntetések adományozott, emellett miniszteri művészeti kitüntetéseket is odaítéltek. A Magyar Művészeti Akadémia tagjai közül is többen részesültek valamelyik elismerésben, Mécs Károly színművész Kossuth-nagydíjat, Dávid Katalin művészeti író, művészettörténész Széchenyi-nagydíjat kapott.

16. Életének 84. évében eltávozott Gyulai Líviusz, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas grafikusművész, a magyar grafika „nagy generációjának” egyik képviselője, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

18. Életének 86. évében elhunyt Nagy János felvidéki szobrász- és éremművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

20. Életének 78. évében elhunyt Szentkirályi Miklós Béla Munkácsy-díjas restaurátorművész, Magyarország Erdemes Művésze, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Nemzeti Galéria, majd a Szépművészeti Múzeum főrestaurátora.

22. A *zongorista és az újságíró* – Cziffra György emlékezete címmel rendeztek műhelytalálkozót a MOM Kulturális Központban. A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet a Cziffra Fesztivállal és Balázs János művészeti vezetővel együttműködésben immár második alkalommal rendezte meg zenetörténészek és tudósok közreműködésével a Cziffra György munkásságát feldolgozó műhelytalálkozót.

23. Hatvanhat éves korában elhunyt dr. Nagy Attila film- és drámatörténész, színházi rendező, Shakespeare-kutató, egyetemi tanár, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

■ Április

17. Hat kategóriában osztották ki a negyedik alkalommal megrendezett Kovács László – Zsigmond Vilmos Operatőr Verseny díjait a Pesti Vigadóban. A koronavírus-járványra való tekintettel online közvetített díjkiosztón részt vett és díjakat adott át Koltai Lajos operatőr, a nemzet művésze, valamint dr. Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtájkára is.

19. Windhager Ákos művelődéstörténész az *Utód, de aki ő is* – Mihailovich Ödön pályaképe című könyvét mutatták be a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet (MMA MMKI) YouTube-csatornáján.

21. Hager Ritta, az MMA rendes tagja 90. születésnapja alkalmából az életmű legjelentősebb műalkotásaiból nyílt retrospektív kiállítás a Vigadó Galériában *Belső csend* címmel. Hager Ritta életműve, ez az immár hét évtizedes textilművészeti munkásság a kezdetektől a szakralitás, a keresztény szellemiség jegyében épült. A tárlatot június 20-ig lehetett megtekinteni.

2021.04.29.
A hetvenöt éves
Baráth Ferenc
grafikusművész
jubileumi retros-
pektív kiállítása
nyílt meg a Pesti
Vigadóban.

24. A különböző művészeti ágak évente jelentkező nemzeti szalonja rendre egy-egy szakma egészének ünnepe a Múcsarnokban, az MMA intézményében. A II. Fotóművészeti Nemzeti Szalon szervezői az összetartozás jegyében kérték fel a kiállításra azokat az alkotókat, akik az utolsó öt évben jelentős műveket hoztak létre a fotóművészet bármely területén. A Múcsarnok nivós tárlata szeptember 26-ig várta az érdeklődőket. A nemzeti szalon kurátorai Haris László fotóművész, az MMA rendes tagja, valamint Bán András fotótörténész voltak.

• A Stingray Classica rangos nemzetközi klasszikus zenei csatorna ezen a napon tűzte műsorára a Magyar Állami Népi Együttes elmúlt ősze Milánóban felvett *Liszt-mozaikok* című előadását. Ez az első alkalom, hogy magyar néptáncegyüttes táncfilmje nemzetközi zenei csatornán szerepelt. Az előadás zenei szerkesztője Pál István Szalonna, rendező-koreográfusa Mihályi Gábor, az MMA levelező tagja volt.

29. Az idén hetvenöt éves Baráth Ferenc grafikusművész, az MMA rendes tagja jubileumi retrospektív kiállítása nyílt meg a Pesti Vigadóban, a Magyar Művészeti Akadémia székházában *Képreklációk – plakátok és térgrafikák* címmel.

30. A magyar film napján filmtörténetünk kezdeire emlékezünk, a magyar film történeti és kortárs gazdagságát ünnepeljük. 2021-ben a jeles dátum még különlegesebb volt, hiszen éppen 120 éve történt, hogy április 30-án az Uránia Tudományos Színházban, a mai Nemzeti Filmszínház elődjében bemutatták az első, már játékfilmes elemeket is tartalmazó magyar filmalkotást, *A tánczot*. Az ebből az alkalomból az Uránia online csatornáján bemutatásra kerülő összeállítás célja volt, hogy felhívja a figyelmet a magyar film ritkán látható értékeire. A Sára Sándor, Kósa Ferenc, Gyöngyössi Imre, Tóth János, Bicskei Zoltán, Siflis Zoltán rövidfilmjeiből összeállított válogatás az Uránia webmozijában volt megtekinthető.

■ Május

1. Nyolcvankilenc éves korában elhunyt dr. Hámosi József Széchenyi-díjas biológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnöke, a Magyar Művészeti Akadémia Társadalmi Tanácsadó Testületének tagja.

• Ausztriában, a Schloss Weitraban nyílt meg a Magyar Művészeti Akadémia *Elfolyó idő* című képzőművészeti tárlata, ami június 30-ig volt látogatható. A *30 éve szabadon* emlékévéhez kapcsolódó, az 1989-es nyugati határnyitás történelmi eseményét megidéző kiállítás az MMA akadémikus tagjainak alkotásaiból válogatott.

4. Újra megnyílt és látogatókat fogadott az éppen 125 éves Múcsarnok, a Magyar Művészeti Akadémia intézménye, ami 1896. május 4-én az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Millenniumi Országos Kiállításával nyitotta meg kapuit. A koronavírus-járvánnyal összefüggő intézkedések miatt hosszú hónapok óta zárva tartó kiállítóhely a jeles évforduló napján „születésnap köszöntéssel” várta újra a

látogatókat. Így már személyesen is megtekinthető volt többek között *A fény képei | II. Fotóművészeti Nemzeti Szalon 2021*, valamint a *Hét év – 150 kiállítás | 125 éves a Múcsarnok* elnevezésű kiállítás.

5. A Magyar Művészeti Akadémia két tagjának, Árendás Józsefnek (75) és Bakos Istvánnak (80) jubileumi-születésnap kiállítása nyílt meg ezen a napon a Vigadó Galériában és június 27-ig volt elérhető a látogatók számára.

• A nyolcvanöt éve, 1936. május 5-én született Lázár Ervin Kossuth-díjas íróra, a Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagjára emlékeztünk.

6. A 120 éves magyar film előtt tisztelegve és az egész hazai filmes szakma történetére emlékezve a

nagy elődök, híres klasszikusok és a szellemi örökségüket megőrző és tovább vivő kortárs nemzedék munkáiról kaptunk pillanatképeket saját tolmácsolásukban a Múcsarnokban rendezett *Képekben gondolkodnak – filmesek fotói* című tárlaton. Az MMA segítségével megvalósult kiállítás a fényképező filmesek önálló alkotói céllal készült fotóiból válogatott, többek között olyan neveket felsorakoztatva, mint Gaál István, Sára Sándor, Zsigmond Vilmos vagy Kósa Ferenc. A magyar film napjához kapcsolódó, szeptember végéig látható tematikus kiállítás a fotóművészeti szalon társkiállítása volt.

12. A Pápai Akadémiák Díjának aranyérmét nyerte el Vörös Győző magyar órkutató, a Magyar

2021.05.04.
Újra megnyílt és látogatókat fogadott az éppen 125 éves Múcsarnok. Megnyílt a II. Fotóművészeti Nemzeti Szalon.

2021.05.05.
Árendás Józsefnek és Bakos Istvánnak jubileumi kiállítása nyílt meg a Vigadó Galériában.

Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja – adta hírül a Kultúra Pápai Tanácsa sajtóközleményében.

14. Életének 87. évében elhunyt Balassa Sándor Erkel Ferenc-, Kossuth-díjas és MMA-nagydíjas zeneszerző, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a nemzet művésze, a kortárs magyar zene sokoldalú alakja, zenei rendező, pedagógus, aki az MMA társadalmi szervezet egyik alapítója volt.

- Fél év kényszerszünet után újra megnyitotta kapuit a Pesti Vigadó. A Magyar Művészeti Akadémia székházában minden kiállítási teremben új, eddig még nem látható tárlatok várták az érdeklődőket.

21. A trianoni békediktátum századik évfordulójára készülve kezdődött el az Apponyi Albert grófról készült festmény restaurálása és díszkeretének rekonstrukciója, amelyet a Trianon Kutatóintézet és a Magyar Művészeti Akadémia támogatása tett lehetővé. Ezzel egy időben zajlott a kép történetének kutatása is. A 101. évfordulón a nagyközönség is megtekinthette Veress Zoltán *Szónok a pulpituson* című 1933-ban megfestett, helyreállított képét a Magyar Nemzeti Múzeum Északi-kandallótermében. A június 14-ig tartó kamarakiállítást május 21-én Varga Benedek, az MNM főigazgatója és dr. Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtitkára nyitotta meg.

- Megnyílt a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozatának tavalyról idén szeptemberre halasztott különleges szabadtéri tárlata Székesfehérváron, a Városház téren, ami az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus felvezetéseként készült el. A most megnyíló kiállításra a művészek viharálló installációkat készítettek, melyeken olyan grafikák, plasztikák, digitális munkák, festményrészletek kaptak helyet, melyek a katolikus világtalálkozó üzenetét hordozták.

25. A 36. Salgótarjáni Tavaszi Tárlat a Dornyay Béla Múzeumban nyílt meg, ahol a kortárs művészet immár nagy hagyományokkal rendelkező sereg-szemléjén a megelőző két évben készített képzőművészeti alkotásokat mutatta be, megrendezését a Magyar Művészeti Akadémia is visszatérően támogatja, továbbá a Képzőművészeti Tagozat díjat is felajánl. A kiállításon festő-, grafikus- és szobrászművészek, iparművészek mutatkozhattak be alkotásaikkal, melyeket zsűri válogatott be a rangos eseményre. A tárlaton az MMA Képzőművészeti Tagozatának Elismerő Oklevelében (szakmai különdíjában) Király Dávid képzőművész részesült.

27. Lezárult az MMA pályázata, melyen közel 200 millió forint forrásról döntöttek. A Magyar Művészeti Akadémia az elmúlt évekhez hasonlóan 2021-ben is nyílt pályázatot hirdetett művészeti területen működő civil és egyéb szervezetek számára művészeti szakmai programjuk megvalósítására. A pályázaton közel hétszáz szervezet vett részt, a 303 nyertes pályázó megközelítőleg 192 millió forint vissza nem térítendő támogatást nyert el. A támogatások alsó határa ötszázezer, míg felső határa egymillió forint. Az MMA által biztosított forrás segítségével így a következő évben is több száz új művészeti program valósulhat meg.

- *Ne féljete!* címmel nyílt meg az MMA kiállítása a Római Magyar Akadémián az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK) alkalmából, amely egészen a budapesti világtalálkozóig, szeptemberig 10-ig volt látogatható Rómában. A hazai alkotók műveit felsorakoztató tematikus tárlat kurátora Hauser Beáta textilművész, az MMA rendes tagja volt.

28. Életének 84. évében elhunyt Gál Sándor József Attila-díjas író, költő, szerkesztő, a felvidéki magyar irodalom és a magyar irodalmi élet kiemelkedő alkotója, szervezője, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

29. A Zeneakadémia szerzői esttel emlékezett meg egykori tanárára, Balassa Sándorra, a Magyar Művészeti Akadémia néhai tagjára, aki május 14-én hunyt el.

- Nyolcvanadik életévében elhunyt Jankovics Marcell rajzfilmrendező, grafikus, könyvillusztrátor, művelődéstörténész, a nemzet művésze, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli elnöke.

■ Június

1. A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet 2021-ben is folytatta az immár harmadik alkalommal megrendezésre kerülő *A művészet közege* című konferenciasorozatot, amely az elmúlt két év alatt számos elgondolkodtató művészetelméleti kérdést tárt elénk.

- A Magyar Művészeti Akadémia, az MMA Kiadó és az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet a Pesti Vigadó Makovecz termében tartotta *Magyar irodalmi művek 1956–2016* című kötetének bemutatóját. A kötet az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete lexikonprogramjának keretében készült.

2. A 80 éve, 1941. június 2-án született Kő Pálra (1941–2020), Kossuth-díjas szobrászra, néhai nemzet művésze, a Magyar Művészeti Akadémia néhai tagjára emlékeztünk. Lujos mester nemcsak kiváló, egyéni látásmóddal bíró szobrász volt, de művészpédagógus, tanár is.

4. A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata folytatta 2021-ben is *Élőfolyóirat* sorozatát. Ezen az estén a trianoni döntés 101. évfordulóján a *MÉGIS ÉLÜNK – Trianon 100* című antológiáját mutatta be.

- A Magyar Művészeti Akadémia emlékhangversenyt rendezett abból a szomorú alkalomból, hogy a magyar Országgyűlés 1921 nyarán elfogadta, majd ezután életbe lépett a trianoni békeszerződés. A műsort szerkesztette Kassai István zongoraművész, az MMA rendes tagja.

- Hetvenöt éves lenne Halmos Béla Széchenyi-díjas előadóművész, népzene kutató, a magyarországi táncházmozgalom egyik elindítója és első primása, a Magyar Művészeti Akadémia néhai tagja, aki 1946. június 4-én született Szombathelyen. Sok évtizedes aktív tevékenysége során fáradhatatlanul a magyar népi kultúra és a táncházmozgalom ügyéért dolgozott, 2013 nyarán bekövetkezett váratlan haláláig. Halmos Bélára portréja segítségével emlékeztünk.

5–6. Megtartották a kortárs magyar hegedűkésztők kiállítását. 2008-ban először rendezte meg

Szezsödi Ferenc hegedűművész, akadémikus az eseményt, melynek akkori helyszíne a Régi Zeneakadémia volt. Azóta ez az esemény sorozattá vált és évről évre bemutatkozhatott a hazai fiatal hangszerkészítő generáció, akik világszínvonalú munkát végeznek egyre több elismerést aratva. 2021-ben az MMA ismételt támogatásával a Pesti Vigadó Északi terme adott helyet a fórumnak.

9. A Magyar Művészeti Akadémia és az MMA Kiadó sajtótájékoztatót tartott a könyvheti kiadványokról és a 2021. évi újdonságokról.

10. A Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozata szervezésében versenygyőztes fiatalok zenei hangversenye zajlott a Pesti Vigadó Dísztermében a Szent István Filharmonikusok közreműködésével.

14. A magyar késő historizmus egyik sokat foglalkoztatott, sikeres építész, Czigler Győző (1850–1905) életművét mutatta be a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ és Budapest Főváros Levéltárának kiállítása. A látlat október 29-ig volt megtekinthető.

14–19. Az Annecy Nemzetközi Animációs Filmfesztiválon versenyzett a Moholy-Nagy Lászlóról készült animációs film, mely Moholy-Nagy László születésének 125. évfordulójára készült. A megemlékezés-sorozat tavaly a MOME, a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Filmintézet, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, valamint az Uránia Nemzeti Filmszínház együttműködésében jött létre. A *Moholy-motion* című rövid animáció a *Moholy-Nagy 125* eseménysorozat részeként készült el, és a világhírű magyar alkotó életútját mutatja be 125 másodpercben. A koproducer dr. Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtítkára volt.

14–20. Tizenhatodik alkalommal rendezték meg Győrben a Magyar Táncfesztivált, melynek programigazgatója Kiss János, a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke volt. A győri táncfesztivál a magyar hivatásos táncgyűttek legnagyobb országos seregszemléje, a rendezvényt a Magyar Művészeti Akadémia is évről évre támogatja. A nyitó napon délután MMA-konferenciát is tartottak az Apátúr-házban, ahol a Magyar Művészeti Akadémia hároméves ösztöndíjprogramjában 2018 óta résztvevő és a színházművészet területén ösztöndíjas művészek tartottak beszámolót és mutatták be az ösztöndíj során elvégzett munkáikat, eredményeiket.

15. *Generációk – Építőművészeti sorozat* bemutatója az MMA Kiadónál. Az újonnan induló sorozat olyan magyar építész egyéniségeket mutat be, akiknek életpályáját jelentős elméleti, oktatói munkásság fémjelzi, amelyek szemléletformáló ereje máig hat. Istvánfi Gyula építészhallgatók generációit oktatta a magyar népi építészet és az ókori építészettörténet tudományára, tankönyvei hiánypótló, máig elvülhetetlen alapművek. Ezen a napon mutatták be legújabb kötetét Istvánfi Gyulának, amely bepillantást ad a diplomáig vezető évekbe és egyúttal a tanszék hősi történetébe.

16. *Szálakat szőni nemzetek között – az olasz–magyar kulturális kapcsolatok jelene.* A Magyar Művészeti

Akadémia Művészetelméleti Tagozatának *Keddi kaleidoszkóp* című pódiumbeszélgetés-sorozata 2020-ban az olasz–magyar kulturális kapcsolatokat járta körül. Négy pódiumbeszélgetést terveztünk, amiből az utolsó, negyedik alkalmat a járvány miatt újra el kellett halasztani, ez került pótlásra ezen a napon.

17–19. A fesztivál első napján a legjobbnak ítélt versenyfilmek vetítésével kezdődött Szombathelyen a 8. *Savaria Filmszemle*, amelyhez kétnapos szakmai konferencia is társult. A konferencia előadói között szerepelt dr. Kucsera Tamás Gergely, a Magyar Művészeti Akadémia főtítkára.

18. Ezen a napon nyitotta meg a Szombathelyi Képtár és a Kulturális Alapítvány a *Textilművészetért a VII. Nemzetközi Textilművészeti Triennálé* tárlatot, amelyen dr. Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtítkára mondott köszöntőt.

• Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész, a nemzet művésze, az MMA rendes tagja *LXXX* című jubileumi kiállítása a Pesti Vigadóban katalógusbemutatóval zárult.

22. Számos barátja, tisztelője és pályatársa vett búcsút az életének 80. évében elhunyt Jankovics Marcelltól, néhai nemzet művésztől, Kossuth- és Balázs Béla-díjas rajzfilmrendezőtől, az MMA néhai tagjától és tiszteletbeli elnökétől a budapesti Farkasréti temetőben.

napló

2021

2021.06.10.
Versenygyőztes fiatalok zenei hangversenye zajlott a Pesti Vigadóban.

2021.06.01.
Bemutatták a Magyar irodalmi művek 1956–2016 című kötetet.

2021.07.26.
Sajtótájékoztató:
Jelentősen nőtt
a kultúrstratégiai
intézmények
támogatása.

25. A Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Közsolgálati Egyetem – Eötvös József Kutatóközpont – Molnár Tamás Kutatóintézet Molnár Tamás (1921–2010) Széchenyi-díjas filozófus, az MMA

2021.07.02.
Szenes István
belsőépítész,
építész kiállítás
nyílt meg a Pesti
Vigadóban.

posztumusz tiszteleti tagja születésének 100. évfordulója alkalmából emlékülést tartott a Pesti Vigadó Makovecz termében.

- A Csete Alapítvány emléket állító ünnepségre hívta halálának ötödik évfordulóján Csete György építész, néhai nemzet művésze, az MMA néhai tagja egykori barátait, tisztelőit és ismerőseit az általa pályakezdőként tervezett budai társasházhoz, ahol fél

2021.07.21.
Megnyílt
a „Mészöly 100”
című kerítés-
kiállítás.

évszázadon át élt és alkotott feleségével, Csete Ildikó textilművésszel. Köszöntőt mondott Pokorni Zoltán polgármester, Keserü Katalin művészettörténész, az MMA rendes tagja és Csete Örs, az alapítvány elnöke.

- A Magyar Művészeti Akadémia által Harag György születésének 95., halálának 35. évfordulója kapcsán meghirdetett emlékévi programsorozata a Partiumban folytatódott. A korszakos színházrendező szülővárosában, a Bihar megyei Margittán a Horváth János Líceumban nyílt meg a róla szóló emlékkiállítás.

26. Szombathelyen átadták a helyi születésű Schrammel Imre Kossuth-díjas keramikusművész, a nemzet művésze, az MMA rendes tagja állandó kiállításának helyet adó, volt Éva-malom felújított épületét. A keramikus 110 művét adományozta a városnak, ezen felül még több mint harminc Schrammel-műtárgy érkezett a Herendi Múzeumból, így több mint 140 műtárgyat állítottak ki a Savaria Múzeum kezelésébe kerülő múzeumi térben.

28. *Szőnyi Erzsébet emlékére* címmel csaknem 400 oldalas kötet jelent meg Márkusné Dr. Natter-Nád Klára szerkesztésében, a KÖTA és a Magyar Kodály Társaság gondozásában, a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával a Nemzet Művésze címmel kitüntetett Kossuth-díjas zeneszerző, egyetemi tanár, a Kodály-koncepció egyik leghitelesebb képviselője halálának első évfordulója tiszteletére. Az eseményen köszöntőt mondott Vashegyi György, az MMA elnöke.

- Ünneplés keretében adták át az építészeti OSSKÁR-díjat a Magyar Művészeti Akadémia székházában, a Pesti Vigadóban. A díjat Osskó Judit Ybl-díjas, Prima Primissima díjas építész férjével, Tokár György Ybl-díjas, Prima díjas építésszel (1933–2019) kettőjük nevének összekapcsolásával alapították. Az eseményen Juhász Judit, az MMA szövivője mondott köszöntőt, a díjjal kapcsolatban pedig Sulyok Miklós művészettörténész, az MMA levelező tagja és dr. Meggyesi Tamás professor emeritus osztotta meg gondolatait. A bírálóbizottság tagja volt többek között Salamin Ferenc, az MMA rendes tagja, Csernyus Lőrinc, az MMA levelező tagja és Marosi Miklós, az MMA alelnöke. A szakmai program megvalósítását a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

■ Július

1–4. Az MMA *PoszTerra V4* plakát-vándorkiállítását Krakóban. A Magyar Művészeti Akadémia a V4-ek megalakulásának 30. évfordulójára készült nemzetközi plakátkiállítás a visegrádi országok legkiemelkedőbb plakátművészeinek alkotásaiból válogatott.

2. Szenes István belsőépítész, építész, az MMA Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának vezetője elmúlt négy évtized munkásságát bemutató kiállítása nyílt meg a Pesti Vigadóban. A tárlat augusztus 22-ig volt megtekinthető.

3. A *Muzsikál az erdő* rendezvénysorozat 2021-ben a tizennyolcadik évadához érkezett. Az eseményt támogatta a Magyar Művészeti Akadémia. Szurdokpüspökiben dr. Kucsera Tamás Gergely, a Magyar

Művészeti Akadémia főtitkára mondott köszöntőt az Erdei klasszikus zenei koncert előtt, majd Haris László fotóművész, az MMA elnökségének tagja a *Muzsikál az erdő* fotópályázat nyertes képeiből összeállított fotókiállítást nyitotta meg.

8. A júliusi Építészklubban Miltenberger-Miltényi Miklós építész, az MMA ÉT ösztöndíjasa *Tervek és jusztemtervek, kalandozások építészetben és grafikában* címmel tartott előadást, továbbá Turi Attila, az MMA Építőművészeti Tagozatának vezetője és Almássy Kornél, a MÉM MDK igazgatója adott tájékoztatót az MMA fenntartásába tartozó Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ helyzetéről.

- Szenes István belsőépítész, a Magyar Művészeti Akadémia tagozatvezetője adta át az akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának idei Elismerő Oklevelét Láng Judit belsőépítésznek a Pesti Vigadóban. A Magyar Belsőépítész Közhasznú Egyesület kurátori tárlatvezetéssel egybekötött közgyűlést Szenes István életmű-kiállításához kapcsolódva tartották az MMA székházában.

21. Megnyílt a Magyar Művészeti Akadémia Mészöly Miklós-emlékéhez kapcsolódó *Mészöly 100* című kerítéskiállítása. A 100 éve született, 20 éve elhunyt író életművéhez kapcsolódó tablósorozat az MMA irodaházának Andrássy úti és Bajza utcai oldalán volt megtekinthető.

24. Megnyílt a IV. Országos Akvarell Triennálé Egerben. A Kepes Intézetben kiállított alkotásokat szakmai zsűri díjazta; ennek tagja volt többek között Csurka Eszter és Földi Péter akadémikus is. A legrangosabb elismerést, a Magyar Művészeti Akadémia fődíját, Ványai Magdolna festőművész kapta. A rendezvényhez több kísérő kiállítás is kapcsolódott, melyek a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával valósulhattak meg, ezek szeptember végéig voltak megtekinthetők.

26. Sajtótájékoztatót tartottak a Pesti Vigadóban, Jelentősen nőtt a kultúrstratégiai intézmények támogatása címmel. Az erről szóló megállapodást Gulyás Gergely miniszter és Vashegyi György MMA-elnök, a Nemzeti Kulturális Tanács elnöke jelentette be. A 17 intézmény állami támogatása 2021-től összesen mintegy 15 milliárd forinttal nő, ez lehetővé teszi az intézmények kiszámítható és magas színvonalú működését a 2021–2025. években.

■ Augusztus

2. Az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus alkalmából három időszak kiállítását nyitott meg Erdő Péter bíboros, prímás az MMA székházában, a Pesti Vigadóban. Az eseményen Kocsis Fülöp érsek-metropolita és Vashegyi György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke is köszöntőt mondott.

2021.08.28.
Átadták a Szent Korona-kilátót és Fekete György, az MMA néhai elnöke emlékoszlopát Kisgyőrben.

2021.08.02.
Az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszushoz kapcsolódó tárlatok nyíltak meg a Pesti Vigadóban.

2021.09.01.
Megnyílt az 52.
Nemzetközi
Eucharisztikus
Világkongresszus
tisztelőjére rendezett
Találkozás című
kortárs kiállítás
a Vigadó Galériában.

Az *Orcád világossága*, a *Legyetek tanúim* és az *Ezerarcú szeretet* című tárlatok szeptember 20-áig voltak megtekinthetők.

6. Első alkalommal nyílt meg a *Felvidéki Szépművészeti Biennálé* hetven vajdasági, kárpátaljai, erdélyi, felvidéki, magyar- és csehországi magyar alkotó 121 művéből a komáromi Limes Galériában. Stefanovits Péter, a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozatának elnöke, aki egyben a zsűri elnöke is volt, kiemelte a megítélése szerint leginkább figyelemre méltó alkotásokat. Az MMA díját, vagyis a biennálé fődíját Sárkány Balázs (Vajdaság) szobrászművész nyerte el.

12–15. Az MMA támogatásával és részvételével rendezték meg a *Kecskeméti Animációs Filmfesztivált*, a magyar és az európai animáció két évente megrendezett, legnagyobb hazai seregszemléjét, amelyen retrospektív vetítésekkel is tisztelgettek a közelmúltban elhunyt Richly Zsolt, Gyulai Líviusz, valamint Jankovics Marcell animációs filmrendezők és a Pannónia Filmstúdió egykori vezetője, dr. Matolcsy György előtt. A tizenötödik KAFF-ot dr. Kucsera Tamás Gergely MMA-főtitkár nyitotta meg.

15. Hetvenöt éves korában elhunyt Lovas Ilona Kossuth-díjas textilművész, képzőművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, aki az 1970-es évek közepe óta volt jelen műveivel a magyar művészet hazai és külföldi csoportos kiállításain, s 1980 óta

rendszeresen jelentkezett alkotásaival az itthon és külföldön megrendezett önálló kiállításain is.

19. Szenes István jubileumi kiállításának záróeseményén elsősorban alkotói tárlatvezetésen vehettek részt az érdeklődők, majd ezt követően az MMA Kiadó és a Magyar Belsőépítész Közhasznú Egyesület közös szervezésében a *SZENES ISTVÁN* című, életműösszegző kötet bemutatóján.

21. Galánfi András falfaragó, népművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja munkáiból nyílt rendhagyó szabadtéri tárlat Hajdúszoboszlón, a fürdő előtti sétányon *Tápláló gyökér* címmel. A Kossuth-díjas hajdúszoboszlói népművész, népi iparművész, tanár, előadóművész, Hajdúszoboszló díszpolgára életútját Czeglédi Gyula polgármester méltatta a tárlatmegnyitón. A kiállítás az általa vezetett létavértesi alkotótábor ideje alatt, augusztus 21. és 26. között volt megtekinthető.

23. Vörös Győző professzor, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja három, angol nyelven (I. 2013-ban, II. 2015-ben, III. 2019-ben) megjelent kötetben dokumentálta a nemzetközi kutatócsoport munkájának addigi eredményeit jordániai ásatásairól. Az ezen a napon bemutatott, és ösztönsége Ferenc pápa 2021. szeptemberi budapesti látogatása tiszteletére megjelenő kötetben Vörös Győző első ízben adta közre magyarul az általa vezetett szentföldi ásatás munkálatainak és eredményeinek összefoglalását.

26. Nyolcvanegy éves korában elhunyt Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a nemzet művésze.

• Tablókiállítás nyílt a FUGA-ban. A 2021-ben 86 éves Finta József mellett mindig volt egy csapat, akikkel együtt dolgozva születtek meg az elmúlt 60 év épülettervei, épületei. 26 éve ez a csapat a Finta Stúdió: ez kezdetekben a LAKÓTERV Finta-műtermét jelentette. A 26 év építészeti eredményeit összegezte a tablókiállítás a FUGA-ban.

28. Ünnepléses keretek között adták át az MMA Népművészeti Tagozatának kezdeményezésére megszülető Szent Korona-kilátót és prof. em. Fekete György, az MMA néhai elnöke emlékoszlopát Kisgyőrben. A rendezvényen köszöntőt mondott Kékedi László polgármester, az MMA tagozatvezetője, a kilátót és a hozzá tartozó beruházásokat Tállai András, a Pénzügyminisztérium miniszterhelyettese, országgyűlési képviselő – Orbán Viktor miniszterelnök szavait is tolmácsolva –, az emlékoszlopot Vashegyi György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke adta át. A rendezvény és az alkotómunka támogatója a Magyar Művészeti Akadémia volt.

29. A Pesti Vigadóban Ács Margit, Tóth Erzsébet és Vári Fábián László, az MMA rendes tagjai, Kiss Dénes és Mács József, az MMA néhai tagjai, Gion Nándor, Hernádi Gyula, Lázár Ervin, Utassy József, az MMA posztumusz tiszteleti tagjai, valamint Mészöly Miklós és Pilinszky János műveiből készült vers- és próza-összeállítások hangoztak el *Nyári Irodalmi Gálaestünkön* neves színművészek, Lukács Sándor és Oberfrank Pál, az MMA rendes tagjai, valamint Hűvösvölgyi Ildikó, Újhelyi Kinga és Lux Ádám előadásában.

2021.09.13.
Az MMA Színház-
művészeti Tagozata
elismerő oklevelet
és pénzbeli elismerést
adományozott
a Táncpedagógusok
Országos Szövetsége
részére.

• A versenyzők fellépési sorrendjét eldöntő soroslással, másnaptól pedig az elődöntőkkel indult a IV. Marton Éva Nemzetközi Énekverseny. A 2020-ról 2021-re halasztott megmérettetés élő fordulójában összesen 71 versenyző vett részt, közülük választotta ki a Marton Éva operaénekes, az MMA rendes tagja vezette előzsűri az élő forduló versenyzőit. A szeptember 4-i döntőn és az 5-i díjkiosztó gálaesten a Zeneakadémia Nagytermében a Magyar Állami Operaház zenekarát Kocsár Balázs karmester, az MMA rendes tagja vezényelte.

■ Szeptember

1. A Magyar Művészeti Akadémia és az MMA Kiadó, a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívummal és a Ludwig Múzeummal közösen rendezte meg Bódy Gábor: *Egybegyűjtött filmművészeti írások 2–3.* című kötetének bemutatóját.

• A Magyar Művészeti Akadémia közel hároméves történetet zár az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Világkongresszus tiszteletére rendezett *Találkozás* című kortárs kiállítással a Vigadó Galériában. A kiállításon a Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat, a Képzőművészeti Tagozat, a Film- és Fotóművészeti Tagozat, valamint a Népművészeti Tagozat tagjai mellett, nem akadémiai tagok is részt vettek.

3. *Mozi a Vigadóban* – A Film- és Fotóművészeti Tagozat által szervezett esemény a Vigadó Sinkovits Imre Kamaraszínpadán. Ez alkalommal Dárdai István Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendező, a nemzet művésze, valamint Szalai Györgyi Balázs Béla-díjas filmrendező, érdemes művész, az MMA rendes tagjai a dokumentum-játékfilm irányzatot megteremtő „Budapesti Iskola” meghatározó alakjairól szólt.

4. 2021-ben tizenöt éves jubileumát ünnepelte az EFFE Label-díjas *Ars Sacra Fesztivál*, amit ebben az évben a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszussal

egy időben, szeptember 4. és 12. között rendeztek meg. A rendezvényt támogatta a Magyar Művészeti Akadémia is.

6. Országos, nyílt, egyfordulós tervpályázatot írt ki a Magyar Művészeti Akadémia a fenntartásában működő Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) új székhelyének tervezésére. A pályázatokat 2021. november 8-ig lehetett beadni.

8. A Margitszigeti Szabadtéri Színpadon mutatták be Szokolay Sándor *Margit*, a *házáért szentelt áldozat* című misztérium-operáját. Az operaelőadás célja volt méltó módon megemlékezni a Domonkos Rend magyarországi letelepedésének 800. évfordulójáról és a szerző születésének 90. évfordulójáról. A nagyszabású mű a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával készült.

2021.09.28.
A Művészetelméleti Tagozat konferenciát tartott a Pesti Vigadóban *Víz, ami körülvesz minket* címmel.

10. Minden év szeptemberében a filmszakma és a nézők az elmúlt egy év legjelentősebb, legértékesebb filmjeivel találkozhatnak a világ filmterméséből Miskolcon, melyek közül a versenyprogram és a kitekintő szekció mindegyike hazai premier. A *CineFest Miskolci*

2021.09.27.
Közyűlést tartott a Magyar Művészeti Akadémia.

Filmfesztivál egyik partnere a Magyar Művészeti Akadémia. A 17. CineFest záróünnepségén posztumusz életműdíjjal tisztelegtek Jankovics Marcell, a Magyar Művészeti Akadémia nemrég elhunyt tiszteletbeli elnöke emléke előtt. A nagyjátékfilmes zsűri tagja volt Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtítkára, valamint a CineFest keretében mutatták be az MMA Kiadó és az MMA MMKI legújabb köteteit is.

- Életének 85. évében elhunyt Török Ferenc Kosuth-díjas építész, a nemzet művésze, az MMA rendes tagja.

- Vándorkiállításá lényegült át az a kerítéstárlat, amelyet a Magyar Művészeti Akadémia installált június végén Mészöly Miklós halálának 20., születésének 100. évfordulójára. Az MMA Bajza utcai kerítésére készült tablókát a Kisoroszi központjában lévő Rácz fogadó kerítésére költöztették a helyi önkormányzat kérésére.

13. Az MMA Színházművészeti Tagozata elismelő oklevelet és bruttó 500.000 Ft pénzbeli elismerést adományozott a Táncpedagógusok Országos Szövetsége részére. Az oklevelet Nagy Viktor tagozatvezető adta át a Szövetség képviselőjében megjelent Török Jolán elnök asszonynak.

15. A Hubay Miklós – Elveszett Paradicsom Alapítvány 2020 telén pályázatot hirdetett *Hubay Miklós drámaírói munkásságának friss szemléletű újraolvasása* címmel. Az MMA posztumusz tiszteleti tagjának műveiről szóló emlékkonferencián a nyertes pályaművek hangoztak el. Szekcióelnök Ács Margit Kosuth-díjas író, az MMA rendes tagja. A rendezvényt támogatta a Magyar Művészeti Akadémia.

16. A Magyar Képek Kiadónál jelent meg a közel-múltban elhunyt Kernács Gabriella művészettörténész Szabó Marianne iparművész, az MMA rendes tagja munkásságáról írt könyve, melynek bemutatóját az MMA székházában tartották.

17–18. A Film- és Fotóművészeti Tagozat szervezésében rendezték meg a Salföldi Akadémiai Napokat. Az esemény lehetőséget nyújtott arra, hogy a Balaton-felvidéken élők is megismerjék a Magyar Művészeti Akadémia tevékenységét és az MMA számos tagját.

19. A Tabán Art Moziban díjkiosztó ünnepséggel zárták az Ars Sacra Filmfesztivált. A 2021-es filmfesztivál egyik újdonsága volt, hogy az MMA Könyvkiadó különdíjat ajánlott fel. A különdíjjal az Új Közjáték sorozat egyik rövidfilmjét, Szabó-Nyulász Melinda az *Eltűnt idő* című filmjét jutalmazta. A díjat Pécsi Györgyi, az MMA Kiadó vezetője adta át. Az Ars Sacra Alapítvány különdíját Medgyesi Gabriella *Csak az ének – In memoriam Szabados György* filmje kapta, amely a Magyar Művészeti Akadémia megrendelésére készült az MMA portrészorozatában.

20. A Magyar Művészeti Akadémia és a Ráció Kiadó közösen rendezte meg *Richly Gábor: A helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ 1980–2020* című könyvének bemutatóját az MMA irodaházában.

- Tóth Péter, az MMA Zeneművészeti Tagozata vezetőjének *Szappanbuborékok* című szerzői estje a Pesti Vigadóban hangzott el.

- Megnyílt az *Építs nekem hajlékot! – Magyar zsinagógák és közösségeik* című tárlat. 2021-ben Stuttgart adott otthont a *Testvérieség hete* elnevezésű programsorozat számos rendezvényének, ennek apropóján a Liszt Intézet Stuttgart, Magyar Kulturális Központ felkérésére a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ kiállítást készített a gazdagon fennmaradt, az egyes történeti korszakokat jól szemléltető magyarországi zsinagógaörökségről.

21–26. A Kecskeméti Nemzeti Színház újra vendégül látta a jövő színművészeit. Az idén immár tizenkettedik alkalommal megrendezett Színművészeti Egyetemek Találkozója (SZÍN-TÁR) a legjobb előadást a Magyar Művészeti Akadémia díjával ismerték el, ami a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Színház és Film Kar elsőéves mesterszakos hallgatójának, Szántusz Noyának *Ajándékul vegyetek tőlem* című kísérleti performansza volt. A találkozót megrendezését idén is támogatta az MMA.

22. *Utazóféle vagyok...* címmel kiállítás nyílt a Karinthy Szalonban Gyulai Líviusz, az MMA néhai tagja válogatott könyvillusztrációiból. A tárlat Villon-tól Babits Mihályig válogatott Gyulai irodalmi ihletésű grafikai munkáiból, eredeti dűcokkal, kötetekkel kísérvé azokat. A grafikai műveket animációs filmjeihez készült figuratervei egészítették ki, melyeket rajzfilmjeinek vetítése kísért.

23. Az MMA Film- és Fotóművészeti Tagozata a Mozi a Vigadóban rendezvényen köszöntötte Balla András Balogh Rudolf-díjas fotóművészt, az MMA rendes tagját, valamint Horváth Péter Balázs Béla-díjas fotóművészt, az MMA rendes tagját. A vetített portréfilmek és a pódiumbeszélgetés során kirajzolódtott művészi életpályájuk. Beszélgetőtársként Haris László fotóművész, az MMA rendes tagja is részt vett.

- A Magyar Művészeti Akadémia, az MMA Kiadó és a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum a Budapesti Klasszikus Film Maraton programsorozat keretében mutatta be az MMA Kiadónál megjelent *Örök varázs. Tóth János kinematográfus* című kötetet.

- A római Falconieri-palota Galériájában nyílt meg a *Kinek a pokla ma Dante Pokla?* című kortárs művészeti kiállítás Dante Alighieri halálának 700. évfordulója alkalmából. A tárlat kurátora Sulyok Miklós, az MMA levelező tagja volt.

25. A Csete György építőművész, az MMA néhai tagja és Csete Ildikó textilművész művészeti hagyatékát gondozó Csete Alapítvány konferenciát tartott, melyet a Magyar Művészeti Akadémia támogatott.

- Születésének 100. évfordulója alkalmából emlékeztek meg Erdélyi Suszannáról, és avatták fel a 2015-ben elhunyt művészeti író, néprajztudós, a Magyar Művészeti Akadémia néhai tagja, néhai nemzet művésze emléktábláját Ekel község határában.

- A Magyar Művészeti Akadémia, az MMA Kiadó és a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum a Budapesti Klasszikus Film Maraton programsorozat keretében a Francia Intézetben mutatták be Székfü András filmtörténész *Jancsó és köre* című könyvét. Az MMA Kiadó gondozásában megjelent könyv az *Így filmeztünk sorozat* 3. kötete.

27. A Károli Gáspár Református Egyetem és az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet könyvbemutatója és kerekasztal-beszélgetése az egyetemen a *Magyar Irodalmi Művek 1956–2016* című műről.

- Nyolc különböző tematikájú kiállítási anyagot mutatott be Makovecz Imre építész, a magyar organikus építészet iskolateremtő személyisége halálának tizedik évfordulóján a Makovecz Imre Alapítvány, amely a Magyar Nemzeti Múzeummal közösen egy vándorinstallációt is útjára indított. A vándorinstallációt a Vigadó téren avatták fel. A Makovecz Imre épületeit kép- és videóanyaggal bemutató oszlopinstalláció négy hétig volt látható Budapesten, ezt követően útjára indult, hogy az ország számos településén kiállítsák. Emellett az eseményen felavatták Makovecz Imre első, restaurált faépületét, amely műtárgyként a Makovecz Ház kertjében kapott helyet.

- Székházában, a Pesti Vigadóban közgyűlést tartott a Magyar Művészeti Akadémia. A közgyűlést Gulyás Gergely miniszter köszöntötte, majd megemlékeztek a tíz éve elhunyt Makovecz Imréről, az MMA alapító elnökéről, örökös tiszteleti elnökéről. A közgyűlésen a 2020-as elnöki és testületi, valamint főtítkári beszámolókat elfogadása mellett a szavazásra jogosultak döntöttek a 2021. évi köztestületi díjakról és új főtítkárt is választott a közgyűlés: Richly Gábor 2021. november 5-étől vette át a főtítkári tisztséget.

28. A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti Tagozat konferenciájának a Pesti Vigadóban *Víz, ami körülvesz minket* volt a címe, és a jövőbeli globális vízgazdálkodás fenntarthatóságának megjelenítése a művészetben és tudományban kérdéseket járta körbe. A program szakmai felelőse Csernyus Lőrinc építész akadémikus volt, aki a dubaji világkiállítás magyarországi vízkincseit bemutató magyar pavilonjáról is beszélt.

■ Október

1. Győrben konferenciát tartottak a 2020-ban elhunyt Fekete György Kossuth- és Munkácsy Mihály-díjas belsőépítész, iparművész, szakíró és kultúrpolitikus, az MMA néhai elnöke emlékére. Előadást tartott többek között dr. Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtítkára, dr. Kocsis Miklós, a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója, Schrammel Imre keramikumművész, az MMA rendes tagja, Szenes István belsőépítész, az MMA Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat vezetője, Dvorszky Hedvig művészettörténész, az MMA levelező tagja.

- Erdélyi Zsuzsanna és Ruzics Rozália előtt tisztelegve a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata elsőként állított emléket a gyűjtőnek és ismerthetővé vált adatközlőjének. A fából faragott emlékoszlopot Nagyberényben állították és avatták fel. Az emlékművet Tóth András Károly polgármester, dr. Kucsera Tamás Gergely főtítkár, Dobozy Borbála és az alkotók: Kékedi László, az MMA Népművészeti Tagozata vezetője és Szatyor Győző akadémikus közösen adták át.

- A Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozata 2021-ben is meghirdette nyílt, építészeti tematikájú, pénzdíjas ötletpályázatát 40 év alatti építőművészek, építészmérnökök, építészek, belsőépítészek számára. A kiíró *Badacsonyi kulturális és turisztikai központ 2021* címmel olyan javaslat készítését tűzte ki a pályázat céljául, amely Badacsonytomaj belterületén lévő kijelölt helyszínen egy látogatóközpont megtervezésére irányul.

2021.10.01.
Emléket állítottak Erdélyi Zsuzsanna és Ruzics Rozália tiszteletére.

2. Az MMA örökös tiszteleti főtítkárára emlékezett az akadémia. Az MMA alapító főtítkára, néhai dr. Kovács Flórián tíz évvel ezelőtt, 2011. október 2-án hunyt el, nem sokkal az akadémia köztestületé válását megelőzően.

3. A Zeneművészeti Tagozat kerek évfordulós születésnaposainak hangversenyét tartották a Pesti Vigadóban.

4. A MÉM MDK támogatásával jelent meg a hazai szecessziós mozgalom egyik legegységibb építészet bemutató monográfiája a Holnap Kiadó *Az építészet mesterei* sorozatában. A kötet szerzője Baldavári Eszter, a Magyar Építészeti Múzeum muzeológusa, akinek fő kutatási területe az európai szecessziós építészet, azon belül többek között Kőrössi Albert Kálmán építőművészete.

- Nagyszabású megnyitó ünnepséggel hivatalosan is kezdetét vette Dubajban a koronavírus-járvány miatt egy évvel elhalasztott világkiállítás, az *Expo 2020*

2021.10.05.
Kiállítás nyílt a Pesti Vigadóban a 2019–2020. évben az MMA Képzőművészeti Tagozata Művészeti ösztöndíjában részesített és a Tagozat 2019. évben díjazott alkotóinak munkáiból.

2021.10.17.

Tokody Ilona operaénekesnő vendégei közreműködésével, az olasz zeneirodalom legjobb szellemes melódiáiból készített válogatást adott elő a Pesti Vigadóban.

2021.10.21.

Bemutatták a magyar filmkultúra 125. évének legfontosabb produkcioit ismertető Magyar filmek 1896–2021 című lexikont.

Dubai. A Magyar Pavilon tematikája alapján kivívta a Time Out Dubai újságíróinak elismerését, ugyanis a világkiállítás 192 pavilonja közül a tizenöt legkülönlegesebb közé választották. A szervezők több mint egymillió látogatót vártak a Magyar Pavilonba, melyet Makovecz Imre, az MMA alapító örökös elnöke egykori tanítványa és munkatársa, Csernyus Lőrinc építész, az MMA levelező tagja tervezett.

5. Császár Angelával, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjával beszélgetett Juhász Judit, az MMA szövegírója a Pesti Vigadóban.

• Kiállítás nyílt az MMA székházában. A Magyar Művészeti Akadémia feladatának tekinti a hazai alkotóművészek megbecsülését, támogatását és ösztönzését. Ezért minden tagozat évente két-két díjat adományoz saját művészeti ága kiemelkedő képviselőjének,

és 2019. évtől négy ösztöndíjat adományoz a közép-generáció jeles alkotóművészeinek. A kamaratárlat a 2019–2020. évben az MMA Képzőművészeti Tagozata Művészeti ösztöndíjában részesített Csontó Lajos, Ganczaugh Miklós†, Szentpétery Ádám, Szocsk László képzőművészek, továbbá Maurits Ferenc és Nagy Árpád Pika, az MMA Képzőművészeti Tagozat 2019. évi díjazottjai munkáit mutatta be. A kiállítás november 7-ig volt megtekinthető a Pesti Vigadó épületében.

6. Az MMA Film- és Fotóművészeti Tagozata a Mozi a Vigadóban rendezvényén filmvetítéssel és beszélgetéssel köszöntötte Gulyás János Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendezőt, az MMA rendes tagját, valamint Szobolits Béla Balázs Béla-díjas filmrendezőt, az MMA levelező tagját 75. születésnapja alkalmából.

• A Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozata – a korábbi évekhez hasonlóan – idén is több zenepedagógus munkásságát ismerte el oklevéllel és pénzjutalommal, az elismeréseket ünnepélyes keretek között adták át a Makovecz-szalomban. 2021-ben Gerenday Ágnes, Krasznáné Gál Márta, Krokovay Gizella, Varasdy Frigyes és Váray László kapta meg a tagozat díját.

8. Életének 79. évében elhunyt Marosi Miklós Széchenyi-díjas építész, a hazai középület-tervezés kiemelkedő alkotója, a magyarországi építész-közélet meghatározó személyisége, a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke.

12. Megnyílt az évente Szolnokon megrendezett, művészeti tematikájú filmek nemzetközi fesztiválja,

az *Alexandre Trauner ART/Film Fesztivál*. A fesztivál egyik kiemelt támogatója a Magyar Művészeti Akadémia.

• Rectori, illetve egyetemi és főiskolai tanári kinevezésekről szóló okiratokat adtak át ünnepélyes keretek közt mintegy száznegyven felsőoktatási oktatónak a Pesti Vigadóban, ahol többek között dr. Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtitkára egyetemi tanári kinevezést vehetett át a Széchenyi István Egyetem indítványa alapján, míg ugyanezt a kitüntető címet az MMA indítványára Vas Bence kapta meg.

14. Az MMA Színházművészeti Tagozata és a megnyitása 125 éves évfordulóját ünneplő Kecskeméti Katona József Színház közös kamarakiállítását nyílt meg a színházban. A tárlatot Szemereyné Pataki Klaudia Kecskemét polgármestere, Nagy Viktor színházi rendező, az MMA Színházművészeti Tagozatának vezetője, valamint Cseke Péter direktor, az MMA rendes tagja nyitotta meg. A kiállítás 2022. január 23-ig volt megtekinthető, a nagyszínházi előadások alkalmával.

15. A Magyar Kárpitművészek Egyesülete alapításának 25. évfordulója alkalmából, *Negyedszázad* címmel nyílt ünnepi kiállítás a Pesti Vigadóban, ahol az Egyesület fennállása óta közösen készített 10 nagyméretű falikárpitot mutatták be. Az összességében több mint 100 m²-nyi közösen létrehozott szövött kárpit európai viszonylatban egyedülálló teljesítmény. A közönség először láthatta együtt e műveket, melyek a monumentális történeti kárpitok műfajához köthetők, s megismételhetetlenül gazdag szövedékei a művészi önkifejezésnek. A kiállítás november 20-ig volt megtekinthető.

16. A magyar festészet napja alkalmából rendezett egész napos rendezvénysorozat a Szolnoki Művésztelepen, az Aba-Novák Agóra Kulturális Központban, a Damjanich János Múzeumban és a Szolnoki Galériában zajlott. A Magyar Művészeti Akadémia Festészeti díját minden évben egy művészetében érett, szakmailag kiemelkedő személy veheti át a középgenerációból. 2021-ben Kósa János festőművész részére Stefanovits Péter, az MMA Képzőművészeti Tagozatának vezetője adta át a tagozat szakmai különdíját (elismelő oklevelét). A festészet napját idén is támogatta a Magyar Művészeti Akadémia.

17. *Szerelmi álmok – Varázslatos olasz melódiák Vivalditól Mascagnig.* Tokody Ilona Kossuth-díjas operaénekesnő, az MMA rendes tagja vendégei közreműködésével, az olasz zeneirodalom legszebb szerelmes melódiáiból készített válogatást adott elő ezen az esten a Pesti Vigadó épületében. Az estet a Magyar Művészeti Akadémia Színházművészeti Tagozata szervezte.

18. Tagozati díjakat adtak át. A Magyar Művészeti Akadémia tagozatai évente két-két személy részére ítélik oda a tagozati díjakat, amelyek közül az egyik határon túli, vagy diaszpórában élő művész, illetve művészetelméleti szakember elismerésére szolgál. A díjazottak számára a tagozati díj lehetőséget biztosít az Akadémia köztestületi tagságára. A 2021-es tagozati díjakat az elnökség jelenlétében adták át

a tagozatvezetők a Magyar Művészeti Akadémia irodaházában.

20. A Film- és Fotóművészeti Tagozat kezdeményezésére az MMA emléknapot rendezett Jankovics Marcell néhai animációs rendező, tiszteletbeli elnök, a Nemzet Művésze tiszteletére. Az eseményen Vashegyi György elnök emlékezett Jankovics Marcellre, valamint Gelencsér Gábor filmesztéta méltatta az életművet.

21. Az utóbbi harminc év egyik legnagyobb kulturális vállalkozása a Magyar Művészeti Akadémia „lexikonprogramja”. Ennek második lépcsőfoka, hogy az irodalmi lexikont követve, több évnnyi munka után jelent meg az első összegző és áttekintő magyar filmtörténet – szintén lexikon formában. A magyar filmkultúra 125 évének legfontosabb produkcióit ismertető weboldal után elkészült annak bővített könyvváltozata is. A *Magyar filmek 1896–2021* című lexikont az MMA székházában mutatták be a szerkesztők, valamint Pécsi György, az MMA Kiadó ügyvezetője, Kocsis Miklós, az MMA MMKI igazgatója és dr. Kucsera Tamás Gergely főtitkár.

22. Török Ferenc néhai akadémikus előtt tisztelegve kerekasztal-beszélgetést szervezett az Építőművészeti Tagozat a Nemcsics Emlékházban. A moderátor Dvorszky Hedvig művészettörténész, az MMA rendes tagja volt, beszélgetőpartnerek Balázs Mihály építész és Tardy László kántor-karnagy akadémikusok mellett Keresztes Szilárd püspök úr.

27. Az MMA delegációjának látogatása Alsó-Ausztriában. A Magyar Művészeti Akadémia *Elfolyó idő – Verstrichene Zeit* című képzőművészeti tárlata 2019. július 5-én indult európai körútjára. A 30 éve szabadon emlékéhez kapcsolódó, az 1989-es nyugati határnyitás történelmi eseményét megidéző, utazó kiállítás avanszált összeállítás Passau, Stuttgart, Berlin, Róma, Strasbourg és Budapest után az alsó-ausztriai Weitra kastélyában mutatták be május elsején, melynek záró ünnepségét tartották az MMA delegációjának részvételével.

■ November

3. Az MMA Irodalmi Tagozatának hagyományos *Őszi Irodalmi Gáláján* Buda Ferenc, Döbrentei Kornél, Orosz István, az MMA rendes tagjai, Erdélyi Zsuzsanna, az MMA néhai tagja, Gyurkovics Tibor, az MMA posztumusz tiszteleti tagja, valamint Ratkó József műveiből készült vers- és prózaösszeállítások hangoztak el Császár Angela, Kubik Anna és Lukács Sándor, az MMA rendes tagjai, valamint Bálint Márta és Szabó András színművészek előadásában.

• „Magyarországnak hangsúlyosan kell építenie jövőjét a művészeti értékekre, ezt a célt szolgálja a tíz éve köztestületként működő Magyar Művészeti Akadémia” – hangsúlyozta Vashegyi György, az MMA elnöke a köztestület tízéves születésnapja előtt rendezett sajtótájékoztatón, amelyet az MMA leköszönő főtitkárával, prof. dr. Kucsera Tamás Gergellyel tartottak az Akadémia irodaházában.

• Vashegyi György elnök és Farkas Ádám, az MMA Oktatási, Képzési és Tudományos Bizottságának

2021.11.03.
Az MMA satótá-
jékoztatója
a tízéves
köztestületi
munkáról.

elnöke az MMA irodaházában elismerő okleveleket adott át a művészetoktatásban kimagasló teljesítményt elért emberek, közösségek, intézmények részére. Az ünnepségen a 2020-as és a 2021-es díjazottak együtt vehették át az elismeréseket.

4. Az MMA Film- és Fotóművészeti Tagozata *Akadémikusportrék* elnevezésű sorozatában mutatta be a Szokolczy Lajos irodalomtörténész, művészetkritikusról, az MMA levelező tagjáról készült portréfilmet. A vetítést pódiumbeszélgetés követte.

5. Nemzet Művésze díjátadó – 2021. 2021-ben

hat művész nyerte el a legrangosabb magyarországi művészeti elismerésnek számító Nemzet Művésze díjat, amelyet a díjazottak a tavalyi év kitüntetettjeivel együtt vehettek át a Magyar Művészeti Akadémia székházában, a Pesti Vigadóban. A Nemzet Művésze díj Bizottság Aknay János festőművésznek, András Ferenc filmrendezőnek, Maurer Dóra grafikus-festőművésznek, Reviczky Gábor színművésznek, Sapszon Ferenc karnagynak, zeneszerzőnek és Zádori Mária énekművésznek ítélte oda az elismerést.

2021.11.05.
Nemzet Művésze
díjátadó – 2021.

• Ünnepel az MMA – 10 évvel ezelőtt, 2011. november 5-én alakult meg a Magyar Művészeti Akadémia. A köztestület létrejötté kulturális és politikai szempontból döntő jelentőségű elhatározás eredménye. A Magyar Művészeti Akadémia a művészeti élet legrangosabb magyarországi testülete, képvisleti szerve, mely számos eredményt ért el első évtizedében. Az évfordulóra országos sajtókampánnyal emlékeztünk.

• Átadták a *Hit és Hűség – Sinkovits Imre emlékezete* elnevezésű díjat, amit 2019-ben Sinkovits-Vitay András színművész és Alapítványa hívott életre édesapjának, Sinkovits Imre színművész, az MMA posztumusz tiszteleti tagja tiszteletére és emlékezetére. A rendezvényt támogatta a Magyar Művészeti Akadémia.

6. Ismét megrendezték a *Héttorony Fesztivált*, a határokon átvívelő világzenei és építészeti ünneppsorozat. A tíz éve elhunyt Makovecz Imre, szellemiségét közvetítő eseménysorozat immár tizedszerre juttatta el a népzene és világzene hazai és külföldi csúcsteljesítményeit vidékre és a szomszédos országokba, sőt ebben az évben még Dubajba is. A fesztivál kiemelt támogatója volt a Magyar Művészeti Akadémia.

8. *Az egyházzene története I. – In memoriam Dobszay László* című konferencia a Pesti Vigadóban. A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete konferenciájának célja volt, hogy felvázolja a magyar egyházzene-történet korszerű eredményeit, s feltérképezze, hol van szükség további kutatásokra, új megállapítások megfogalmazására.

9. Az MMA Zeneművészeti Tagozata kortárs kamarahangversenyt rendezett a Pesti Vigadó színpadán. A klasszikus zeneirodalom híres örökzöldjei mellett kortárs szerzők művei is felcsendültek.

10. *Jövőnk gyökerei* címmel konferenciát és előadóestet tartottak a Pesti Vigadóban Andrásfalvy

Bertalan akadémikus 90. születésnapja és életműve előtti tisztelegként.

15. A Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozata és a Magyar Zeneművészeti Társaság emlékhangversenyt rendezett Szöllősy András születésének 100. és Szokolay Sándor születésének 90. évfordulója alkalmából.

17. A megújult *Magyar Művészet* bemutatóját rendezték meg a Pesti Vigadóban. Közreműködtek Horváth Attila alkotmánybíró, jogtörténész, Fülöp József esztéta, Falusi Márton főszerkesztő, Sturm László főszerkesztő-helyettes, valamint köszöntőt mondott Pécsi Györgyi, az MMA Kiadó ügyvezetője.

- „Mozgó dó...” IV. – *Zene a katedrán* címmel szervezett konferenciát Kodály Zoltán zenepedagógiai műveinek vizsgálatára az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet (MMA MMKI) a Pesti Vigadóban a zeneszerző közelgő, december 16-i születésnapjához kötődően.

18. Győrben ünnepelte közttestületté válásának 10. évfordulóját a Magyar Művészeti Akadémia. Vashegyi György elnök a győri ünnepségen arra utalt, hogy a következő tíz év egyik kiemelt feladata ennek a vidéki, majd határon túli jelentlétnek a megvalósítása. A jubileumi alkalommal nyitották meg a győri Múzeumházban Jahoda Maja Ybl Miklós-díjas belsőépítész és Ferenczy Noémi-díjas textilművész, az MMA rendes tagja és Hefter László Ferenczy Noémi-díjas üvegművész, az MMA levelező tagja alkotásaiból összeállított tárlatot.

- A Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozata 2017-ben indította el klubestjeit az óbudai Makovecz Szalonban. A novemberi építészklubon *Párhuzamok II.* címmel tartott előadást Kelecsényi Csilla textilművész és Somogyi Pál építész, belsőépítész, az MMA rendes tagjai.

19. Kő Pál szobrászművész, az MMA néhai tagja 80. születésnapja alkalmából rendeztek emlékkonferenciát Hevesen. Az eseményen köszöntőt mondott Farkas Ádám szobrászművész, a nemzet művésze, az MMA elnökségi tagja. A rendezvényt támogatta a Magyar Művészeti Akadémia.

- Kihirdették a XX. Lakiteleki Filmszemle eredményét. A Sára Sándor operatőr, rendező, az MMA néhai tagja, a Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezet néhai tagja emlékére meghirdetett filmszemlén a több mint harmincfős zsűri elnöke Buglya Sándor Balázs Béla-díjas filmrendező, az MMA Film- és Fotóművészeti Tagozatának vezetője volt. Az eredményhirdetést követően a Lakitelek Népfőiskolán felavatták Sára Sándor mellsobrát, Lantos Györgyi alkotását. Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke ünnepi beszédében Sára Sándort idézve hangsúlyozta: „a film akkor születik meg, amikor megnézik”. A filmszemlét, ahogy évről évre, a Magyar Művészeti Akadémia támogatja.

20. Gálával ért véget a *Héttorony Fesztivál* – Átadták a 2020-as és 2021-es Makovecz Imre-díjakat. A 2015-ben alapított Makovecz Imre-díjjal azokat ismerik el, akik az MMA alapító örökös elnöke, örökös tiszteleti elnöke országépítő szellemének nyomdokán

példaértékűen művelik saját hivatásukat. A díj odaítéléséről az alapító szervezetek, a Magyar Művészeti Akadémia mellett a Kós Károly Egyesülés és a Makovecz Imre Alapítvány által delegált bizottság döntött. Az ünnepélyes díjátadón, melyet a Magyar Művészeti Akadémia támogatott, Kiss János, az MMA alelnöke, Dévényi Sándor és Sáros László György építészek és

természetesen Szabó Marianne, Makovecz Imre özvegye vett részt. Délelőtt Makovecz Imre Villányi úti lakóházánál tartottak koszorúzással egybekötött hagyományos emlékezést.

22. A Magyar Nemzeti Múzeum és a Makovecz Imre Alapítvány közös kerítéskiállítása a magyar organikus építészet legnagyobb alakja, Makovecz Imre építész, az MMA alapító örökös elnöke, örökös

2021.11.17.
A megújult
Magyar
Művészet
bemutatóját
rendezték
meg a Pesti
Vigadóban.

2021.11.03.
Az MMA
irodaházában
elismerő ok-
leveleket adtak
át a művészet-
oktatásban
kimagasló
teljesítményt
elért emberek,
közösségek,
intézmények
részére.

2021.11.30.
A Művészet-
elméleti
Tagozata
ülésén adták
át a 2020. és
a 2021. évi
Művészet-
pedagógiai
Elismerő
Okleveleket.

2021.12.08.
A V4-ek meg-
alakulásának
harmincadik
évforduló-
jára készült
nemzetközi
plakátkiállítás
nyílt meg
a Pesti
Vigadóban.

2021.12.09.
Nemzetközi
konferenciát
tartottak a Posz-
Terra tárlathoz
kapcsolódóan.

tiszteleti elnöke emléke előtt tisztelgett halálának tizedik évfordulója alkalmából. A múzeum kerítésén elhelyezett tablón az életmű részleteit mutatták be.

- Az MMA Film- és Fotóművészeti Tagozata *Akadémikusportrék* című sorozatában mutatta be a Buglya Sándor Balázs Béla-díjas filmrendezőről, az MMA rendes tagjáról, a tagozat vezetőjéről készült portréfilmet.

2021.12.08.
Valóra vált
képzelet címmel
nyílt meg Gyulai
Líviusz kiállítása
a Műcsarnokban.

23. A Pesti Vigadó Makovecz termében az MMA Művészetelméleti Tagozata új konferenciasorozatot indított „Mind magyarok vagyunk!” – *Egység a sokféleségben* címmel. A tagozat célja rendszeres fórumot

biztosítani a határon túli magyar művészeti értékek, kezdeményezések bemutatásának.

25. Az MMA Kiadó és a Capa Központ közösen tartott kötetbemutatót, ahol levetítették a Horváth Péter fotóművészről, az MMA rendes tagjáról készült portréfilmet is.

26. Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata *Élőfolyóirat* estjének keretében adták át a 2021. évi Az Év Legjobb Könyve Díját Lőrincz György: *Ma éjjel eljövök érte* című prózakötete és a 2021. évi Könyv Nívódíját Jávorszky Béla: *Fordul a világ* című esszékötete, Lövétei Lázár László: *Feketemunka* című verseskötete; Marosi Gyula: *Az ifjúság tört szárnyú madara* című prózakötete és Péntek Imre: *Lírai kaleidoszkóp* című esszékötete kapta.

30. A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti Tagozata ülésén ünnepélyes keretek között adta át a 2020. és a 2021. évi Művészetpedagógiai Elismerő Okleveleket, valamint egy újonnan alapított díjat.

■ December

1. A *Hitel-esten* Ágh István költő, író, az MMA rendes tagja, Döbrentei Kornél író, költő, újságíró, az MMA rendes tagja, Nagy Gábor költő, író, irodalomtörténész, az MMA rendes tagja, Falusi Márton, valamint Karkó Ádám mondta el saját verseit a MOM-ban, ahol ezzel együtt átadták az MMA posztumusz tiszteleti tagjáról elnevezett Utassy József-díjat is. A rendezvényt támogatta a Magyar Művészeti Akadémia.

3. Tíz kategóriában vehették át a Prima Primissima díjakat a magyar szellemi élet, a művészet, a tudomány és a sport jeles képviselői a Műpában közönség nélkül megtartott gálaesten. A díjazottak névsorában az MMA több tagja is megtalálható volt. Magyar képzőművészet kategóriában Prima Primissima lett Szócs Miklós TUI szobrászművész és Prima díjat érdemelt ki Barabás Márton festő- és szobrászművész. Magyar irodalom kategóriában Prima Primissima díjat vehetett át Kovács István költő, műfordító, történész, polonista, illetve Prima díjas lett Ferencz István író, költő.

6. Az MMA Építőművészeti Tagozatának nem akadémikus tagjai a Magyar Építőművészek Szövetségével együttműködve a szerbiai Magyarokanizsán mutatták be újabb alkotásaikat. A kiállítás céljaul tűzte ki, hogy ízelítőt adjon az Építőművészeti Tagozat szélesebb tevékenységéről.

8. A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata *Élőfolyóirat* estje. A száz éve született Pilinszky János szakrális verseiből összeállított zenés, versszínházi előadást az MMA irodaházának rendezvénytermében tekinthették meg az érdeklődők.

- A Magyar Művészeti Akadémia a V4-ek megalakulásának 30. évfordulójára készült nemzetközi plakátkiállítása a visegrádi országok legkiemelkedőbb plakátművészeinek alkotásaiból válogatott. Címe: *V4 PoszTerra* volt. A kiállítás három-három magyar, lengyel, cseh és szlovák művész munkáin keresztül enged betekintést a nemzeti sajátosságokat felvonultató kulturális plakátok történetébe. Magyarországot Horkay István, Keresztes Dóra és Orosz István

plakátjai képviselték. A koronavírus-járvány okozta lezárások miatt a tavasszal Budapesten csak korlátozottan látható vándorkiállítás visszatért az év végén a Pesti Vigadóba. A kiállítás 2022. február 6-áig várta a látogatókat a Vigadó Galéria földszinti és alagsori kiállítótereiben.

A vándorkiállítás a 2021-es év folyamán Európa-szerte bemutatásra került a következő városokban: Stuttgart, Róma, Prága, München, Helsinki, Riga, Szarajevó, Lengyelországban Krakkó, Szczawica, Gdańsk, Szczecin, Wrocław és Olsztyn.

- *Valóra vált képzelet* címmel nyílt meg és 2022. február 20-ig volt látogatható Gyulai Líviusz kiállítása a Műcsarnok Kamaratermében.

9. A visegrádi országok fővárosaiban is bemutatásra váró *PoszTerra* tárlathoz kapcsolt, az MMA szervezésében megtartott nemzetközi konferencia a Kelet-Közép-Európa régió falragaszokban megjelenő elmúlt 40 évét járta körbe.

9–10. Az MMA Művészetelméleti Tagozatában folyó szakmai diskurzusban megalakulásunk óta folyamatosan és hangsúlyosan van jelen a kortárs művészeti, kulturális kánon kérdése. A decemberben megrendezett konferencia központi kérdése, hogy történt-e kánonváltás a '89-es politikai változást követően a magyar kultúrában, a különböző művészeti ágakban, vagy lényegében a késői Kádár-rendszer értékrendje és az azt biztosító hatalmi-intézményi rendszer öröklődött tovább.

10. Jovián György festőművész hetvenedik születésnapját egy retrospektív kiállítással kívánta emlékeztetni a Vigadó VI. emeleti kiállítóterében, nagyrészt olyan művekkel, amelyek hosszú évek óta köz- és magángyűjteményekben találhatók, ezért ritkán kerülnek közszemlére. A tárlat 2022. január 30-ig volt látogatható.

11. Hetvenöt éves korában elhunyt Gulyás János Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendező, operatőr, érdemes művész, a magyar dokumentumfilm meghatározó alakja, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

- A Regionális Kreatív Műhely szervezésében nyílt meg a *Délvidéki színházak* című kiállítás Szerbiában, Magyarokanizsán a Dobó Tihamér képtárban. A régióban immár évszázadokon átnyúló magyar színházi tevékenységet és színházi világot bemutató tablókiállítást a Magyar Művészeti Akadémia Színházművészeti Tagozata kezdeményezte.

14. A Párbeszéd Háza és a Balassi Kiadó közösen mutatta be Nagy Márta: *Aknay János Krisztusai* című könyvét. A könyvet Balog Zoltán református püspök és Sajgó Szabolcs jezsuita szerzetes ismertette.

16. Új rendes tagokról és levelező tagok felvételéről döntött az MMA. A Magyar Művészeti Akadémia elnöksége a koronavírus-járvány fokozódására tekintettel a 2021. december 6-i közgyűlés elhalasztásáról döntött és támogatta, hogy írásbeli véleménynyilvánítást követően a közgyűlés tagjai a köztestület elektronikus eVote rendszerén keresztül hozzanak döntést a rendes és levelező tagok 2021. évi felvételéről. A rendes tagok felvételéről történő szavazásra december 11. és december 13. között, a levelező tagok felvételéről történő szavazásra december 13. és december 15. között volt lehetőség.

2021.12.10.
Jovián György
festőművész
születésnapja
alkalmából nyílt
kiállítás a Pesti
Vigadóban.

18. A Műcsarnokban nyílt meg Barabás Márton festőművész, az MMA rendes tagja visszatekinthető életmű-kiállítása, ami 2022. február 13-ig volt látogatható.

21. Életének 94. évében elhunyt Benkő Samu Széchenyi-díjas művelődéstörténész, esszéíró, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Bolyai-kutatás kiemelkedő alakja, az MTA külső tagja.

30. Nyolcvanhét éves korában elhunyt Kalász Márton Nemzet Művésze díjjal kitüntetett, Kossuth-díjas és kétszeres József Attila-díjas költő, író, műfordító, egyetemi tanár, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

2021.12.18.
A Műcsarnokban
nyílt meg
Barabás Márton
festőművész
életmű-kiállítása.

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

2021.09.27. Közgyűlést tartott
a Pesti Vigadóban a Magyar
Művészeti Akadémia.

Találkozások

a Makovecz Imre utcában

A 2021. évi klubestek időrendi programlistája

a Makovecz
Imre
utcában

■ Június 9.

Hager Ritta textilművészt köszöntöttük 90. születésnapján.

Az ünnepeltet Feledy Balázs művészettörténész, művészeti író méltatta.

Háznagy: Juhász Judit

■ Június 16.

Fél évszázada együtt...

Nagy Mari és Vidák István estje.

A Népművészet Mestereinek beszélgetőtársa Deme Tamás művelődéskutató volt.

■ Június 23.

In memoriam Lázár Ervin és Vathy Zsuzsa

Beszélgetőtársak: Ács Margit és Temesi Ferenc.

Közreműködött: Dóka Andrea színművész, a háznagy Borbély László író volt.

2021.06.23.

2021.06.23.

2021.06.23.

▪ **Június 30.**

Mosolyok árnyéka

Vendégünk: Domonkos László író, szerkesztő volt.
Közreműködött: Dóka Andrea színművész, a háznagy:
Borbély László író volt.

▪ **Július 7.**

Évadzáró kerti parti

Kitüntetettjeinket köszöntöttük, átadtuk a Samu
Géza-díjat.

Háznagy: Juhász Judit

2021.06.30.

2021.06.30.

*a Makovecz
Imre
utcában*

2021.07.07.

2021.07.07.

2021.07.07.

▪ **Szeptember 15.**

Évadnyitó kerti parti

Közreműködött: Dóka Andrea színművész és a Hegy-
megett Zenekar: Németh László (hegedű), Németh
Péter (brácsa), Béres Merse (nagybőgő).

Háznagy: Juhász Judit

▪ **Szeptember 22.**

75. születésnapján köszöntöttük Tordai Hajnalt

Az ünnepelttel Turnai Tímea muzeológus beszélgetett.

Háznagy: Juhász Judit

▪ **Szeptember 29.**

„Én, Morell Mihály” – zárt körű filmbemutató
Beszélgetőtársak: Feledy Balázs művészeti író és
Dr. Fröhlich Rita (Morell Mihály unokája) voltak.
Háznagy: Juhász Judit

2021.10.20.

a Makovecz
Imre
utcában

▪ **Október 6.**

Zenepedagógusok díjainak ünnepélyes átadása
Háznagy: Dubrovay László

▪ **Október 13.**

Afrikai képeskönyv – Szemadám György vetített képes
előadása
Háznagy: Juhász Judit

▪ **Október 20.**

by ART könyvek, avagy a művészet diszkrét b(y)a
11 művész – 11 kötet
A könyveket Szemadám György mutatta be.
Háznagy: Juhász Judit

2021.10.20.

2021.10.20.

2021.10.27.

2021.10.27.

2021.10.27.

■ Október 27.

Toldi Miklós képzőművész és holdudvara

Feledy Balázs művészeti író beszélgetett Füle Péter ny. fotótárossal.

Háznagy: Juhász Judit

■ November 3.

Az est vendége: Szalay Péter filmrendező volt.

„Vázlat a prófétákról” – Balázs Imre erdélyi festő-művész lírai önvallomása (30’),

„A teljesség felé” kisjátékfilm (18’) – egy apáca különös lelki utazása.

Az alkotóval Gerbei Anita szerkesztő-riporter beszélgetett.

Háznagy: Juhász Judit

■ November 10.

Filmbemutató

„Egy veszendő világról van szó...” – Istvánfi Gyula építészettörténész

Beszélgetőtárs a film rendezője, forgatókönyvírója, Mohi Sándor volt.

Háznagy: Juhász Judit

■ November 17.

„A holnap reménye” – Tiszteletadás Gyöngyössy Imre költő-filmrendezőnek.

A remény és mítosz című dokumentumfilm és Gyöngyössy Imre: Stigma című kötetének verseiből készült versfilm vetítése után Kabay Barna és Petényi Katalin alkotópárossal,

valamint Sebestyén Ilona ügyvezető igazgatóval (NAP Kiadó) Csűrös Csilla szerkesztő-riporter beszélgetett.

Háznagy: Juhász Judit

■ November 24.

„Sevillától Dubajig” Csernyus Lőrinc vetített képes előadása

A beszélgetőtárs Makovecz Pál volt.

Háznagy: Juhász Judit

■ December 1.

Könyvbemutató. Vendégünk Gróf Nádasdy Borbála volt.

A „Zagolni zabad?”, „A szabadság zaga” és az „Asszony-szerelem, asszonysors” című életrajzi trilógiájáról beszélgetünk a szerzővel, gróf Nádasdy Borbálával.

Közreműködött: Dóka Andrea színművész.

Háznagy: Juhász Judit

■ December 8.

Filmbemutató

„Este a Gyimesbe’ jártam” – Sebő Ferenc portréja

Háznagy: Juhász Judit

■ December 15.

Óbudai gyerekek adventi regélésével (is) köszöntöttük kerek születésnapján Solymosi-Tari Emőket.

Háznagy: Juhász Judit

Beszélgetések

Értéktartó és értékteremtő szemlélet

Beszélgetés Vashegyi Györggyel,
a Magyar Művészeti Akadémia
elnökével

■ – 2021-ben ünnepelte a Magyar Művészeti Akadémia tízéves születésnapját. Ebben az évtizedben a Köztestület jelentősen megerősödött. Elnök Úr hogyan látja akadémiánk szerepét a magyar művészeti életben?

– 2021-ben a Magyar Művészeti Akadémia köztestületé válásának immár 10. évfordulóját ünnepeltük. Ne feledjük ugyanakkor, hogy már jóval 2011 előtt is, 1992 óta létezett a Makovecz Imre és művésztársai által alapított társadalmi szervezet, amely már akkor is összművészeti-akadémiai szellemiséget képviselt. Ebből lett 2011-ben alkotmányos köztestület, amelynek felépítése most, egy évtized elmúltával nagyjából befejeződött. Régóta úgy gondolom, hogy Magyarországnak hangsúlyosan a szellemi, azon belül is a művészeti értékekre kell építenie jövőjét: ezt ismerték fel tíz évvel ezelőtt a törvényalkotók is, és ezzel Magyarországon – 60 év szerencsétlen hiátusa után – ismét létrejött a magyar művészet akadémiai rangú képviselője. Mindig szívesen emlékeztetem magamat és akadémikustársaimat is arra, hogy ennek keretében fontos, mi több rendkívüli megtiszteltetést jelentő, tulajdonképpen történelmi küldetésünk van. Meglehet, hogy még nem találtuk meg minden részterületen a legmegfelelőbb megoldást, minden kérdésre a legjobb választ, de meggyőződésem, hogy jó úton járunk.

Az elmúlt tíz évben az MMA több száz kiállítás, konferencia és koncert szervezője és közreműködője volt, szerves részévé vált a magyar kultúrdiplomáciának,

a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet gondozásában 300 rendkívüli tehetségű ösztöndíjast segít folyamatosan abban, hogy megvalósíthassa céljait, művészeti programpályázati lehetőségek útján több mint nyolcezer pályázatot támogatott az elmúlt években... Úgy érzem, mindannyiunkat büszkeséggel tölt el, hogy a csodálatosan felújított Pesti Vigadó lett az MMA székháza és kiállítóhelye, emellett a Múcsarnok is – amely reményeink szerint hamarosan szintén megújul – minden évben méltó helyszíne az igazi siker történetévé vált Nemzeti Szalon kiállításainak. Szintén fenntartói vagyunk a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központnak, valamint – a korábban is meglévő könyvkiadói tevékenységre alapozottan – 2017-től az MMA Kiadó adja ki az MMA és intézményei gondozásában megjelenő könyveket, és az MMA művészetelméleti folyóiratát, a Magyar Művészetet. Fontos szövetségesünk a Makovecz Központ, amely az alapítvánnyal együtt ápolja elhunyt alapító építész-géniuszunk szellemi örökségét.

Voltaképpen a Magyar Művészeti Akadémia a magyar kulturális és művészeti élet legrangosabb testülete lett azáltal, hogy ilyen széles területen és ilyen mélységig kísérelheti és kíséri figyelemmel a hazai és határon túli magyar művészeti életet, egyben méltóképp támogatja annak szereplőit is. Különösen fontos e téren az évek során, lépésről lépésre kialakított művészi életpálya-modell: ez az átfogó ösztöndíj- és támogatásrendszerrel egészen az MMA által alapított Nemzet Művésze díjig – a hazai művészeti élet legmagasabb szintű szakmai elismeréséig – terjed. Mindezek miatt fontosnak tartom, hogy az MMA – tanácsaival és javaslataival – ha lehet, minden döntéshozói fórumon képviseltesse magát. Mert bár köztestületünk a maga tíz évével viszonylag fiatalnak számít a hazai kulturális-művészeti életben, akadémikusainak közös tudása és tapasztalata egy évtizednél jóval régebbre nyúlik vissza: értéktartó és értékteremtő szemléletet képvisel.

– Személyesen is fontos Elnök Úrnak a 2021-es év. Július végén a Nemzeti Kulturális Tanács elnökeként sajtótájékoztatón jelentette be: jelentősen nőtt a kultúrstratégiai intézmények támogatása. Erről megállapodást írt alá Gulyás Gergely miniszter úrral. Mit zárt le és mit indított el ez a megállapodás?

– A Nemzeti Kulturális Tanács első, alakuló ülését 2020 februárjában tartotta. Kicsit bizonytalanul, de nagy tervekkel ültünk le az asztalhoz, mert még nem tudtuk, csak reméltük, hogy valami jelentős változás elindító lehetünk. A vezető kultúrstratégiai intézmények lehetőséget kaptak korszerűsítésre, fejlődésre, saját intézményük és az intézményük által képviselt művészeti/kulturális szakterület hosszú távú stratégiájának kialakítására. Amint elkezdtek a tervezést, a covid-19 megállított és leállított mindent. Végül nem hátráltunk meg, és 2021-re az intézményi stratégiák eredményeként valóban elértük, hogy a 17 kultúrstratégiai intézmény állami támogatása 2021-től összesen mintegy 15 milliárd forinttal nőtt. Ez lehetővé teszi az intézmények kiszámítható és magas színvonalú működését a 2021–2025. években.

– 2021-ben is meghatározó tényező volt a művészeti közegben a pandémia. A koronavírus-világjárvány kulturális, művészeti szférát érintő hatásának enyhítésére hirdetett pályázatot az MMA. Miért volt fontos ez a rendkívüli művészeti támogatás, és hogyan éltek ezzel a lehetőséggel a művészek?

– 2021 a maga kiszámíthatatlanságával talán még több problémát okozott sokaknak, mint az azt megelőző év. Alkalmunk volt megtapasztalni és megtanulni, hogy az elmaradt, vagy elhalasztott kulturális projektek kezelése nagyon nehéz, egyben rendkívül kellemetlen és hálátlan feladat is... Az elmúlt másfél év alatt szinte egy pillanatra sem láttunk néhány hónapnál hosszabb időre előre, néha hetekre is alig, a tervezés szinte lehetetlen volt. Az erőteljes állami jelenlét viszont ezekben az időkben kifejezetten jól jött, a – járvány által rendkívüli erővel támadott – kultúra területén. Óriási eredmény, hogy a magyar kulturális élet szereplői az – úgy érzem, döntően sikeres – állami támogatásnak köszönhetően képesek voltak átvészelni ezt az időszakot.

Amiben az MMA közreműködött: 2021-ben a 200 millió forintos keretösszegű nyílt pályázaton kívül a Magyar Művészeti Akadémia – kormányhatározat alapján – pályázatot hirdetett alkotók, előadóművészek támogatására, valamint könyv- és folyóirat-kiadók terveinek megvalósítására, támogatására is. Az előbbire 750 millió forint, az utóbbira 500 millió forint keretösszeg állt rendelkezésre. Mondanom sem kell, hogy rengeteg pályázat érkezett hozzánk.

– Ilyen körülmények között hogyan teljesít az Akadémia művészttámogatási rendszerében a Művészeti Ösztöndíjprogram?

– 2021-ben immár negyedik alkalommal hirdettük meg a művészeti alkotómunkát támogató, hároméves ösztöndíjpályázatunkat. A 2018-ban indult első évfolyam is ebben az évben végzett. A végzős ösztöndíjasok részére kiírt Ösztöndíj Kiválóság Program egyelőre közülük tíz fő számára, egy évre szólóan indult el, de ez csak a kezdet kezdete: keressük a legjobb és leghatékonyabb formáját annak, hogy a végzett ösztöndíjasok kapcsolata fennmaradjon, sőt, ha lehet, szorosabbra is fonódjon az MMA-val (és természetesen egymással is). Szeretnénk, ha hosszabb távon is, kölcsönösen számíthatnánk egymásra.

E pályázatunk továbbra is töretlen sikernek és népszerűségnek örvend a művészek körében. Ennek oka, hogy – tulajdonképpen országos szinten egyedülálló módon – a magas színvonalú művészi és művészetelméleti tevékenységek anyagi feltételeinek megteremtése mellett szakmai partneri szerepet is biztosít a pályakezdéshez, a művészi pálya kiteljesítéséhez, kiemelkedő alkotások, előadások, kutatások és tanulmányok létrehozásához.

– A nemzetközi kapcsolatok terén is élénkülés mutatkozott, gondoljunk csak a V4 nemzetközi plakátkiállításra, a 2019-ben indult Elfolyó időre vagy az őszi Eucharisztikus Kongresszushoz kapcsolódó rendezvényeinkre. Milyen súllyal jelenítettük, jelenítjük meg a magyar kultúrát nemzetközi szinten, és mik a fejlődési lehetőségek?

– Ez rendkívüli fontosságú terület, amelynek a jövőben még nagyobb figyelmet kívánunk szentelni,

hiszen a művészeti életben a nemzetközi kapcsolatok döntő fontosságúak, egyenesen nélkülözhetetlenek. Eddig főleg különböző emlékévekhez, tematikus programokhoz tudtunk csatlakozni: ez történt 2021-ben is mind a visegrádi országok együttműködésének 30. évfordulója alkalmából megrendezett plakátkiállítás, mind a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus alkalmából szervezett események kapcsán. Ez utóbbi alkalmából több jelentős esemény helyszíne volt a Pesti Vigadó, illetve képző- és iparművész akadémikusaink tárlatai megjárták Rómát, Székesfehérvárt, Esztergomot. Szeretném kiemelni a 2019-ben útjára indított *Elfolyó idő* című – az 1989-es nyugati határyitítás történelmi eseményét megidéző – kiállításunkat, amely az MMA akadémikus tagjainak alkotásaiból válogatott. Ez a vállalkozás a maga nemzetközi állomásaival számos helyszínen aratott megérdemelt sikert, az ausztriai Weitrában el is búcsúztathattam a finisszázon: ez lehetőséget nyújtott számomra arra is, hogy Niederösterreich tartomány kormányhivatalainak művészeti és kulturális területért felelős munkatársaival találkozzam.

– Elnök Úr számára egyik legfontosabb misszió az ifjúság művészettel nevelése. A 2021-es évben mennyit tudtunk előre lépni ezen a területen?

– Az MMA Oktatási, Képzési és Tudományos Bizottságának elnökével együtt minden évben átadjuk az MMA Elismerő Okleveleit a művészetoktatásban kimagasló teljesítményt elért pedagógusok, művésztanárok, művészetpedagógiai kutatók, továbbá olyan közösségek, intézmények részére, amelyek hasonló elvek alapján működnek. Jó látni, hogy az ország különböző pontjain töretlen elhivatottsággal dolgoznak kiváló szakemberek, de egyelőre ezen a téren sajnos még messze vagyunk az áttöréstől. Jelenleg reálisan elérhető célunk, hogy ezzel az elismeréssel motiválni tudjuk a kultúránk értékeinek megóvását, a hagyományok szeretetét és megbecsülését oktató szakembereinket, akik a felnövekvő generáció számára maradandó művészeti élményeket adnak. Ez nagyon fontos, de nem elég: úgy érzem, az idő szorít, s nekünk – sajnos és szerencsére – egyre kevesebb a veszítenivalónk.

– 2021-ben új főtitkárt választott a közgyűlés dr. Richly Gábor személyében. Milyen változást vár Elnök Úr a Titkárság, ezen keresztül pedig az Akadémia életében?

– Célom, hogy 2023 novemberéig tartó elnökségem hátralevő idejében az eddiginél gyorsabban haladhassak elnöki programom megvalósításában: hiszen e program miatt nyertem el akadémikustársaim megtisztelő bizalmát 2017-ben és 2020-ban is. Örömmel látom, hogy főtitkár úr rövid idő alatt nagyon sokat tudott javítani a munkaszervezet hatékonyságán: számomra is meglepően hamar érkezünk fontos és örömteli változások kapujába, melyek beérését második elnöki ciklusom utolsó két esztendejére, 2022–2023-ra remélem.

– 2020-ban Fekete György, a Köztestület első elnöke, rá egy évre Jankovics Marcell tiszteletbeli elnök és Marosi Miklós alelnök hunyt el, ahogy sajnos számos akadémikustársunk is. Az ő hiányuk milyen veszteség az akadémiának, és személy szerint önnek?

– Olyan fantasztikus művészeket és egyben kiváló embereket veszítettünk el, akik nyilvánvalóan pótolhatatlanok. De az a tapasztalatom, hogy így, immár távolról is, ki nem apadó inspirációt nyújtanak azok számára, akik ismerték és szerették őket, így számomra is. Az ő emlékükhöz méltó módon kell végeznünk a dolgunkat – bár nagyon magas, de világos mércét adnak számunkra, és ezzel folyamatosan segítenek minket.

„Az első tízéves munkánk jó alapot ad”

Interjú dr. Kucsera Tamás Gergellyel,
a Magyar Művészeti Akadémia
leköszönő főtítkárával

■ – A 2021-es év milyen kihívásokkal indult és milyen nehézségeket, illetve lehetőségeket tartogatott?

– 2021 sajátos év volt mind az Akadémia, mind az én számomra. Egyfelől tudtam, hogy több mint tíz év után lezárul a főtitkári működésem, és úgy terveztem a 2021-es évet, hogy lekeressék a tízéves munkát. Ez a személyes vonal. Másfelől az Akadémia szempontjából azért is volt sajátos, mert már a 2020-as évben látható volt, hogy a világjárvány nem múlik el, és ilyen szempontból összenőtt a 2020-as és a 2021-es év. Viszont a 2020-as év tapasztalatai miatt már tervezhető volt a váratlan, a „szokatlan” a 2021. esztendőben. Volt már tehát tapasztalat az Akadémia intézménycsaládjában: a munkaszervezetek felől nézve a távmunkára történő átállítására, a köztestületi szempontból a szakmai, művészeti programok virtuális térbe való áthelyezésére. Mindezek lehetőséget adtak olyan feladatok elvégzésére is, amelyek az elvégzett korábbi munkák összegzését jelenthették.

A 2021-es évben ünnepeltük a köztestületi működés tízéves évfordulóját. Ezeket az előkészületi munkákat a még ritkított fizikai találkozásokkal kellett elvégezni, tehát meg kellett keresni azokat a formákat, azokat a gyakorlatokat, amelyek a helyzeti hátrányból előnyt kovácsolnak számunkra és ezt meg is tettük. A pandémia alatt a működésből fakadó fizikai kopásokat reparáltuk a Pesti Vigadóban, felkészültünk a már 2016-tól előkészítés alatt lévő Műcsarnok

rekonstrukciójának elindítására is. Az ugyancsak 2017-től már aktív szakaszában lévő Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ fejlesztésének az utolsó időszakában voltunk, hiszen az épületegyüttesnek egy részét ez évre elbontották, a parkosítás megvalósult, és ez a jövőbeni működést segítette elő, kiírásra került a tervpályázat, amely a későbbiekben bár nem lett eredményes, mégis a hasznosító és iránymutató előkészítés és lebonyolítás megtörtént, illetve az egykori Fischer-, vagy Walter Rózsi-villa néven ismert épület rekonstrukciója az utolsó szakaszába ért, ami terv szerint, 2022 tavaszára lezárul.

Bár a fizikai találkozások minden területen hiányoztak, az MMA Kiadó tevékenysége, különösen a könyvkiadás része közben zajlott. A portréfilmek készítése – amely igényli a fizikai találkozásokat – lelassult, korlátozódott, de az is haladt, ahogy engedte a járványügyi szabályozás.

A 2020–21-es év abból a szempontból is érdekes volt, hogy a korábbi személyes céloom, kezdeményezésem eredményeképpen a nem kormányzati központi vagy alkotmányos szerveknek a titkársági munkavállalói egy új státuszt kaptak, úgynevezett különleges jogállású státusznak hívott közszolgálati jogviszonyt. A járványhelyzet alatt ebben az új jogviszonyban kezdtünk el működni. A titkársági státútumoktól kezdve a munkaköri leírásokig bezárólag, végigvittük az átalakítási, megújítási folyamatot. Ez azontúl, hogy jobb anyagi lehetőségeket és nagyobb mozgásteret is biztosít az illetmények megállapítására, sajátos helyzetben zajlott le, hiszen olyan munkakörülmények között kellett végigvinni ezt a fejlesztési folyamatot, amikor jelenléti munkavégzésre nem volt lehetőség.

Minden nehezítő körülmény ellenére azt mondhatom, hogy a 2021-es évet is eredményes, gyors, hatékony reagálás mellett tudtuk vinni összes intézményünkben. Ha kellett, lehűtöttük, ha kellett, újrafűtöttük az MMA hétköznapi, normális működéshez szükséges motorját. Újabb fejlesztéseket vittünk végig. Megerősödött a virtuális térben való jelenléte az intézményeinknek, fejlesztettük például a távszavazás gyakorlatának intézményét, amely nemcsak informatikai és szabályozási kérdés, hanem tanulási folyamat is a Köztestület fórumain.

– Tavalaly is meghatározó tényező volt a művészeti életben a pandémia, ez a Titkárság működésére is kihatott. Elhunyt Jankovics Marcell tiszteletbeli elnök és Marosi Miklós alelnök úr, ahogy sajnos számos akadémikustársunk is.

– Nagy veszteség volt tiszteletbeli elnök úr és alelnök úr távozása. Mindenképpen fontos, hogy az emléküket méltóképpen megőrizzük, amiképpen a többi eltávozott akadémikus emlékét is. A köztestületi működés tizedik évében meghatározó többségben vannak voltak már azok a tagok, akiket 2012-től hívott meg az Akadémia. Emiatt is fontos, hogy folyamatosan vissza-visszatekintsünk összevetve cselekedeteinket az alapítók szándékaival. Az alapítói kör ugyanis nem érte el a 160 főt, ma azonban már a 300 fő akadémikus között közelítőleg kétharmados többségben vannak azok, aki 2012 után lettek akadémikussá.

– Az összefogás ebben a nehéz időszakban, valamint az élénkülés a nemzetközi kapcsolatok terén egyszerre mutatkozott meg az akadémia életében, hiszen az utazások is ellehetetlenültek.

– A nemzetközi és határon túli kapcsolatok terén kellett leginkább virtualizálnunk tevékenységünket, de mind intézményeink, mind a titkárság külügyi stábjának kiválóan teljesítette a feladatát, így szolgálni tudtuk mind külföldi magyar kulturális intézmények, mind a Kárpát-medence és a diaszpóra közösségeinek megkeresése alapján a magyar kultúra nemzetközi jelenlétének biztosítását. De a tíz év munkája alapján jelentős forrásbővítést értünk el a 2022. évtől kezdve erre a területre, remélem, hasznosulni fognak ezek a források, továbbfejlődik az MMA tevékenysége ezen a téren is.

– Főtitkár úr a köztestületi alakulás óta részt vett az MMA munkájában. A második ötéves ciklusa járt le ebben az évben. Milyen intézkedésekkel búcsúzott a főtitkári munkájától és milyen akadémikusi teendőkkal folytatta?

– Még a 2020-as évben indult el az MMA 2017-re lezárult művészeti életpályamoddell egyik kiegészítő eleme, az Életút díj. Ez a fejlesztés, amely a 65 év feletti, de művésziaradékbán nem részesített (nem részesíthető) személyi kört érintheti, a 2021-es teljes naptári évben volt először futó program. A 2021-es évben pedig mindkét jogszabálmódosításnál kezdeményező voltam: az elnökségi munkán belül törvénymódosítással az akadémikusi kör felé történő integrálásának lehetőségét kezdeményezte a Köztestület és szabályozta az Országgyűlés a nem akadémikus nemzet művészei esetében, valamint a vonatkozó kormányrendelet módosításával megnövekedett a jelentősége az MMA-tagság tényének a hazai felsőoktatáson belül a doktori iskolák működése terén.

Ha az MMA terveit és megvalósult programjait nézzük, például a zárszámadási törvényekbe foglalt akadémiai beszámolókon keresztül, akkor látható, hogy már a 2016–17-es terveink között szerepelt a már említett fejlesztési irány: a nemzetközi és határon túli kapcsolatok pénzügyi alapjainak fejlesztése, ami a korábbiak és a 2021-es év munkájának köszönhetően az évben elfogadott 2022-es költségvetési törvény által biztosított források okán – amint a tízéves működésre alapozottan 2022-től megindulhat, már nemcsak terv, hanem – valósággá vált.

A 2012-ben általunk kezdeményezett megállapodás eredményeképpen a Kormány 2021-ben rendelkezett arról, hogy – a tízéves folyamat végére – az akadémikusi életjáradékok a Magyar Tudományos Akadémia tagjainak folyósított összeggel megegyezőek lesznek.

A második ötéves ciklusom utolsó két évében jelentősen korlátozta a pandémiás helyzet a főtitkári feladatellátásomat és az előzményekhez kapcsolódó végigvitelét. Mégis, mind a programok, mind a kiadványok összegzésre adtak lehetőséget, jó volt áttekinteni az elvégzett tízéves munkát. Akadémiánk ezalatt az elmúlt tíz év alatt integráns része lett a magyar kulturális életnek határon belül és túl is. Mindemellett – és különösen a pandémia okozta több mint két éves korlátozott működés után – fontos, hogy az eredményeink fenntartása lehetőségeink és a leadott teljesítmény

fejlesztése mellett a közösség is megmaradjon. Ez már részben mások feladata lesz, azt gondolom, hogy az első tízéves munkánk jó alapot ad mindezekhez.

Ehhez az utolsó évhez kötődően kiemelendőnek tartom, hogy 2020-ban Kulin Ferenc akadémikus úr leköszönését követően Falusi Márton vette át a Magyar Művészet (MAMÜ) főszerkesztői feladatait és ebben az évben társfőszerkesztőként segítve részese voltam a MAMÜ tartalmi és formai megújulásának, amelynek eredményeképpen 2021 közepétől kéthavi lappá vált a folyóiratunk.

2021 nyarán és őszén már az átadás-átvétel folyamatának irányítása mellett még tevékeny részese lehettem a Nemzet Művésze és az év végével megválasztott akadémikusi kör kiválasztási folyamatainak. Örömteli feladat volt e két folyamat segítése is, hiszen mindkét kör kiválóságokkal erősödött.

Jó volt látni, hogy a 2017 nyarára, őszére megalapozott hároméves művészeti ösztöndíjprogramunk első évfolyama – a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet érdemi támogatása mellett – kiváló eredmények mellett zárta támogatási időszakát, elkezdtük kidolgozni a már végzettekkel való kapcsolattartás gyakorlatát, ami egyébként az eredeti koncepciónak is része volt.

Valamint az is örömteli tény, hogy ebben az évben is tovább nőtt az ugyancsak 2017. esztendőben megvalósult törvénymódosítással létrejött és költségvetési forrásokkal azóta is alátámasztott lehetőségként – immáron negyedik éve – folyósítható művészjára-dékban részesítettek száma.

Az akadémiához kötődően egy fontos konferencia szervezésében is tevékenyen részt vállaltam a főtítkári teendők mellett. Emlékkülést tartottunk Molnár Tamás filozófus születésének 100. évfordulóján. A Molnár Tamás-konferencia mellett örömmel voltam részese a pandémia miatt a 2021-es évbe is átcúszó Harag György-emlékévnék, illetve az ebben az évben zajló Mészöly Miklós-emlékévnék is.

Megtisztelő, hogy tevékeny részese lehettem a makoeczi egyesületi MMA utolsó évének és a köztestületi MMA első évtizedének, akadémikusként a jövőben is segíteni fogom a nemzetet, valamint az egyetemes kulturális értékeket szolgáló köztestületi munkát.

„Most itt számítanak rám igazán”

Interjú dr. Richly Gáborral,
a Magyar Művészeti Akadémia
megválasztott főtítkárával

■ – Több jelölt közül választotta Önt főtítkárrá a Közgylűs. Mi volt a jelölti programja, mit tartott fontosnak és mit tervez főtítkári ciklusában?

– Örömmel tapasztaltam, hogy főtítkárijelöltként mind a négyen eléggé hasonló feladatokat és célokat fogalmaztunk meg, elsősorban a hangsúlyokban voltak különbségek. Ennek az lehet az oka, hogy viszonylag nyilvánvalók az elmúlt tíz év építkezésének mind az eredményei, mind a hiányosságai.

Én magam – egyéniségemből és szakmai tapasztalataimból adódóan – egyrészt az intenzívebb, még hatékonyabb kommunikáció fontosságát hangsúlyoztam. Azoknak az alkalmaknak és intézményi csatornáknak a megerősítését, amelyek lehetővé teszik, hogy a Magyar Művészeti Akadémia lényegét jelentő köztestületiség érvényesülni tudjon. Vagyis az Akadémia tagjai hatékonyabban tudják kifejezni és érvényre juttatni elképzeléseiket, az eddigienél is több tere legyen az akadémikusok élettapasztalatából, tehetségéből születő „kollektív bölcsességnek”. Ez a gyakorlatban többek között a tagozati, bizottsági munka szerepének erősítését jelenti, illetve a Köztestület és a Titkárság közös munkafolyamatainak szervezettebbé, zökkenőmentesebbé alakítását.

E belső kommunikáció mellett fontos az Akadémia külső kommunikációja is, azaz, hogy milyen képet alakít ki magáról a művészeti élet szereplői és tágabban az értelmiség szemében. Az Akadémia értékrendje

íránt elkötelezett szakemberek bevonásával elkezdtük az MMA kommunikációs eszközrendszerének módszeres áttekintését, kommunikációs stratégiájának kialakítását. Természetesen az sem mindegy, hogy mit kommunikálunk. Egyrészt tudatosítanunk kell, hogy milyen kiváló művészek az akadémikusaink. Ebből a szempontból megengedhetetlen mulasztás, hogy a honlapunkon évek óta nem frissülnek az akadémikusokat bemutató oldalak. Az akadémikusi életművek dokumentálására – és kutathatóvá tételére – az eddigénél sokkal nagyobb figyelmet kell fordítanunk.

Másrészt a jelöltállítási időszakban többször elmondtam, hogy számomra az Akadémia nem csupán kivételes tehetségű művészek zárt „klubja”, hanem a magyar művészeti élet egészének – és ezen keresztül a magyar társadalomnak – az érdekeit néző, fejlődését segítő közösség. Olyan elkötelezett művészek és művészeti szakemberek tenni akarásából születő intézménycsalád, akik saját karrierjük, életművük építése mellett a közösségért is tenni akarnak, kissé fennköltén fogalmazva: valóban a nemzetet akarják szolgálni. Meggyőződésem, hogy ez a közösségi szemlélet és a valódi értékek melletti elköteleződés az úgynevezett makoveczi világlátás és feladatvállalás lényege. Ezt az örökséget kell komolyan vennünk, megőriznünk. Az akadémikusok összefogásán túl a köztestületi tagok megszólításával, az ösztöndíjasaink bevonásával, az Akadémia díjazottjainak megbecsülésével. Ezt a szemléletet igyekeztem kifejezni főtítkársjelölti bemutatkozásom motójával, az „együtt” szó hangsúlyozásával.

Harmadik gondolatként azt emeltem ki, hogy az MMA főtítkára olyan egyszemélyi felelősséggel felruházott köztisztviselő, akinek nem feltétlenül művészetelméleti, esztétikai kérdéseken kell töprengenie, nem művészeti kérdésekben kell állást foglalnia, hanem mindenekelőtt egy több mint tízmilliárd forint közpénzzel gazdálkodó, több száz munkatársat foglalkoztató, nagy értékű ingatlanokat létrehozó, felújító és üzemeltető intézménycsalád szakszerű, szabályszerű, költséghatékony működéséért felelős „technokratának” is kell lennie. Nagy örömet – és kisebb meglepetést – okozott, hogy ezekkel a gondolatokkal igen komoly arányban sikerült elnyernem az akadémikusok bizalmát, és rám esett a választásuk főtítkárként.

– *A nemzetközi tapasztalatait hogyan tervezi hasznosítani munkájában az Akadémia egészét tekintve?*

– Mivel egyetemi oktatóként, kutatóként, majd intézményvezetőként és diplomataként immár több mint két évtizede dolgozom a nemzetközi magyarságtudomány – más szóval hungarológia –, illetve a kulturális diplomácia területén, szükségszerűen szert tettem nemzetközi tapasztalatokra, illetve egy szinte már ösztönös megközelítésmódra. Önkéntelenül is azt keresve, hogy hallatlanul gazdag kulturális értékeinkből mit és hogyan lehet bemutatni a külvilágnak, a más nemzeti és kulturális kódrendszerben szocializálódott közönségnek. Továbbá a hatékony nemzetközi kapcsolatépítés elképzelhetetlen szívós és leleményes partnerkeresés nélkül; közösen, mások bevonásával létrehozott projektek nélkül. Úgy gondolom, hogy ez

az attitűd főtítkárként nemcsak a külföldi, hanem a hazai partnerek megszólításában is segítségemre van.

A kulturális diplomáciában eltöltött évek természetesen azt is jelentik, hogy tudni vélem, milyen logika szerint működnek a nemzetközi intézményi hálózatok, milyen gyakorlati, konkrét előfeltételei vannak a sikernek.

– *Mennyire kísérté figyelemmel az Akadémia első tíz esztendejét?*

– E tíz évből én kilencet külföldön töltöttem, ami szükségszerűen azzal járt, hogy az Akadémia építkezését, szívét melengető eredményeit csak távolabbról – fizikailag másfélezer kilométernyi távolságból – követhettem. Ennek ellenére lélekben korántsem éreztem távolinak magamtól az Akadémiát, hiszen szüleim révén számos tagját gyerekkorom óta ismerem, emellett több akadémikus finnországi bemutatkozását segítettem. Érdeklődéssel hallgattam néhai édesapám dilemmáit, amikor az akadémikusok közül többen, többször is invitálták őt maguk közé – de végül mégis úgy érezte, nem jött még el az ideje, hogy csatlakozzon. Talán éppen ezek a dilemmái gondolkodtattak el először, hogy mit és hogyan is kellene erősíteni az Akadémia működésében, életében annak érdekében, hogy minél hatékonyabban tudja ellátni közfeladatait, minél világosabban tudja meghatározni céljait.

– *Első hivatalos útja 2021. november 18-án Győrbe vezetett, ahol a Művészeti Akadémia köztestületévé válásának 10. évfordulóját ünnepelték. Mi volt ennek a jelentősége?*

– Novemberben szabadságomat töltve, de hivatalosan még tartós külszolgálatban levő diplomataként vettem részt a bensőséges hangulatú, ugyanakkor bizonyos szempontból „minimalista” győri ünnepségen. Kétféle érzés kavargott bennem. Egyrészt örömmel tapasztaltam győri illetőségű akadémikusaink kivételes tehetségről tanúskodó kiállítását, előadóművészi és zeneszerzői teljesítményét, másfelől láttam Kiss János alelnök úr büszkeségbe vegyülő hiányérzetét, amiért a 10. évfordulót nem sikerült az eredetileg tervezett módon, tíz városban megrendezett ünnepségsorozattal emlékeztetessé tenni. Ekkor szembesültem konkrétan azzal a sokat emlegetett „anomáliával”, hogy az akadémikusok többségének várakozása és akarata ellenére az Akadémia és látványosan fejlődő intézménycsaládunk túlzottan Budapest központú, a vágyott és hangoztatott vidéki jelenlétet nem sikerült valósággá tenni – még a kiemelt jelentőségű tizedik évforduló alkalmából sem. Bizonyára ez a személyes élmény is ösztönzően hatott, amikor Vashegyi György elnök úrral alaposabban elbeszélgetve elhatároztam, hogy a Titkárság működésében feltárt hiányosságok akut cselekvést igénylő rendezése mellett kiemelt feladatommak tekintem az országos jelenlét biztosítását és a regionális szervezetépítést, felvállalva a gyakorlati lépések mielőbbi előkészítését.

– *A Magyar Művészeti Akadémia a művészeti élet megkerülhetetlenül meghatározó intézményévé vált. Főtítkárként hogyan tudja a művészek teljes körének érdekeit képviselni?*

– Valamennyi művész összes érdekét nyilvánvalóan nem tudja felvállalni és képviselni az Akadémia, még ha sokan el is várnák tőle. Azt tűzhetjük ki reális célként, hogy a művészeti szakmai szervezetekkel konzultálva, megfelelő háttérkutatásokat végezve, akadémikusaink tapasztalataira támaszkodva javaslatokat tegyünk a kormány és az államigazgatás ágazati szervei felé a művészeti élet egy-egy problémájának orvoslására, illetve a rendelkezésünkre álló erőforrásokat minél hatékonyabban fordítsuk olyan célok megvalósítására, amelyek a művészeti élet valamely részterülete számára fontosak. Főtitkárként számos elfoglaltságom és kötelezettségem mellett is igyekszem időt találni rá, hogy személyesen találkozzak a művészeti élet fontosabb intézményeinek, szervezeteinek vezetőivel, és lehetőleg már az első beszélgetés alkalmával megtaláljuk a közös cselekvés adekvát területeit.

– Mit tartana fontosnak még Richly Gáborról elmondani?

– Ha a valóságtól nem túl távol álló geggel akarnám elűtni a kérdést, akkor azt válaszolnám, hogy megválasztásom óta a munka minden időmet és gondolatomat kitölti, így azon túl nincs is mit mondanom. Egyébként viszont elsőként az jut eszembe, hogy immár huszonöt éve boldog házasságban élek, ennyi idő alatt két ember annyira össze tud csiszolódni, hogy szinte már fel sem tűnik, milyen hasonló az ízlésünk, érdeklődési körünk – és mennyire összefonódik az életünk akár a munkában is. Feleségem műfordító, nyelvtanár és kulturális programszervező, aki kiváló stilsztaként és egykori történelem szakosként kézirataim első kritikus olvasója, mint ahogy én is mindig elsőként olvashatom az ő műfordításait vagy az általa szervezett kulturális programoknak a beharangozó híradásait. Ő még Helsinkiben dolgozik, úgyhogy jelenleg a távházasságot „szokjuk”. Idősebb fiunk már „kirepült”; ő Finnországban marad, ahol egyetemre jár és mellette dolgozik, öccse viszont itthon próbálja ismét felvenni a tíz éve elejtett fonalakat. Ilyen hosszú távollét után nem magától értetődő, hogy a régi közösségek, barátságok könnyen feleleveníthetők, ez számomra is komoly kihívást jelent.

Ha egyetlen gondolattal kellene jellemezni magamat és eddigi életemet, akkor úgy fogalmaznék, hogy tökéletesen elégedett vagyok mindazzal, amit eddig a Gondviseléstől kaptam. Sőt, ajándékokkal érdemtelennül elhalmozottnak érzem magamat, ami arra sarkall, hogy ne újabb „szerzeményekre”, elismerésekre és sikerekre vágyjak, hanem elsősorban magam igyekezzek adni, képességeim szerint segíteni. Ott, ahol tudok, és ahol számítanak rám. Az akadémikusok rám adott szavazatait, megelőlegezett bizalmuk számomra azt jelezték, hogy most itt számítanak rám igazán.

Dr. Richly Gábor András

történész, hungarológus, kulturális szakdiplomata, a Magyar Művészeti Akadémia főtitkára.

Egyetemi és posztgraduális tanulmányait Budapesten, Tamperében és Turkuban folytatta. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett történelem, magyar nyelv és irodalom, valamint finn szakos diplomát. 1999–2003 között a Helsinki Egyetem vendégoktatója volt. 2003 óta az ELTE Történeti Intézetének adjunktusa, ahol 2010–2012 között az interdiszciplináris hungarológia mesterszak kari koordinátoraként tevékenykedett. Emellett 2006-tól a budapesti Balassi Intézetnek volt munkatársa: előbb a Hungarológia Tagozat vezetője, majd 2010–2012 között az Intézet szakmai igazgatója, oktatási és tudományos főigazgató-helyettese. 2012–2021 között a helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központot vezette. Jelenleg a Magyar Művészeti Akadémia főtitkára.

PhD-fokozatát eszmetörténeti dolgozatával szerezte 2003-ban, 2022-ben habilitált. Kutatási területe a 19–20. századi eszmetörténet, kapcsolattörténet, valamint a közelmúlt magyar kulturális diplomáciája és a hungarológia nemzetközi trendjei. E témakörökben tíz kötet szerzője, társszerzője, illetve szerkesztője, több mint harminc tanulmányt és számos ismeretterjesztő cikket publikált a magyar mellett finnül, angolul és németül.

A Nemzetközi Magyarisztan-tudományi Társaság és a Magyar–Finn Társaság tagja. A *Magyar Művészet* és a *THL2 – Journal of Teaching Hungarian as a 2nd Language and Hungarian Culture* című periodikák szerkesztőségi tagja. Delegált tagja a Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságának, valamint a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanácsnak.

*10 éve köztestület
a Magyar Művészeti Akadémia*

Az MMA alakuló közgyűlése 2011. november 5-én.

10 év története

2011 – A Magyar Művészeti Akadémia megalakulása

„Igazi áldás volt egy történelmi időben élnünk, és együtt vállalni megtisztelő szerepet a művészet istenáldotta világában.”

(Fekete György)

„A rendszerváltozás 30 esztendejének az utolsó 10 éve egy új, nagy építkezéstről szólt Magyarország és a magyar művészet és kultúra vonatkozásában egyaránt, hiszen ez az utolsó tíz év elképzelhetetlenül más lett volna a Magyar Művészeti Akadémia nélkül.”

„Eltelt tíz év, azonban elsődleges feladataink az évek során nem változtak: a kulturális értékek védelme és gyarapítása, a művészeti és történeti hagyományok megőrzése, a magas színvonalú művészi alkotómunka közösségi feltételeinek megerősítése, az alkotómunka szabadságának védelme, a magyar művészeti élet kimagasló teljesítményt nyújtó képviselőinek személyes megbecsülése.”

(Vashegyi György)

■ Magyarország Kormánya 2011-ben döntött a Magyar Művészeti Akadémia (továbbiakban: MMA, Köztestület vagy Akadémia) létrehozásának támogatásáról, a köztestületet az Alaptörvényben az Országgyűlés is

nevesítette, majd megalkotta a 2011. évi CIX. törvényt a Magyar Művészeti Akadémiáról.

Az MMA 2011. november 5-én tartotta meg alakuló közgyűlését.

Az Akadémia a művészettel – különösen az irodalommal, a zenével, a képzőművészettel, az iparművészettel, a tervezőművészettel, valamint az építészetrel, a fotó-, a film-, az előadó-, a népművészettel – továbbá a művészet elemzésével, támogatásával, oktatásával, hazai és nemzetközi bemutatásával, közkinccsá tételével és a magyar művészek képviseletével összefüggő országos közfeladatokat ellátó köztestület.

Fő feladata, hogy elősegítse a magyar és az egyetemes kultúra értékeinek érvényesülését, megővését, a magyar művészeti élet hagyományainak tiszteltét, új, értékes alkotások születését. Segíti a művészetoktatást és a művészképzést, valamint a művészeti tárgyú tudományos tevékenységet. Ösztöndíjak, pályadíjak kiírásával és más módszerek segítségével támogatói szerepet vállal a magyar művészeti életben, különösen a fiatal művészek és a művészet népszerűsítésével.

Figyelemmel kíséri a magyar szellemi és művészeti élet meghatározó folyamatait, és ezek problémafeltáró kifejtéséhez szakmai találkozók, konferenciák rendezésével fórumot teremt. Örökdi a magyar művészeti

élet szabadsága és a művészeti közélet tisztasága felett.

A köztestület tagjai a magyar művészeti életben ki-magasló szellemi vagy alkotói teljesítményt felmutató művészek, művészetelméleti szakírók. Az MMA tagjai a rendes, a levelező, a tiszteletbeli és a pártoló, valamint a nem akadémikus tagok. Az akadémikusokat és a tiszteletbeli tagokat a közgyűlés választja közvetlen és titkos szavazás útján.

2012–2015 – A működés első éve

Az első időszakot az MMA céljai megvalósulásához szükséges feladatok meghatározása és végrehajtása követte. 2012 tavaszán megalakultak az Akadémia művészeti tagozatai, az év második felében az oktatási, továbbá a nemzetközi és határon túli ügyek gondozásáért felelős bizottságok.

2012-től az MMA Titkársága mint költségvetési szerv látta el az MMA közfeladatainak szervezését, vagyonának hasznosításával összefüggő pénzügyi, vagyonkezelési és ellenőrzési feladatokat, valamint költségvetési fejezetével és az MMA által irányított költségvetési szervekkel kapcsolatos, a köztestület közfeladatai ellátásával összefüggő igazgatási és gazdálkodási feladatokat.

Schmitt Pál köztársasági elnök 2012. január 10-én megerősítette tisztségében az MMA elnökét, Fekete Györgyöt. 2012 tavaszán megalakultak a művészeti tagozatok, megválasztották a tagozatvezetőket.

A Magyar Művészeti Akadémia kultúrstratégiai szerepének megerősítéséről szóló 1690/2012. (XII. 29.) Kormányhatározatban a Kormány:

- felhívta az emberi erőforrások miniszterét, hogy az MMA elnökével együttműködésben tegyen javaslatot az MMA Nemzeti Kulturális Alap forrásainak felhasználásával kapcsolatos közreműködésének módjára, valamint vizsgálja meg a kulturális mecénatúra-rendszer működését,

- egyetértett a Nemzet Művésze díj MMA keretei között történő megalapításával (a Nemzet Művésze díj első átadására 2014. november 17-én került sor, 69-en lettek a nemzet művészei),

- felhívta a nemzeti fejlesztési minisztert, hogy az MMA elnökével együttműködésben intézkedjen az MMA által létrehozni tervezett művészetelméleti kutatóintézet elhelyezésére alkalmas ingatlan keresése, és az MMA tulajdonába adása érdekében. (A kutatóintézet tényleges működése 2015-ben indulhatott meg.)

A 2011. és 2012. év során kialakult a köztestületi és titkársági szervezeti rend, stabilá vált a működés. A 2012-ben megindult tagfelvétel a 2013. évben is folytatódott, eredményeképpen az alapítói körhöz képest az akadémikusok száma csaknem megkétszereződött, az év elejétől megindult a teljes akadémikus körben az életjáradékok folyósítása.

2013-ban az MMA köztestületi díjakat (a Magyar Művészeti Akadémia Életműdíja, a Magyar Művészeti Akadémia Nagydíja, a Magyar Művészeti Akadémia Aranyérme, a Magyar Művészeti Akadémia

Művészeti Írói Díja, a Magyar Művészeti Akadémia Kovács Flórián-émlékérme), és tagozatok által adományozható művészeti tagozati díjakat alapított, valamint elindította ösztöndíjrendszerét is (Művészeti Ösztöndíj és Fiatal Művészek Ösztöndíja).

2013. július 1-én lépett hatályba a Magyar Művészeti Akadémia tagjainak életjáradékáról, valamint életjáradékban részesített tagjának elhalálozása esetén megállapítható hozzátartozói ellátásokról szóló kormányrendelet, amely az MMA tagjainak havi életjáradékot állapított meg, valamint rendelkezik a hozzátartozói ellátásokról is.

A Magyar Művészeti Akadémia működésével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 2013. évi CLVII. törvény szerint a Budapest XII. kerület, Budakeszi út 38. szám alatti Hild-villa 2013. november 1-étől, a Múcsarnok 2014. január 1-étől, a Pesti Vigadó pedig 2014. március 1-étől térítésmentesen az MMA tulajdonába került. 2014. január 1-én az MMA megalapította az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetet (MMKI) mint önállóan működő költségvetési szervet. 2014. június 6-ától az MMA gyakorolja a Múcsarnok Közhasznú Nonprofit Kft.-ben a Magyar Államot megillető, a Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodási Zrt. rábízott vagyonába tartozó mindenkori társasági részesedés felett a tulajdonosi jogokat. A Pesti Vigadó ünnepélyes megnyitását 2014. március 14-én, a Hild-villa – az MMKI székháza – átadását 2016. december 20-án tarthatta az Akadémia.

2013. december 6-án jelent meg a Magyar Művészet folyóirat első száma, a Magyar Művészeti Akadémia művészetelméleti periodikuma, a lap 2021. júniusig negyedévenként, ekkortól kéthavonta kerül kiadásra.

2014-től elkezdődött az MMA társadalmisítása, azaz a „nem akadémikus köztestületi tagok” felvétele az Akadémiára, amennyiben a jelentkező rendelkezik DLA fokozattal, vagy a köztestület Alapszabályának vonatkozó mellékletében meghatározott hazai művészeti szakmai elismeréssel vagy külföldi szakmai elismeréssel.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 2014. július 24-i hatályú módosítása szerint az MMA művészeti területen kezdeményezheti a miniszternél főiskolai vagy egyetemi tanárok kinevezését.

2015-ben az MMA Titkársága elindította az elektronikus pályázati rendszerét.

Ugyanebben az évben a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Közszerződési Egyetem Molnár Tamás Kutató Központjának együttműködésében művészetelméleti–szellemi műhely kezdte meg működését az Akadémia hároméves ösztöndíjprogramjának előképeként. A művészeti, művészetelméleti és művészettörténeti célú kutatások támogatása keretében a Magyar Művészeti Akadémia felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, kutatási tevékenységet folytató szakmai és civil szervezetek kutatómunkáját támogatja.

2015-ben írták alá a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alappal (MTVA) való együttműködést, melynek célja az MMA rendezvényeinek bemutatása, a nyilvánosság biztosítása a közmédiában, illetve az MMA Titkársága által készített és szerkesztett

médiatartalmak sugárzása; a kölcsönös térítésmentes reklám és promóció, illetve megjelenési lehetőség egymás rendezvényei számára.

Az MMA kiemelten fontosnak tartja a szellemi tulajdon, ezen belül a szerzői jogok és a szerzői jogosultak védelmében érintett szervezetekkel való együttműködést. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalával kötött 2015-ös megállapodással az összehangolt álláspontok kialakítása volt a cél. A kultúrához, a kulturális tartalmak alkotóinak védelméhez, a szerzői joghoz tartozó feladatok kapcsán a közös jogszabály-előkészítés is lehetővé vált.

2016–2021 – Szellemi és a szervezeti továbbépítkezés

Ebben az időszakban tovább nőtt az MMA stratégiai szerepe a hazai művészeti életben és a kultúrafinanszírozásban.

Hatályba lépett a Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény és végrehajtási rendeletének módosítása, amely szerint az MMA 2016-tól közvetlen delegálás útján részt vesz a Nemzeti Kulturális Alap forrásai pályázat útján történő felosztásáról döntő testületekben, a megújult struktúrájú szakmai kollégiumi munkában, a művészeti területet érintő döntéshozatalban.

A Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanácsról szóló 2011. évi XCIII. törvény 2016. május 21-től hatályos módosítása szerint a tanács kiegészült a művészeti oldal képviselőivel.

A Makovecz-hagyaték megőrzéséhez szükséges intézkedésekről szóló 1308/2016. (VI. 13.) Korm. határozatban foglaltak szerint a Kormány kiemelt feladatként kezeli a Makovecz Imre hagyatékáról való gondoskodást, életművének a jövő nemzedékkel való megismertetését, és ennek érdekében támogatja a Makovecz Imre Emlékközpont létrehozását. 2017. november 1-től Makovecz Imre egykori műteremháza Makovecz Központ és Archívum néven működik, az MMA MMKI szervezeti egységeként.

A Kormány döntése alapján – amely elrendelte, hogy a Magyar Építészeti Múzeum építészeti-építészettörténeti gyűjteménye, valamint a műemlékvédelmi tudományos gyűjtemények (tervtár, fényképtár, könyvtár, archív irattár és kéziratár) megőrzése egyetlen intézményben történjék, s ezen intézmény lássa el a két gyűjteményhez kapcsolódó jogszabályi feladatokat, valamint segítse elő a kulturális örökségvédelem területét érintő feladatellátást kulturális örökségvédelmi szakértői és tudományos tevékenységgel – 2017. november 1-től a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ fenntartói feladatait az MMA látja el.

2017 őszén – a 2012-től folyó tevékenységekre alapozottan – az MMA megalapította az MMA Kiadó Non-profit Kft-t is, amelynek feladata elsődlegesen az MMA és intézményei gondozásában megjelenő könyvek és folyóiratok kiadása, a kiadványok bizományosi értékesítése, az MMA által megrendelt életmű-dokumentációk készítése, portréfilmgyártás, videószolgáltatás,

valamint fotó- és videóarchívum gondozása és továbbfejlesztése egységes arculat jegyében.

2017. november 1-től a Művészettudományi és Módszertani Kutatóintézetben működik a szakkönyvtár, amely 2012-től – kezdetben az MMA Titkársága kezei között – gyűjti, megőrzi, feltárja az MMA történetével, működésével és az MMA akadémikusaival kapcsolatos írott, nyomtatott, audiovizuális és elektronikus dokumentumokat, valamint hozzáférést biztosít a kortárs művészeti kutatások számára.

Az MMA és a Magyar Alkotóművészeti Közhazsnú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság között 2016-ban létrejött együttműködési megállapodás alapján az MMA Titkársága és a MANK évről évre keretmegállapodást köt. A Magyar Művészeti Akadémia Titkársága és a MANK ennek a szerződésnek a révén a Magyar Mecénás Program Plusz (MMP Plusz) program keretei között biztosítja – többek között – azt, hogy a MANK által üzemeltetett, s a közel-múltban megújult egyes alkotóházakra rátaláljon az akadémikusi-köztestületi célközönség. Az alkotóházakban a MANK alkotási lehetőséget, továbbá szállást és vendéglátást nyújt a művészek számára.

2017 augusztusában született megállapodás a Magyar Nemzeti Filmalap és a Magyar Művészeti Akadémia között a nemzeti filmvagyon és a mozgóképkultúra értékeinek hosszú távú megőrzésére, restaurálására és terjesztésére. Eszerint az MMA a jövőben is hozzájárul – többek között – a Filmalap igazgatóságaként működő Magyar Nemzeti Filmarchívum filmdigitalizálási és felújítási programjához, amelyet az Akadémia ötödik esztendeje támogat. Az MMA a 10 év alatt közel 40 magyar film digitális felújítását tette lehetővé.

Az MMA a meghatározó hazai civil szervezetekkel is intézményesíti korábbi együttműködéseit: 2017 decemberében a Nagycsaládosok Országos Egyesületével (NOE), 2018 márciusában a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal (TIT) köt megállapodást a Köztisztület.

Az MMA-törvény 2017 őszén elfogadott, a köztestület által kezdeményezett módosítása értelmében, az Akadémia 2018. március 1. napjától havi rendszeres juttatást, művészjáradékot nyújt a kiemelkedő művészeti teljesítmények és művészi életút iránti állami tisztelet kifejezésésképpen, az MMA-törvényben meghatározott művészeti, vagy művészet-igazgatási területen végzett vagy művészetelméleti tevékenységre tekintettel adományozott művészet- és közművelődés-igazgatási, művészetelméleti és közművelődés-elméleti díjban részesült, 65. életévét betöltött, azt kérelmező személynek. 2018. decemberben 1349 főnek, 2019. decemberben 1468 fő részére, 2020. decemberben 1514 fő részére, 2021 szeptemberében pedig már 1538 fő részére utalt át járadékot az MMA Titkársága. A művészjáradék folyósítása jelenleg mintegy 2,2 milliárd forintos nagyságrendet tesz ki.

Az MMA átfogó művészettámogatási rendszer kiépítését kezdte meg 2012-ben, amelynek részeként a Kormány együttműködésével új alapokra helyezte ösztöndíjprogramját és létrehozta az MMA három évre szóló Művészeti Ösztöndíjprogramot (a továbbiakban: ösztöndíjprogram). A Magyar Művészeti

Akadémia és a MANK (Magyar Alkotóművészeti Közhazsnú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság) művészeti ösztöndíj rendszerének támogatásáról szóló 1969/2017. (IX. 22.) Korm. határozatban a Kormány egyetértett az MMA és a MANK művészeti ösztöndíjrendszerének megújításával és támogatásával, és gondoskodott a forrás megteremtéséről; ezzel elindulhatott az MMA hároméves művészeti ösztöndíjprogramja, egy átfogó művész támogatási rendszer. A programban évente száz-száz alkotó nyerhet három esztendőre havi bruttó 200.000 forintot. Az MMA költségvetéséhez rendelt forrásból a köztisztület 2018 szeptemberétől nyújt ösztöndíjat fiatal és középgenerációs művészek számára, három év időtartamra – mely a Magyarországon jelenleg jellemző ösztöndíjak sorában kiemelkedően hosszú futamidőnek számít –, évi 300 fős létszámkeretig. Az ösztöndíjprogram első, 2018–2021. évekre szóló ösztöndíjas évfolyama már a támogatási időszak végéhez ért. A program alatt számos, szakmailag kiemelkedő alkotás és hiánypótló tudományos munka született. Az MMA rövid és hosszú távú célként tűzte ki, hogy ezeket a szakmabeli és az érdeklődő közönség számára egyaránt megismerhetővé tegye és az elmúlt ösztöndíjas időszak tapasztalataiból építkezve, az arra érdemes ösztöndíjasokat pályázati projektjeik és célkitűzéseik megvalósításában továbbra is támogassa.

Ez indította arra az MMA-t, hogy létrehozza 2021-ben az Ösztöndíj Kiválósági Programot. E program elsőként a 2018–2021. évfolyam 100 ösztöndíjasa közül legfeljebb 10 ösztöndíjas számára biztosít lehetőséget, hogy a támogatási időszak lejártát követően további 12 hónapig rendszeres anyagi – az ösztöndíjprogramban meghatározott mértékű ösztöndíjjal egyezően – támogatást kapjon az ösztöndíjas időszak alatt elért alkotó és tudományos tevékenységük folytatása és közönség elé tárása érdekében.

A Magyar Művészeti Akadémia tagozati ösztöndíj és Életút díj szabályzata alapján 2020-ban nyílt lehetőség az Életút díj odaítélésére, az idős, érdemesült művészek, kutatók munkásságának támogatására. Így a korábban ismertetett elismerésekkel, díjakkal, ösztöndíjakkal és a művészjáradékkal a köztisztület átívelően lefedi a művészek vagy művészetelméleti szakemberek anyagi támogatását a pályakezdéstől az aktív alkotói korszakon át a pálya lezárásáig, ezzel is kifejezve a művészi életút iránti tiszteletet, amely a társadalom megbecsülését is tükrözi.

A fentiekén túl az Oktatási, Képzési és Tudományos Bizottság (OKTB) döntéseire alapozottan az MMA évről évre elismeréseket adományoz a művészetoktatásban kimagasló teljesítményt elért pedagógusok, művésztanárok, művészetpedagógiai kutatók, továbbá közösségek, intézmények részére.

2011. december 1-jén „Kortársaink voltak” címmel a Magyar Művészeti Akadémia hatvanegy néhai tagjának életműve előtt emlékező kiállítással tisztelgett az Iparművészeti Múzeumban. A kiállítás ünnepélyes megnyitója a köztestület első hivatalos rendezvénye volt.

Intézmények, programok

Pesti Vigadó

■ A járványhelyzetben meghozott kormányzati döntések alapján az MMA székháza egészen 2021. május 13-ig zárva tartott. A vonatkozó rendeletekben meghatározott szabályokat betartva a Pesti Vigadó a zárva tartás ideje alatt online kulturális eseményeknek, majd az újranyitást követően már közönség előtt megtartott rendezvényeknek adhatott otthont.

Ezek alapján személyes jelenlét vagy online részvétel mellett az MMA az alábbi rendezvényeket tudta székházában tartani:

- „Mert nem lehet feledni...” – Emlékkiállítás a trianoni békeszerződés 100. évfordulója emlékére
- Végh András 80
- Harag György életműkiállítás
- LXXX – Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész kiállítása
- PoszTerra – V4 nemzetközi plakátkiállítás
- Elfolyó idő – 30 éve szabadon kortárs képzőművészeti kiállítás
- Belső csend – Hager Ritta 90
- Képreklációk – Baráth 75
- A+B – Árendás és Bakos
- Képzelet és Valóság – Szenes István 75
- Orcád világossága – A görögkatolikus egyház művészete Magyarországon

- Legyetek tanúim – Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Budapesten 1938-ban
- Ezerarcú szeretet – A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus rendezvénye
- Találkozás – Kortárs képző- és iparművészeti Eucharisztikus kiállítás
- Az MMA Képzőművészeti Tagozatának díjazottjai VII. – Kiállítás a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozat díjazottjainak munkáiból
- Negyedszázad – A Magyar Kárpitművészek Egyesületének huszonöt éve
- Hazádnak rendületlenül – Görgényi István 1956
- „O Mysterium, O Georgia!” – Balogh Ádám fotókiállítása
- VI. Textile Art of Today – Textiltriennálé határok nélkül
- Poszterra – V4 Plakát Vándorkiállítás
- LXX – Jovián György

Koncertek, gálák

- Erdélyi Zsuzsanna 100. születésnapja
- „Angyalszárnyak” – Pastorale sorozat
- Mocsári Károly zongoraestje – Ösztöndíjas hangversenysorozat
- „Lúdanyó meséi” – Pastorale sorozat
- A Magyar Művészeti Akadémia hangversenye a trianoni szerződés ratifikálásának 100. évfordulója alkalmából
- Magyar Hegedű Ünnepe
- Ifjú tehetségek hangverseny
- „Don Pasquale” – Pastorale sorozat
- „Munkálódik a cimbalmos” – Pastorale sorozat
- Psalmus Hungaricus
- Kerek születésnaposok tiszteletére rendezett hangverseny
- Kortárs kamarahangverseny – A XXI. század magyar kamaraművei
- Szöllősy-Szokolay emlékhangverseny
- „Mesék a zenében” – Szimfonikus zenekari hangverseny
- Nyári Irodalmi Gála
- „Ami volt, az elmúlt már...” – Császár Angéla estje
- „Varázslatos melódiák” – Tokody Ilona dalestje

- Őszi Irodalmi Gála
- A magyar nyelv napja

Művészeti-kulturális sorozatok

Mozi a Vigadóban

- Dárdai István – Szalai Györgyi alkotópáros
- Balla András – Horváth Péter fotóművészek
- Gulyás János – Szobolits Béla filmrendezők
- Szokolczay Lajos irodalomtörténész, művészetkritikus
- Buglya Sándor filmrendező

Szó – szín – játék

- Veszprémi Petőfi Színház – Carroll Rocamora: Kezred örökké szorítom
- Kecskeméti Katona József Nemzeti Színház – Bernard Slade: Jövőre, Veled, Itt 2.

Konferenciák, emléknapiak

- A magyar néptánc évtizedei
- Az utolsó garabonciások
- A művészet közege III.
- „Molnár Tamás 100” emlékülés
- MMA ösztöndíjasainak találkozója
- Magyar Csupajáték 2.
- „Víz, ami körülvesz minket” – A jövőbeli globális vízgazdálkodás fenntarthatóságának megjelenítése a művészetben és tudományban
- A művészeti könyvtárak szerepe a digitális korban, avagy művészet, innováció, könyvtár
- Az egyházzene története I. – In memoriam Dobszay László
- „Mozgó dó...” IV. – Zene a katedrán – Kodály Zoltán zenepedagógiai műveinek művészi légköre
- „Mind magyarok vagyunk!” – Egység a sokféleségben

Székfoglalók

- Vadász Bence
- Kulin Ferenc
- Szokolczay Lajos
- Kontra Ferenc
- Tóth László
- Paulik László
- Onczay Csaba
- Cserhalmi György
- Kucsera Tamás Gergely
- Hefter László

Könyvbemutató

- Magyar irodalmi művek 1956–2016
- Szőnyi Erzsébet emlékére
- Vörös Győző: Machaerus
- Szenes István könyvbemutató
- Kernács Gabriella: Szabó Marianne
- Magyar filmek 1896–2021
- Szabla Ilona: Szökevényből konzul
- Magyar Művészet lapbemutató

Az MMA székházának májusi nyitása után a közönség gyors visszatérését elősegítendő – a 2020 nyári időszakban kedvezményes áron biztosított jegyárak vásárlási tapasztalatai alapján – 2021 májusától

megújult, kedvezőbb jegyárakkal és bővülő szolgáltatásokkal várta látogatóit a Pesti Vigadó. Az 1.500 Ft-os Házjegy mellett már az épülettörténeti sétákra váltott jegyek árai is magukba foglalták valamennyi, aktuálisan látogatható kiállítás megtekintését.

Az év során újra folyamatosan indultak az *Épülettörténeti séták* a műemléki épület megismertetésének céljából. A kisgyermekes és gyermekes családok részére Nyárzáró családi program valósult meg, míg ősszel elindultak a legkisebbeknek szánt Ringató foglalkozások is. Szintén a gyermekeket vártuk Szalóki Ági gyerekkoncertjére, míg a felnőtteket az Adventi workshopokra. A Pesti Vigadó a 2021. évben újfent csatlakozott a Turizmus Világnapjához, így térítésmentesen látogathatták az érdeklődők szeptember végén az épületet, a benne aktuálisan elérhető tárlatokat, valamint vehettek részt Liszt Ferenc születésének 210. évfordulója alkalmából a Pesti Vigadó, a Zeneakadémia és a Liszt Múzeum városi sétával egybekötött épületlátogatásain. Az év utolsó napján Bényei Tamás és a Gramofonia Hot Jazz Orchestra koncertjén vehettek részt a jazz szerelmesei.

Az épület zárva tartása alatt folytatódtak a 2020. évben munkatársaink által elindított, az online térben a Pesti Vigadó iránti érdeklődést fenntartani hivatott sorozatok. A *Koncertek a Pesti Vigadóban* sorozatban Bogányi Gergely, Hegedűs Endre, Szabó Marcell, Tóth Benedek, Vida Mónika, a Custos Consort illetve Bényei Tamás és a Gramofonia Hot Jazz Orchestra 2-2 előadása, valamint Császár Angéla, Cseke Péter és Kubik Anna versmondásai kerültek rögzítésre, bemutatásra. A *Történetek a Pesti Vigadóból* sorozat az épülethez kapcsolódó érdekes történelmi eseményeket, építészeti egyediségeket és turisztikai látványosságokat mutatta be, valamint folytatódtak az online élménypedagógiai tartalmak és a *hónap műtárgyai* sorozat bemutatásai is. A fentieken túl folyamatosan kerültek nyilvánosságra a Pesti Vigadó online felületein a „Mert nem lehet feledni...” címet viselő tárlaton kiállító művészek portréfilmjeinek előzetesei és az elmaradó *Hangszerművészet a Kárpát-medencében* kiállításához kapcsolódóan létrehozott rövid filmek, a kiállításokhoz kapcsolódó virtuális séták, valamint a *Múlt-Idő* rovat tartalmak. Mindezeknek köszönhetően a zárva tartás ideje alatt is sikerült fenntartani a kapcsolatot a Pesti Vigadó törzsközönségével. Az újrainvitást követően pedig elindult egy-egy nevezetes nap (pl.: *A magyar népmese napja*, *A magyar nyelv napja*, *A magyar kórusok napja*) kapcsán a Pesti Vigadó önálló, havonta új adással jelentkező podcastja *Kultúr-szöveget – Művészet az éterben!* címmel.

Új csoport alakult elsődlegesen közönség-szervezési feladatok ellátására, valamint az épület iránti turisztikai érdeklődés fenntartása és kezelése érdekében. Az újonnan létrehozott Közönség-szervezési és Turisztikai csoport új felületeket is biztosít a látogatók számára kérdéseik megfogalmazása és az információk gyűjtése érdekében, ugyanis ősszel elindult a chatszolgáltatás, amelynek köszönhetően a látogatók már közvetlenül a honlapon keresztül kérdezhetnek,

érdeklődhetnek az MMA székházában megvalósuló nyilvános programok iránt.

A házban megvalósuló rendezvényekről a tájékoztatás alapját továbbra is a negyedévente megjelenő *Pesti Vigadó Programmagazin* adta, amelyben a programok bemutatása mellett interjúk (Farkas Ádám szobrászművész, Hager Ritta textilművész, Kucsera Tamás Gergely filozófus, eszmetörténész, Andrásfalvy Bertalan néprajzkutató, Szenes István belső-építész, Stefanovits Péter képzőművész, az MMA tagjai, valamint Kontsek Ildikó művészettörténész, Herbolty Domonkos, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar főigazgatója, Devich Márton, a Magyar Rádió Művészeti Együtteseinek vezetője, Keller András, a Concerto Budapest zeneigazgatója, Hollerung Gábor, a Budafoki Dohnányi Zenekar ügyvezetője, Hegedűs Zoltán színművész és Ducki Krzysztof grafikusművész), a Műcsarnok, az MMA Kiadó ajánlói, valamint a VigVarjú Étterem szezonális receptjei és az épület múltját ismertető *Múlt-Idő* rovat kapott helyet. A 2021. év járványügyi helyzetére való tekintettel a magazinokat csak online adták ki.

A 2021. esztendő során a több mint 300 rendezvény sikere azt mutatta, hogy a koronavírus ellenére is Budapest kedvelt helyszíne maradt a Pesti Vigadó, amelyben sorra valósultak meg előbb zárt körben, majd a nyilvánosság előtt a kulturális, protokoll és üzleti, valamint turisztikai rendezvények.

Műcsarnok

■ A Műcsarnok alapfeladata a magyar és a nemzetközi kortárs képzőművészet, valamint iparművészet, fotóművészet, építészet és médiaművészet értékeinek bemutatása, kiállítások és művészeti események hazai és külföldi rendezése, szakmai kiadványok megjelentetése, a vizuális kultúra terjesztése. A nemzetközi kortárs művészet magyarországi, illetve a magyar kortárs művészet külföldi bemutatása érdekében feladata a szakmai kapcsolatok kiépítése és fenntartása, együttműködési lehetőségek megteremtése, a magyar művészek nemzetközi megjelenésének és integrálódásának elősegítése és támogatása, a magyar művészet jelenlétének biztosítása nemzetközi nagyrendezvényeken.

„A Műcsarnok háromféle szellemi mozgásvektor metszéspontja. Ezek közül az első, legfontosabb a közönség és a művész randevúja. A második, nem kevésbé kiemelt funkció a művész-művész találkozóhely biztosítása – beleértve az alkotók megismerkedését egymás műveivel és azok művésztsáruk által megfogalmazott spontán visszhangjával. A harmadik feladat a szakmai igényű kritikai párbeszéd generálása, amit erős kommunikációs munkával segítünk. A személyes megbeszéléseken, szűkebb körben rendkívül pozitív, értő visszajelzéseket kaptunk.” (Részlet Szegő György katalógus-bevezetőjéből, Hét év – 150 kiállítás | 125 éves a Műcsarnok)

A 2021. évet továbbra is befolyásolta a világjárvány, ennek ellenére az előzetes tervek szerint sikerült megvalósítani a teljes kiállítási programot. A látogatottság még elmaradt a két évvel korábbi adatokhoz képest, mert a Műcsarnok kiállításai az év első 4 hónapjában a Covid-19 miatt kialakult pandémia megfékezésére bevezetett korlátozó intézkedések következtében zárva tartottak a közönség előtt. A térben korábban megrendezett kiállítások csak online és virtuális lehetőségekkel voltak láthatóak. 2021-ben első alkalommal május 4-én nyitottuk meg újra a tárlatokat a közönség számára, mely dátum napra pontosan megegyezett a Műcsarnok 125. évvel ezelőtti megnyitásával.

2021-ben a Műcsarnok kiállításait 94 278 látogató tekintette meg, melyből az online programok,

virtuális kiállításmegtekintési lehetőségek 54 236 nézőt vonzottak (2020-ban 105 975 látogatója volt a Múcsarnok programjainak, melyből az online programoknak 74 958 nézője volt).

A kiállításokhoz katalógus vagy kísérelőkiadvány készült, amelyek az adott tárlat megnyitójára jelentek meg. A kiállításokat a hagyományos csatornák mellett egyre inkább online népszerűsítik. A mindennapokban jelen lévő „okoseszközök” alkalmazásain keresztül több tízezer érdeklődő kapott napi tájékoztatót, ajánlót a Múcsarnok kiállításairól, programjairól. Számos együttműködési megállapodást kötött a Múcsarnok partner intézményekkel, helyi önkormányzatokkal, nonprofit szervezetekkel, melyek alapján kölcsönös kedvezményeket vagy kedvezményes jegyvásárlásra jogosító együttműködésekkel ajánlott annak érdekében, hogy minél szélesebb körben érje el a közönséget a személyes látogatásra lehetőséget adó időszakban.

A Múcsarnok 2021. évi programjában is hangsúlyosan jelentek meg a hazai alkotók. Az egyéni és csoportos kiállításokon a Magyar Művészeti Akadémia számos tagja szerepelt.

2020-ról átívelő kiállításaink

- Egy időben – Stúdiólátogatások | Rizmayer Péter: Ugyanaz a folyó
- Egy időben – Stúdiólátogatások | Soós Nóra: Abszurd / Zuhanás
- Egy időben – Stúdiólátogatások | Bérczi Zsófia: Si-vatagtemplom
- Egy időben – Stúdiólátogatások | Pataki Tibor: Sor-skönyvek
- Egy időben – Stúdiólátogatások | Gergely Réka: Kire-cuzuki, avagy a változás és a folytonosság egysége
- Egy időben – Stúdiólátogatások | Bánföldi Zoltán: Schrödinger macskája
- Egy időben – Stúdiólátogatások | TENK László: Ön-Kép-Terem
- Egy időben – Stúdiólátogatások | Byhon Győző: Urbi et Orbi
- Egy időben – Stúdiólátogatások | Fülöp Gábor: Flóra és fauna

- BEAT ÜNNEP | Kőbányai János fotói
- A bomlás virágai | Fejezetek a Hórusz Archívumból
- Hét év – 150 kiállítás | 125 éves a Múcsarnok

2021. évi kiállításaink

- Derkó 2021 | Képzőművészeti ösztöndíjasok pályázati kiállítása
- Kik vagyunk | Fotográfiák képzőművészekről
- FOTÓIKONOK – Archívumból történelem | Howard Greenberg Gallery, New York
- Dorogi János | Ars Naturae
- A fény képei | II. Fotóművészeti Nemzeti Szalon 2021
- Képekben gondolkodnak | Filmesek fotói
- A Sors a nagy játékos – Kazanlár Ámin Emil miniatúrafestészete
- Színtér, álomtér | Simon Endre kiállítása
- Részben az egész | Baranyay András kiállítása
- Az esetlegesség rétegei | Pilinszky János fényképei
- Életköznyeg | Ujházi Péter kiállítása
- Matzon Ákos: Térkereső
- Sváby Lajos arcai
- Pet' R – rajzok, képek. Kovács Péter emlékkiállítása
- Agyagtól lélekig | Thury Levente emlékkiállítása
- Valóra vált képzelet | Gyulai Líviusz kiállítása
- Személyesen | Frissen 2021 | Kucsora Márta: Incepció | Az anyagot formáló gondolat
- Személyesen | Frissen 2021 | Iski Kocsis Tibor: Éjszakai földet érés

- Személyesen | Frissen 2021 | Feltárás a geometria mentén | Dréher János vakolatképei
- Személyesen | Frissen 2021 | Mózes Katalin: Világűrrel teli szél
- Személyesen | Frissen 2021 | Gál András: A csend művészete
- Személyesen | Frissen 2021 | Kazi Roland: Az időtlenség terei
- Személyesen | Frissen 2021 | Az eljövendő múlt | Regös István kiállítása
- Személyesen | Frissen 2021 | Elekes Károly: Zavaró tényező
- Személyesen | Frissen 2021 | Bernát András: A rejtélyt szemlélve
- Visszaszámlálás – Barabás Márton művészete

2021-ben újra főleg élő eseményeket terveztek a kiállításokhoz. Minden kiállításuk elérhető volt virtuális sétá formájában, és továbbra is több ingyenes, illetve belépőjegyű kísérőprogramot – tárlatvezetéseket, kerekasztal-beszélgetéseket – kínáltak online módon. A korábbi gyakorlatot folytatva kibővített virtuális sétákat is biztosítottak, melyekkel nemcsak a tárlatok hangulatát kívánták bemutatni, hanem 100%-ban bejárhatóvá is tették azokat. Minden kiállított mű külön-külön előhívhatóvá vált, a bejárást hang- vagy videóanyaggal kísérték.

Nemzeti Szalon 2021

Az MMA 2014-ben Nemzeti Szalon néven új kiállítás-sorozatát indított, mellyel az a célja, hogy időről időre megbízható körképet nyújtson a vizuális művészetek különböző területein született főbb teljesítményekről. A több mint százhusz éve a budapesti Hősök terén működő patinás, a nagyközönség által kedvelt intézmény minden tavasszal egy-egy szalonnal kapcsolódik a főváros szezonkezdő fesztiváljához. A klasszikus párizsi szalonkiállításoktól eltérően a budapesti Nemzeti Szalon nem követi a beadás-zsűrizés hajdani gyakorlatát, a bemutatott anyagot felkért kurátorok, egy-egy szakterület szakértői állítják össze szaktudásuk és sok évtizedes tapasztalatuk alapján. Az ötéves ciklusban egymást követő szalonok az építőművészet, a képzőművészet, a média- és fotóművészet, a tervező- és iparművészet, valamint a népművészet átfogó bemutatására vállalkoznak.

A fény képei | II. Fotóművészeti Nemzeti Szalon 2021

A különböző művészeti ágak évente jelentkező nemzeti szalonja rendre egy-egy műfaj egészének ünnepe a Műcsarnokban. A II. Fotóművészeti Nemzeti Szalon szervezésekor elsőrendű céljuk az volt, hogy az összetartozás jegyében megszólítsanak, felkérjenek a kiállításra lehetőleg minden alkotót, aki az utolsó öt évben jelentős műveket hozott létre a fotóművészet bármely területén, 208 fotográfus örömmel elfogadta a meghívást. Minden felkért alkotótól egy művet vagy sorozatot kértek.

Ha tudni szeretnénk, mivel foglalkoznak egy művészeti ág, jelen esetben a fotóművészet művelői az országban, akkor értelmes vállalkás rendszeres időközönként szalon típusú kiállítást rendezni. Így a nemzeti szalon célja egyfajta állapotfelmérés is, mely egyaránt szolgálja a művészetet és a művelődést. Lényege a sokszínűség, az egymás megismerése és elfogadása, találkozás a szakmai problémák megbeszélésére. Ez adja igazi értékét, miközben a széles közönség számára élményt kínál. A kiállítás hivatalos honlapja: <https://fotomuveszet2.nemzeti-szalon.hu/>

MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet

■ *A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet működését 2015. február 1-én kezdte meg. Az MMKI – célkitűzései és önmeghatározása szerint – társadalomtudományi módszerek alkalmazásával kívánja vizsgálni a magyar művészeti élet elméleti és gyakorlati esz-köztárát, valamint azoknak a társadalmi folyamatokra gyakorolt hatását kritikai szempontok, illetve a művészeti intézményrendszer vizsgálatán keresztül. Ennek megfelelően az MMKI a művészet és a művészetelmélet belső (az alkotások létrejötte, egyedi mivolta, közönség általi befogadása, ennek hatásmechanizmusa stb.), valamint külső vizsgál-tára, azaz a művészetnek a társadalom egyes al-rendszereihez fűződő viszonyára koncentrálnak.*

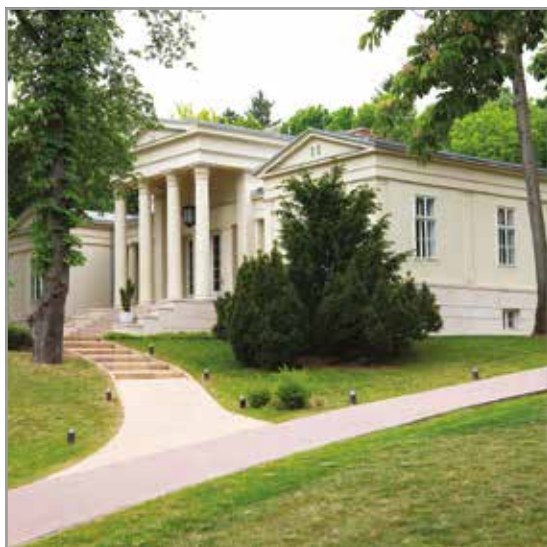
Kutatás

2021-ben az MMKI alapfeladatát egyrészt kilenc fő állományban lévő kutatóval, tudományos (fő)munkatárssal, másrészt úgynevezett külsős kutatókkal, tehát szerződéssel foglalkoztatott, rövid- és középtávú projektek megvalósítására felkért szakemberek megbízásával látta el. Az állományban lévő kutatók állandó szervezői és előadói voltak a kutatóintézet rendezvényeinek, valamint aktív résztvevői az ezekhez kapcsolódó műhelytanulmányok elkészülésének. Az MMKI számos külső szakembert bízott meg 2021-ben művészetelmélethez kapcsolódó kutatások lefolytatásával, tanulmányok készítésével – amelyekhez több műhelybeszélgetést szerveztek.

A Kutatási Osztály munkatársai 2021-ben is több tucatnyi tanulmánnyal, szöveggyűjteménnyel, könyvvel és kötettel jelentkeztek; szerzői közreműködésükkel folytatták az *Országút* című hetilap munkáit, illetve jelentek meg a *Valóság*, a *Kultúratudományi Szemle* és a *Magyar Művészet* periodikái.

Szakmai rendezvények – Nyilvános konferenciák, műhelyviták, rendezvénysorozatok

A kutatóintézet a művészet elméleti összefüggéseinek tudományos igényű folyamatos vizsgálata mellett kutatási területeiről és eredményeiről számos

konferencia és előadás-sorozat formájában népszerűsítette tevékenységét a művészetek iránt érdeklődő közönségnek:

- 2021. évi rendezvényeit *A magyar néptánc évtizedei* című online konferenciájával nyitotta meg 2021. február 1-én, amelyet a Pesti Vigadóból közvetített élőben a kutatóintézet YouTube-csatornáján. A rendezvény aktualitása a Magyar Állami Népi Együttes megalakulásának 70. évfordulója volt, amely kezdetben három karból állt: tánc-, ének- és zenekarból. A népi zenekart Gulyás László zeneszerző irányította, az énekkart Csenki Imre. A koreográfus, művészeti vezető Rábai Miklós volt, aki az eredeti magyar néptáncot igyekezett színpadra állítani. A másik aktualitás a ma Magyar Táncművészeti Egyetem néven ismert intézmény 1950. szeptemberi indulása Állami Balett Intézetként. A konferencián a két jelentős intézményt, ezek eredményeit mutatták be az előadók, kitérve társadalmi és művészeti hatásaikra is.
- 2021. március 22-én szintén online konferencia zajlott „A zongorista és az újságíró” – Cziffra György emlékezete címmel, amelyet a MOM Kulturális Központból közvetítettek élőben a kutatóintézet YouTube-csatornáján. A Cziffra György-emlékév keretében az MMA MMKI a Cziffra Fesztivállal közös együttműködésében immár második alkalommal rendezte meg a Cziffra György munkásságát feldolgozó műhelytalálkozót, amelynek célja, hogy elindítsák a művész korszerű életrajzi kutatását és zongoraművészi fogadtatásának feltárását, valamint megrajzolják az emigráns magyar zenészek történetét. Az előadások Cziffra György sajtóját és pályatársait járták körbe.
- 2021. május 3-án *Az utolsó garabonciások – Műhelytalálkozó az 1960–2010 közötti időszak jellegzetes alternatív alakjairól* címmel rendeztek online műhelytalálkozót a Pesti Vigadóban, amelyet élőben közvetítettek a kutatóintézet YouTube-csatornáján. Az előadók mindenekelőtt Vujcsics Tihamér, Latinovits Zoltán, Hajnóczy Péter, Bódy Gábor, Szabados György, Cseh Tamás, Kobzos Kiss Tamás, Sebő

Ferenc és Szörényi Levente munkásságát elemezték. Egy-egy életrajzi momentum mentén mutatták be az ismert művészek pályáját, a portrékat pedig kiegészítette a korszak általános jellemzése.

- 2021. június 1-én rendezték meg *A művészet közege III.* című konferenciát, amelyen ezúttal már személyesen és élő online közvetítésben (a kutatóintézet YouTube-csatornáján) is részt vehettek az érdeklődők. Az előző két évben nagy érdeklődéssel kísért és azonos főcímmel megrendezett konferencia folytatása elsősorban a művészetet körülvevő világot, atmoszférát és társadalmat helyezte középpontba, valamint azt vizsgálta, hogy milyen nyomot hagy, milyen hatást vált ki a művészet abban a közegben, amely körülveszi, és miképpen képezi más művészek vagy műalkotások közegét. Az előadások előrehaladtával fény derült arra is, hogy napjainkban mely kortárs történetek és változások bírnak kiemelt jelentőséggel – mondhatni korszakváltó erővel – ebből a szempontból, illetve látszanak-e stílusváltások, eszközváltások, témaváltások a művészetben, amelyek egy új lehetséges korszak ismertetőjegyeit hozhatják magukban.
- 2021. szeptember 17–18-án az *Első építészeti interjúmaraton* című rendezvény keretében megszületett a leghosszabb, szakmai tematikájú, kötött időtartamú személyes interjúsorozat hazai rekordja. 24 óra alatt 24 vendéggel beszélgetett Wesselényi-Garay Andor, az MMA MMKI tudományos főmunkatársa. A beszélgetéssorozat szeptember 17-én 10 órakor indult azzal a céllal, hogy 24 vendéggel egyetlen nap erejéig „pillanatfelvétel” készüljön arról, hogyan gondolkoznak kutatók, bölcsesek, építészettörténészek és esztétikustörténészek az építészetről, mint kulturális evidenciáról, mint a hétköznapjainkat berendező díszletről. Beszélgetőpartner volt Balázs Mihály, Martinkó József, Dévényi Tamás, Orbán Jolán, Somogyi Krisztina, Bardóczi Sándor, Ferkai András, Eplényi Anna, Erő Zoltán, Bögös András, Bólya Anna Mária, Szalai András, T.-Dénes Eszter, Haba Péter, Szemerey Samu, Kovács Dániel, Wettstein Domonkos, Farkas Attila, Szentpéteri Márton, Szövényi Anna, Zubreczki Dávid, Csanády Pál, Csillag Katalin és Turi Attila. Az eseményt kisebb-nagyobb megszakításokkal a 24 óra alatt több mint 2000 ember követte élőben az MMA MMKI Facebook-oldalán és YouTube-csatornáján.
- 2021. szeptember 23-án rendezték meg a *Magyar Csupajáték* című konferenciát, amelyet a nézők élőben is követhettek a kutatóintézet YouTube-csatornáján. A magyar kultúra legjelentősebb össz-művészeti előadása volt a *Magyar Csupajáték* (1938), a hazai és a nemzetközi szakma is elismerte. A konferencia célja volt egyfelől a produkció értékeinek elemző feltárása, valamint a népművészet és összművészet koncepciójának vizsgálata.
- Szeptember 18–29-én az MMKI is csatlakozott a *Kulturális örökség napjai* rendezvénytársasághoz,

amelyen a Nyitott ház program keretében tekinthették meg az érdeklődők a Hild-villát, az MMKI székházát.

- *Érintők és érintkezések* címmel rendezett konferenciát Fekete György, az MMA néhai elnöke emlékeztére az MMA MMKI a Széchenyi István Egyetemmel közös szervezésben 2021. október 1-én a Győri Zsinagógában, amelyet a nézők élőben is követhettek a kutatóintézet YouTube-csatornáján. A konferencia névadója, Fekete György Kossuth- és Munkácsy Mihály-díjas belsőépítész, iparművész, szakíró és kultúrpolitikus gazdag alkotói életműve mellett több évtizeden át szolgálta a hazai kulturális közélet megújulását, a művészetek és művészek szellemi és társadalmi elismerését. Az emlékkonferencia célja volt, hogy a pálya- és munkatársak visszaemlékezéseinek keresztül pontosítsa egy olyan alkotói profilt, amely mögött hatalmas és kiterjedt életmű áll. A tanácskozás a fentiekben túl arra is vállalkozott, hogy megjelölje azokat a fontosabb csomópontokat, amelyek az eljövendő kutatások, konferenciák immáron tematikus alapanyagaként szolgálhatnak.
- A művészeti könyvtárak digitális korban betöltött szerepéről tartott konferenciát az MMA MMKI 2021. október 6-án a Pesti Vigadóban, amelyet a nézők élőben is követhettek a kutatóintézet YouTube-csatornáján. A konferencián előadóként részt vett többek között Rózsa Dávid, az Országos Széchenyi Könyvtár főigazgatója, Szóllás Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Könyvtári és Levéltári Főosztályának főosztályvezetője, valamint Andaházi Szeghy Viktor, az MMA MMKI Szakkönyvtári Projekt vezetője. A tanácskozás arra tett kísérletet, hogy a meghívott előadókkal felvázolja a magyar művészeti szakkönyvtárak korszerű eredményeit.
- *Megérthető-e a zene? I. – Lendvai Ernő emléknappal* címmel tartott tudományos műhelybeszélgetést az MMA MMKI 2021. október 18-án a Hild-villában. A műhelytalálkozó-sorozat első alkalma Lendvai Ernő, a magyar zenekutató elméletét vizsgálta meg. A tengelyelméletként ismert megközelítési mód hosszú ideje lehetőséget ad Bartók (és mások) harmóniavilágának korszerű elemzésére. Az elméletet ugyanakkor számos szakmai vita övezte és övezi. A meghívott előadók mellett, hogy részletesen bemutatták az elméletet, a gyakorlati elemzések révén használhatóságát is körüljárták, a felkért opponensek pedig megfogalmazták annak kritikáját.
- *Az egyházzene története I. – In memoriam Dobszay László* címmel tartott konferenciát az MMA MMKI november 8-án a Pesti Vigadóban, amelyet a nézők élőben is követhettek a kutatóintézet YouTube-csatornáján. A konferencia egy három évre tervezett sorozat első részeként arra tett kísérletet, hogy felvázolja a magyar egyházzene-történet

korszerű eredményeit. A konferencián zenetörténészek, elméleti felkészültségű egyházzeneészek és aktív zeneszerzők osztották meg gondolataikat, miközben egy-egy szakterületüknek megfelelő témát elemeztek végig.

- 2021. november 15-én folytatódott az MMA MMKI *Megérthető-e a zene?* című zárt körű műhelybeszélgetés-sorozata a Hild-villában, amelynek második része a *Molnár Antal emléknappal* címet viselte. A kutatók ezúttal a magyar filozófiai, esztétikai és művészetelméleti hagyomány zenei jelentéséről való megnyilatkozásait tekintették át. A kulcskérdés az volt, hogy megragadható-e a zenei jelenség zenén kívüli eszközökkel? Vajon alkalmas-e a beszélt nyelv akár filozófiai, akár zenetudományi keretben arra, hogy a nem nyelvi hangzóformák összefüggéseit megragadja?
- 2021. november 17-én „Mozdó dó...” IV. – *Zene a katedrán* címmel szervezett konferenciát Kodály Zoltán zenepedagógiai műveinek vizsgálatára az MMA MMKI a Pesti Vigadóban a zeneszerző közlő, december 16-i születésnapjához kötődően. A konferencia a személyes részvétel mellett élőben is követhető volt az MMA MMKI YouTube-csatornáján. Kodály a múlt század harmincas éveitől fogva készített a zenepedagógiát segítő, ének-zene órákon használható gyakorlatokat. A konferencia elsősorban ezek elemzésével, értékelésével foglalkozott, kitérve a művek művészetelméleti vonatkozásaira és kulturális környezetükre is.
- *Az Esték a Hild-villában – „Úgy táncolnak mifelénk, mint egy leány s egy legény” – Kortárs néptánc – magyar néptánc* két elmaradt adásának pótlására került sor 2021. július 29-én és 2021. augusztus 12-én. Fehér Anikó karnagy, népzene-kutató, szerkesztő, az MMA MMKI megbízott kutatója, az estek házigazdája a júliusi adásban Lelkes Lajossal, augusztusban pedig Bólya Anna Máriával beszélgetett. A sorozat nemcsak a kortárs néptáncművészeket, de az ehhez a művészeti ághoz tartozó, ehhez vezető utat is igyekezett felvázolni. A mai képhez hozzájárul az a kutatássorozat, amely megnyitotta a kapukat a magyar néptánc felfedezéséhez. A táncházmozgalom 1972-ben indult, hatalmas lökést adva a művészeti ágnak. Sorra alakultak olyan amatőr, majd profi együttesek, amelyek a néptáncot szerves egészként értelmezték, majd kialakult a néptáncszínház. A beszélgetések élő közvetítésben zajlottak le, de bármikor visszanezézhetők az MMA MMKI YouTube-csatornáján.
- *Az Esték a Hild-villában* című online beszélgetéssorozat építészeti epizódjai a 2021-es évben is folytatódtak. 2021 I. félévében *Tesztoszteronépítészet I.*, 2021 II. félévében pedig ennek tematikáját követve *Tesztoszteronépítészet II.* címmel rendeztek beszélgetéseket Wesselényi-Garay Andor vezetésével. Az adások élőben voltak követhetők az MMA MMKI

YouTube-csatornáján és Facebook-oldalán. A tavaszi félévben a házigazda vendégeivel azt vitatta meg, létezik-e generációs különbség az építészetben, felrúházhathatjuk-e tartalmi jellemzőkkel a „fiatal építészet” fogalmát, és mennyiben hordoz értéket a kor egy olyan szakmában, amelyben ötven év alatt már mindenki fiatalnak számít. A tavaszi félév vendégei voltak: Smiló Dávid, Vasáros Zsolt, Szederkényi Lukács, Hámosi Péter, Erhardt Gábor és Gutowski Robert építészek. Az őszi félévben az adások folytatódtak, amelyek középpontjában olyan építészek állnak, akik megbízásaikon, megépült házaikon, esetleg az oktatásban betöltött szerepükön keresztül alakítják az építészeti közgondolkodásunkat. Az őszi beszélgetések vendégei voltak: Bordás Péter, Nagy Csaba, Szabó Levente és F. Kovács Attila építészek.

- 2021. december 16-án különkiadással jelentkezett az *Esték a Hild-villában – Tesztoszteronépítészet II.* című őszi beszélgetéssorozat. Justin Shubow amerikai építészkritikus a hazai építészekre tett kritikai észrevételére reflektálva a kutatóintézet vitaműsört szervezett. Az est házigazdája Wesselényi-Garay Andor, a két beszélgetőpartner pedig Erhardt Gábor és Smiló Dávid építészek voltak. A beszélgetés élőben volt követhető az MMA MMKI YouTube-csatornáján és Facebook-oldalán.
- 2021 tavaszi félévében elindult az *Animációs esték – Hagyomány és haladás* című online beszélgetéssorozat Kollarik Tamás vezetésével, amely az őszi félévben is folytatódott *Produceri esték – Hagyomány és haladás* címmel. A beszélgetések folyamán eltérő generációk képviselői ültek egy asztalhoz a házigazdával, a Magyar Filmdíjas, a Bánffy Miklós-díjas producer, egyetemi oktató Kollarik Tamással. A sorozat vendégei a tavaszi félévben Fülöp József és Orosz Anna Ida, Rofusz Ferenc és Váczi Péter, Ternovszky Béla és Gelley Bálint, Varsányi Ferenc és Fazakas Szabolcs, az őszi félévben Sándor Pál és Taba Miklós, valamint Mikulás Ferenc és ismét Fülöp József voltak. A beszélgetések élőben voltak követhetők az MMA MMKI YouTube-csatornáján és Facebook-oldalán.

Kiadványok

A kutatóintézet 2021-ben megjelent elektronikus formában kiadott saját kiadványai:

- *Kortársunk, Erkel – Tanulmányok*
- *„Életet az énekbe!” – Bárdos Lajos munkássága*
- *Méregzöld – A természet mint művészet(elmélet)i probléma*
- *Szabó Dezső helye a magyar kultúrában*
- *Shostakovich-Syndrom – The Burdened Memories of Central European Societies in the 20th Century*
- *Tripolisz, Miskolc, Senlis – Cziffra György emlékezete*

A kutatóintézet 2021-ben megjelent nyomtatott formában kiadott saját kiadványai:

- *Documenta Artis* sorozat – *Magyar producerek I.*

- *Fundamenta profunda* sorozat – *Film és jog a gyakorlatban*

A *Műhelytanulmányok* sorozat III. évfolyamának 2021-ben megjelent tanulmányai és kötetei:

- *Tánc és módszer – Táncművészeti kutatások*
- *Az idő küszöbén – A magyar balett története*
- *A művészet közege*
- Orosz István: *Kéklakások*
- Kucsera Tamás Gergely: *Globalizált média, mediatiszt kultúra*
- Káel Csaba: *Élmény. Minden tekintetben. – Kulturális FMCG, avagy fast moving cultural goods*
- Grad-Gyenge Anikó: *Az építészet szerzői jogi kérdései – Szerzői jogi útmutató az építészeti gyakorlat számára*

Az MMA Kiadóval közösen megjelent kötetek:

- A 2019-ben elindított *Pars Pro Toto* sorozat következő kötetei jelentek meg 2020-ban:
 - Michał Paweł Markowski: *A kíváncsiság anatómiája*
 - Jan Patočka: *Platón és Európa*
 - Martha C. Nussbaum: *Költői igazságszolgáltatás*
 - Iris Murdoch: *A jó uralma*

A fentiekben túl megújult és bővített tartalommal jelent meg az MMKI 2021. tavaszi, valamint őszi félévének rendezvényeit is tartalmazó legújabb kiadványa, az MMA MMKI tudományos magazinja. A kutatói élet mellett megismerhető benne az MMA Művészeti Ösztöndíjprogram ösztöndíjasainak munkássága, tárlatvezetés rovatában betekintést nyújt a Hild-villa történelmébe, ezenkívül tartalmaz könyvajánlót, kritikát, novellát, verset és számos aktualitásról szóló érdekes cikket is.

Intézményi együttműködések

Az MMKI 2021-ben – a korábbi évekhez hasonlóan – nagy gondot fordított a művészeti felsőoktatásban résztvevő szakmai intézményekkel való kapcsolat-tartásra, kutatási program lebonyolítására irányuló együttműködések kialakítására. Az MMKI szándéka és célja a művészeti felsőoktatásban részt vevő intézményekkel folytatott együttműködések során egyrészt egy hosszú távú együttműködés megteremtése az érintettekkel, másrészt pedig a programban résztvevők kutatási terveiben foglalt szándékainak szakmai és anyagi támogatása.

Az MMKI kutatói révén kapcsolatban áll többek között a Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskolával, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karral, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemmel, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karral, a Magyar Képzőművészeti Egyetemmel, a Magyar Táncművészeti Egyetemmel, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemmel, és a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolával, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemmel és a Széchenyi István Egyetemmel.

A Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar és a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori

Iskola együttműködésével 2021-ben, átdolgozásokkal folytatódott a Jövő Művészetéért Alapítvány és az MMKI közös kutatása, amelynek tárgya az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a kultúrafogyasztásban. A kutatási eredmények alapján tanulmány készült.

Dr. habil. Grad-Gyenge Anikóval, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem innovációs dékánhelyettesének, tanszékvezető egyetemi docensének irányításával folytatódott a szerzői jogi kutatás, ahol a színház területének szerzői jogi kérdései kerültek vizsgálat alá és az eredmények alapján tanulmány készült.

A Budapest Art Mentor Programot meghirdető L'Art Management szervezet vezetője és irányítója, az Együtt a Művészetért Egyesület elnöke, Bérczi Linda művelődésszervező, művészeti manager, kutatásvezető irányításával valósult meg Dr. Seres Szilvia közreműködésével a *Digitális perspektívák* kiadvány, amely a hazai médiaművészet kezdeteit mutatja be szakemberekkel készített interjúkon keresztül.

Az MMKI együttműködött a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemmel és a Savaria Filmakadémia Egyesülettel a 2021 júniusában megrendezett Savaria Nemzetközi Filmszemlén, amelynek előadásai alapján közös műhely-tanulmánykötetet jelentetnek meg 2022 tavaszán.

Az MMKI együttműködési megállapodást kötött a Széchenyi István Egyetemmel, amely kooperáció első eredményeképp közös kutatási és fejlesztési csoportot állítottak fel és megtörtént a kutatási lehetőségek feltérképezése.

Az MMKI a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karával közösen felállított kutatócsoport keretein belül 2021-ben folytatta a korábban megkezdett „A kultúra közvetítésének interdiszciplináris megközelítése a XXI. század gazdasági és szociokulturális viszonyrendszerében” tárgyú kutatást. A kutatást filozófus, jogász, közgazdász, szociológus, történész, valamint pszichológus szakemberek bevonásával végzi, és elsődleges célja, hogy felszínre hozza azokat a tudományos eredményeket, amelyek a művészet valamennyi ágának és a tág értelemben vett kultúrának, továbbá ez utóbbi átadásának keretét biztosítanak.

Az MMKI 2021-ben kezdte meg együttműködését a Dargay Lajos Művészeti Alapítvánnyal a Dargay Lajos életművét újszerűen bemutató *A kor vele haladt – Dargay Lajos 80 munkacímű album és művészetelméleti tanulmánykötet* előkészítő munkálatai kapcsán, amelynek tervezett megjelenése 2022 tavasza.

Fehér Euridiké és Dér Csaba Dezső színház- és marketingzakértők „ONLINE színház az egész világ? – Színházak marketingkommunikációja pandémia idején” címmel folytattak kutatást a szféra járványhelyzet által megváltozott online kommunikációját vizsgálva, amelynek kutatási eredményei alapján 2022-ben jelenik meg a *#maradjotthon #veledvagyunk* című kötet.

Az MMKI támogatásával folytatott kutatás keretei között készült el Dr. Kiss Zoltán Károly *A művészetek szabályozásának távlatai és határai, különös tekintettel a művészet jogi fogalmára, egyes műtípusok védelmi*

szintjének elismerésére, valamint a műalkotások jogsértő felhasználásának eseteire és az ezekkel szembeni fellépés módzataira című tanulmánya, amely a hazai szerzői jogi szabályozást veszi górcső alá.

Dr. Cseporán Zsolt kutatásvezető koordinálásával állt fel az „Előadóművészeti szféra a pandémia árnyékában” kutatási programot megvalósítani hivatott kutatócsoport, amelynek kutatási eredményeit 2022 végére tervezik. Ugyancsak kutatócsoportot és kutatási koncepciót dolgozott ki a Kulturális Innovációs Kompetencia Központ Egyesület a „A Kulturális intézmények reziliens finanszírozása” kutatás lefolytatásához.

A fentiekén túl az MMKI 2021-ben több hosszútávú, hároméves együttműködést és munkaprogramot indított el. Ilyen együttműködés kezdődött meg a KÉPEZŐ Művészeti Kft.-vel, az ún. ArtKofferek és az ún. KÉPEZŐ Kofferek kidolgozására, amelyek speciális összművészeti foglalkozások két közoktatásbeli korosztály számára, az interdiszciplináris oktatás jegyében különböző tantárgyakhoz (történelem, irodalom, természetismeret, matematika, fizika stb.) kapcsolódva a Nemzeti Alaptantervhez.

Prof. Dr. Németh András kutatásvezető koordinálásával kezdődött meg az „Életreform és a művészetek – az életreform gyökerű művészeti és társadalmi reformmozgalmak kibontakozás és nemzetközi recepciója a 20. század első felében” című kutatási program megvalósításához a vonatkozó kutatócsoport felállítása, szakmai rendezvények szervezése.

Dr. habil. Újvári Hedvig, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar habilitált egyetemi docensével kezdődött a Gustav Mahler és Magyarország kötődéseit vizsgáló kutatási program.

Dokumentációs Központ és Szakkönyvtár

A 2017-től az MMA MMKI alatt működő Művészetelméleti és Módszertani Szakkönyvtár 2021-ben megkezdte tevékenységének újrastukturálását. Az év folyamán megtörtént a működés átvilágítása, illetve elkészült a Könyvtári stratégia, amelynek célja a könyvtár „térképre tétele” a gyűjtemények között, hogy egy kis gyűjteményből közép- és hosszútávon egy országosan elismert, nyilvános szakkönyvtár épüljön fel, amely a rá vonatkozó szabályozókban meghatározott feladatain túl, a jövő kihívásainak is képes lesz elébe menni. Bár a Pesti Vigadóban és a Hild-villában elhelyezkedő Kutatóintézetben lévő két gyűjteményrész eltérő látogatói igényeket szolgál ki, az alapfeladatok változatlanok maradtak:

- az MMA akadémikusai életművének könyvtári eszközökkel történő gyűjtése,
- művészetelméleti és módszertani kiadványok, dokumentumok gyűjtése, az MMA MMKI kutatásainak támogatása.

A célok érdekében megtörtént az akadémikus életművek átrendezése: logikus, könnyen visszakereshető rendben kerültek fel a Vigadó emeleti olvasóterébe, ahonnan munkatársaink gyorsan ki tudják szolgáltatni az olvasói igényeket. Az elektronikus adatbázisok

előfizetési gyűjteményi szempontból racionalizált tartalommal kerültek meghosszabbításra. A szakkönyvek beszerzésébe új forrásként bekapcsolódtunk az OSZK kötelespéldány szolgáltatásába, valamint a nemzetközi Mikes-program által immár más könyvtárak felajánlása is van rálátásunk. A beszerzést továbbá kiterjesztettük az antikvár forrásokra is, hogy e viszonylag fiatal könyvtár alapítását megelőzően megjelent szakkiadványok is bekerülhessenek a gyűjteménybe.

Az intézményi kapcsolatok frissítése érdekében az MMA MMKI szakkönyvtára kezdeményezésére megkezdődött az MMA intézményeiben levő könyvtárak szakmai kapcsolatainak összehangolása, közös kezdeményezések (mint például egységes információs és kereső portál) kidolgozása.

Az intézményen kívüli kapcsolatok építése, valamint az MMA MMKI szakkönyvtári tevékenységének szélesebb körben történő bemutatása érdekében megvalósult a hagyományteremtőnek szánt „A művészeti könyvtárak szerepe a digitális korban, avagy művészet, innováció, könyvtár” című országos konferencia, amely kézzelfoghatóan erősítette a szálakat a könyvtári szcéna művészeti tematikájú és országos feladatkörű könyvtáraival.

Művészeti Ösztöndíj- program

Az MMA Művészeti Ösztöndíjprogramban jelenleg három évfolyam, összesen 300 ösztöndíjas vesz részt és folytat alkotói tevékenységet. A 2020. december 31. napjával záruló időszak a 2020–2023. évi ösztöndíjasok első, a 2019–2022. évi ösztöndíjasok negyedik, a 2018–2021. év ösztöndíjasainak pedig a hetedik beszámolóját jelentette. A járványhelyzet miatt több ösztöndíjas művész kényszerült kiállításának, koncertjének, előadásának lemondására és pályázati munkájának módosítására. A feladatok átütemezése mellett sok kreatív megoldás született, az ösztöndíjasok lehetőségeikhez mérten motiváltan haladnak és keresnek alternatívákat a korlátozott körülmények között.

Az MMA MMKI ebben a nehézségekkel teli időszakban is fontosnak tartotta az ösztöndíjas találkozók, a kapcsolattartás megvalósítását, így azok rendhagyó módon, online videobeszélgetés formájában kerültek megrendezésre. A művészeti ösztöndíjprogram egyik meghatározó célkitűzése az alkotói közösség kialakítása, segítése is. Az elmúlt egy évben a járványügyi szabályozások és óvintézkedések betartása mellett a személyes kapcsolattartás szinte ellehetetlenült, ezért is döntöttek az online találkozók mellett.

A korábbi őszi időszakban szabadterén rendezett öszevont találkozók, valamint a 2020–2023. év ösztöndíjasainak megnyitó ünnepsége után idén minden szekció és évfolyam külön videokonferenciát tartott, így szűk körben folytattak szakmai beszélgetéseket. Ez a három évfolyam 9 szekciójával összesen 27 „online találkozót” jelentett, amelyek két hét alatt kerültek lebonyolításra.

Az ösztöndíjas találkozók délelőtti és délutáni idősávokban, sokszor párhuzamosan zajlottak. Január 18-án a 2018–2021. évi Film- és Fotóművészet szekció találkozójaival kezdődött meg az online meetingek sorozata, amit Buglya Sándor filmrendező, az MMA rendes tagja a Hild-villából nyitott meg. A rendhagyó beszélgetések jó hangulatban teltek, a művészek otthonaikból csatlakoztak a videóhíváshoz, ami a Microsoft Teams felületén történt. A szekcióvezetők és a meghívott vendégek köszöntése után az ösztöndíjasok röviden beszámoltak az időszakban folytatott előrehaladásukról és a helyzet okozta nehézségekről is. A képernyőmegosztás lehetőségével a beszámolókat kiegészítette kép, videó és hanganyag is. A Film- és Fotóművészet beszámolóján vendégként vett részt Haris László fotóművész, az MMA rendes tagja is.

Az online felületen történő események lehetővé tették, hogy külön meghívott vendégek és a határon túli ösztöndíjasok is problémamentesen csatlakozzanak a találkozókhoz.

A 2021–2024. évi MMA Ösztöndíjprogram pályázati időszak

Immár negyedik alkalommal hirdette meg a művészeti alkotómunkát támogató ösztöndíjpályázatát a Magyar Művészeti Akadémia. A pályázat töretlen sikernek örvend a művészek körében, hiszen a kilenc művészeti szekció között mindenki megtalálhatja a saját területét. Az ösztöndíjprogram azért is egyedülálló az egész országban, mert a magas színvonalú

művészi és művészetelméleti tevékenységek anyagi feltételeinek megteremtése, a támogatás nyújtása mellett szakmai partneri szerepet is biztosít az arra érdemes ösztöndíjat nyert művészek, művészetelméleti szakemberek pályakezdéséhez, pályájuk kiteljesedéséhez, kiemelkedő alkotások, előadások, kutatások és tanulmányok létrehozásához. A nyertesek (100 fő) három évre szóló, havi bruttó 200 000 forint összegű művészeti ösztöndíjra jogosultak. Jelentkezni 2021. február 8-tól lehetett, a pályázatokat leadásának határideje pedig 2021. március 22. volt.

Az ösztöndíjprogram célja – programszerű, három évre szóló – alkotó és előadóművészeti, valamint művészetelméleti tevékenységek támogatása, magas színvonalú művészi és művészetelméleti tevékenységek anyagi feltételeinek megteremtése az alábbi pályázati kategóriákban: építőművészet, film- és fotóművészet, iparművészet és tervezőművészet, irodalom, képzőművészet, művészetelmélet, népművészet, színházművészet, zeneművészet. Minden olyan magyarországi adóazonosító jellel rendelkező természetes személy pályázhat, aki a támogatási időszak kezdetéig (2021. szeptember 1.) már betöltötte 18. életévét, de a pályázati kiírás időpontjában (2021. február 8.) még nem töltötte be 50. életévét. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a pályázat benyújtásának nem feltétele művészeti, művészetelméleti végzettség, szakképzettség.

A program nem csupán az ösztöndíj folyósítására szorítkozik, de a támogatási időszakban az alkotás folyamatát segítő szakmai mentorálásra, valamint utógondozásra, publikációra, bemutatkozásra is lehetőséget biztosít. Az ösztöndíjasok továbbá rendszeresen szakmai találkozón vesznek részt, amelyen beszámolhatnak az addig elért sikereikről és eredményeikről, valamint megvitathatják egymással az adott művészeti terület kérdéseit.

A pályázati támogatási időszak kezdete 2021. szeptember 1., a támogatási időszak vége 2024. augusztus 31.

Az MMA Művészeti Ösztöndíjprogram 2021. tavaszi ösztöndíjas találkozói

Az MMA Művészeti Ösztöndíjprogram három évfolyamának egyaránt 2021. április 30. napjával zárult le a 2018–2021. évi Művészeti Ösztöndíjprogramban résztvevő ösztöndíjasok esetében a nyolcadik, a 2019–2022. évi Művészeti Ösztöndíjprogramban résztvevő ösztöndíjasok számára az ötödik, 2020–2023. évi Művészeti Ösztöndíjprogramban résztvevő ösztöndíjasok számára pedig a második beszámolási időszak. A vírushelyzet okozta nehézségek ellenére mindhárom évfolyam alkotói kiemelkedően teljesítettek, a maximumot hozták ki munkájukból.

A soron következő májusi Ösztöndíjas Találkozók 2021. május 17. – június 1. között kerültek megrendezésre a Hild-villa udvarán

felállított rendezvénysátorban. Mind a 27 művészeti szekció találkozója nagyon jó hangulatban telt, pozitív visszajelzés érkezett az ösztöndíjasok, illetve a szekcióvezetők részéről is. Természetesen az elmúlt időszak a művészek életére és alkotói munkafolyamataira is nagy hatással volt, a kutatóintézet és a szervezők ezért is szerették volna, hogy ezek a találkozók a beszámolási kötelezettségek mellett kötetlenebb, felszabadultabb hangulatban teljenek.

A 2021. évi MMA Művészeti Ösztöndíjprogram nyertesei

2021-ben 15-szörös túljelentkezés mellett rekordszámú, közel 1600 művész vett részt a hároméves művészeti alkotómunkát támogató pályázaton, amelyet immár negyedik alkalommal hirdettek meg.

Az MMA 2021–2024. évi Művészeti Ösztöndíjprogramjára március 22-ig lehetett jelentkezni. A 2018-ban indult projekt népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy évről-évre egyre több művészt mozgat meg. Míg 4 évvel ezelőtt több mint 1100 érvényes, addig idén már közel 1600 érvényes projekt érkezett építőművészet, film- és fotóművészet, ipar- és tervezőművészet, irodalom, képzőművészet, művészetelmélet, népművészet, színházművészet, és zeneművészet kategóriákban. Idén a legnépszerűbb művészeti ágak a zene- és a képzőművészet bizonyult, hiszen mindkettőre közel 300 pályaművet adtak be a 18-50 év közötti szakemberek. A 100 nyertes három évre szóló, havi bruttó 200 000 forint összegű művészeti ösztöndíjra jogosult 2021 szeptemberétől, emellett a művészek a projekt lebonyolítójától, az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetétől (MMA MMKI) folyamatos mentorálást, valamint publikálási és bemutatkozási lehetőséget kapnak, továbbá rendszeres szakmai találkozón vesznek részt, amelyen beszámolhatnak az addig elért eredményeikről.

A 11 tagú döntőbizottságot az MMA elnöke és az általa felkért bírálóbizottsági tagok alkották: Vashegyi György (a bizottság elnöke), Balázs Mihály, Buglya Sándor, Haris László, Jankovics Marcell †, Kékedi László, Kucsera Tamás Gergely, Nagy Viktor, Pécsi Györgyi, Sára Ernő, Stefanovits Péter, Záborszky Kálmán. A támogatásra érdemes munkákat külső szakértőkkel együttműködésben bírálták el.

	2018-2021 évfolyam	2019-2022 évfolyam	2020-2023 évfolyam	2021-2024 évfolyam
Építőművészet	9	11	10	10
Film- és fotóművészet	9	11	12	11
Ipar- és tervezőművészet	13	13	12	11
Irodalom	9	13	12	11
Képzőművészet	17	11	12	13
Művészetelmélet	6	7	8	8
Népművészet	7	10	11	10
Színházművészet	14	10	11	12
Zeneművészet	15	14	12	14

MMA ösztöndíjasok száma művészeti területek szerint

Szeptemberi ösztöndíjas találkozók

Szeptember első három hetében a hétköznapokat kitöltő rendezvénysorozat indult a Budakeszi úton, a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet épületében. A 2019-ben és 2020-ban pályázatot nyert alkotók mutatták be az elmúlt négy hónap munkafolyamatait. Kilenc összevont szekció találkozója került megrendezésre, kitöltve egy-egy napot, hogy beszámoljon eredményeiről. Közösségformáló erővel bírnak ezek az alkalmak, lehetőség van szakmai kapcsolatok, együttműködések kialakulására is, amelyet a villa csapata minden alkalommal vendégszeretettel támogat. A folyamatos kapcsolattartás segíti a művészeket abban, hogy megkapják a szükséges szakmai segítséget, ami előmenetelükhöz fontos, így teljesülhetnek az ösztöndíjprogram célkitűzéseiben megfogalmazott gondolatok.

A Nemzetközi Kulturális Örökségvédelmi Napok programjaival egybekötve, a 2018-ban kezdődött ösztöndíjprogram zárórendezvényére szeptember 18-án és 19-én került sor. Az eseménynek a Hild-villa biztosított helyszínt.

Az első nap megnyitóján köszöntőt mondott Vashegyi György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, valamint Kocsis Miklós †, a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója. A rendezvényen fellépett Karosi Júlia, 2018-as ösztöndíjas, aki a hároméves időszak alatt átdolgozott dalait adta elő a közönségnek. A köszöntőbeszédekben Vashegyi György és Kocsis Miklós is kiemelte, mennyire fontos az itt kialakuló közösség a hazai művészeti elit életében, éppen ezért a három év lezárásával az Akadémia nem engedi el az ösztöndíjasok kezét. A Magyar Művészeti Akadémia az Ösztöndíj Kiválóság Program keretében igyekszik továbbra is figyelemmel kísérni minden művészt. Mindemellett 10 tehetség – a szekcióvezetők ajánlása alapján – további 1 éven át részesül támogatásban azért, hogy az elindult projektek a közönség elé kerülhessenek.

A szombati megnyitó után elkezdődtek a záró szekcióülések, ahol az ösztöndíjasok összefoglalták az elmúlt időszak eredményeit. A villa ezzel egyidőben kitérte kapuit a látogatók előtt, az Örökségvédelmi Napok lehetőséget adtak a Hild-villa, valamint az ösztöndíjas zárórendezvény látogatására.

Vasárnap folytatódott a programsorozat, ahol Kocsis Miklós Igazgató Úr mellett Kucsera Tamás Gergely, az Akadémia leköszönő főtítkára mondott beszédet. Különleges helyzetben volt főtítkár úr is, aki nemcsak az ösztöndíjprogram ötletének adója, hanem a művészetelmélet szekció egyik vezetője is. Ezáltal közvetlenül is nyomon követhette azt, ahogy ösztöndíjprogram eljutott az ötlettől a megvalósulásig. A 2018-as évfolyam munkáján keresztül öltöttek testet elsőként a megfogalmazott törekvések.

került sor az első találkozásra a szekcióvezetők és az új ösztöndíjasok, valamint a meghívást elfogadó akademikusok körében is. A megnyitón beszédet mondott Vashegyi György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, Kucsera Tamás Gergely, az Akadémia leköszönő főtítkára, valamint Kocsis Miklós, a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója. Ismertették az ösztöndíjprogram részleteit, kimagasló statisztikáit és törekvéseit. A korábbi évek ösztöndíjasainak szép sikerei és munkáinak tanulságai szolgáltak például a most kezdő évfolyamnak. A megnyitó ünnepség Polgár Éva ösztöndíjasunk lenyűgöző zongorajátékával vette kezdetét. Pályafutása bizonyítékként szolgál rá, hogy az ösztöndíjprogram célkitűzései megvalósíthatóak, a befektetett munka megtérül.

Az ünnepi rendezvényt egy rövid állófogadás követte, kötetlen beszélgetésben ismerhették meg egymást a vendégek. Az ezt követő néhány órában a kilenc művészeti szekció megkezdte első hivatalos találkozóját, ahol az ösztöndíjasok röviden bemutatkozhattak és ismertethették saját vállalkásuk terveit.

Makovecz Központ és Archívum

A Makovecz Központ és Archívum elsődleges feladata Makovecz Imre életművének, hagyatékának folyamatos feldolgozása és bemutatása, ezen belül is kiemelten a 1025 Budapest, Városkúti út 2. szám

A 2021–2024. ösztöndíjas évfolyam beiktató ünnepsége

A 2021-ben pályázatot nyert ösztöndíjasok hivatalos beiktató ünnepségét szeptember 20-án tartotta a Magyar Művészeti Akadémia. A Pesti Vigadó dísztermében

alatt található, Makovecz Imre által tervezett Emlékház és a Makovecz Archívum működtetése, továbbá a Makovecz Imre életművéhez kapcsolódó szakmai programok és rendezvények koordinálása, szervezése. A Makovecz Központ és Archívum tevékenységét megalakulása óta a Makovecz Alapítvány koordinálja, 2017 óta az MMKI intézményi keretei között.

Tizenegy éve hunyt el Makovecz Imre. Akkor az örökösök a Makovecz Imre Alapítvány létrehozását kezdeményezték, kifejezetten azzal a céllal, hogy a hatalmas életművet rendszerezék és kutathatóvá, közkinccsé tegyék, de a jelen lévő, élő szellemiség megismerésében és megértésében is segítséget nyújtson. Az Alapítvány ennek jegyében működteti a Makovecz Központ és Archívumot – az MMKI intézményi keretei között –, szervez kiállításokat, előadásokat, programsorozatokat, ad ki könyveket.

Az Alapítvány működése megkezdésekor célul tűzte ki, hogy elkészíti annak a digitális adatbázisnak az alapjait, amely tartalmazza, rendszerezi és kutathatóvá teszi Makovecz Imre összes birtokukban lévő terveit, grafikáit, írásait, tárgyait, valamint hang- és videófelvételeit. Ennek köszönhetően az évforduló alkalmából megkezdte működését a Makovecz Központ és Archívum „kutatóállomása”, hozzájárulva ezzel az építész szellemiségének és organikus gondolkodásának továbbörökítéséhez.

Ennek okán – folytatva a korábbi évek hagyományait – a 2021-es évben is számos fejlesztés és új kezdeményezés valósult meg tematikus programsorozatok formájában:

- A korábbi éveket folytatva minden hónap második hétfőjén megrendezésre került a Makovecz Kávéház, amelynek részei a pandémia óta online követhetők és visszanezethetők az alapítvány YouTube-csatornáján. A programsorozat házigazdája az Ybl-díjas Csernyus Lőrinc, aki többek között Mezei Dánielt szolgáltatta meg az erdélyi organikus építészetéről, Zajti Ferencet a Makovecz Kormányhatározat keretében megújult Makovecz-épületekről, Oskó Juditot az általa készített Makovecz-filmekről, Horváth Lászlót a Héttorony fesztiválok történetéről, Kiss Ferencet a Makovecz Imréhez kötődő történeteiről, valamint a házigazda maga mesélt az általa tervezett dubaji magyar pavilonról.
- A Magyar Táncház rendezvénysorozat 2021-ben három alkalommal, 2021. szeptember 26-án, november 7-én és november 28-án került megrendezésre. A táncoktatás mindhárom esetben Csatai László Csidu vezetésével zajlott, a magas színvonalú népzeneért Olasz György és barátai feleltek.
- A 2020-as évben megkezdett Mi-KOR természet- és társadalomismereti „szabadiskola” fiatalok (16–20 év) számára meghirdetett sorozata a pandémia okozta korlátozások miatt 2021 májusában került lezárásra. A program fontos a szervezők számára, hiszen kiemelten kezelik a fiatal korosztály (16–20 év) bevonását abba a szellemiségbe, amit a Makovecz-életmű bemutatásával, népszerűsítésével képviselnek. Az előadók Makovecz Anna, Herczeg Ágnes és Ekler Ágnes voltak.

■ Június 24., Szent Iván éjszakája a növényvilágban is jelentős időpont, amelyről maga Makovecz Imre is többször említést tett. Ennek okán „Kertlátogatás Lechner Judit virágoskertjében Budaörsön” című esemény keretében kihelyezett programot szervezett a Makovecz Imre Alapítvány. Ez alkalommal nem csak Lechner Judit előadását hallgathatták meg az érdeklődők a biodinamikus kertészkedésről, de palántákat is vihettek haza.

■ 2021. szeptember 18-án a Makovecz Központ is aktív résztvevője volt a Kulturális Örökség Napjai rendezvénynek, amelynek keretében a Makovecz Központ és Archívum látogatása mellett állandó vetítéssel és Sáros László György DLA: „Sárospatak – A Művelődés Háza és Könyvtára” című előadásával várta a látogatókat.

■ A jubileumi évfordulóról a Makovecz Központ és Archívum épületében is megemlékeztek, szeptember 27-én avatták fel Makovecz Imre első, restaurált faépületét, amely műtárgyként a Makovecz Ház kertjében kapott helyet, s mely azóta is látogatható. Az eredeti terv 1972-ben készült a Pilisi Parkerdő Gazdaság megbízásából. Az építész egy sorolható egységekből álló családi szállásépületet tervezett Pilismarótra. A tervek elkészülése után a megrendelő úgy gondolta, hogy az épület nem kivitelezhető – ennek cáfolataként Makovecz Imre saját telkén építette meg annak két elemét. Ezen épületek egyikeként még felhasználható alkotóelemeinek beépítésével született újjá ez az alkotói korszakhatárt szimbolizáló házacska.

■ Az őszi hónapok utolsó szerdáján elindították a négy alkalomból álló „Rajzolás-festés-agyagozás-beszélgetés Makovecz Imre házai kapcsán” programsorozatot, amellyel Makovecz Anna képzőművész szólította meg a fiatal építészeket. A sorozat szeptember 29-én, október 27-én, valamint november 24-én került megrendezésre.

■ A Mi-KOR népszerűségének hatására megrendezésre került a „Közel-Jövő Szabadiskola a szabad középiskolai tanításért” hét alkalmas sorozat, felnőtt korosztály számára. A regisztrált résztvevők programja mellett Krivácsy Zoltán, G. Ekler Ágnes és Makovecz Anna szervezők péntek esti előadásai mindenki számára nyitottan kerültek megrendezésre, melyeket felváltva tartottak az előadók. Az alkalmakra október 22–23-án, november 19–20-án és december 3–4-én került sor. A novemberi előadást Csécs Mónika vendég-előadó tartotta.

■ Október 20-tól a Cseh Tamás Archívum és a Makovecz Imre Alapítvány közösen mutatta be az év végéig látogatható *Gondolatok, képek, dalok* című Cseh Tamás kiállítást, mely a zenész kevésbé ismert grafikai munkáit ölelte fel. A kiállításnak otthont adó Makovecz Imre Központ és Archívum egy *Fűszál szobám* című nyitó és egy *Kelet-Európa vagy Kelet-Közép-Európa* című zárórendezvénnel foglalta keretbe azt a tárlatot, melyen Cseh Tamás archív felvételeit, valamint Makovecz Imre gondolatait Hüse Csaba színész tolmácsolásában láthatták-hallgathatták az

érdeklődők. A teljes program Cseh András és Makovecz Anna közös munkája.

Szervezet, személyi állomány és működés

A kutatóintézet személyi állományát a feladatellátáshoz folyamatosan igazítja és a meglévő állomány szakmai fejlesztése, továbbképzése folyamatos.

2016. december 20-án került sor az MMKI székhelyén szolgálgó Hild-villa ünnepélyes átadására, amelynek üzemeltetését azóta az MMKI látja el, és amelyet az elmúlt években az MMKI a fent jelzett szakmai programokkal töltött meg. A Hild-villa üzemszerű működésére, és az ott tartott rendezvények lebonyolításának biztosítására, valamint a villa üzemeltetésére jelentős forrásokat költött az MMKI. A Hild-villa működtetése, karbantartása és állagmegóvása folyamatos.

Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ

Az egyfelől nagyon fiatal, másfelől viszont már 150 éves múltra visszatekintő Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) 2021-es éve, a második pandémiás év ellenére, mozgalmassnak és feladatokkal telinek bizonyult. Alaptevékenységeik mellett – kutatószolgálat működtetése, gyűjtemények leltározása és digitalizálása,

alapkutatások elvégzése – 2021-ben több kiállítással is bemutatkoztak országhatárainkon innen és túl, bekapcsolódtak a *Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa* programsorozat előkészületeibe, kutattak a budai vár kiemelt pontján és továbbra is figyelemmel kísérték a kastélyprogram keretében megújuló kastélyokat és várakat. Az év egyik legnagyobb kihívását pedig a Walter Rózsi-villa felújítása és tartalommal való megtöltése jelentette.

A Fischer József által tervezett villa felújítási munkálatai, a Magyar Művészeti Akadémia finanszírozásában, 2021-ben már a kivitelezési szakaszba jutottak, az év végére a villa visszakarta eredeti architektúráját. A helyreállítással párhuzamosan megkezdődött az egykori BM kórház területén az erősen leromlott állapotú – másfél évtizede elhagyott-kiürített –, feleslegessé vált, romos, jellemzően 1945 utáni épületek bontása is.

2021 szeptemberében írta ki a Magyar Művészeti Akadémia az *Építészet Ligete* egyfordulós építészeti tervpályázatot a MÉM MDK gyűjteményeinek és új kiállítóhelyének elhelyezésére, valamint közintézményi funkcióinak ellátására szolgáló épületegyüttes tervezésére. A Lechner Tudásközpont lebonyolításában lezajlott tervpályázat komoly szakmai érdeklődést váltott ki, a pályázat kiértékelése 2022-re is áthúzódott.

2021-ben több kiállítást is szerveztek, önállóan és társintézményekkel együttműködve is. Év elején, a pandémia okozta kényszerű bezártság ellensúlyozására a MÉM MDK részlegeit, tevékenységét bemutató szabadtéri kiállítást installáltak. *Áhítatos építészeti formák* című, Baumhorn Lipót zsinagóga-építészetét bemutató kiállításuk még 2020-ban Szegeden mutatkozott be először, majd 2021 folyamán utazó kiállításként bejárta a Kárpát-medencét. Februárban Temesváron, a Szegedi Zsidó Hitközség és Temesvár Város Önkormányzatával együttműködve Baumhorn Lipót temesvári és szegedi épületeire helyezték a hangsúlyt. 2021 tavaszán Múraszombaton volt látható a tárlat. Augusztus 25-én, hosszú előkészületeket követően a Baumhorn-tárlat Budapesten, a Holokauszt Emlékközpont Páva utcai kiállítóhelyén is megnyílhatott. A kiállítást ugyanott kétnapos szakmai konferencia egészítette ki.

A pandémia miatt szintén hosszú várakozást és halasztást követően, Budapest Főváros Levéltárával közös szervezésben júniusban nyílhatott meg a Czigler Győző építőművész születésének 170. évfordulója alkalmára összeállított *Következetesség formában és szellemben – Czigler Győző építőművészete* című tárlat. A Levéltár épületében látható kiállítást itt is szakmai konferencia egészítette ki, majd az ősz folyamán még további két Cziglerhez köthető helyszínen, a Széchenyi Gyógyfürdő és Uszoda Márványtermében, valamint a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) könyvtárában is megtekinthették az érdeklődők.

A Magyar Építőművészek Szövetségével közösen megvalósított *GONDA – Sanghaj ultramodern magyar építész* című kiállítás az intézmény jövőbeli telephelyén, a Városligeti fasor 9–13. szám alatt, pop-up jelleggel nyílhatott meg. Ezt, és korábbi tárlataikat is

digitálisan rögzítették, honlapjukon virtuális kiállítás-ként máig elérhetőek (www.memmdk.hu).

Az év egyik utolsó kiállítás megnyitóját Stuttgartban tartották. *Építs nekem hajlékot! – Magyar zsinagógák és közösségek* című tárlatuk a Liszt Intézet Stuttgart, Magyar Kulturális Központ felkérésére a Magyar Művészeti Akadémia és a MÉM MDK közös munkájának és együttműködésének eredményeként valósulhatott meg.

2021-ben Veszprémmel igen aktív kapcsolatot építettek ki. A Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár felkérésére a *Veszprém megye templomainak adatbázisa* című OTKA-pályázatban vett részt az intézmény, amelynek során a megye egyházi épített emlékeinek korábban nem látott mélységű tudományos feldolgozása a kiemelt cél. A *Veszprém–Balaton 2023 – Európa Kulturális Fővárosa* programsorozathoz kapcsolódva, annak előkészítésébe szerteágazó szakmai tevékenységgel kapcsolódtak be. Elvégezték a város kiemelt pontján lévő két műemléképület, az úgynevezett Püspöki alkalmazottak háza (Vár utca 14.) és a Nagypréposti ház (Vár u. 18.) falkutatását, a helyreállítás menetét azóta is figyelemmel követik. A hiánypótló és régóta várt kötet megjelenése – *Veszprém város épített örökségének műemléki topográfiája*, az MMA Kiadó gondozásában és Veszprém Város Polgármesteri hivatalának támogatásával a 2023-as év egyik kiemelt eseménye lesz. 2021 folyamán munkatársaik Veszprém teljes bel- és külterületét lejárta, a város épületállományát felmérték, számba vették az építészeti értékeket. A megfeszített munka eredményeként a terepi munkát befejezték, a kéziratot leadták, jelenleg a kötet szerkesztése zajlik.

A NÖF Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft.-vel 2021-ben is folytatták a korábban már megkezdett szakmai együttműködést. 2021-ben Nagyvázsöny, Sümeg és Doba-Somló várainál kísérték figyelemmel a helyreállítási munkákat, valamint a sümegi Püspöki Palota, Komlódtótfalu és Geszt kastélyainál is lehetőségük volt kivitelezés közbeni megfigyelésekre. A Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram keretében 2021-ben adták át a tatai Esterházy-kastélyt, a nádasdladányi Nádasdy-kastélyt, a füzerradványi Károlyi-kastélyt, a sümegi Püspöki palotát, valamint a bajnai Sándor–Metternich-kastélyt. A kastélyok megújulásában kollégáik kutatóként, illetve több esetben a kiállítások kurátoraként is aktív szerepet vállaltak, tárlatvezetéseket tartottak.

2021-ben a kastélyok mellett kiemelt és különleges kutatási helyszínük volt a budai vár. A Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. felkérésére a Táncsics Mihály utca 9. alatti épületegyüttesben, amelyet a köznyelv Táncsics-börtönként ismer, részletes (fal)kutatást végeztek, amelynek során a középkori, illetve a török utáni Buda korábban nem ismert részletei kerültek elő.

Az intézmény első könyvsorozatának, a *Barokk freskófestészet Magyarországon* című sorozatnak 2021-ben már a harmadik kötetét szerkesztették. A sorozat második kötete Áder János köztársasági elnök különdíját nyerte el 2021-ben a *Szép Magyar Könyv 2020* című versenyen. Az ünnepélyes díjátadóra a 92. Ünnepi Könyvhét nyitórendezvényén került sor.

2021-ben Simon Zoltán lett a Schönvisner István-díj, a régészeknek adható legjelentősebb állami díj egyik kitüntetettje. A díjat a középkori műemlékek régészeti kutatásában végzett több évtizedes kimagasló munkássága, valamint publikációs és szerkesztői tevékenysége elismeréseként kapta.

Minden év júniusában kerül sor a Kulturális Örökség Napjai rendezvénysorozatra, amelyhez a MÉM MDK szokásához híven 2021-ben is csatlakozott, megnyitották a Jász utcai telephely kapuit. A vezetések alkalmával a látogatók bepillanthattak raktáraikba, megnézhatték, hogy egy muzeológus vagy egy műemléki gyűjteményben dolgozó munkatárs milyen módszerekkel dolgozik, de megmutatták gyűjteményeik legféltettebb, muzeális értékű kincseit is.

2021-ben is nagy hangsúlyt fektettek az utánpótlásképzésre, oktatásra. A három nagy bölcsészettudományi egyetem (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Károli Gáspár Református Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem) művészettörténész, régész hallgatói számára többször tartottak gyűjteménybemutatót, fogadtak gyakornokokat, akiket az osztályok mindennapi tevékenységébe aktívan bele tudtak vonni. Emellett több munkatársuk 2021-ben is vállalt előadóként oktatási tevékenységet a szakmai képzést nyújtó egyetemek (BME, ELTE, Pázmány, Károli) egyikén.

Gyűjteményeik darabjai 2021-ben is rendszeresen szerepeltek kiállításokon, többek között 31 műtárgyat kölcsönöztek a Magyar Nemzeti Múzeum nagyszabású *Premontrei 900. A 900 éves premontrei rend története Magyarországon* című tárlatára.

Események:

- Február 12. – március 12. Temesvár, Terézia bástya – *Áhítatos építészeti formák* – Baumhorn Lipót tervei a szegedi zsinagóghoz. A Szegedi Zsidó Hitközséggel közös kiállításorozat.

- Április 26. – június 30 Muraszombat (Murska Sobota, Szlovénia), február 12. - március 12. Temesvár, Mária Terézia-bástya *Áhítatos építészeti formák* – Baumhorn Lipót tervei a szegedi zsinagóghoz.

- Június 10. – A Szeccessió világnapja alkalmából építészeti sétát tartottunk a Fővárosi Állat- és Növénykertben az Iparművészeti Múzeummal együttműködésben, a közeli Sonnenberg-házban pedig kiállítást nyitottak és kétnapos konferenciát rendeztek a tervező, Kőrössy Albert Kálmán munkásságáról.

- Június 14. *Következetesség formában és szellemben* – Czigler Győző építőművészete című kiállítás megnyitó Budapest Főváros Levéltárával együttműködésben a BFL-ben. A tárlatot kollégáik utazó kiállításként is előkészítették.

- Június 26. Múzeumok Éjszakája – Czigler kurátori tárlatvezetés.
- Augusztus 25. – 2022. január 23. Budapest, Holokausz Emlékközpont, Páva utca – *Áhítatos építészeti formák* – Baumhorn Lipót tervei a szegedi zsinagóghoz.

- Szeptember 9. A Városligeti fasor 9–13. szám alatt megnyílt a Gonda Károly Sanghajba szakadt magyar építész munkásságát bemutató kiállítás. A Magyar Építőművészek Szövetségével közösen, megvalósított, GONDA – Sanghaj ultramodern magyar építész címmű tárlat kiegészült a MÉM MDK múzeumi gyűjteményének válogatott anyagaival. A különálló, kisebb tárlat „...a lelkek mélyén a Kelet felé” címet kapta, és betekintést kínált a keleti, elsősorban a kínai építészethez köthető magyar szakmabeliek: Kozma Lajos, Kertész Károly Róbert és Komor János világába is. A tárlat virtuális kiállítás formájában szintén megtekinthető a MÉM MDK honlapján.

- Szeptember 18–19. A Kulturális Örökség Napjai alkalmából vezetést tartottak a BFL-ben látható Czigler-kiállításon, és megnyitották saját gyűjteményüket is az érdeklődők előtt.

- Szeptember 20. – október 31. *Építs nekem hajlékot! Magyar zsinagógák és közösségeik.* Az MMA, a MÉM MDK és a Liszt Intézet Stuttgart, Magyar Kulturális Központ közös kiállítása. Stuttgart, Liszt Intézet.

- Szeptember 24–25. Levéltári Piknik.
- Október 12. A Czigler Győző kiállításához kapcsolódóan Czigler-emlékkonferenciát is szerveztek a levéltárral közösen, amelyen az építész életművét, annak egy-egy fontosabb darabját és kortársi párhuzamokat ismerhetett meg a hallgatóság művészettörténészek, közgyűjteményi munkatársak és építészek előadásai alapján.

- Október 26. *Czigler Győző építőművészete* című utazó kiállítás megnyitója a Széchenyi fürdőben.
- November 18. *Czigler Győző építőművészete* című utazó kiállítás megnyitója a Központi Statisztikai Hivatal Czigler-féle épületében.

- November 19–20. A Capa Központban a házigazdával és a stuttgarti Liszt Intézet – Magyar Kulturális Központtal együttműködésben *DIALOG* címen rendeztek pop-up kiállítást és szimpóziumot.

A Magyar Művészeti Akadémia nemzetközi és határon túli tevékenysége

A Magyar Művészeti Akadémia együttműködik külföldi, valamint határon túli hasonló rendeltetésű szervezetekkel, hogy kortárs alkotóinkon keresztül a kiemelkedő magyar művészeti alkotásokat nemzetközi szinten is népszerűsítsék. Emellett lehetővé teszi, hogy a művészeti élet külföldön élő elismert képviselői jelentős véleményformáló erőként részt vehessenek a művészeti kérdések megvitatásában, és az ezt meghatározó döntések előkészítésében,

kialakításában. Együttműködik a határon túli magyar kulturális és művészeti szervezetekkel. Ennek érdekében az MMA megalkotta nemzetközi és határon túli stratégiáját. Fontosnak tartja részvételét a környező országokban zajló regionális kulturális programokon, a nemzetközi kulturális évadokon, valamint a Kárpát-medencét érintő Európa Kulturális Fővárosa programsorozatokon. Az MMA nemzetközi tevékenységeinek kiemelt együttműködő partnere a Külgazdasági és Külügyminisztérium és a külföldön működő Liszt Intézetek (részben az egykori Collegium Hungaricumok), melyek nagy részével aktív partneri viszonyt alakított ki az Akadémia, melynek nemzetközi tevékenységi köre közvetlen térségünkön túl, a hazánktól távolabb eső régiókra is kiterjed.

Az MMA a koronavírus-világjárvány árnyékában, 2021-ben is számos nemzetközi és határon túli művészeti programot valósított meg, melyek közül több rendezvény is kiemelt kultúr diplomáciai eseményhez volt köthető: 2021 szeptemberében az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszushoz kapcsolódó kerítéskiállítás volt látható az MMA Titkárságának Andrássy úti frontján, a világméretű Dante évforduló részeként pedig a római Collegium Hungaricumban mutatták be a *Kinek a pokla ma Dante pokla?* című képzőművészeti tárlatot. A Stuttgartban megrendezett *Testvériséggé Hete* című programsorozat állomásaként az *Építs nekem hajlékot! – Magyar zsinagógák és közösségeik* címmel láthatta a közönség a zsinagógaépítészetéről szóló tablókiállítást a stuttgarti Liszt Intézetben, a Harag György emlékévéhez kapcsolódóan pedig Erdély számos városában bemutatták az MMA Harag György emlékkiállítását, illetve a színházi szakemberről szóló, az MMA Kiadó gondozásában megjelent új köteteket. A *V4 PoszTerra* nemzetközi plakátkiállítás 2021 februárjában nyílt meg a Visegrádi Együttműködés 30. évfordulójára, majd az év folyamán szinte egész Európát bejárta, ahogyan a záró aktusához érkezett az *Elfolyó idő* című képzőművészeti vándorkiállítás is, melynek finisszázsára az alsó-ausztriai Weitrában került sor.

V4 PoszTerra nemzetközi plakátkiállítás a Pesti Vigadóban és Európa nagyvárosaiban

A Magyar Művészeti Akadémia a Visegrádi Együttműködés megalakulásának 30. évfordulója alkalmából hívta életre *V4 PoszTerra* című nemzetközi plakátkiállítását, melyet február 11-től április 18-ig a Pesti Vigadóban – a járványhelyzet miatt csak online módon – tekinthetett meg a közönség. A tárlat három-három magyar, lengyel, cseh és szlovák neves plakátművész munkáin keresztül engedett betekintést a nemzeti sajátosságokat felvonultató kulturális plakátok történetébe. A kiállításon a művészek diákjainak sorából kiválasztott ifjú plakáttervezők alkotásai is helyet kaptak, illetve a lengyel külügyminisztérium és Lengyel Grafikusok Szövetsége által meghirdetett plakátpályázat három első díjasának műve is szerepelt. A tárlat a Külgazdasági és Külügyminisztérium közvetítésével, első állomása, a Pesti Vigadó után vándorútjára indult, és a 2021-es év folyamán Európa-szerte bemutatásra került a következő városokban: Stuttgart, Róma, Prága,

München, Helsinki, Riga, Szarajevó, Lengyelországban Krakkó, Szczawnica, Gdansk, Szczecin, Wrocław és Olsztyn. A tervek szerint még kiállítják emellett Stockholmban és Vilniusban, illetve Santiago de Chileben online tárlatként is 2022-ben.

Elfolyó idő című képzőművészeti kiállítás a Pesti Vigadóban

A járványhelyzet miatt kizárólag online módon volt látható 2021. február 17-től április 5-ig európai turnéját követően az MMA utazó kiállítással avanszált összeállítás, az *Elfolyó idő* a Pesti Vigadóban. A Magyar Művészeti Akadémia képzőművészeti tárlata 2019. július 5-én indult európai körútjára. A *30 éve szabadon emlékévé*hez kapcsolódó, az 1989-es nyugati határnyitás történelmi eseményét megidéző kiállítás az MMA képzőművész tagjainak alkotásaiból válogatott. Az utazó kiállítás, mely az „idők folyamán” már szerepelt *Elfolyó idő*, *Verstrichene Zeit*, *Tempo che scorre*, *Le temps qui coule* és *Flowing Time* címen is, 2021-ben, bár csak ideiglenesen, hazatért az Akadémia kiállítótermébe, a Pesti Vigadóba.

Ne féljete! – tematikus tárlat a Római Magyar Akadémián

Ne féljete! címmel nyílt kiállítás a Magyar Művészeti Akadémia szervezésében május 27-én a Római Magyar Akadémián az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK) alkalmából, amely egészen a budapesti világtalálkozóig, szeptemberig 10-ig volt látogatható az olasz fővárosban, szeptember 1-én pedig Budapesten nyílt meg ugyanez a tárlat *Találkozás* címmel a Pesti Vigadóban. A hazai alkotók műveit felsorakoztató tematikus kiállítás kurátora – mely az MMA képző- és iparművész akadémikus tagjainak alkotásaiból válogatott – Hauser Beáta, Ferenczy Noémi, és Rózsa Anna-díjas textilművész, érdemes és kiváló művész volt, az MMA rendes tagja.

Tablókiállítás az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tiszteletére

2021. augusztus 26-tól közel egy hónapon át volt látható az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tiszteletére rendezett táblókiállítás az MMA irodaházának Andrássy úti kerítésén, mely az ezeréves keresztény Magyarország egyes kiemelkedő, sorsfordító történelmi eseményét mutatta be. A történelmi kontextusba helyezett táblókiállításon az alkotások 700 évet öleltek fel, az Esztergomi Keresztény Múzeumban őrzött XIII. századi, Limoges-ban készült vörösréz ostyatartó pyxistól Hager Ritta *Remény* (2000) című gobelinjéig. Az MMA kiállítása a magyar intézetek kulturális diplomatainak felkérésére, a Külgazdasági és Külügyminisztériummal együttműködésben a budapesti helyszínnel párhuzamosan jelent meg, javarészt a sok látogatót vonzó kültéri helyszíneken, városközpontokban, így Rómában, Stuttgartban, valamint Erdélyben: Torockón, Déván, Kolozsváron, továbbá a lengyelországi Częstochowában, Sary Sączban és Varsóban.

Építs nekem hajlékot! – Magyar zsinagógák és közösségeik című táblókiállítás Stuttgartban

2021-ben Stuttgart adott otthont a *Testvériesség hete* elnevezésű programsorozat számos rendezvényének, ennek apropóján a Liszt Intézet Stuttgart – Magyar Kulturális Központ felkérésére a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ kiállítást készített a gazdagon fennmaradt, az egyes történelmi korszakokat jól szemléltető magyarországi zsinagógaörökségről. Az *Építs nekem hajlékot! – Magyar zsinagógák és közösségeik* című tárlat az épületek bemutatásával ismertette a magyarországi zsidóság szakrális építészetét, közel egy évezred alkotásaiból válogatva mutatta be a műfaj sajátosságait, az építető közösségeket és történetüket. A kiállításokon megjelenteket a szeptember 20-i megnyitón a köztisztület részéről Székely-Gyökössy Szabolcs főtitkárhelyettes, a múzeum részéről dr. Almásy Kornél igazgató köszöntötte. A táblókon túl a kiállítás szerves részét képezték az Óbudai Zsinagóga Gyűjteményéből származó zsidó ereklyetárgyak, a tárlathoz készült, az óbudai és a Dohány utcai zsinagóga belső tereiről és azok lenyűgöző látványáról, madártávlatból fotografált rövidfilmek, továbbá részleteket láthatott

a közönség a *Teleki téri mesék* című, 2014-ben készült filmtrilógiából, mely az utolsó józsefvárosi – Közép-Európában is egyedülálló – imaház közösségének életét mutatta be.

A helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ története című táblókiállítás és könyvbemutató az MMA Titkárságán

2021. szeptember 20-án az MMA Titkárságának Andrássy úti rendezvénytermében került sor Richly Gábor, a helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ vezetőjének könyvbemutatójára, mely az általa vezetett intézmény 40 éves történetét mutatja be, kísérőprogramként pedig a résztvevők megtekinthették a kötethez kapcsolódó táblókiállítást is az irodaház aulájában. A szépszámmű közönség előtt zajló bemutatón a szerzővel Ujváry Gábor, a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár intézetvezetője és Hegyi Anita, a Külgazdasági és Külügyminisztérium Külföldi Magyar Intézetek és Évadok Főosztályának vezetője beszélgett.

Kinek a pokla ma Dante pokla? – képzőművészeti tárlat Itáliában

Dante Alighieri, a „Sommo Poeta”, azaz a legnagyobb költő halálának 700. évfordulójára emlékezett a világ 2021-ben. A Római Magyar Akadémia két programot is szentelt a témának, mindkettő elnyerte az olaszországi Dante-bizottság támogatását, s a hivatalos, országos eseménysor részévé vált. A két program egyike volt a szeptember 23-án megnyílt *Kinek a pokla ma Dante pokla?* című kiállítás, amely az MMA négy akadémikusának a pokol témájára reflektáló műveit mutatta be, a tárlat kurátora Sulyok Miklós művészettörténész, a Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja volt.

Az MMA delegációjának látogatása Alsó-Ausztriában

Az MMA delegációja október 27–28-án Alsó-Ausztriába látogatott, melynek első állomása Krems volt, ahol Vashegyi György, az MMA elnöke megbeszélést folytatott a Magyar Művészeti Akadémia jövőbeni osztrák együttműködési lehetőségeiről Bárány Anzelmével, a Collegium Hungaricum Bécs igazgatójával, Beniczky-né Kozlik Erika első tanácsossal a bécsi Magyar Nagykövetség képviselőjében, illetve Katka Krejcovával, az alsó-ausztriai tartományi kormányhivatal művészeti és kulturális részlegének munkatársával. A találkozóra a kremsi Landesgalerie-ben került sor. A kultúrdiplomáciai találkozót követően a küldöttség Weitrába utazott, ahol az *Elfolyó idő* című, a 30 éve szabadon emlékéhez kapcsolódó vándorkiállítás záróünnepségére került sor, mely Passau, Stuttgart, Berlin, Róma, Strasbourg és Budapest után májusban nyílt meg az osztrák kisváros impozáns kastélyában. A finisszáson beszédet mondott Alsó-Ausztria kormányzója, Johanna Mikl-Leitner képviselőjében Margit Göll asszony, Patrik Payr, Weitra polgármestere, illetve Hermann Dikowitsch, Alsó-Ausztria tartományi kormányhivatalának művészeti és kulturális részlegéért felelős vezetője, majd az esemény záróakkordjaként Vashegyi György MMA-elnök.

Harag György-emlékkiállítás

A Magyar Művészeti Akadémia által Harag György születésének 95., halálának 35. évfordulója kapcsán meghirdetett emlékvé programsorozata a magyarországi helyszínek után a Partiumban folytatódott. A korszakos színházrendező szülővárosában, a Bihar megyei Margittán a Horváth János Líceumban nyílt meg a róla szóló emlékkiállítás 2021. június 25-én. A megnyitón Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának képviselőjében Demeter Stefánia Katalin konzul, Tötös Norbert, a Berettyó-menti és Érmelléki Közművelődési Egyesület elnöke, Nagy Gabriella, a Horváth János Líceum igazgatója, valamint a művész özvegye, Harag Ilona köszöntötte a résztvevőket. A kiállítást az MMA Nemzetközi és Határon Túli Ügyek Főosztályának vezetője, Komlóssy Ágnes nyitotta meg. Az esemény keretében Kovács Örs Levente, az MMA Művészeti-méleti és Módszertani Kutatóintézetének munkatársa mutatta be a Harag Györgyről szóló, *Át akarta ölelni az egész világot*, és az *Egy európai Kolozsváron* című köteteket, amelyek az MMA Kiadó gondozásában jelentek meg. A programon Meleg Vilmos, a nagyváradi Szigligeti Színház művésze is közreműködött. Az emlékkiállítást 2021. július 9-ig tekinthették meg az érdeklődők, mely ezt követően mindazon helyszínekre eljuthatott, ahol Harag György rendezőként alkotott: Szatmárnémetibe, Marosvásárhelyre, Kolozsvárra, Bukarestbe, majd legvégül Szabadkára.

V4 PoszTerra nemzetközi plakátkiállítás és konferencia a Pesti Vigadóban

Az Európa-szerte nagy sikerrel bemutatott nemzetközi plakátkiállítás visszatért az MMA kiállító helyszínére, a Pesti Vigadóba, ahol ez alkalommal a kedvező járványügyi helyzetnek köszönhetően előben is megtekinthetőek voltak a V4-es országok kiemelkedő plakátművészeinek alkotásai. A tárlathoz december 8-án egynapos szakmai konferencia is társult, melyet a V4 PoszTerra kiállítás kurátora, Krzysztof Ducki nyitott meg, s amelyen a kiállító cseh, lengyel, magyar és szlovák plakátművészek vettek részt, így a Cseh Köztársaságból Karel Míšek, Pavel Noga és Jan Rajlich, Lengyelországból Agnieszka Ziemiszewska és Lech Majewski, Szlovákiából Andrej Haščák, Magyarországáról pedig Keresztes Dóra, Orosz István és

Horkay István képviselőjében Tóth Tamás. A hallgatóság előadásokat láthatott többek között a plakát újbóli reneszánszáról, annak történeti sajátosságairól, illetve a művészek oktatási tevékenységéről és a plakátművészet esztétikai és pedagógiai műhelyitkairól is szó esett.

Az MMA 10 éves nemzetközi és határon túli tevékenységéről szóló kétnyelvű kiadvány

Az MMA Nemzetközi és Határon Túli Ügyek Főosztályának gondozásában jelent meg *A Magyar Művészeti Akadémia Nemzetközi és Határon Túli Tevékenysége 2011–2021* című magyar-angol nyelvű kiadvány, mely az Akadémia megalakulása óta eltelt tíz esztendő szer-
teázó nemzetközi és határon túli művészeti tevékenységét, a hazai és nemzetközi kulturális szférában játszott kiemelkedő szerepkörét mutatja be gazdag képanyaggal illusztrált, tematikus formában.

Művészeti dokumentáció

Akadémikusportrék – MMA-portréfilmek a köztvé műsorán 2021-ben

2021-ben is folytatódott a Magyar Művészeti Akadémia portréSOROZATA a köztelevízióban. A nézők hetente olyan akadémikus és más művészek, művészetelméleti szakemberek életútjába, gondolkodásába nyerhettek bepillantást, akik jelentősen befolyásolták, alakították a magyar művészeti életet. Az MMA megbízásából készülő 52 perces portréfilmek a köztelevízió M5, vala-

mint Duna World csatornáin voltak rendszeresen láthatók, több portréfilmet pedig a kisebb, helyi televíziók is műsorukra tűztek. Emellett az itt ismertetett filmek túl időről időre számos portréfilm újbóli ismétlései is adásba kerültek.

2021-ben a száz éve született Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015) néprajztudósra emlékeztünk. Az év elején a három esztendeje távozott Vathy Zsuzsa (1940–2017) író MMA-portréját vetítették, újra láthatták a nézők Ablonczy László és Czákó Gábor portréit, mások mellett még az első félévben bemutatta a köztvé Lukács Sándor színművész, Tokody Ilona operaénekes vagy húsvétkor Petrás Mária portréját, és a magyar irodalomtörténet olyan nagyjai is megismerkedhettünk (in memoriam), mint Illyés Gyula vagy Cs. Szabó László.

Több „in memoriam” filmmel először 2021 második felében találkozhattak a nézők: Hernádi Gyula író 95 éves lett volna, Huszárik Zoltán 40 éve hunyt el; feltárult Csete György és Radványi György építészek, Normantas Paulius fotóművész, Ág Tibor népzene kutató, Berki Viola festőművész és Határ Győző, valamint Csukás István író munkássága is.

A bemutatott akadémikusportrék

- **Portréfilm Erdélyi Zsuzsannáról**
Rendező, operatőr: Tóth Péter Pál
A vallásos néphagyomány, a szakrális szövegfolklor, a népi Mária-kultusz, a szóbeliség-írásbeliség kapcsolatának nemzetközileg elismert tudósa. Ő tárta fel és határozta meg az archaikus népi imádság műfaját, funkcióját, lehetséges történelmi aspektusait, eredetét, európai összefüggéseit.
(MMA, 2014, 52')
- **Paradicsommadár**
In memoriam Vathy Zsuzsa
Rendező-operatőr: Tóth Tamás
Vathy Zsuzsa nehéz, olykor tragikus sorsok írója volt. Munkamódszerét és érdeklődését meghatározta vegyész, majd újságírói pályája és a jogász családi háttér. Önéletrajzi ihletésű írásai is gazdag tápanyagként szolgáltak művei világához.
(MMA, 2020, 52')
- **A művészet felszabadít**
Portréfilm Elekes Károly festőművészről
Rendező: Rohonyi Gábor, operatőr: Szatmári Péter
Elekes Károly munkáit kronológiába rendezve egy könyörtelen őszinteséggel megjelenített lelki folyamat rajzolódik ki, amely végigvezet bennünket az egyre fojtogatóbbá váló romániai helyzet ellen felázadó, fordulatot belső úton.
(MMA, 2020, 53'32")
- **Benned és körülötted**
Portréfilm Lukács Sándor színművészről
Rendező: Keserű Judit, operatőr: Sibalin György, Fuchs Máté, Karácsony Sándor
„Ne akarjunk többet elérni, mint ami a képességünk határa!” – vallja a színész mesterségről Lukács

Sándor színész, költő. Hogy épül föl egy szerep, mi a lényeges és mi a lényegtelen? Mások mellett ezekre a kérdésekre igyekszik választ adni a róla készült portréfilm.

(MMA, 2020, 56'41")

- **Dinamikus egyensúly**
Portréfilm Balázs Mihály építészről
Rendező: Kovács László, operatőr: Tóth Zsolt, Tóth Eszter Anna, Tóth Máté Tamás, Kovács László, Kojnok Dávid
Balázs Mihály építész, egyetemi tanár, a kortárs magyar építészet meghatározó alkotója, közéleti és egyetemi szerepvállalásának köszönhetően a magyar építészetéről szóló diskurzus fontos alakítója.
(MMA, 2020, 52'52")
- **Katarzis csendre és disszonanciára hangszerelve**
Portréfilm Nógrádi Péter zeneszerzőről
Rendező-operatőr: Szekeres Csaba
Nógrádi Péter a magyar zenei élet egyik jelentős alkotója a kamara- és az egyházi zene területén. A film mottója Babits Mihály: Intellem vezeklésre című versének egy sora, amely a zeneszerző törekvését, alázatát és érzékenységét példázva kerül középpontba.
(MMA, 2020, 52'19")
- **Az illat csodája**
Portréfilm Czákó Gábor íróról
Rendező: Nagy Anikó Mária, operatőr: Sibalin György
A több műfajban alkotó íróval folytatott beszélgetések során az örök értékek és a keresztényi üzenet közvetítéséhez a mai felszínes, rohanó világban is elszántan ragaszkodó gondolkodó embert ismerhetünk meg.
(MMA, 2017, 50')

- *„Úgy hívnak, hogy Mimi...”*
 Portréfilm Tokody Ilona operaénekesről
 Rendező: Petrovics Eszter, operatőr: Sibalin György
 „Egy aranybölcsőben nőttem fel, ahol az arany maga a szeretet” – így vall gyermekkoráról a művésznő, aki élete fontos állomásaira kalauzolja el a nézőket.
 (MMA, 2019, 53’19’’)
- *„A múltamat kihordtam”*
 Portréfilm Tamás Menyhért íróról
 Rendező-operatőr: Gulyás János
 Első kötete 1974-ben jelent meg. Művei zömében a székelység és a menekülések, a mások által épített és otthagyt házban lakás feldolgozhatatlan élményeit örökíti meg.
 (MMA, 2019, 55’20’’)
- *Ahol a tér és a vonal összeér*
 Portréfilm Barabás Márton festőművészről
 Rendező: Kroó András, operatőr: Nádorfi Lajos
 A modern magyar képzőművészet egyik legérdekesebb alakjának munkásságát így jellemzi Wehner Tibor művészettörténész: „Életművének sarokpontja, legfontosabb problematikája a sík és a tér viszonya.” A filmet a művész fia, Barabás Lőrinc dzsesszenész muzsikája színesíti.
 (MMA, 2020, 52’)
- *Színész csak a színházban légy... – Cserhalmi György színművész*
 Rendező: Ordódy György, operatőr: Szögi László
 A magyar színház- és filmművészet kiemelkedő alakja. Klasszikus és mai hősöket egyaránt kivételes hitelességgel és erőteljesen személyesít meg. A portréfilmben megragadó őszinteséggel vall életéről és művészi pályájáról.
 (MMA, 2020, 54’05’’)
- *Vannak ringó bölcsők*
 Portréfilm Vári Fábián László költőről
 Rendező: Zsigmond Dezső, operatőr: Becse Tamás
 A Kárpátalján élő költő arról tesz tanúbizonyságot, hogy a szovjet világban folytatott küzdelmes élet dacára hogyan tud valaki egyszerre költő, író, politikus, presbiter, főiskolai oktató és példamutató családfő lenni.
 (MMA, 2020, 52’31’’)
- *Folytonosság és időtörés*
 Portréfilm Sulyok Miklós művészettörténészről
 Rendező: Dér András, operatőr: Dér Asia
 „Az építészet tér és idő kereszteződése – a teljesség” – állítja Sulyok Miklós a róla szóló portréfilmben. Élete és esztétikai érdeklődése szakrális gyökerű – tudományos tevékenysége során pedig művészet és szakralitás viszonyát elemzi.
 (MMA, 2019, 51’53’’)
- *Mi vagyunk a balladából*
 Portréfilm Petrás Mária népdalénekes, keramikus-művészről
- Rendező, operatőr: Tóth Péter Pál
 A moldvai születésű művész azt adja át a zenében és a plasztikában egyaránt, amit gyermekként magába szívott, amiből identitása épült, személyisége, hite, életfelfogása áll: a világ teljességéről és a létről való tudást.
 (MMA, 2020, 52’55’’)
- *Koszorú*
 A költő Illyés Gyula
 Rendező: Vizi Mária, operatőr: Szepesi Gábor
 A nagyrészt az Illyés Gyulával készült egykori beszélgetésekre és a naplóból vett részletekre épülő film a monumentális életműből elsősorban a költészetre fókuszál, de vallomásaiból árnyalt képet kapunk a nemzeti sorskérdések iránti elkötelezettségéről is.
 (MMA, 2020, 51’)
- *Nem herceg, partizán akartam lenni...*
 Portréfilm Kiss János balettművészről
 Rendező: Mohácsi Szilvia, operatőr: Szögi László, Poór Attila
 Kiss János balettművész élete és munkássága szorosán összekapcsolódik a Győri Balettel, amelynek egyik megálmodója, alapítója és negyven éven át tagja, illetve vezetője volt.
 (MMA, 2020, 52’09’’)
- *Mesterművek orvosa*
 Portréfilm Szentkirályi Miklós Béla restaurátorról
 Rendező, operatőr: Borbás Tamás
 A tudós-restaurátor a mesterművek doktoraként majd ötven éve menti meg elmúlt századok műremekeit – reneszánsz faliképeket, barokk szárnyas oltárokat, a magyar történeti festészet reprezentáns alkotásait – a következő nemzedékek számára.
 (MMA, 2018, 51’37’’)
- *„Kajakozásban nőttem fel...”*
 Portréfilm Vesmás Péter építésről
 Rendező: Babiczky László, operatőr: Surányi Ádám
 A portréfilm az alkotások bemutatásán túl az életrajzi elemek, a helyszínek sokrétűségének megrajzolásával az építész kötődését is érzékelteti Szeged városához és a Tiszához.
 (MMA, 2019, 51’45’’)
- *Az improvizáció mestere*
 Portréfilm Szakcsi Lakatos Béláról
 Rendező: Medgyesi Gabriella, operatőr: Sibalin György, Fuchs Máté, Vajda Gergely Balázs
 A Nemzet Művésze címmel kitüntetett zongoraművész, zeneszerző muzsikusként származik. Szólóimprovizációs koncertjei mellett saját zenekarával és alkalmi társulásokkal – népzeneiséktől a free jazz-muzsikuskokig át a klasszikus zenészekig – lép fel.
 (MMA, 2020, 54’48’’)
- *A rög gyermeke*
 Oravecz Imre költő, író portréja

Rendező: Vizi Mária, operatőr: Szepesi Gábor HSC
A film a narrációként elhangzó versek és prózarészletek segítségével rajzolja meg a Szajláról indult, a nagyvilágot bejárta, majd szülőfalujában újra otthonra talált költő, író lírai szépségű portréját, egyúttal szociografikus pontosságú képet fest a faluról is.
(MMA, 2018, 51'39")

■ *In memoriam Supka Magdolna*

Rendező-operatőr: Gulyás János
Kiemelkedő szakmai munkásságát számos művészettörténeti jelentőségű kiállítás, monográfia, tanulmány, valamint több elfeledett mester (mint Aba Novák Vilmos, Kohán György, Szalay Lajos, Szabó Vladimír) életművének újrafelfedezése fémjelzi.
(MMA, 2020, 55'58")

■ *A kalapácsének karnagya*

Portréfilm Vajda László népi iparművészről
Rendező-operatőr: Kinyó Ferenczy Tamás
A tisztaeszlári népi iparművész, kovácsmester portréján keresztül múlt és jelen egymásba folyik, hiszen bár a mesterségbeli fogások sok száz éve változatlanok, mégis minden kovács a maga egyéniségét viszi bele akár a legegyszerűbb tárgyakba is.
(MMA, 2019, 52'05")

■ *Iszonyatosan megy az idő*

Portréfilm Tordy Géza színművészről
Rendező: Balogh Zsolt, operatőr: Csukás Sándor
Tordy Géza neve a filmekben vált ismertté, karaktere romantikus és modern hősök megformálásban vált népszerűvé. Örök szimbólum ő emberségről, életről, szenvedélyességről, tehetségről, művészetéről, és tisztességről.
(MMA, 2020, 51'04")

■ *In memoriam Cs. Szabó László*

Rendező: Papp Gábor Zsigmond, operatőr: Lovasi Zoltán
Cs. Szabó László nemcsak az egyik legműveltebb, hanem az egyik legszuverénebb magyar író is volt a 20. században. Soha nem esküdött fel kurzuslovagnak, tisztánlátását mindig megőrizte: emigrációjában hazája erényeit éppúgy látta, mint hibáit. Ahogy ő fogalmazott: „Politikai zebra vagyok. Radikális csikjaim konzervatív csikjaimmal váltakoznak”
(MMA, 2020, 51'52")

■ *In memoriam Lugossy Mária*

Rendező: Mohi Sándor, operatőr: Nagy Ernő
A kiváló képzőművésznek emléket állító film lehetőséget ad annak az időszaknak a megismerésére is, amikor az absztrakt idehaza még tiltott volt. Amikor a világ összetett jelenségeit az alkotó csak a saját „belső világának” feltárásával volt képes megragadni.
(MMA, 2020, 51'04")

■ *Az egész életem hegedű*

Halmos Béla (1946–2013)
Rendező: Medgyesi Gabriella, operatőr: Cseke

György, Pap Ádám

Hetvenéves lenne Halmos Béla, aki zenészként, népzene gyűjtőként és -kutatóként, szervezőként és oktatóként egyaránt az 1970-es évektől kibontakozó táncházmozgalom egyik megteremtője és haláláig fáradhatatlan motorja volt.
(MMA, 2013, 53'20")

■ *Hajlék Istennek, hajlék embernek*

In memoriam Csete György
Rendező: Osskó Judit, operatőr: Borbás Tamás, Ágoston Gábor
A magyar organikus építészet egyik elindítója a Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán szerzett oklevelet 1961-ben. A nagy hatású szakmai életének emléket állító filmben az alkotók az építés megrendítő írásait is felhasználják.
(MMA, 2020, 51'53")

■ *Tordai Hajnal jelmeztervező*

Rendező: Domokos János, operatőr: Dömötör Péter, Egeres Katalin, Domokos Mihály
A budapesti Operaház, Operettszínház, Nemzeti Színház, Magyar Színház és a győri Kisfaludy Színház jelmeztervezőjeként több mint 500 opera, operett és musical jelmeztervét készítette el.
(MMA, 2014, 52'30")

■ *Portréfilm Keserü Ilona festőművészről*

Rendező-operatőr: Szederkényi Júlia
Keserü Ilona, a nemzet művésze, az elmúlt negyven év művészettörténeti értékelései szerint a huszadik század második felének egyik legerőteljesebben megszólaló, legkövetkezetesebben felépített életművét hozta létre Magyarországon.
(MMA, 2020, 51'59")

■ *Székely László díszlettervező*

Rendező: Petrovics Eszter, operatőr: Kőrösi András, Bagi Ákos, Sibalin György
Székely László több mint ötvenéves pályája során, budapesti, vidéki, kö- és szabadtéri színházak rendezőinek fáradhatatlan, mindig megújulni képes alkotótársaként, mintegy félezer előadáshoz tervezett színpadi teret és díszletet.
(MMA, 2014, 51')

■ *Kidöntött fáink suttogása*

Portréfilm Ágh István költőről
Rendező: Kecskeméti Kálmán, operatőr: Gulyás János
A kiváló költő, író, műfordító szülőfalujában, Iszka- zón a gyökerek, a család és a szülőföld egész életét és művészetét meghatározó fontosságáról vall, Budapesten pedig kortársairól és a műveiről mesél.
(MMA, 2014, 50'48")

■ *A boldogság lépcsői*

In memoriam Hernádi Gyula
Rendező: Pacskovszky József, operatőr: Gózon Francisco

A portréfilm arra a „hernádis” játékra épít, hogy elképzeljük, milyen lenne, ha ő és mi beszélgetni tudnánk az időn és téren túl. Ebben a játékos „szellemidőzésben” felesége, két lánya, valamint egykori munkatársak, barátok vesznek részt.
(MMA, 2020, 50’28’)

■ *Karcolatként jelet hagyni*

In memoriam Radványi György (1949–2020)
Rendező-operatőr: Karácsony Sándor
Radványi György építész gazdag életművéből nem csupán kiemelkedő épületeit, hanem kultúrmissziós, helyi értékeket teremtő tevékenységét is megismerhetjük.
(MMA, 2020, 52’)

■ *Fejezetek egy életútból*

Portréfilm Keserü Katalin művészettörténészről
Rendező: Fekete Ibolya, operatőr: Gózon Francisco
A kortárs hazai művészettörténet egyik legjelentősebb alakja. Nagyszabású életművét emlékezetes kiállítások rendezése, könyvek, tanulmányok sokasága, félévszázados oktatói tevékenység, a nemzetközi és hazai tudományos életben való folyamatos jelenlétet fémjelzi.
(MMA, 2020, 52’)

■ *Élő ember*

Portréfilm Normantas Paulius (1948–2017) fotóművészről
Rendező: Gulyás Gyula, operatőr: Tóth Gergely
A litván származású magyar fotóművész nem mindennapi „karrierje” egy kölcsön Ljubityel boksz géppel indult. Örök mozgásban tért vissza kedvelt transzcendens helyeire, s talált róluk mindig újabb és mindig más olvasatot.
(MMA, 2020, 52’43’)

■ *A népzene szolgálatában*

In memoriam Ág Tibor
Rendező: T. Nagy Imre, operatőr: Nagy István
Ág Tibor a trianoni országcsönkítés utáni felvidéki magyar közösség egyik legnagyobb hatású egyénisége volt. Nevéhez fűződik a kórusmozgalom megszervezése, amely az új viszonyok között a nemzet tudat egyik megőrzőjévé vált.
(MMA, 2020, 50’18’)

■ *Kőbárka*

Csikszentmihályi Róbert szobrászművész stációi
Rendező-operatőr: Szalay Péter, operatőr: Nagy Ernő
Különös filmutazás Fiume és Velence érintésével egy kivételesen gazdag, Szentendrétől a Vatikánig ívelő életművet létrehozó alkotóval.
(MMA, 2017, 51’20’)

■ *Nyomozás*

Mészöly-fragmentumok
Rendező: Medgyesi Gabriella, operatőr: Sibalin György

A film Mészöly Miklós életét és művészetét televíziós és rádióinterjúiból, felolvasásaiból, a műveiből készült film- és hangjátékrészletekből, és azokból a filmrészletekből rekonstruálja, amelyekben színészként szerepelt.
(MMA, 2021, 54’11’)

■ *In memoriam Huszárik Zoltán*

Rendező, operatőr: Mohi Sándor
Pályatársak, barátok, és lánya, Huszárik Kata emlékeznek a tragikusan fiatalon, ötvenéves korában elhunyt, de mindössze két játék- és öt dokumentumfilmjével a magyar filmművészet élvonalába tartozó rendező felejthetetlen, „szindbádi” alakjára.
(MMA, 2018, 53’)

■ *A receptrajzoló*

Portréfilm Somogyi Pál belsőépítészről
Rendező: Szurdoki Erika, operatőr: Szobrász András
Somogyi Pál munkásságát műveinek vizuális látásmódja, kreatív megoldáskeresése, valamint az építészeti szempontok messzemenő figyelembevételével és szakmai igényesség jellemzi.
(MMA, 2020, 51’40’)

■ *Egy tiszta folt az égen*

Portré Török Ferenc építészről
Rendező: Szomjas György, operatőr: Dénes Zoltán
Török Ferenc életművének középpontjában a hetvenes évek óta a templomépítészet, a szakrális tér létrehozása áll, amely a szakmai tudáson kívül kivételes spirituális érzékenységet is kíván.
(MMA, 2013)

■ *Repcelak*

Portréfilm Bukta Imre festőművészről
Rendező: Szalay Péter, operatőr: Szalay Péter, Nagy Ernő
Képzőművész pályája során következetesen és hűségesen viszonyul környezetéhez és önnön sorához. Felsőbb tanulmányai ellenére örök autodidakta maradt, hiszen a járt utat gyakran járatlanra cserélte, másokat is maga mellé állítva.
(MMA, 2020, 51’57’)

■ *Marosi Miklós – Széchenyi-díjas építész*

Rendező: Duló Károly, operatőr: Enyedi Lajos
A mindig új kihívásokat kereső építész megvalósult tervei, nagyszabású épületei bemutatásán túl hitet tesz a magyar építészek kivételes örökségének továbbadása és gyarapítása mellett is.
(MMA, 2017, 52’05’)

■ *Berki Viola apokrif történetei*

Rendező: Medgyesi Gabriella, operatőr: Sibalin György
Berki Viola nem folytatója és nem elődje semmilyen művészeti hagyománynak, irányzatnak, művészete sajátosan egyedi, csakúgy, mint maga az életút és az egyéni sors.
(MMA, 2020, 52’05’)

- **Várakozás**
Andorai Péter – a nemzet színésze
Rendező: Keszler Judit, operatőr: Sibalin György
Andorai Péter legemlékezetesebb színházi és filmszerepeiben nemcsak szembesíti a nézőt önmagával, hanem a lényegét, az eszményt mutatja föl, amelyhez a közönség hozzámérheti magát.
(MMA, 2018, 51'22")
- **A ráció prófétája**
In memoriam Határ Győző
Rendező: Mispál Attila, operatőr: Tóth Zsolt
Határ Győző műveiben kezdettől fogva távolságtartó ironiával, gyakran szatirikusan örökölte meg a kort, amelyben élnie adatott, s amelyet minden porcikájával elutasított.
(MMA, 2020, 52')
- **Rövid életemet megtoldom**
In memoriam Csukás István
Rendező: Vizi Mária, operatőr: Szepesi Gábor
Csukás István, a magyar gyermekirodalom megkerülhetetlen alakja, de írt felnőtteknek szóló verseket is. A rá emlékező film legendás személyisége eddig kevésbé ismert arcának bemutatására is törekszik.
(MMA, 2020, 50')
- **Felelősséggel minden hang iránt**
Portréfilm Tóth Péter zeneszerzőről
Rendező-operatőr: Pintér András
A mai magyar kortárs zeneszerzés kiemelkedő, nem csupán itthon, hanem nemzetközileg is elismert alakja. A termékeny alkotómunka mellett a tanítást is hivatásának tekinti.
(MMA, 2020, 50')

A Magyar Művészeti Akadémia Kiadó

Az MMA Kiadó Nonprofit Kft. 2017. évi megalapításával az alapítói cél az volt, hogy a korábban az MMA Titkársága mint költségvetési szerv által ellátott egyes feladatok átvétele útján a feladatok hatékonyabb, eredményesebb ellátása átlátható, ugyanakkor rugalmas működést biztosító szervezeti keretek között teljesüljenek. A társaság működési stratégiájának alapja a szakmai színvonal emelése, egyes produktumok költségkalkulációja előállítás és a jól szervezett kommunikációs tevékenység.

A 2021. év az MMA Kiadó Nonprofit Kft. fennállása óta eltelt időszaki működésének számos kockázatát felerősítette. A kialakult rendkívüli pandémiás helyzet miatt egy sor olyan, a Kiadó működésének sajátosságából fakadó probléma merült fel, amely a Kft. közép- és hosszú távú, valamint a napi működést, működtethetőséget egyaránt érintette. Azonban a kialakult helyzet okozta anomáliák az előrejelezhetőnél jóval kisebb mértékben vetették vissza a Kiadó produktivitását és eredményprognózisát.

Az MMA Kiadó Kft. működésének előző éveiben megteremtette a szakmai és technikai hátteret, kialakította a munkastruktúrát és a munkafolyamatokat, a könyvkiadás területén igen nagy hangsúlyt fektetve a hagyományos és a webes marketingre, a kommunikációra és a könyvek kereskedelmi értékesítésére. A Kft. 2021. üzleti éve a nehézségek ellenére is sikeresnek mondható – köszönhetően az MMA támogató vezetésének és a titkársági együttműködésnek. Az MMA könyvei jelen vannak a magyarországi könyvkultúrában, könyvei megvásárolhatók a legfontosabb budapesti boltokban, az internetes könyvkereskedések portáljain. Az MMA akadémiai portréfilmjeit heti rendszerességgel, ismétlésekkel sugározza a közszolgálati televízió.

2021-ben is folytatódott a Magyar Művészeti Akadémia portrészorozata a köztelevízióban. A nézők hetente olyan akadémikus és más művészek, művészetelméleti szakemberek életútjába, gondolkodásába nyerhettek bepillantást, akik jelentősen befolyásolták, alakították a magyar művészeti életet. Az MMA megbízásából készülő 52 perces portréfilmek továbbra is az MS, valamint a Duna World csatornákon voltak láthatóak.

Az MMA Kiadó Nonprofit Kft. 2021. éves munkáját is jelentősen befolyásolta a pandémia. A 2020-ban, a pandémia első hulláma alatt bevezetett kijárási korlátozások és a megváltozott munkaszervezés során kiadónk is kialakított egy pandémiás protokollt, melyet ez évben már hatékonyan alkalmaztak. A munkafolyamatok átszervezésével – a pandémia hullámzásával arányosan – a személyes kapcsolatok nehézkessé váltak, emiatt néhány könyv megjelenésre való előkészítése nem tudott a tervezett ütemben haladni. Igen hátrányosan érintette a kiadót az is, hogy a kiadói egyesülés (MKKE) 2021-ben megváltoztatta az Ünnepi Könyvhét megszokott terminusát – június elejéről áttette szeptember legelejére. Így mintegy fél tucat, könyvhétre tervezett könyvük nyomdába küldését kénytelenek voltak elhalasztani (az Ünnepi

Könyvhét hivatalos katalógusába ugyanis csak új, előzőleg kereskedelemben nem forgalmazott könyv kerülhet), az év IV. negyedévére föltorlódtak az új kiadványok, a könyvszakmai és a társadalmi környezet együttesen pedig a kereskedelmi értékesítés erős visszaesését eredményezte.

A 2021-es gyártási terv negyedik negyedévébe begyűrűzött a nyomdaipart érintő válság. Októberben országosan súlyos gondok jelentkeztek a papírszerzésben, október–novemberben a keménytáblás könyvek gyártási kapacitása kritikus pontra jutott, s egyidejűleg mintegy 30%-os általános papíráremelés történt. A nyomdai válság következtében több előkészített könyvük gyártását (főleg a keménytáblás kötetzeti munkák elakadása miatt) át kellett ütemezniük a 2022-es év elejére.

MARKETING, KERESKEDELEM

A pandémiával együtt járó korlátozások és feloldásuk miatt folyamatos újratervezésre kényszerült a marketinges program is. Több tervezett jelenléti könyvbe mutató elmaradt, ezek pótlására a közösségi portálokra terelték át a könyvajánlásokat.

A 2021. évet piaci szempontból rendkívül kritikusan vészelte át a Kiadó. A könyvértékesítés radikálisan visszaesett annak ellenére, hogy igen jelentős sajtóvisszhangot sikerült több könyvüknek is elérnie. A könyvesboltok látogatása és a könyvesbolti vásárlások radikális

csökkenését részben kompenzálta az e-kereskedelem (bookline.hu illetve a Kiadó e-boltja). 2020-ban sajnálatos módon elmaradt, a – hagyományosan – 2021. júniusra tervezett Ünnepi Könyvhét rendezése pedig kereskedelmi és marketing szempontból igen kedvezőtlen időpontra, szeptember első hetére tolódott át (lényegében a tanévkezdés és a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus idejére). Ennek ellenére a Kiadó sikeresen zárta a könyvhetet kereskedelmi szempontból is – ami részben a gazdag könyvkiálatnak, részben a Kiadó márkanévének, elismertségének köszönhető.

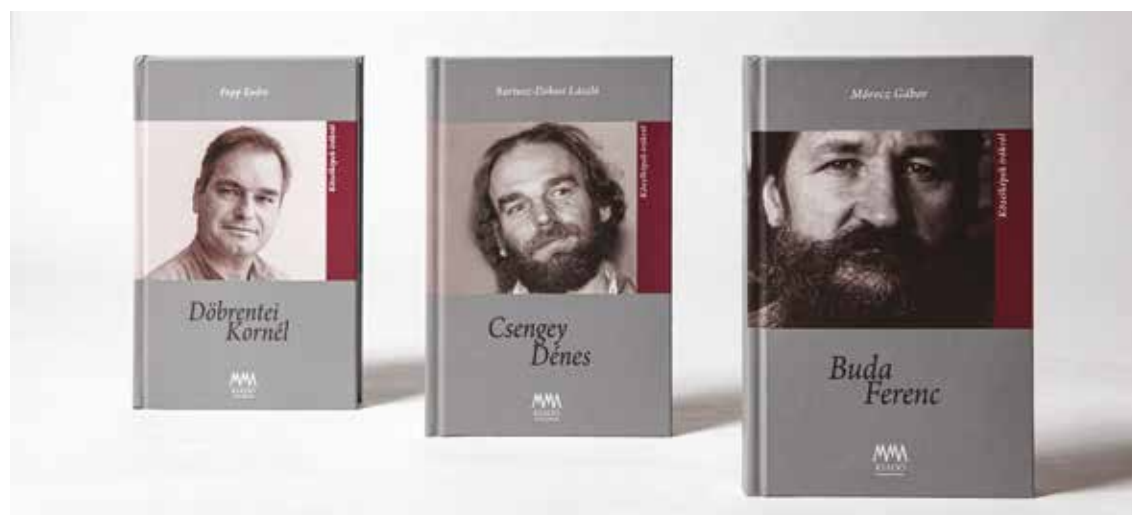
KÖNYVKIADÁS

A 2021-es év kereskedelmi szempontból is legsikeresebb könyvei: *Magyar filmek 1896–2021*. Szerk. Gencsér Gábor, Murai András, Pápai Zsolt, Varga Zoltán. (MMA-lexikonok sorozat); *Magyar irodalmi művek 1956–2016*. Főszerk.: Falusi Márton, Pécsi Györgyi (MMA-lexikonok sorozat); Szekfü András: *Így filmezünk 3. Jancsó és köre* (fekete sorozat); Szilágyi István: *A hóhér könnyei*. Elbeszélések; *Tamási Áron*. A tanulmányt írta Cs. Nagy Ibolya, a képeket válogatta és szerkesztette A. Szabó Magda (monográfia és album);

Vörös Győző: *Machaerus*. Szentföldi magyar ásatások 2009–2021.

Elismerések: A Kiadó két könyve is rangos művészeti-szakmai elismerésben részesült az Ünnepi

Könyvhét „Szép Magyar Könyv” versenyén: a köztársasági elnök különdíját a *Barokk freskófestészet Magyarországon* (könyvtervező: Király Gábor); az EMMI különdíját pedig a *Sára Sándor* című album (könyvtervező: Bárd Johanna) nyerte el. A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Tudományos Bizottsága a 2019. évi többszerzős művek kategóriájában Opus Mirabile-díjjal tünteti ki a *Barokk freskófestészet Magyarországon* c. freskókorpusz első kötetét (főszerk.: Jernyei János) – a kötet az MMA Kiadó, a PPTE és a MÉM közös kiadása. Vörös Győző *Machaerus* című kötete elnyerte a Pápai Akadémiák Díját, és I. Ferenc pápa ezzel párhuzamosan Pápai Aranyéremmel tüntette ki a szerzőt.

2021-ben megjelent kiadványok

Építőművészet

**DVORSZKY HEDVIG:
SZENES ISTVÁN
BELSŐÉPÍTÉS**
Monográfia

Szenes István munkássága jól illusztrálja a magyar építészet, belsőépítészet, valamint saját generációja és a közel-múlt fél évszázadát. Tervezői stílusának jellemzői: festőiség, színharmónia, a kontrasztok finom kiegyensúlyozása, a legigényesebb anyagok beépítése, a világítástechnika eszközként való használata. „A harmonikus, bensőséget-otthonosságot sugárzó tereket kedvelem. Alkotásaimban kiegyensúlyozottságra törekszem, olyasmire, amelyben az emberek pozitív jeleket kapnak, felfedezik és érzik a környezet fontosságát és erejét.” (Szenes István)

**ISTVÁNFI GYULA:
AZ ÉPÍTÉSZEZ
MELLÉKVÁGÁNYAIN**

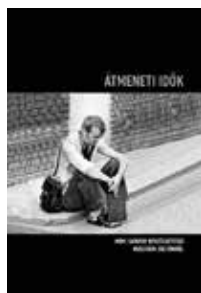
Generációk sorozat / Sorozatszerkesztők: Turi Attila, Dénes Eszter

A sorozat olyan magyar építészegyeniségeket mutat be, akiknek jelentős elméleti, oktatói munkássága, szemléletformáló ereje máig kiható. Istvánfi Gyula építészhallgatók generációit oktatta a magyar népi építészet és az ókori építészettörténet tudományára, tankönyvei hiánypótló, máig elvülhetetlen alapművek. A szakma doyenje ebben a könyvében bepillantást ad a diplomáig vezető évekbe, mindeközben felfedi a mindent megalapozó építészettörténet-oktatás titkait, a szakma szépségeit és nehézségeit.

Film- és fotóművészet

**ÁTMENETI IDŐK
– MOHI SÁNDOR
BESZÉLGETÉSEI
HUSZÁRIK ZOLTÁNRAÓL**

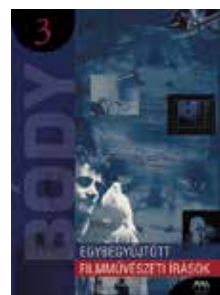
Huszárik Zoltánról negyven évvel a halála után csaknem félszáz barát, egykori osztály- és munkatárs, tisztelő és filmesztéta, s természetesen lánya, Huszárik Kata vallott Mohi Sándor mikrofonja és kamerája előtt, hogy elmondja emlékeit, gondolatait a nagyhatású rendezőről. A szerkesztett beszélgetések könyvváltozata Huszárik művészete előtt kíván tisztelni születése kilencvenedik és halála negyvenedik évfordulóján.

**BÓDY GÁBOR:
EGYBEGYŰJTÖTT
FILMMŰVÉSZETI ÍRÁSOK 3.**

Bódy Gábor művei sorozat

„Filmrendező vagyok, de lehet, hogy tíz év múlva videorendezőnek fognak nevezni. Mondjuk úgy idegen szóval, hogy kinematográfus vagyok, azaz képrő, és a képrást foglalkozásként próbálom ütni” – írta Bódy Gábor 1984-ben. Összegyűjtött írásainak harmadik kötete a rendező videoművészetet érintő elméleti írásai mellett a mozgóképes eredetiből kiemelt képsorok videomunkái

mintegy „lapozhatóvá” teszik az életmű ezen alkotásait.

MAGYAR FILMEK 1896–2021

Szerkesztette: Gelencsér Gábor,
Murai András, Pápai Zsolt,
Varga Zoltán
MMA-lexikonok sorozat

Az első összegző és áttekintő rendhagyó magyar filmtörténet – lexikon formában. Összesen 516 szócikkben 269 magyar rendező valamennyi filmtípust képviselő alkotását 15 szócikkíró ismerteti. A kézikönyv a filmeket bemutatásuk időrendjében, a korszak hazai és nemzetközi trendjei, valamint a politikai hatások kontextusában vizsgálja. A műveket egyedileg elemző-értelmező szócikkek tárgyalják, s egyúttal a rendező életművét és a magyar film alakulástörténetét is összefüggéseikben látatják. A könyv fontos és hiánypótló olvasmány a laikus érdeklődők, a témával egyetemi szinten foglalkozók és a szakma képviselői számára.

A kötet az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete lexikonprogramjának keretében készült.

**MUNKÁCSI MIKLÓS:
A HULLÁM ÚJHULLÁMA**

Láthatatlan filmtörténet sorozat

A sorozat neves alkotók olyan forgatókönyveit adja közre, amelyekből valamilyen ok miatt nem születtek filmek, de árnyalhatják és gazdagíthatják egyes rendezők, illetve korszakok megítélését. Munkácsi Miklós (1941–2021) író, forgatókönyvíró András

Ferenc filmrendezővel évtizedekig szoros alkotói kapcsolatban állt, legemlékezetesebb közös munkájuk az író *Kihívás* című kisregényéből készült *Dögkeselyű*. Több megvalósulatlan filmtervük közül *A Hullám újhulláma* című jelenik meg most a sorozatunk új darabjaként.

ÖRÖK VARÁZS. TÓTH JÁNOS
KINEMATOGRÁFUS
Szerkesztette: Gelencsér Gábor

Operatorként nemcsak egész estés játék-, hanem rövid- és animációs filmek is fűződnek Tóth János (1930–2019) nevéhez, a saját rendezésében és fényképezésében készült etűdök pedig eredeti látásmódjukkal és stílusukkal önálló fejezetet alkotnak a magyar film történetében. S legalább két operatőri munkája a magyar filmművészet vitathatatlan csúcsteljesítménye: a Huszárik Zoltánnal 1965-ben forgatott *Elégia* és Makk Károly 1970-es *Szerelem* című alkotása. Tóth János rendezőről és operatőrrel nem készült még monografikus igényű elemzés. E könyv első fele ezt a hiányt igyekszik pótolni, míg második felében az alkotóval készült interjúk olvashatók.

SZEKFÜ ANDRÁS:
ÍGY FILMEZTÜNK 3.
JANCSÓ ÉS KÖRE

Személyes hang jellemzi Szekfü András harmadik interjúkötetét, melyben egyetlen hatalmas portré körvonalai rajzolódnak ki: Jancsó Miklósé. A három nagy Jancsó-interjú mellett családtagok, pályatársak, kollégák elevenítik

felregényszerű érzékletességgel az idén 100 éve született „Miki bácsi” alakját. A kötet Jancsó Miklós születésének századik évfordulójára jelent meg.

BÁN ANDRÁS:
HORVÁTH PÉTER
– **SZABAD SZEMMEL**
Monográfia és album

Horváth Péter ahhoz a generációhoz tartozik, amelyik a hetvenes évek végén alapvetően új hangot hozott a magyar fotókultúrába az újságok felületein éppúgy, ahogy a kiállítótérek falain. Az előző nemzedék feladata volt megteremteni a professzionális fotográfálást és annak intézményrendszerét, megtisztogatni a fotózást a nyomasztó szoc-reál és a zavarba ejtő „magyaros” hagyománytól. Horváth Péterék kihívása a képi autonómia elfogadtatása volt.

Iparművészet

ÁR&ÁS. ÁRENDÁS JÓZSEF
PLAKÁTVILÁGA
Életműalbum

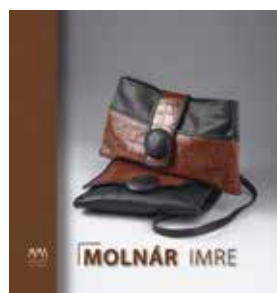

Árendás Józsefneve mára brand, egyet jelent az utóbbi évtizedek magyar

plakátkultúrájával. A szabadkézi rajzról a digitális technikák előtérbe kerülésével sem mondott le, a plakát kifejezőerejéről és társadalmi küldetéséről még kevésbé. Mindig eredeti, mindig szellemes, mindig képes megmutatni a dolgok fonák oldalát. E páratlan „clown-album” minden ízében hitelesen reprezentálja a máig fáradhatatlan művész életművét; tanulmányokkal, reflexiókkal, kritikákkal és több mint kétszáz képpel.

HORVÁTH HILDA:
MOLNÁR IMRE

Iparművészek, Tervezőművészek
sorozat

Molnár Imre Ferenczy Noémi-díjas bőrműves iparművész alkotói életútjára nagy hatással volt az 1970-es években induló táncházmozgalom, valamint a Fiatalok Népművészeti Stúdiója, amelynek maga is tagja, aktív résztvevője volt. A kötetében Molnár Imre pályaképét Dr. Horváth Hilda művészettörténész a legfontosabb műveket is elemző tanulmányban és a művésszel készült interjúban mutatja be. Az életmű kiemelkedő alkotásairól készült színes képmelléklet és az életutat adatszzerűen feldolgozó függelék teszi teljessé a kismonográfiát.

FELEDY BALÁZS:
BAKOS ISTVÁN

Iparművészek, Tervezőművészek
sorozat

Bakos István Ferenczy Noémi-díjas tervezőgrafikust elsősorban színházi és filmes tematikájú plakátjainak

rajzossága és festőisége – egy különleges betűkultúrán alapuló egyéni tipográfiái felfogással kiegészülve – tette a megújuló magyar plakátkultúra jeles alakítójává. Pop-art korszaka után a szürrealisztikus, expresszív, szimbolikus megközelítések alkotásai fő jellemzői. A hetvenes évek végétől a fénykép újszerű alkalmazásának lehetőségeit kutatta, s ő lett az egyik legkiválóbban fotografáló tervezőgrafikus. A rendszerváltozást követően az óriáspozter-készítésben alkotott maradandót.

SCHRAMMEL IMRE

Szerkesztette: Kernács Gabriella,
Wehner Tibor
Monográfia és album

A Kossuth-díjjal és a Nemzet Művésze címmel is kitüntetett iparművész, keramikus Schrammel Imre hatalmas életműve folyamatos, gyötrődő, kételkedő, kérdező, sohasem megnyugvó párbeszéd a földdel, az agyaggal. A művész a minden eddig élt élőlét lett ősananyag dolgozik. Különös, szenvedélyes kapcsolatban áll vele. Ő maga aszketikus alkat, gótikus szentekhez hasonlít, mégis Antaiosz juthat róla eszünkbe, a görög mitológia óriása, aki mindaddig legyőzhetetlen volt, amíg meg tudta érinteni anyját: a Földet. Az érintésből mindig új erőt merített. Schrammel számára szinte mágikus jelentőségű a föld megérintése. A közel kétszázötven képet tartalmazó életműalbum Kernács Gabriella tanulmányával és a művésszel készült interjúval mélységében tárja fel egy páratlanul sokszínű munkásság alkotói és emberi rétegeit.

IMRE SCHRAMMEL

Szerkesztette: Kernács Gabriella,
Wehner Tibor.
Fordító: Seidl-Pécs Olivía
Monográfia és album, német nyelven

Irodalomtörténet

KRÍZISTŐL A FELOLDÁSIG

Kodolányi János-émlékkonferencia
Szerkesztette: Sulyok Bernadett

A kötet két konferencia előadásait adja közre, melyeket Kodolányi János születésének 120. és halálának 50. évfordulóján, 2019-ben szerveztek. A referátumgyűjtemény az író műveinek a 20. század második felében létrejött, és azóta rögzült interpretációs horizontját kívánja meghaladni. Az utóbbi időben napvilágra került művek bebizonyították, hogy Kodolányi a társadalmi regény műfajában is alkotott remekművet, másrészt saját kora problémáit mindig örök érvényűen fogalmazta meg. Az 1947–1956 közti levelei pedig azt igazolják, hogy Kodolányi eleven szellemi közegben mozgott mind a két világháború között, mind a második világháború idején, mind a szocializmus évtizedeiben.

KULIN FERENC:

A TÖRTÉNETISÉG ELVE ÉS A JELEN HORIZONTJA

Irodalomtörténeti tanulmányok

A sokoldalú szerző – Széchenyi-díjas irodalomtörténész, színműíró, szerkesztő, publicista, egyetemi docens, országgyűlési képviselő – fő kutatási

területe a 19. és 20. századi magyar irodalom. A kötetben Kulin Ferenc 2013 és 2018 között, zömében a *Magyar Művészet* oldalain megjelent tanulmányai, interjúi kapnak helyet. Az írások témái a művészetről, társadalomról, irodalomról való gondolkodás széles skáláját ölelik fel, s rendre szót ejt az irodalomtanítás problematikájáról, az egyházi iskolák lehetőségeiről és az európai kultúra legégetőbb kérdéseiről is.

MAGYAR IRODALMI MŰVEK 1956–2016

Főszerkesztő: Falusi Márton
és Pécsi Györgyi
MMA-lexikonok sorozat

Rendhagyó és formabontó magyar irodalomtörténet – lexikonformában. Összesen 655 szócikkben 332 magyar író műfajilag változatos szépirodalmi könyvét 52 szócikk-író ismerteti. A hagyományos írói pályaképek helyett a kézikönyvben egyedi könyvek rövid, orientáló és informatív ismertetéseivel találkozunk az olvasó. A szócikkek megjelenési évük szerint, évenkénti besorolással kerültek be a kötetbe. A kronologikus szerkezeti felépítés lehetővé teszi, hogy az érdeklődők figyelemmel kísérhessék a tendenciákat, ráláthassanak a kor szellemiségére, hangulatára. A lexikon egységes nemzeti irodalomban gondolkodik, a magyarországi, valamint a határon túli (szlovákiai, vajdasági, erdélyi, kárpátaljai) kisebbségi és a nyugati magyar irodalom alkotásai nem különülnek el egymástól.

A kötet az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete lexikon-programjának keretében készült.

MONOSTORI IMRE: NÉMETH LÁSZLÓ ÉLETMŰ- VÉNEK FOGADTATÁSA

Monostori Imre József Attila-díjas irodalomtörténész fő kutatási területe a két világháború közötti magyar

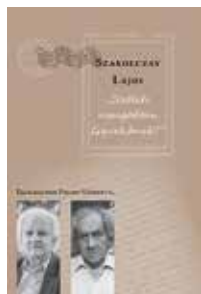
szellemi áramlatok, a népi mozgalom és – különösképpen – Németh László munkássága. E kötetében Németh László életművének recepció-történetét mutatja be, csaknem száz esztendő róla szóló szakirodalmát követve, értelmezve. Valójában több évtizedes folyamatos munka eredménye ez a mostani összefoglalás és kiteljesítés. A kötet nemcsak a nagy író életművét és annak utóéletét kíséri figyelemmel, hanem azoknak a történelmi időknek a közvetlen szerepét is vizsgálja, amelyekben mindezen folyamatok lejátszódtak, azaz a jelzett korról, korszakokról is érzékeltes képet ad.

SULYOK BERNADETT:
AMI ÖRÖK ÉS AMI MULANDÓ

Kodolányi János mitológiai regényei Sulyok Bernadett egyetemi éveitől kezdte kutatni Kodolányi János életművét. Doktori disszertációját Kodolányi mezopotámiai és bibliai témájú mítoszregényeiről – *Vízözön; Új ég, új föld; Az égő csipkebokor; Én vagyok* – írta. Ez a disszertáció képezi *Ami örök és ami mulandó* című kötetének alapját, de értelmezése kiterjed az író világképére, a mítoszregények szemléleti hátterére, a regényekben kibontakozó „világteljességre”, a narratív struktúrára, valamint a vizsdatérő, ismétlődő motívumok történetsszervező szerepére is.

SZAKOLCZAY LAJOS:
**„SZÓLÍTS NYUGODTAN
GYURKÁNAKI!”**

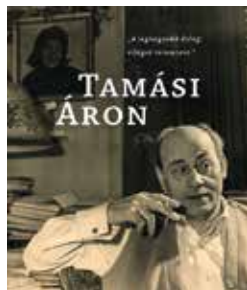

Találkozások Faludy Györggyel Szakolczay Lajos Magyarországon elsőként írt méltató tanulmányt az emigrációban élő Faludyról. A kalandos történetű szöveg 1982-ben a *Mozgó Világban* jelent meg és lavinát indított el. A hatalom válasza nem maradhatott el: igyekeztek minden eszközzel aláásni az irodalomtörténész szakmai hitelét. Sikertelenül. Faludy György barátságába fogadta a tanulmány szerzőjét. A kötet Faludy György Szakolczay Lajosnak írott leveleit tartalmazza. Az első 1982-ben született, amikor a Kádár Jánost orosz lakájként „üdvözlő” költő nevét csak suttogva lehetett kiejteni Magyarországon, az utolsó 1990-ben, a rendszerváltás euforikus légkörében. Leveleiben Faludy – szinte mintegy saját portréját megrajzolva – hihetetlen nyíltsággal vallott önmagáról és gondolatairól. Irodalomtörténetről, művelődéstörténetről, esztétikáról, filozófiáról érkezett a maga sajátos módján; olykor gúnyos humorral, anekdotikus mesélőkedvvel.

TAMÁSI ÁRON

A tanulmányt írta Cs. Nagy Ibolya, a képeket válogatta és szerkesztette

A. Szabó Magda
Monográfia és album

„A legnagyobb dolog: világot teremteni” – vallja Tamási Áron (1897–1966). Indulásától, az 1925-ben megjelent *Lélekindulás* óta az egyik legnépszerűbb és legszeretettebb írónk. Az impozáns, nagyméretű album a varázslatos székely író életét, szépirodalmi

munkásságát és színpadi műveinek előadásait tekinti át. Cs. Nagy Ibolya irodalomtörténész a pályaképet számos Tamási Áron-idézettel, illetve korabeli forrás megidézésével teszi érzékletessé. A Szabó Magda képszerkesztő pedig nagyszámú, eddig ismeretlen fotót, dokumentumot válogatott a kötetbe, olyan különlegességet például, mint Tamási kézírásos naplója. Az impozáns albumban az irodalomtörténészi összefoglalókat roppant gazdag képes illusztrációk egészítik ki. Így nemcsak Tamási Áron életét és munkásságát ismerhetjük meg, de érzékletes összefoglalót kapunk a 20. századi erdélyi és magyarországi társadalmi, kulturális, irodalmi és színházi viszonyokról is. A kötet külön erénye, hogy Tamási színpadi műveinek bemutatóit is részletezve gazdagon bemutatja.

Képzőművészet

ZUH DEODÁTH:
JOVIÁN GYÖRGY
Monográfia és album

A hetvenéves Jovián György festőművész életművét bemutató és elemző jubileumi monográfia egyben értekezés a festészet értelmezésének lényegi szempontjairól. Jovián György a klasszikus képzőművészet és az avantgárd irányzatok szintéziséből alakította ki lírai formanyelvét, melyből a tehetség, az elhivatottság és a festő lényének humanizmusa sugárzik. Világa mitológikus és filozofikus, képzőművészetben keresztül jutott el egy keresztény fel fogású egzisztencializmushoz, mely az egyéni létet tekinti a megismerés origójának, a lényeggel való szembe-sülést pedig az életben felmerülő há-tárhelyzetekhez köti. Munkásságára részletgazdagság és finom kidolgo-zottság jellemző, melyeket az album az értő tanulmány mellett gazdag kép-vanyaggal is illusztrál.

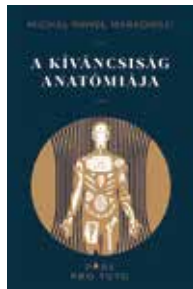
Művészetelmélet

IRIS MURDOCH: AJÓ URALMA

Fordította: Vető Miklós,
Lautner Péter. Utószó: Réthy Zsolt

Pars pro toto – a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet sorozata
A brit filozófus és regényíró fő munkáiban morális témákat feszeget. Első regényét, *A háló alatt* címűt 2001-ben az American Modern Library a 20. század 100 legkiválóbb angol nyelvű regénye közé választotta. Legismertebb bölcséleti műve első ízben jelenik meg magyarul az MMA Kiadó gondozásában.

MICHAŁ PAWEŁ MARKOWSKI:
A KÍVÁNCISISÁG ANATÓMIÁJA

Fordította: Szathmáry István
Pars pro toto – a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet sorozata
A jelenleg Amerikában tanító neves lengyel irodalomtörténész sok egyéb téma mellett az emberi kíváncsiság és gyűjtőszenvetély fordulatosságot, az unalom filozófiáját és a látás/festészet közös kalandjait tárgyalja élvezetes stílusban és széles kultúrtörténeti háttérrel kínálva. Eközben a szellemi történet olyan hősei bukkannak fel többek között, mint Umberto Eco, Kierkegaard, William Blake és Derrida. Az először 1999-ben megjelent kötet egyszerre remek összefoglalója a posztmodern gondolkodásnak, valamint éles nyelvű kritikája is annak.

MARTHA NUSSBAUM: KÖLTŐI
IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

Fordította: Pápay György
Pars pro toto – a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet sorozata

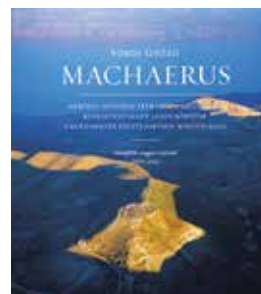
Martha Nussbaum korunk egyik legismertebb amerikai morál- és jogfilozófusa mellett érvel, hogy az irodalmi képzelet híján az ész gyakran vak marad a társadalmi igazságtalanságra és az emberi szenvedésre. Charles Dickens, Richard Wright és E. M. Forster regényeinek értelmezésén keresztül pedig arra is rámutat, milyen változásokat hozhat a képzelőerő e fajtájának használata olyan területeken, mint az etika, a döntéshozatal vagy akár az igazságszolgáltatás.

JAN PATOČKA:
PLATÓN ÉS EURÓPA

Fordította: Varga György
Pars pro toto – a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet sorozata
A *Platón és Európa* a szerző legfonto-

sabbnak számító műve, mely a saját otthonában, illegálisan tartott előadásainak a gyűjteménye. A munka első alkalommal jelenik meg magyarul. „Bizonyos körülmények között az ember képes lenne arra, hogy legalább az emberi világot tegye az igazság és az igazságosság világává. Hogy ezt mi módon lehet elérni – épp ez a lélek gondozásának a tárgya. [...] És ebben az értelemben igyekszem majd bemutatni önöknek, hogy Európa ebből a motívumból, a lélek gondozásából született meg Európaként, és azért szűnt meg az lenni, mert elfeledkezett erről.”

VÖRÖS GYŐZŐ:
MACHAERUS. SZENTFÖLDI
MAGYARÁSATÁSOK 2009–2021
Album

A Holt-tenger partján magasodó Machaerus vár „titokzatos evangéliumi helyszín”, a Bibliából ismert Keresztelő Szent János lefejezésének helye. A bibliai helyszín hosszú évszázadokra feledésbe merült, miután a rómaiak még az 1. században porig rombolták, és többé nem népesült be. Vörös Győző óorkutató régészprofesszor vezetésével 2009-ben magyar kutatócsoport nyert húsz évre koncessziót a jordániai Machaerus várának feltárására és műemléki helyreállításának megtervezésére. Vörös Győző a kutatócsoport eredményeit korábban három, angol nyelven megjelent kötetben dokumentálta. Most, Ferenc pápa 2021. szeptemberi budapesti látogatása tiszteletére első ízben adja közre magyarul az általa vezetett szentföldi ásatás munkálatainak és eredményeinek összefoglalását. Fotókkal, rajzokkal, 3D-s rekonstrukciós tervekkel, modellekkel gazdagon illusztrált kötet.

GYŐZŐ VÖRÖS MACHAERUS.
THE GOLGOTHEA OF JOHN
THE BAPTIST 2009–2021

Album, angol nyelven

Táncművészet

VÁRADI LEVENTE: VÉGTELEN
MOTÍVUM. 70 ÉVES A MAGYAR
ÁLLAMI NÉPI EGYÜTTES
Album

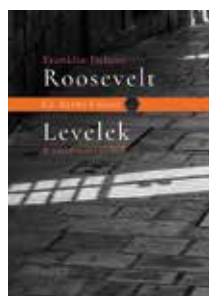
A *Végtelen motívum* a Magyar Állami Népi Együttes fennállásának hetvenedik évfordulója alkalmából készített fotóalbum. Váradi Levente fényképei egy olyan világba kalauzolnak el, amely rejtve marad a kívülálló szemek előtt. Képek sora meséli el, mutatja be a társulat művészeinek személyes történetét, amely a nemzetközileg méltán elismert Magyar Állami Népi Együttes legújabb kori története is egyben. A kötet a Hagyományok Háza és az MMA Kiadó közös kiadásában jelent meg.

Szépirodalom

CS. SZABÓ LÁSZLÓ:

**F. D. ROOSEVELT – LEVELEK
A SZÁMŰZETÉSBŐL**

Szerkesztette és utószó: Papp Endre
Cs. Szabó László-életműsorozat

Cs. Szabó László (1905–1984) a Nyugat második nemzedékének egyik legkiválóbb esszéírója. Szípkázó stílusa, szinte beláthatatlan horizontú műveltsége, merész és reveláló gondolatokat pazarló bőkezűséggel ontó írásai összetéveszthetetlenül emelik kor- és tudós társai fölé. Meglátásai – legyen szó közgazdaságtanról, politikáról, képzőművészetről vagy színházról – már-már provokatívan eredetiek, és a tudományterületeket gátlástalan eleganciával áthágva cikáznak gazdaságfilozófiáról helytörténetre, építészetről történeti szociológiára. Megdöbbentően időszerű és korszerű a kötetbe válogatott *Franklin Delano Roosevelt* (1935) és a *Levelek a száműzetésből* (1937), miközben az európai humánus csúcsait ostromló pátoszba a tehetetlenség és kisszerűség (ön)íróniája gyűl.

NAGY GÁSPÁR:

ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEK

Szerkesztette: Görömbei András,
Pécsi Györgyi

Nagy Gáspár (1949–2007) Kossuth- és József Attila-díjas költő, a *Hitel*

folyóirat és a Magyar Katolikus Rádió szerkesztője, a Bethlen Gábor Alapítvány titkára, az MMA posztumusz tiszteleti tagja. A kései népi és a katolikus líra képviselője, az ötvenhatos magyar forradalom emlékének hűséges őrzője. A nyolcvanas években megjelent közéleti versei hozzájárultak a rendszerváltás szellemi előkészítéséhez. A kötet összegyűjtött verseinek javított, szöveggondozott kiadása.

**SZILÁGYI ISTVÁN:
A HÓHÉR KÖNNYEI**
Elbeszélések

Szilágyi István legújabb prózaválogatása, *A hóhér könnyei* csupa ismerős, mégis számtalan új vonást tartogat. A 2020-ban megjelent nagyregény, a *Messze túl a láthatáron* előzményeit a címadó elbeszélés, a 2019-es *Katlanváros* miliójét többek között *Az emlékezés göröngyein* görgeti tovább. A javarészt az *Utunk* évkönyveiben megjelent írások mind egyike műfaji kísérletezés, az elbeszélés formáiban, stílusában, nyelvben való pazarló tobzódás. Ahány írás, annyi szín a nyelvben, az archaikustól és a tájnyelvitől a halandzsáig és a szlengig.

Portréfilmgyártás, videószolgáltatás

PORTRÉFILMGYÁRTÁS

A Kiadó egyik alaptevékenysége az akadémiai oral history és portréfilmek gyártásának megszervezése és az elkészült filmek komplex utógondozása. A videós szerkesztőség, illetve a portréfilmek menedzsmentje a pandémia miatt különösen hektikusan haladt. A portréfilmek gyártása, befejezése lelassult, gyakorlatilag folyamatos újratervezésre kényszerült. Több esetben föl kellett függeszteni a forgatást határozatlan időre, vagy át kellett ütemezni a gyártás befejezését 2022-re. Ennek ellenére zökkenőmentesen tudtak biztosítani portréfilmet az MTVA-val kötött szerződés értelmében heti sugárzásra (egy adás + nyolc ismétlés) – az MTVA szerkesztőségével egyetértésben az évekkel korábban készült, már adásba került filmek részbeni újratitásával.

A gyártott és befejezett akadémiai portréfilmek

Baráth Ferenc iparművész
Bereczky Csaba Kálmán népművész
Budainé Kósa Klára népművész
Hefler László iparművész
Jovián György képzőművész
Keserü Ilona képzőművész
Kókay Krisztina iparművész
Móser Zoltán fotóművész
Olsvay Endre zeneművész
Onczay Csaba zeneművész
Pérel Zsuzsa iparművész
Reményi Attila zeneművész
Sipos László képzőművész
Solymosi-Tari Emőke zenetörténész
Szerényi Béla népművész
Szunyoghy András iparművész
Varga Péter iparművész

In memoriam filmek

Berki Viola képzőművész
Harag György színházművész
Mészöly Miklós író
Normantas Paulius fotóművész

Tandori Dezső író
 Vasadi Péter író
 Pilinszky János (3. és 4. rész)

EGYÉB VIDEÓSZOLGÁLTATÁS

A Kiadó a www.mma.hu és a www.mma-tv.hu honlapok videós tartalom-szolgáltatója, a www.mma-tv.hu honlapot pedig teljeskörűen gondozza. A pandémiás időszakban az egészségügyi szabályok betartásával is készültek videóriportok, bemutatók (a Műcsarnok és a Pesti Vigadó virtuális kiállításai, az MMA Sajtó- és Kommunikációs Főosztálya megrendelésére alkalmi riportok), illetve jelentősen bővült a Kiadó könyveinek a videós promotálása. Az elkészült videós anyagok utógondozását is a Kiadó videós szerkesztősége végzi (elhelyezés az MMA YouTube-csatornáján, archiválás, előkészítés felhasználásra).

Az MMA Kiadó videóstábjának saját, illetve kisebb részben megbízásából készült fontosabb videófelvételei, kisfilmjei: *Szerelmes földrajz* 1–7. rész (MTVA-val közös sorozat); *Nyiss kaput, anyag!* videósorozat; *10 éves a Magyar Művészeti Akadémia*, videósorozat; A Nemzet Művészei 2021-es kitüntetettjeivel készült riportsorozat; *Irodalmi Gála* 1–2.; *Keddi kaleidoszkóp*; Székfoglaló előadások; kiállítások megnyitói, vernisszázai; konferenciák felvétele és online sugárzása.

MMA-videók látogatottsága 2021-ben a YouTube-csatornán

Az MMA YouTube-csatornájára 2021-ben ötvenkét filmanyag került fel (portréfilmek ötperces előzetesei, a Kiadó saját gyártású és egyéb videói). A videós anyagok innen kerülnek át a www.mma-tv.hu honlapra, de a nézettség a YouTube-csatornán mérhető. YouTube – összesített statisztika: összes látogatás: 1 112 872; összes nézési idő: 84 400 óra; átlagos megtekintési időtartam: 4,5 perc; legnépszerűbb földrajzi területek: Magyarország 60,7 %; Románia 7,6 %; Szerbia 4,8 %; Szlovákia 4,7 %; Horvátország 3,8 %; Kanada 3,0 %; Németország 1,4 % (2021-ben Németországban és Nagy-Britanniában történt jelentős látogatói visszaesés). A nézői életkor szerinti látogatás: 25–34 év: 20 %; 35–44 év: 20 %; nemek szerint: férfiak: 60 %; nők: 40 %.

A Magyar Művészet 2021. évi lapszámai

A Magyar Művészet a Magyar Művészeti Akadémia negyedévenként, majd kéthavonta megjelenő művészetelméleti orgánuma, amely valamennyi művészeti ág jelenségeivel, valamint a művészeti mező, a művészet és a társadalom viszonyrendszereivel szinkron és diakron megközelítésben egyaránt foglalkozik. A tudományos világkép talaján áll, de – a művészet-tudománytól és a művészettörténettől az esszéig – tekintetbe veszi a művészetről való beszédmódok sokféleségét, kevésbé egzakt jellegét, relatív meghatározatlanságát és rögzíthetetlenlenségét. Elismeri, hogy az esztétikai viszony feltárására, a műalkotások leírására, a hatásmechanizmusok vizsgálatára irányuló buzgalom maga is a művészi invenció ismérveit hordozza, tárgyát teljességgel sohasem merítheti ki. A folyóirat szerkesztési gyakorlata egyetlen művészettudományi módszer mellett sem köteleződik el; teret enged a művészetéről folyó diskurzusok felülvizsgálatának. A közlemények érkező stílusától ezért nem idegen a kísérletezés, a magyar művelődéstörténetben kitüntetett szerepet betöltő esszényelv.

A folyóirat első száma 2013. december 6-án jelent meg. Első főszerkesztője Kulin Ferenc (2020. július 31-ig), társ-főszerkesztője Kucsera Tamás Gergely (2021. november 5-ig) volt.

Lapadatok

A folyóirat megvásárolható a Lapker Zrt. áruhelyein, valamint előfizethető az MMA Kiadóban. • Ára számonként: 990 Ft • Nyomás: Kontaktpoint / Pauker Nyomda • ISSN 2064-3799

2021/IX. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

Bevezető

Folyóiratunk idei első két lapszáma a természet és a művészet viszonyát igyekszik tisztázni. A „tisztázás” kifejezés nem arra utal, hogy a téma

kimeríthető lenne, hiszen amióta írásos feljegyzések vallanak a kultúráról, vagyis az ember reflektál létezésére, a természet mibenlétét fűrkészi. Inkább arra, amit Heidegger a „tisztás” (Lichtung) fogalmán érthetett. Ha ugyanis kulturális jelenségeket tárgyalunk, hozunk szóba, elevenítünk föl, akaratunkon kívül is minduntalan beszélünk a természetről, amely a műalkotások háttérében vagy előtérben – erőterében – tűnik fel. A műalkotásokat gyakorta vizsgálják az ökológia, a természeti világba illeszkedésük, illetve a természeti képződményekhez való hasonlatosságuk alapján, de a természet és a kultúra (a természetkultúra) kapcsolatának változásai (a harmóniára törekvés, a harmónia megbomlása, helyreállításának követelése), valamint a phüszisz és a techné, a humánus és a technológia történetileg folyton módosuló relációi is e kutakodás tárgykörébe esnek. Valamennyi megközelítés érdekelte a szerkesztőséget, amikor a felkérőleveleket címezte, jóllehet az utóbbi egyre égetőbb problémákra világít rá. A klímaválság katasztrofista érzülete, az egzisztenciát a posztindusztriális civilizáció tapasztalatai szerint új irányokból firtató antropológia szelíd és radikális eszmefuttatásokat egyaránt életre hív.

Egyesek a teremtésvédelem keresztény hagyományaiban keresnek fogódzót, mások a kultúrkritikai beállítódást színezik zöldre, vagy meghirdetik a humanizmus utáni állapot új emberképét. Olyan filozófiák is teret nyernek, amelyekről nehezen dönthető el, hogy vajon nem inkább támogatják-e azt, amitől óvnak. Timothy Morton vitatott, provokatív egyéniségét és elméletét is olvasóink gondjára bizzuk; ki-ki maga döntson hasznáról és káráról. Az ökokritika létjogosultsága aligha vonható kétségbe, felvetései egyáltalán nem előzmény nélküliek, hiszen a natura és a cultura egységét hirdető romantika világképe, a XX. századi életmód-, életreform-mozgalmak vagy

a krízisfilozófiák technológiakritikája éppúgy közéjük sorolható, mint a kultúrtechnikákról szóló elemzések, a tájlíra vagy a landart formanyelvei, a tájformálás és a tárgyalkotó népművészet, a poszthumanizmus térhódítása, valamint e térhódítás bírálata.

Ezt a számot és a következőt – a két Trianon-összeállítás szerkezetéhez hasonlóan – úgy építjük fel, hogy a témáról minél teljesebb számvetés készüljön, minél több égtáj felé szűrjünk le jelzőkarókat. Gáspár Csaba László filozófiai esszéje arra törekszik, hogy az akarat korlátait tapogassa ki: „a civilizáció az emberi vágyak lehető legtágabb kielégítésén dolgozik, ez manapság a technikában ölt testet, a kultúra viszont az emberi lét határait figyeli, azokra figyelmeztet”. Ha „nem akarhatok mindent, amire technikailag képes vagyok”, vajon mi szab határt cselekvéseimnek? Nyilasy Balázs az ökokritikát a különféle irodalomtudományi teóriák között veszi szemügyre Joseph W. Meeker 1974-ben megjelent, mára klasszikusnak számító, *Comedy of Survival* című könyvének középpontba állításával. Meghökentő műszó, az ökolingvisztika mozgósítása révén ad rövid áttekintést a nyelvészet környezeti vonatkozásairól Balázs Géza. A tájművészetéről szóló átfogó, intézménytörténeti tanulmányt a szakterületbe való bevezetésnek szánjuk; Fodorné Kató Eszter elsősorban a művészeti irányzatokat és a műhelyeket mutatja be madártávlatból. A nomád nemzedék tárgyalkotó népművészeti munkásságát Cseh Fruzsina foglalja össze. Rozsnyai József alapos adatgyűjtést végezve egy épület, a budapesti Fűvészkert pálmaházának történetén keresztül enged bepillantást, hogyan intézményesíti a növényvilágot a városi társadalom. Wesselényi-Garay Andor nagyszabású tanulmányának második része konkrét példákat hoz a népi építészet kortárs megjelenési formáira. Három tanulmány tér el a tematikától: Tóth Csabáé, ő Leonardo egy festményét ismerteti ikonográfiai szempontból, Csejtei Dezső Beckett istenképét, Máté Zsuzsanna pedig Beethoven irodalmi emlékeztetét tárja föl. Fehér Anikó korábban rögzített interjújában Makovecz Imrét kérdezi a népművészetéről, a folklórról, amelyhez köztudottan szoros szálakkal, mély meggyőződéssel kötődött. Sturm László Karátson Gábornak az ökológia iránti érzékenységről tanúskodó esszéit értékeli, ily módon előkészíti a Karátsontól választott klasszikus szöveget.

Falusi Márton

Bevezető

A természet és a művészet viszonyát vizsgáló összeállításunk második lapszámát tartja kezében az olvasó. Megbizonyosodhat arról, hogy mennyi irányba el lehet indulni, ha a természetre vonatkozó kérdéseket fölteszük magunknak és az értelmi világnak: az európai kultúrát az antikvitás óta átható, a természetet természetfeletti alapjára visszafejtő felfogástól napjaink anyagelvű ökokritikájáig bővül szellemi körképünk. Szorosan ide tartozónak véljük a reformlétmód-mozgalmak témakörét éppúgy, mint a szigettoposz jelentésmódosulásainak irodalomkritikai elemzését az ökológiai és a poétikai diskurzusok metszéspontján. A téma ismert hazai gondolkodóinak munkásságát szemrevételezve tárgyaljuk Karátson Gábor humánökológiáját, ismertetjük Lányi András nemrég megjelent kötetét, sőt, a mai magyar gazdaságfilozófiára is kitekintünk a Mike Károly monográfiájáról szóló recenzióban. Összművészeti kontextusba állítjuk az elvi síkon megfogalmazódó problémákat, hiszen a bölcséleti és az irodalmi megközelítéseken kívül szerzőink bemutatják a képzőművészet természetábrázolásának fejlődését, a szecesszió építészettörténeti (Körössy Albert Kálmán művészete révén) és esztétikátörténeti kibontakozását (a századelő sajtópolémiaiban), valamint a pagodafigurák elterjedését az európai iparművészetben. A tematikához kapcsolódó mélyfűrásokat Benke Attilának a II. világháború reprezentációjával foglalkozó magyar filmekről írott értekezése követi. Kernács Gabriella halálával a mai művészetkritika, televíziós ismeretterjesztés nagy formátumú egyénisége távozott közülünk. Kötelességünknek érezzük, hogy pályatársai visszaemlékezésein keresztül mértékadó példaként mutassuk föl életművét.

Örömmel tájékoztatjuk kedves olvasóinkat, hogy megújul a Magyar Művészet.

A következő, idei harmadik lapszámunk új grafikai arculattal és részben új szerkezettel, rovatstruktúrával fog jelentkezni. Ezt a formátumváltást a Magyar Művészeti Akadémia elnöksége azért kezdeményezte, hogy a szubtilis művészettudományos közlemények mellett az aktuális eseményekre, történésekre reagáló írások is helyet kapjanak a Magyar Művészetben. Nem szakítunk a folyóirat hagyományával; továbbra is a folytonosságot képviseljük, és igyekszünk méltók lenni az eddigi eredményekhez; a folyóirat értékes örökségét kívánjuk megőrizni és gyarapítani. Ennek megfelelően júliustól gyakrabban, kéthavonta jelenik meg a Magyar Művészet, hogy kiszámítható rendszerességgel kerüljön az elméletek iránt fogékony érdeklődők postaládájába, asztalára. Célunk, hogy minél inkább kivegyük részünket a művészeti tevékenységekkel, a művészi törekvésekkel, a kulturális jelenségekkel számot vető írásmódok fejlesztéséből. Tisztában vagyunk azal, hogy az írásmódok, a tudományos iskolák sokfélék, az általuk használt fogalomkészletek kevésbé egzakta és relatíve rögzíthetetlenek. Elismerjük, hogy az esztétikai viszony feltárására, a műalkotások leírására, a hatásmechanizmusok megfigyelésére irányuló buzgalom maga is a művészi invenció ismérveit hordozza, tárgyát teljességgel sohasem merítheti ki, ezért az alkotóművészeket is bevonjuk a közös elmélkedésbe. Minél több fiatal teoretikust is szeretnénk megszólítani, megnyerni ügyünk számára, hogy éreztessük: az itteni értő és nyitott közeg várja és gondolja írásait; alkalmasint pályakezdsükhöz, pályán maradásukhoz is segítséget nyújtunk.

Hálával tartozunk Turi Attilának és Árendás Józsefnek, akik a lap munkatársaiként, főszerkesztő-helyetteseként, illetőleg tervezőgrafikusaként és tördelőszerkesztőjeként fizikai kinézetének, valamint szellemi arcélének megmintázásában kezdettől fogva vezető szerepet vittek. A Magyar Művészet vizualitására vállalta felelősséget ők taposták ki azt a nyomvonalat, amelyen továbbhaladtunk. Habár ezentúl mentesülnek a napi feladatok terhei alól, de tanácsait, javaslatait, észrevételeit ezután sem nélkülözhetjük. Egy folyóirat létjogosultságát az adja, hogy igazi műhelyként szövetségeket köt és közösséget teremt.

Falusi Márton

2021/IX. ÉVFOLYAM, 3. SZÁM

2021/IX. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

2021/IX. ÉVFOLYAM, 5. SZÁM

In memoriam

JANKOVICS MARCELL

(1941–2021)

„»Ha az egyik kezedet meglövik és abban hordozod a zászlót, tehát a másikba veszed, ha ezen is seb és lövés esik, a szádba veszed. Ha pedig teljességében látod az ellenséget, hogy hatalmat veszen rajtatok, és a zászlót tovább meg nem tarthatod és oltalmazhatod, akkor magadat bele takarod, és hozzád szorítod, és életedet is e mellett veszteni akarod.« (Zrínyi Miklós: Tábori kis trakta) Ez az iránytű az életemben.”

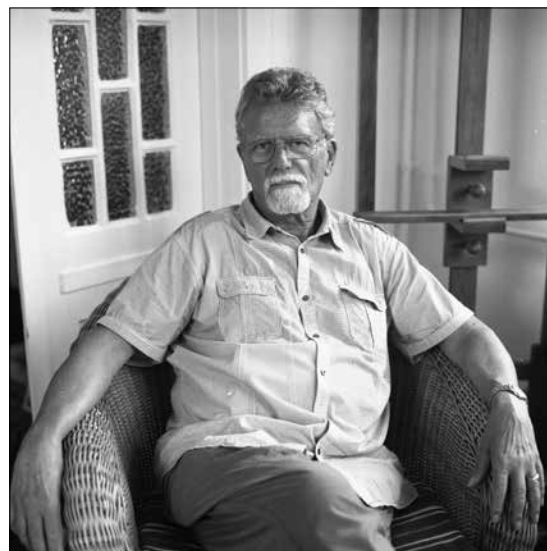
(Jankovics Marcell)

■ Május 29-én, nyolcvanadik életévében elhunyt Jankovics Marcell rajzfilmrendező, grafikus, könyv-illusztrátor, művelődéstörténész, a nemzet művésze, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli elnöke. Népszerűségét – a mindenki által ismert animációs filmjei mellett – közösségépítő, pozitív lelkeségének is köszönheti, oldott előadói stílusa és magabiztos szakmai tudása miatt méltán lett közkedvelt, a magyar kultúra meghatározó személyisége.

Jankovics Marcell vizuális művész, közéleti ember, népmesekutató, reneszánsz műveltségű gondolkodó volt, akinek munkássága páratlanul sokszínű és szer-teágazó. Túlzás nélkül jelenthetjük ki: életműve meghatározó része a magyar kultúrának.

Pályakép

Jankovics Marcell pályája indulásakor három jelentős művész alkotásmódjával ismerkedett meg: Nepp Józsefnek a képet, hangot és gondolatot egységben érvényesítő humorával, a Kovásznai György-féle festőszemlélettel, a képi gondolatokat egymás mellé fűző, rétegzett, míves kollázsanimációval és Macskássy Gyula jelszerűen tömör, tiszta ábrázolásmódjával. E háromféle felfogás nem kioltotta egymást, hanem sajátosan fonódott össze Jankovics Marcell későbbi munkáiban. Megemlítendő még Reisenbüchler Sándor neve is, ha azokat a mestereket, társakat vesszük számba, akiktől tanult, tapasztalatokat szerzett, de nem szolgáian követte őket, hanem a megfigyelt mester-ségbeli fogásokat beépítette a saját művészeti felfogásába. A Pannónia Filmvállalatnál 1965-ben rendezőnek nevezték ki, majd három évig, 1968-ig Dargay Attilával és Nepp Józseffel közösen készítették a nagy sikerű *Gusztáv* című rajzfilmsorozatot. A pályája innentől kezdve egyenesen – és szinte töretlenül – ívelt fölfelé. A *Gusztáv* sorozat népszerűséget és gyakorlatot biztosított számára, de hamar tovább tudott fejlődni. Újabb és

újabb (nemzetközi sikereket és szakmai elismertséget hozó) kisfilmeket készíthetett, közben kialakult saját művészi koncepciója, ars poeticája is.

1973-ban elkészült az első, egész estés rajzfilmje, a *János vitéz*, mely a magyar rajzfilmtörténet életében is fordulópont, mérföldkő, és mindmáig siker a magyar nézők körében. Kiemelt szerepet kap a filmben, mint sok további munkában is, a következetes színdramaturgia. A *János vitéz* kapcsán újabb, életre szóló barátságok kötődtek, amelyek szakmai fejlődését is segítették. Hoppál Mihály néprajzkutató barátságát is e filmnek köszönhette, később Szemadám György festőművésszel és Szakály Ferenc történésszel ki-egészülve alkottak megbonthatatlan, erős érzelmi és szellemi közösséget. Három barátját a három testör-höz hasonlította, magát pedig a negyedik, besorolhatatlan, semmilyen skatulyába nem illeszkedő, kicsit mindig kívülálló muskétáshoz.

E szűk baráti kör (Péterfy László szobrásszal, Csete György és Makovecz Imre építésszel, Kelemen András pszichiáterrel, Kovács István költővel, Molnár Imre iparművésszel és másokkal kiegészülve) később (1981-ben) megalapította a Március 15. Társaságot, mely a kor gyakran torz, igazságtalan kitüntetési gyakorlatával szembeni tiltakozásként harminc éven át magándíjjal jutalmazta a kiemelkedő életműveket.

Jankovics Marcell az egész estés filmek mellett a kisfilmek készítését sem hagyta abba, sorra nyert velük a nemzetközi szakmai megmérettetéseken; a *Sisyphus* című munkáját 1974-ben Oscar-díjra is jelölték.

1977-ben elkészíti a *Küzdők* című rövidfilm-jét (Cannes-i Arany Pálma Díj). A három fekete-fehér rövidfilmje (*Mélyvíz* [1971], *Sisyphus*, *Küzdők*) valamiféle triptichon részeinek tekinthetők, a témák mitológiai allegóriákba vannak kódolva. Formabontó, lecsupaszított, egyedi rövidfilmjeivel Jankovics katartikus hatást akar kiváltani, megrendít, elgondolkoztat. 1977-ben elkezd Jankovics a *Magyar népmesék* sorozatot, amelyet forgatókönyvíróként, rendezőként, tervezőként 2002-ig gondoz. Ezeken a népmese-animációkon generációk sora nőtt fel, és ma már hun-garikum lett. A sorozat – ahogy a *János vitéz* is – a

magyar népi vizualitás és gondolkodásmód hagyományából táplálkozik. A körköröség, az örök viszszatérés a képi világot is meghatározó gondolati alap. A mese a létező időn kívüli világba, az álomidőre esik, mégis a valóság része.

A Kecskemétfilm stúdióban készülő sorozat Mikulás Ferenc ötlete volt; Jankovicsot a *János vitéz* sikere nyomán kéri fel erre a munkára. Jankovics találja ki a koncepciót: fontos a figyelemkeltő főcím, valamint minden meséhez meg kell találni az adott grafikai stíluson belül azt a motívumkincset, amely arra a tájegységre jellemző, ahonnan a mese adott változata előkerült. Fontos szempont a kompozíció, a magyar népművészet szimbólumrendszerének és a mitikus szerkezetnek a megjelenítése. A mesék hangsúlyos mozzanata az utazás (az utazás célja a nőnemű lény megtalálása, az utazás pedig szimbolikus térben történik). Az első sorozatban a figuraterveket és a forgatókönyvet Jankovics Marcell rajzolja, majd a harmadikban és az ötödikben is. A másodiknál és a negyediknél „csak” főrendezőként szerepel, de újra és újra visszahívják, a sorozat „szellemi atyjának” azóta is őt tekintik. 1981-ben mutatják be Jankovics második egész estés filmjét, a *Fehérlófiát*, amely nemzetközi elismerést hoz (elnyeri a „Minden idők legjobb rajzfilmje” elnevezésű díjat). E film elkészültét, a művészi teljesítményt többéves kutatómunka előzi meg. Előadásokat tart, ismeretterjesztő anyagokat ír a szerző az archaikus világképről, a mitológiáról, a népmesék és a csillagos ég kapcsolatáról.

Kiseb animációs munkák után elindul a *Mondák a magyar történelemből* című sorozat, amely karakterében annyiban különbözik a népmesék sorozatától, hogy a Képes Krónika világára épül, történelminek nevezhető zenei forrásokkal (gregorián és diákénekek) táplálkozik, és legfőbb célja a történelmi ismeretterjesztés. Következő egész estés filmje az *Ének a csodaszarvasról* (2002), melyet Szörényi Levente felkérésére készít el. Ebben a magyar ősmítoszt dolgozza fel, annak asztrálmitológiai interpretációját adva.

Régóta dédelgetett terve valósul meg *Az ember tragédiája* (2011) elkészültekor, mely méltó tisztelés az eredeti darab és az emberiség kultúrtörténete előtt. A monumentális, 160 perces rajzfilm 23 évig készült, minden szín más stílusban lett megrajzolva. Az utóbbi években szintén nagy munkába kezdett a *Toldi* megrajzolásával.

Jankovics Marcellt rajzfilmrendezőként ismerte meg a világ, de a grafikus, könyvillusztrátori tevékenysége is meghatározó volt, valamint művelődéstörténészként is maradandót alkotott. Valamikor rajzolt képregényeket is, de mindig csak rangos szerzők (pl. Oscar Wilde, Stanislaw Lem, Jókai Mór) műveiből. Készített rajzfilmplakátokat, tervezett emblémákat, saját könyvein kívül illusztrált mesekönyveket és más szépirodalmi műveket. Cikkei, tanulmányai és számos könyve jelent meg – főleg művelődés- és művészettörténeti tárgyban. Néhány önálló könyve például: *Jelképkalendárium* (1988), *A fa mitológiája* (1991), *Ahol a madár se jár* (1996), *A Nap könyve* (1996), *A szarvas könyve* (2004), 3+1, *A négy évszak szimbolikája* (2008). 2007-ben Méry

Gábor fotóművésszel együtt elkezdte albumok formájában feldolgozni a Felvidék templomait és azok szárnyasoltárait. 2015-ben jelent meg *A vizuális nevelésről* című könyve, melyet ő maga egyik legfontosabb írásának nevezett. Rendszeresen tartott előadásokat konferenciákon, egyetemeken, főiskolákon, középiskolákban és közművelődési intézményekben az animációról, általában a filmről, művelődéstörténeti, képzőművészeti témákról, a gyermeknevelés, valamint a kultúrpolitika és közélet kérdéseiről.

1988–98 között rendszeresen készített ismeretterjesztő televíziós műsorokat, forgatókönyvíróként, műsorvezetőként, rendezőként közel félezeret. Rendszeresen működött közre ismeretterjesztő tévé- és rádióműsorokban. A Duna Tv egyik alapítója. Kurátorként, szövívőként, az induló televízió műsortanácsának elnökeként is dolgozott. Belekóstolt a színházi munkába is. Az Egyetemi Színpadon két népzenei műsort rendezett, 1981-ben és 1982-ben; 1997-ben a Budapest Bábszínház *Bábiloni Biblia* címmel mutatta be darabját, amit maga írt, tervezett és rendezett. A *Magyar Nagylexikon* első öt kötetének szerző munkatársa volt (1993–1997). Részt vett a megünnelt budapesti EXPO '96 és a hannoveri EXPO 2000 magyar programjának tervezésében.

A Magyar Művészeti Akadémia 2019 végén jelentette meg a *Jankovics Marcell* című életműalbumot, míg grafikus, rajzoló munkásságából *Képpraxisok* címmel szintén ekkor a Műcsarnok mutatott be egy válogatást. A trianoni békediktátum 100. évfordulójához kapcsolódva előbb Székesfehérváron, majd a Pesti Vigadóban is láthatta a közönség Jankovics Marcellnek a magyar történelemnek Mohácsiól a trianoni békeszerződésig vezető eseményeit, s a jelenre gyakorolt hatását feldolgozó gúnyrajzait, mely kiállítás alapját *Trianon* címmel 2019-ben megjelent monumentális képeskönyve adta, ami 2020-ban a Szép Magyar Könyvek Miniszterelnöki különdíját kapta meg.

Jankovics Marcell formabontó klasszikusát, a digitálisan felújított *Fehérlófiát* az USA-ban vetítették nagy sikerrel, majd pedig az animációs filmek nagy presztízsű szemléje, az Annecy-i Nemzetközi Animációs Filmfesztivál tűzte műsorára.

Életrajz

Jankovics Marcell 1941. október 21-én született Budapesten. Családját 1951-ben kitelepítették Öcsödre, ahonnan csak 1953-ban térhettek vissza. Édesanyját rokonok fogadták be, Jankovics Marcellt nagynénje nevelte. A leckéit nagyapja (id. Jankovics Marcell, aki író, politikus, ügyvéd volt, s hegemásként is jelentős eredményeket ért el) íróasztalánál írogatta. Nagyapja könyvtára, a személyes tárgyak, amelyek körülvették, a család szellemisége irányítónak mutatta útját, ám az édesanya jelenlétének hiánya, az édesapját ért atrocitások, a terror árnyéka, a bizonytalanság megkeserítette általános iskolás éveit.

Édesanyja fiát 1955-ben a pannonthalmi bencés gimnáziumba íratta be, ott is érettségizett. Ahogy a háború, a kitelepítés, úgy Pannonthalma is meghatározó élmény lett életében. Erről *Lékiratok* című (később

bezúzott) önéletrajzi művében hosszasan ír. A panonhalmi kollégiumi évek alatt megtanulta a fegyelmet, a tűrőképességet, a korlátokhoz és lehetőségekhez való igazodást, tanárai szakmai tudása pedig jó alapot adott későbbi, széleskörű műveltsége kialakításához. Idegen nyelveket tanult (az orosz és latin mellett angolul, franciául), a keresztény múlt iránti fokozott érdeklődés lételemévé vált.

Édesapját 1956-ban kiszabadították a börtönből; a forradalom leverése után felügyelettel szabadlábon maradhatott. A börtönben korábban elszenvedett agyvérzése miatt azonban munkaképtelenné vált, s egész életében gondozásra szorult.

A gimnázium elvégzése után Jankovics Marcell kétszer egymás után a Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karára jelentkezett. Nyíltan édesapja „bűnei” miatt nem vették föl. 1959–1960-ban az Erőműjavító és Karbantartó Vállalat (ERŐKAR) Anyagvizsgáló Laboratóriumában dolgozott, előbb anyagmozgató segédmunkásként, majd betanított csőtágítóként. Ezt az időszakot is élete meghatározó élményének tekintette. Ennek a munkahelyének köszönheti a továbblépést: egy munkatársa „közvetíti” a Pannónia Filmvállalathoz (utóbb Pannónia Filmstúdióhoz, majd Pannóniafilm Kft.-hez), ahol 1960-tól 2007-ig dolgozott, előbb fázisrajzoló-gyakornokként, majd 1965-től rendezőként, 1996 és 2007 között pedig ügyvezető igazgatóként.

Élete során aktív oktatói tevékenységet is végzett, 1971 és 72 között már tanított, a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban animációt oktatott. 1981-től 2002-ig az Iparművészeti Főiskola (ma: Moholy-Nagy László Művészeti Egyetem) óraadó tanára volt, 1997-től DLA fokozattal, 2000-től egyetemi magántanárként. 2004 és 2011 között a doktori iskola oktatója volt. 2007-ben a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem kommunikáció szakán vizuális kommunikáció témakörben volt meghívott óraadó. 2009-től 2010-ig a Színház- és Filmművészeti Egyetem meghívott óraadója volt a bábszínész és bábszenvedő szakos hallgatóknak.

Félszáz körüli hazai és nemzetközi díj, valamint számos magyar kitüntetés tulajdonosának mondhatja magát, zsűritagként is több alkalommal képviselte hazáját nemzetközi filmfesztiválokon: Zágrábban, New Yorkban, Teheránban, Espinhoban, Ottawában, Oberhausenben, Krakóban, Hirosimában, többször magyar sikerrel. Néhány a fontosabb hazai elismerései közül: 1974-ben Balázs Béla-díjat, 1978-ban Kossuth-díjat, 2007-ben Prima Pimissima díjat kapott, 2013-tól a Magyar Érdemrend Középkeresztje a csillaggal kitüntetés birtokosa, s az első között – 2014-ben – ítéltek meg számára művésztársai a Nemzet Művésze elismerést. 2019-ben megkapta a Csoóri Sándor-díjat (az MTVA életműdíja) és a szolnoki Alexandre Trauner Art/Film Fesztivál életműdíját. 2020-ban Pro Urbe Budapest díjjal jutalmazták, 2021-ben a Miskolci Nemzetközi Filmfesztivál posztumusz életműdíjával ismerték el művészetét.

Több társaságban, egyesületben, szervezetben volt tag vagy viselt tisztséget. 1998–2000-ig a Nemzeti

Kulturális Alap (NKA) elnöke, majd 2007–2009 között az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark Kht. felügyelőbizottságának elnöke volt. 2010-ben bő egy évre újra az NKA elnökének nevezték ki.

A Magyar Művészeti Akadémia vezetésében

Az MMA egyesülethez 1993-ban csatlakozott. 2011. november 5-étől, a Magyar Művészeti Akadémia köztestületi rangra emelésével a tagság beválasztotta az Akadémia elnökségébe. 2014–2020 között a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke, majd 2020-tól a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli elnöke lett.

Vashegyi György búcsúbeszéde

Tisztelt Miniszterelnök Úr, Köztársasági Elnök Úr, Házelnök Úr! Kedves Éva, kedves Családtagok, Barátok, Munkatársak, Akadémikustársaim! Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

„... a múltat hordozom a vállamon, mint (...) Atlasz. (...) mániám, hogy a múltat kell (...) átadni. (...) hogy tanuljunk abból.”

Emberfeletti alkotások létrehozója, felfoghatatlan nagyság távozott közülünk: ahogy ő maga fogalmazott önmagáról egy interjúbán, „Atlasz, aki a múltat hordozta vállain”. Jankovics Marcell nem „csupán” hatalmas és kivételes, szinte páratlan gazdagságú életművet hozott létre, hanem művészete rendkívüli erejével teljes magyar generációkat oktatott és nevelt a jóra, a szépre, az igazra – mindennek előtt a múlt megismerésére, mély nemzetszeretettel áthatva. Magyarságáról, az életidegen határokkal részekre szabdalt magyar nemzethez fűződő viszonyáról – Trianon traumájára 100 év után felelve – ezt a vallomást tette:

„Az elszakított országrészeket tőlem nem tudták elszakítani. (...) Ahol magyarok élnek, az mind az én világom kiterjesztése.”

Meg kell mondanom: ennél szebb és tömörebb tanúságtételt erről én soha, senkitől nem hallottam.

Ő, aki a szó legnemesebb értelmében a vég-sőkig „küzdő” ember volt, most, az emberi élet utolsó földi csatáját elveszítette. Pedig nehéz volt elhinni róla, hogy – mindnyájunkhoz hasonlóan – sérülékeny, törékeny ember, kinek ereje, lendülete egyszer megfogyatkozhat. Akitől, mint éles szemű kritikusától, fáradhatatlan alkotótól, egyszersmind bölcs tanácsadótól és példaadó magyartól egyszer – a mai napon, sajnos – búcsút kell vennünk. Jankovics Marcell 1993-tól vett részt az egyesületként működő Magyar Művészeti Akadémia munkájában. Az Akadémia akkor még „csak” a világról hasonlóan gondolkodó művészek baráti társasága volt: Makovecz Imre nevével fémjelzett egyesület, melynek tagjai

különböző művészeti ágakban tevékenykedve mégis közös, hasonló értékeket találtak egymásban. Többekkel együtt ő is küzdött azért, hogy az Akadémia idővel elnyerhesse méltó helyét a magyar kultúrában és közéletben. Neki is köszönhetően majdnem 10 évvel ezelőtt erre sor is került: 2011. november 5-én, a Magyar Művészeti Akadémia köztestületi rangra emelkedett, s a tagság beválasztotta Őt az Akadémia elnökségébe.

„Az egész művészeti társadalmat magához vonzó akadémiaát látok magam előtt. (...) A magyar művész elit megtartójává kell válnunk” – nyilatkozta, nem sokkal a köztestületé válás után. 2014–2020 között a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke, majd 2020-tól a köztestület tiszteletbeli elnöke lett. Ugyanebben az esztendőben így emlékezett az akadémia elmúlt évtizedeire (és most következő szavait én az egész magyar kultúra vonatkozásában is pontosnak érzem):

„Álmodtunk a szép és sikeres jövőnkről, de leestett volna az állunk, ha valaki elénk tárja a jövőt, és megmutatja, hol fogunk tartani 2020-ban.”

Mindig úton volt nagy célok felé: van ezek között több olyan, amelyet immár Nélküle kell majd elérnünk és megvalósítanunk. Néhány hónappal ezelőtt e szavakkal tekintett vissza életére:

„... ha nem is oroszlán-, de mondjuk egérnyi részem van abban, hogy a magyar világ olyanná alakult, amilyen. Számomra egyre szerethetőbbé.” Az önironikus szerénységet sugárzó, ám tartalmában nagyon fontos mondatpárhoz hadd fűzzem – itt és most – hozzá, hogy azért abban is sok igazság van, amit egyik tisztelője mondott: az ő eltávoztával biztos, hogy immár „egy félistennel kevesebb jár a földön.”

Igen, egyet tudunk érteni akár ezzel a túlzónak tűnő fogalmazással is: hiszen ő végtelenül erős, bátor, eredeti, szuverén, szinte emberfeletti módon széles látókörű, sokoldalúan művelt művész volt – ahogy mondani szokás, minden, amihez ő ért, amit ő megérintett, színarannyá változott. Ezek után – talán elfogadják tőlem, hogy zenészként így érzem – egészen különleges megtiszteltetés volt számomra, amikor egy jó néhány hónappal ezelőtti beszélgetésünk során bevallotta nekem: voltaképpen mindig is muzsikos, sőt, ha lehet, karmester szeretett volna lenni, mivel művészként világegyetében annyira izgatta az a természetfeletti hatás, amelyet a zene varázsa az emberekre – olykor – gyakorolni képes. Akkor tisztelettel elfogadva és megköszönve szavait, azokon később magamban hosszan elgondolkoztam. Idővel rájöttem, hogy azt szerettem volna válaszolni neki – és máig fáj, hogy akkor nem jutott eszembe ez az

ideillő válasz! – hogy: igen, mi, zenészek nagyon köszönjük a bókot – pedig mi, a magunk módján világegyetünkben Jankovics Marcellek szerettünk volna lenni...

Talán megbocsátják nekem, hogy a szinte felfoghatatlanul gazdag életműből csak az utolsó évek két nagy vállalkozását emelem ki. A trianoni békediktátum 100. évfordulójához kapcsolódva előbb Székesfehérváron, majd a Pesti Vigadóban láthatta a közönség a magyar történelemnek Mohácstól Trianonig vezető eseményeit, illetve azoknak a jelenre gyakorolt hatását feldolgozó rajzait. A könyv formában is megjelent anyag hol drámaian, hol humorral, vagy erős szatírával tárja elénk történelmünk egy-egy sorsfordító, vagy mellékesnek vélt pillanatát: azokat a pillanatok, melyek szerint Trianon gyalázatához vezettek. De ne feledjük, Tőle azt is megtanulhatjuk, hogy az elszakított országrészeket „tőlünk nem tudják elszakítani”.

Az utóbbi években nagyszabású munka, Arany János *Toldijának* rajzfilmes feldolgozása foglalkoztatta. Számára mindig is az igényes művészi alkotás volt az elsődleges: különösen sok örömét lelte a fiatal művészekkel való együtt-gondolkodásban és közös munkában. Ha majd megtekintjük a művet, az isteni erővel és elszántsággal megáldott fiatalember (egy „szuperhős”, ahogy Ő fogalmazott) sorsában ott láthatjuk Jankovics Marcellét is. S bár „Hajt az idő, nem vár...” – ahogyan Arany mondja a Toldi estéjében, Elnök úr életműve velünk marad: sőt, meggyőződésem, hogy idővel egyre fényesebb lesz.

A mai nap nemcsak a búcsúé, hanem a hálaé is. Tisztelettel javasolom, köszönjük meg szívünkbeli a Jóistennek, hogy ő itt volt, a miénk volt; ismerhettük őt és gazdagodhattunk hatalmas tudása, tehetsége, alkotásai és rendíthetetlen szelleme által. A Magyar Művészeti Akadémia természetesen továbbviszi az örökséget, amelyet sok nagyszerű akadémikus után most már Jankovics Marcell is ránk bízott. Újabb olyan gigász költözött el világunkból, akinek géniusához felérni, ahhoz mértén cselekedni hatalmas kihívás – de ígérjük, minden erőnkkel azon leszünk, hogy ezt méltóképp tegyük.

Tudjuk és tapasztaljuk, nem élünk könnyű idők: tegnap, ugyanitt vettünk végső búcsút egy másik művész-óriásunktól, Balassa Sándortól; és holnap lesz éppen egy éve, hogy Fekete György Elnök úr búcsúztatásán is találkoztunk egymással. Akkor, egy évvel ezelőtt – vigasztalásképpen – „égi akadémiankat” említettem, melynek valóságára Fekete György oly sokszor utalt a Kecse utca

ihletett, csillagos égboltja alatt. Immár két Elnökünk is csatlakozott Makovecz Imréhez és „égi akadémiánkat” alkotó, innen eltávozott társainkhoz. Hadd tegyem hozzá, hogy őket valamelyest ismerve egészen biztosak lehetünk benne, hogy – szenvedélyes vitákat sem nélkülöző – eszmecseréiket ott tovább, az eddig megszokott hevülettel folytatják. Továbbra is miértünk – de immár nem „tükör által, homályosan”, hanem megvilágosult tudás, ám változatlan erkölcs, jó szándék és szeretet birtokában. A Szentírás Bölcsesség könyve úgy érzem, mindannyiunkhoz szól:

Az igazak azonban örökké élnek, és az Úrban van a jutalmuk, és a Magasságbeli viseli gondjukat. Így elnyerik az Úr kezéből a dicsőség országát s a szépség diadémját, mert jobbával oltalmazza és karjával védelmezi őket.

(Bölcsesség könyve 5,15-16)

Jankovics Marcell, kedves Elnök Úr, Isten Veled!

Orbán Viktor miniszterelnök gyászbeszéde

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

Eljöttünk, hogy búcsút vegyünk Jankovics Marcelltól. Az egyik utolsó polihisztortól, akit a mi földünk a hátán hordott. Barátunk lenyűgöző életművet hagyott hátra nekünk. Magával ragadó filmek, korszakos művészet-történeti könyvek és emlékezetes előadások. Mi pedig hitetlenkedve néztük, vajon hogy' férhet bele ennyi minden egyetlen ember életébe? Hogyan képes valaki egyedül Az ember tragédiájára 23 évet áldozni? Már az elszántság, – amivel belevágott –, és a kitartás – amivel végigcsinálta – is bámulatra méltó. De az igazi ajándék, a valódi hőstett, az maga a végeredmény. Hogy 23 év után olyan művet adjon ki valaki a kezéből, hogy azt mondhasa, a rázánt évek, minden egyes nap, minden vele töltött perc és az érte folytatott küzdelem megérte. Ez a kiváltság csak azoknak jut osztályrészül, akik értik, hogy munkájukkal egy szent és felemelő szolgálatnak lehettek részesei. Ők azok, akiknek megengedte a Jóisten, hogy valóban felemeljék a szívüket, és a mi rögválóságunk mellett egyidejűleg egy magasabb rendű világban is létezhesenek. Ez felette áll minden e világi elismerésnek, pénznek, sarzsinnak, befolyásnak és hatalomnak. Magunknak sem kívánhatnánk szebbet és többet, mint ami barátunknak megadatott.

A kultúra, vagyis az örökkévalóság minden hangszerén játszott. Talán egy valami hiányzott neki. Olyan anyagból alkotni, ami

a filmnél és a betűknél is kitartóbban dacolhat az idő múlásával. Beszélük, Makovecz Imrének állítólag többször is az orra alá dörögölte, mekkora szerencséje van, hogy a fiatal Jankovics Marcellból nem lett építész. De ezt nem engedték meg neki, erre nem kapott engedélyt a magukat félistennek képzelő kommunista hatalmasoktól. Akik a maguk korában mindenhatóknak látszottak, de Jankovics Marcell királyi életművének fényében legfeljebb kiskirályok lehettek, annak is csak a pünkösdi fajtájából. Többször is hallottam tőle, hogy a zászlótartó feladata, amikor már nem tudja tovább tartani a lobogót, saját teste köré tekerje a vásznat. Maga is jelképpé és szimbólummá váljon. Ma is látom magam előtt a feleségemet és a lengyel lányokat, ahogy Gdańskban II. János Pál miséjére készülve testük köré csavarják a később felemelő molinókat, amiket csak így lehetett becsempészni, kijátszva a lengyel rohamrendőrség állig felfegyverzett őrszemeit.

A mai puszkaporos időkben vajon megadjuk-e az elismerést és a nagyrebecsülést, fejet hajtunk-e azok bátorsága és erényei előtt, akik nem az első vonalban tüzelnek térdelőállásból, hanem a testük köré csavart zászlóval állnak rendíthetetlenül a maguk lelki nagyságából és tehetségéből emelt magaslaton. Amikor eljött a mi időnk, én is hosszú évekig értetlenkedtem. Vártam, hogy suhintson. Széleset, erőset, mélyet. Vágja őket ketté, vagy mint mesehősei, aprítsa miszlikbe, ahogy vele tették, amikor kiszorították, félrelökték, és örömmel szúrtak alattomos töreikkel a szívójuk felé. Miniszterelnökként adtam hozzá vasat, kohót, salétromot, ólmot és fegyverkovácsokat is. De nem és nem. Nem hallottam sem csontok ropogását, sem inak szakadását, sem eldőléseket, és nem láttam kosárba hulló fejeket sem. És egyre csak zúgolódtam, elégedetlenkedtem, és sürgettem: mire vár még? De nem és nem. Évek kellettek hozzá, hogy megértsem, hiába várok. Erre hiába várok. Neki más küldetése volt. Az ő küldetése más volt, mint a magamfajtaké. Az ő küldetése abban állt, hogy zászlóval a kézben, majd lobogóba csavart emberként megmutassa nekünk, miért harcolunk. Mit kell megvédenünk. Hogy a harc ne keményítse meg végzetesen a szívünket, hogy a legélesebb pengeváltáskor, a legdurvább csatákban is emberek maradhassunk, hogy tudjuk, nem a legyőzendő ellenfél számít, hanem azok és az, ami a hátunk mögött van, akikért és amiért valójában harcolunk. Arra szólt a megbízatása, hogy figyelmeztessen minket, hiába aratjuk sorban a győzelmeinket, ha

nem vigyázunk, a mi csodálatos kultúránk el fog süllyedni körülöttünk. Ahogy annyi életerősnek hitt kultúra tűnt már el az idők mocsarában. És akkor mi végre harcoltunk? Az ő küldetése az volt, hogy alámerüljön a magyar szellemvilág legmélyebb rétegeibe, elfeledett kincseket hozzon fel, megtisztítsa és átadja nekünk. Magyaroknak lenni, magyar nyelven beszélni számára nem állapotot, hanem rangot jelentett. A magyar legendavilág csak azért lelkesítette, mert átsütött rajta magyar mivolta. Eggyé vált János vitézzel, Fehérlófiával, Az ember tragédiájával és a magyar ember tragédiájával: Trianonnal. A magyar kultúrában felmutatta az egyetemest és az egyetemes kultúrában a magyart. Hitte, hogy a magyar kultúra joggal tart igényt a világ figyelmére. Hamisítatlanul a maga tisztaságában. Eszébe sem jutott, hogy a mi kultúránkat a nyugati világ ízlésére átcsomagolva tegye emészthetővé.

Tisztelt Gyászolók!

Megszületni nehéz. A saját születésünkre nem is emlékezhetünk. Okos elrendezése ez a dolgoknak. De látjuk, amikor gyerekeinket megszüli az anyjuk, fájdalmas és nehéz. Meghalni is nehéz. Jól meghalni pedig különösen az. De nekünk, keresztényeknek segítségünkre siet az Úristen. Már egész korán összeköti bennünk a termékeny, dolgos, alkotó életet a jó halállal. Ha teljesítettük a küldetésünket, amivel megérkeztünk a földi életbe, megkímél attól, hogy az életet hiábavalóságba zuhanásként, a halált pedig megsemmisülésként rettegjük. Harminc év tanulás, harminc év teremtes, harminc év törlesztés. Felkészülés, alkotás, visszaadás. Ez a keresztények útja. Megtanulni, amit lehet, megalkotni, amire képes vagy, és visszaadni mindent, amit kaptál. Ha sikerül, jó halálad lesz, és étellel betelve távozhatsz innen. Ne tévesszen meg bennünket a matematika. Ne tévesszen meg, hogy a naptár csak nyolcvan évet mutatott. Volt az kilencven, vagy talán több is. Megnyugodott szívvel állhatunk most itt, a koporsó felett.

„Nem félek a haláltól, Megállok vele szemben, De mikor lesújt rám, Isten, ölelj meg engem.” Isten Veled, drága Marcell! Isten Veletek, Gyászoló Család! Isten Velünk, Gyászoló Gyülekezet!

2021. június 22. Budapest

(Forrás: Miniszterelnöki Kabinetiroda)

Szemaadám György búcsúbeszéde

Búcsú Jankovics Marcelltól

Úgy hiszem, hogy ezúttal nem lehet tisztázni Jankovics Marcell életét és munkásságát méltatni, hiszen én már régen megtettem ezt, amikor 1987-ben monográfiát írtam róla, s amikor kiállításait nyitottam meg – legutóbb például két éve a Múcsarnokban. Marcell helyét a magyar kultúrában nálam hozzáértőbb embereknek kell meghatározniuk, hiszen jól tudom, hogy a baráti közelség többnyire halszem optikával torzítja a valóságot. De ezúttal nincs is szükség a méltató szavakra, hiszen akik most eljöttek ide, a búcsúztatására, úgyis pontosan tudják, hogy ki volt ő. Így én most csak a barátságról és az összetartozásról szeretnék beszélni, mert a barátai nevében búcsúzom tőle. Erre szűkebb baráti társaságunk még két élő tagjától – Péterfy László szobrászművésztől és Hoppál Mihály néprajztudóstól – kaptam felhatalmazást, sőt határozott felkérést, s ezért most olyan személyes hangot ütök meg, ami akár még szokatlannak is tűnhet. Több mint negyven éves barátságunk Marcellal attól a perctől datálódik, amikor kiderült, hogy édesapám és ő egy munkahelyen dolgoztak. Mindketten deklaszált embereknek számítottak. Apám akkorra már felverekedte magát a segédmunkás létből, de Marcell akkor még az volt, mert bűnhődnie kellett felmenői soha el nem követett bűneiért, s gyerekként át kellett élnie a „kitelepítésnek” eufemizált rabszolgasorsba taszítottságot meg a börtönbe zárt apa hiányát. Aztán gimnáziumi éveit a pannonhalmi bencéseknel töltötte, ami nyilván még tetézte is ezt a hátrányos helyzetet. Hozzászólt hát a mindenkori árral szembe úszáshoz, s lehet, hogy intelligenciája, tehetsége és nem mindennapi műveltsége mellett éppen a dac, a mindenáron való bizonyítani akarás és az egyetlen kitörési pontot kínáló művész-pálya választása volt az, ami azzá az emberré tette, aki „A Jankovics” lett.

Már a halála napján is többen kondoleáltak nekem: képzőművészek, írók, filmesek és színészek (elsőként Rátóti Zoltán), ami részint meglepett, részint pedig felemelő érzés volt, mert korábban nem is sejtettem, hogy ilyen sokan tartják számon barátságunkat. Néhány nap múlva e-mailben és telefonon is jöttek hozzám hasonló tartalmú üzenetek, meg az újságokban is megjelentek az őt búcsúztató nekrológok. Ezek közül idéznék néhány mondatot, amelyeket különösen szépek, illetve találónak érzek.

M. Tóth Éva animációs filmes például egy nekem küldött e-mailben ezt írta: „Lehetet-

len küldetés múlt időben szólni valakiről, aki maga a rendíthetetlen és érzékeny valóságos jelen, a zeniten szikrázó Nap. Akire mindig kicsit alulról, kicsit hunyorogva nézünk, s akit éppen nagy-nagy fényessége miatt sosem látunk a maga teljességében. Mert amit kormos üvegeken, speciális fóliákon átszűrve, sajátos nézőpontunkból tapasztalhatunk, az csupán egy lehetséges olvasat...

Lehetetlen azt mondani valakiről, hogy volt, akinek energiája változatlanul hat, akinek sugarai felé kultúrnövények és gyomok sokasága törekszik továbbra is.

Hogy Jankovics Marcell lenyűgözően impozáns fizikai valójában közöttünk járt számos évtizeden át, tekintsük ajándéknak."

György Péter esztéta az *Élet és Irodalom*-ban pedig leszögezte: „Pontosan tudta, hogy a nemzeti kultúra intergenerációs gyakorlat, egy nagy hagyomány érvényessége mindig az interiorizáció kérdése. Csak az lehet elfogadott a következő nemzedék számára, ami befogadhatónak bizonyult, aminek elsajátítása az identitás építésének volt a része, s nem üres, rituális, kultikus gyakorlat. Ez tette munkásságát nem halhatatlanná, hanem most is élővé. Rendszerváltás ide, politikai platformok alakulása oda, az ő filmjeinek érvényességéből mindez semmit nem vont le. Az 1977-ben született *Magyar népmesék* sorozat ma éppúgy érvényes, mint a huszonhárom éven át készült *Az ember tragédiája*."

Marcell egyik tanítványa, Péterffy Zsófia animációs filmes szerint: „Nem egy trendet követ, hanem az örökkévalóságot."

A *Magyar Nemzet* hasábjain Bódi Ábel így búcsúzott tőle: „Felnőttünk úgy a *Magyar népmesék*, a *Mondák a magyar történelemből* sorozaton, hogy úgy ittuk magunkba a nemzettudatot, hogy észre sem vettük. És mind ezt akkor alkotta, amikor ellene voltak mindennek, ami magyar: a szocializmusban."

Ugyanott, egy-két nappal később, Csejk Miklós ezt írta róla: „Nem túlzás azt mondani, hogy Jankovics Marcell minden tollvonásában benne van a magyarságunk, de talán a legjobban az 1983-as *Fehérlófiában* látható, amelyet minden idők legjobb ötven animációs filmje közé választottak Los Angelesben."

Én Marcell minden egyes filmjében rejtett önarcképet láttam. A szememben ő volt János vitéz, Sisyphus, a népmesék legkisebb királyfija, a Fehérlófia Fanyűvője és *Az ember tragédiája* Ádámja is.

Ebben az évben töltötte volna be a nyolcvanadik évét, és ezért felkértek arra, hogy egy köszöntőkötetbe írjak valamit. Akkor jutott eszembe egy vagy huszonöt évvel ezelőtti álomom. Ezt nagyjából így lehet elmondani:

Marcellal és feleségével, Évával állunk egy égő ház előtt, amiről tudom, hogy az én házam. Víz nincs a közelben, de a tűzoltókat valószínűleg már riasztották. Nem tudom, hogy mit tehetek, s akkor azt látom, hogy Marcell, Évát kézen fogva áttör a tűzfalon. Én természetesen rögtön a nyomukba eredek, és mindhárman sértetlenül bejutunk az épületbe. Különös módon bent teljes nyugalom honol, a lakásomat is épségben találjuk, csak óriási rendtelenség fogad, a padlón pedig különböző méretű, alakú, és színű gyöngyök sokasága szóródott szét. Mindenekelőtt ezeket kell összeszedni, mert elcsúszhatnánk rajtuk. Marékszámba szedjük hát a gyöngyöket, aztán egyelőre a konyha mosogatójába szórjuk be azokat, ahol gyönyörű, színes halomba gyűlnek, ami közelről nézve egészen varázslatos látványt nyújt. „De jó lenne valami hasonló képet festeni!” – gondolom. Ennyi az álom.

Értelmezni pedig így tudom: miután minden lakhely – legyen az ház, vagy lakás – az ember saját személyiségének a szimbóluma, az égő ház valami veszélyérzetet jelent, amiből Marcell és Éva mentenek meg. A gyöngyökről pedig csak annyit, hogy azok nyilván a bennem lévő szép lehetőségekre utalnak, amelyek megmentésében ők segídeknek.

Talán a legérdekesebb az egészben az, hogy az álombéli Marcell erősebb, elszántabb és bátrabb, mint én, akinek pedig a háza ég, és ő mutat nekem utat. Ha jól meggondolom: ez a bátorság az ő esetében éppen nem a tűzbe rohanóé, hanem a higgadt, erős ember helytállásáé volt. Csodáltam ezt a higgadtságot akkor is, amikor egyszer, távollétében betörték hozzá, és értékes tárgyakat vittek el tőle. Én örjögtem volna dühömben, de ő elintézte azzal, hogy „kitelepítéskor ennél sokkal többet vettek el tőlünk”.

De akkor is ezt a higgadt bátorságot csodáltam benne – mondhatnám éppen a tőle nem idegen, egykori MDF jelszavával „nyugodt erőnek” is –, amikor ellenségei (köztük egyik volt tanítványa!) alaptalan vádakkal feljelentették, és velem együtt az összes munkatársát beidézték a rendőrségre, a hírhedt Gyorskocsi utcai intézményben pedig egyenként hallgattak ki bennünket. Őt nem idézték be. Gondolom, azzal, hogy Marcell csak hírből tudhatott az ellene legalább egy évig tartó eljárásról, félelmet akartak kelteni benne. Mi tagadás, én bizony szorongtam már ott, a Gyorskocsi utcában is, pedig semmi okom nem volt rá, ugyanakkor ő teljes nyugalommal fogadta az erről szóló híradásomat. Akkor kellett először megállapítanom, hogy nem csak aránytalanul higgadtabb, de lehet, hogy bátrabb is nálam.

Amikor fenti álmomat megírtam a tervezett köszöntőkötetbe, ezekkel a sorokkal zártam írásomat: „Kedves Marcell! Csak most jutott eszembe ez az álom, amit eddig még nem meséltem el neked, s most, hogy beteg vagy, de azért rendületlenül tovább dolgozol, ismét látom benned azt a bizonyos „nyugodt erőt”. Köszönöm, hogy annak idején segítetek nekem összeszedni a szétgurult gyöngyöket. Bárcsak viszonzozhatnám!”

Hát erre már nem lesz lehetőségem, és csak most, a halála után tudatosult bennem, hogy ő nem csupán harcostársam és bajtársam volt, hanem valójában a bátyám is, hisz kapcsolatlunk klasszikusan a fiútestvérekére volt jellemző. A fiatalabb ugyan felnéz a bátyjára, néha még irigylis is, de ezt semmiképpen nem mutatja ki, hanem kritizálja és pimaszkodik vele, míg az idősebb állandóan kioktatja őt, esetleg még meg is veri (esetünkben persze szavakkal), pedig valójában félti. És közben mindketten tudják, hogy egy vérből valók.

(Ez az a pont, ahol valószínűleg majd elsírom magam, amit pedig nem érzek helyénvalónak, mert egy temetésen valójában nem a halottat siratjuk – hisz őt már nincs miért – hanem saját magunkat, akik most éljük át, hogy kiszakadt belőlünk egy rész. Márpedig az önsajnálatot egy férfi részéről szálnalmasnak tartom. Ezért van itt mellettem Rátóti Zoltán barátom, akit meg az öcsémnek tekintek, hogy folytassa beszédemet, amíg leküzdöm e szégyenletes érzést.)

Marcell nemcsak a filmjeiben osztott szerepeket, hanem baráti körében is. Hármunkban, akik a legközelebb álltunk hozzá, Dumas három testvérét látta, amit az egyik könyvében meg is fogalmazott, így: „Athosom” búskomor ítélkező, akárcsak regénybeli eredetije, „Aramis” maga – a ma már – piknikus jovialitás. „Porthos” kolerikus bohém volt, aki Dumas hőséhez hasonlóan túlbecsülte erejét és teherbíró képességét. Különbözőségük ellenére összeköti őket, hogy mind október utolsó hetében, a Skorpió jegyében születtek, míg én néhány nappal korábban, azaz Mérleg szülött vagyok. Ez elkülönít tőlük, ami feljogosít arra, hogy „D’Artagnan”-ként lássam magam a körükben.”

Marcell szemében Porthos a már régen elhunyt Szakály Ferenc történész volt, a néprajztudós Hoppál Mihály néprajzosra osztotta Aramis szerepét, engem meg a „búskomor ítélkezőnek”, Athosnak látott.

Persze ez korántsem fedi a valóságot, de az igaz, hogy egykor igazi „gascogne-i legények” voltunk. Állandóan vívtunk, harcoltunk az ellenségesnek érzékelt külvilággal, néha egymással is, de legtöbbször önmagunkkal,

s talán ez utóbbi hozta számunkra a legtöbb győzelmet. És egyértelműen Marcell volt köztünk a legeredményesebb harcos.

Aztán – mint tudjuk – ott volt még Castel Jaloux is, a kapitány. Hogy ki volt ő? Attól függően, hogy éppen milyen harcban vettünk részt, mindig más. Néha Péterfy László, néha Makovecz Imre, máskor meg Katona Tamás és még egy-két olyan ember, aki abban a helyzetben jobb stratégia volt nálunk.

Minden évben együtt ünnepeltük Hoppál Mihályéknál a március tizenötödikét, ugyancsak náluk voltak a nyári flekkensütések, míg nálunk az októberi születésnapok, Marcelléknál pedig a szilveszterek alkalmából találkoztunk. És akkor jöttek a barátok: Szakály Feri, Kobzos Kiss Tamás, Kő Pál, Katona Tamás és még sokan mások.

Kedves Marcell! Az imént felsorolt barátokkal már újra együtt lehetsz, de mi, az itt maradottak, hogyan is mulatozhatnánk nélkülöd? Egyébként általam üzeni Laci és Mihály is, hogy majd jövőnk, és akkor majd újra együtt énekelhetünk. Mi ketten persze hamisan, ahogy szoktunk. Az biztos, hogy legkevesbé sem fogunk emlékeztetni az angyalok karára, s talán majd meg is botránkoznak rajtunk ott.

Viszontlátásra bátyám!

Korzenszky Richárd temetési beszéde

Tisztel gyászolók!

Nézzétek az ég madarait, a mezők liliomait, – erre szólít fel Jézus. (Mt 6,26) Tanítványaihoz beszél, akik ugyanolyan emberek, mint amilyenek mi vagyunk. Képesek vagyunk arra, hogy ne vegyük észre magunk körül a mindennapok csodáit. Képesek vagyunk arra, hogy bezárkózzunk, csak magunkkal törődjünk, ne vegyük észre, hogy mindennek, ami körülvesz bennünket, nemcsak körvonalai és színei vannak, hanem mélyebb jelentése. Beszédes ez a sokszínű, látható, tapintható, érzékelhető világ. És mi arra teremtettünk, hogy lássunk, halljunk, érzékeljünk, találjuk meg a helyünket és legyünk képesek arra, hogy értelmesen éljünk.

A mezők liliomai nem szönek, nem fonnak, mégis Salamon sem volt úgy felöltözve legszebb pompájában, mint egy ezek közül. És akkor elhangzik a kérdés, ami ugyanakkor kijelentés is: Nem többet értek ti náluk?

Ki az ember? Mi az ember? Örök kérdés mindannyiunk számára. Mindannyian átérezzük, hogy valahonnan jöttünk és valahová megyünk. Egy összevisszaságba gabalyodott világban nem találja a helyét az ember.

Szükségünk van arra, hogy újra és újra föltekintsünk az égre, megcsodáljuk a bennünket körülvevő teremtet világ szépségét. Szükségünk van arra, hogy rádöbbenjünk a gyökereinkre: van múltunk, amely közös, amely egy néppé fog bennünket össze. Voltak és kell, hogy legyenek hőseink, akik képesek voltak szembeszállni legyőzhetetlennek látszó hatalommal is, miként Toldi legyőzte a cseh bajnokot... Az ember nem önmagában létezik, és nem önmagáért él.

Nézzétek a mezők liliomait, nézzétek az ég madarait...

Kell, hogy tudjunk látni. Nézni. Csodálkozni. Kell, hogy ne csak látásunk legyen, hanem belátásunk is: ebben a világban mindennek és mindenkinek megvan a maga helye. És kell, hogy legyenek emberek, akik fölnyitják a szemünket, vagy megtisztítják gyengülő emlékezetünket. Kell, hogy legyenek, akik a szó legigazibb értelmében helyre tesznek minket. Kell, hogy föltegyék a kérdést, miként Madách is föltette: "E szűk határu lét-e mindenem?"

Jézus példázatokban beszélt, aki fölhevítve tanítványainak a figyelmét arra, hogy mindennek, ami körülvesz bennünket, mélyebb, mögöttes jelentése van. Ady mondja ki a következőt, gyötrődései közepette: „Az Isten van valamiként minden gondolatnak alján.” (Az Isten balján)

„A csillagok járásának te adtál törvényt” – mondja a zsoltáros. (148. Zs.) Van fölöttünk Úr, aki megteremtette ennek a világnak a rendjét, s aki belehelyezte ebbe a jól elrendezett világba az embert, hogy művelje azt.

Az ember képes arra, hogy felborítsa a rendet. Képes arra, hogy magát tegye meg mindenek mértékének. A pillanatnyi érdekek – legyenek akár gazdasági, akár politikai érdekek – képesek felülírni a teremtet világ rendjét. Ennek a következménye pedig nem más, mint az elembertelenedés, az önzés, a pusztulás, a pusztítás. S közben megfélemezünk arról, hogy többségi szavazással a teremtet világ rendjét megváltoztatni nem tudjuk. S ha erre teszünk kísérletet, önpusztító, öngyilkos társadalmat hozunk létre. Szükség volt és szükség van mindig olyan prófétákra, mint Jankovics Marcell, akik bátran ki merik mondani a figyelmeztető, prófétai szót: Nézzétek...

Ma búcsút veszünk egy zseniális művésztől, egy hozzátartozótól, egy jó baráttól. Búcsút veszünk egy olyan embertől, aki tisztában volt azzal, hogy gyökerek nélkül létezni nem lehet. Egy olyan embertől veszünk búcsút, aki számára természetes kincs volt a magyarság, és az a kultúra, amelynek legfontosabb tartó pillére a Biblia volt. Ő tudta, hogy

nem mindegy, milyen szellemi-lelki táplálékot kap az ember kisgyermek korától. Tudta jól, meggyőződése volt, hogy a kultúra nem öncél, hanem lényeges eleme az emberi létezésnek. És tisztában volt azzal, hogy minden, ami körülvesz bennünket, mélyebb jelentést hordoz, az életről, a létezésről beszél. Az emberi életről, amelyhez bár hozzátartozik a halál, mégis van értelme, ha tudunk figyelni egymásra, ha nem tagadjuk meg a múltunkat, nem tagadjuk meg a gyökereinket, ha nem tagadjuk meg magyarságunkat és kereszténységünket.

Titok az élet és titok a halál. A hívó ember számára is elsötétedik a világ, amikor szembe találja magát a halál tényével. A magát nem hívónek mondó számára is élesen megfogalmazódik ilyenkor a kérdés: E szűk határu lét-e mindenem?

Keresztény hitem szerint a mezők liliomai és az ég madarai a Teremtőről beszélnek, aki nem azért teremtette meg az embert, hogy küzdelmeinek végén a semmi várja. Mindannyian az életre születünk. A Teljességre vágyunk. Ha megharcoltuk a jó harcot, és végigfutottuk a pályát, akkor célba értünk. (2 Tim 4,7)

Jankovics Marcell életéből nem hiányzott a küzdelem. Ő maga is küzdő volt. Küzdött a jobbért, a szebbért. Egész életműve erről beszél.

Keresztury Dezső írja egyik versének utolsó szakaszában:

*Sokszor éreztem, vége van,
megölnék, elvesztem magam,
s mindig túléltem.
Sokszor éreztem, eltűnök,
s a Nap mindújra kisütött,
valaki lenyúlt értem.
S mindig úr lett a vadakon
valami nagyobb hatalom,
s elfértem tenyerében.*

(Valaki tenyerében)

Hiszem, Marci, hogy Veled is így van. S remélem, velünk is így lesz. Mindannyiunkkal, akik fel tudunk nézni a csillagos égre. Mindannyiunkkal, akik rá tudunk csodálkozni a nem-ember alkotta világ csodáira, az ég madaraira, a mezők liliomaira. Köszönjük, hogy nézni tanítottál minket. S adja Isten, hogy mindannyian tudjunk majd látni.

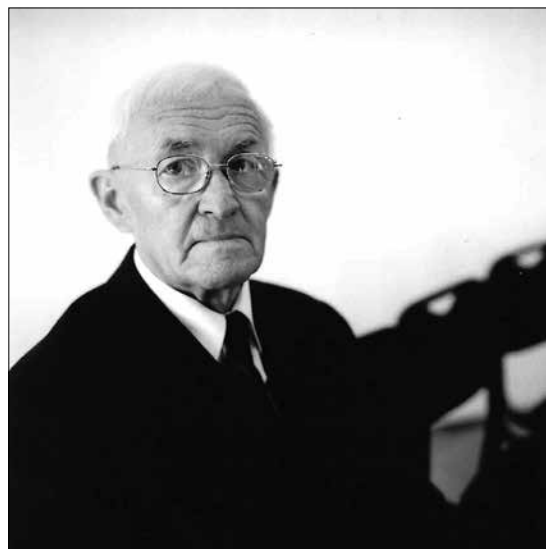

ALMÁSI ISTVÁN

(1934–2021)

„Mindenki maradjon a helyén, ott, ahová a sors állította! Dolgozz, és ne csüggedj!”

(Almási István)

■ 2021. március 8-án, nyolcvanhat éves korában – szülővárosában, Kolozsvárott – hunyt el Almási István Szabolcsi Bence-díjas népzenekutató, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Almási István az erdélyi magyar népzene kutatás első számú szaktekintélye volt, aki igen nehéz körülmények között a legmagasabb szakmai és erkölcsi igényeket kielégítő tudományos életművet hozott létre.

Pályakép

Ahogy dr. Domokos Mária a róla összeállított pályaképben megfogalmazta: Almási István, az erdélyi magyar népzene kutatás első számú szaktekintélye volt. Régi erdélyi református lelkészfamília sarja volt, dédapja Almási Sámuel, a 19. század neves dalgyűjtője, kinek nevét Erdélyi János *Népdalok és mondák* című kiadványából (1846–1848), valamint Bartalus István *Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye* című művének hét kötetéből (1873–1896) ismerjük.

Almási István csaknem fél évszázadon át, 1957–2004-ig tevékenykedett a Kolozsvári Folklórintézetben. Tudományos kutatóként ő vitte és képviselte – sokszor egymaga – az erdélyi magyar népzene tudomány ügyét. Tudományos munkájával párhuzamosan egyházzeneesként és karvezetőként is működött, nyugdíjba vonulása után pedig az erdélyi magyar felsőfokú képzés intézményeiben vállalta a zenei folklorisztika oktatását. Az archívumot közel hatezer dallam gyűjtésével és lejegyzésével gazdagította, hiánypótló szilágysági monográfiái mellett számos más kiadvány szerzője, társszerkesztője, szerkesztője vagy lektora volt.

Gyermekkorában kezdett hegedülni. 1951-től a Kolozsvári Zeneakadémia zenetanári és karvezetői szakára járt. Itt figyelt föl Jagamas János az ígéretes tehetségű diákra, és a Főiskola elvégzése után maga mellé vette a Kolozsvári Folklórintézetbe. A Széchenyi-díjjal kitüntetett Jagamas János a II. világháború utáni erdélyi felsőfokú zenész- és tudósképzés egyik legjelentősebb személyisége volt. Kodály zeneszerzés-tanítványaként Budapesten végezte tanulmányait, és egyike volt azoknak, akik Erdély felé közvetítették a népzene alapuló új magyar zeneszerzés,

zenetudomány és -pedagógia szellemét és szemléletét. A kolozsvári zenészek és zeneszerzők színe-java Jagamas-tanítvány.

Almási István mesteréhez, Jagamas Jánoshoz és pályatársához, Kallós Zoltánhoz hasonlóan a nagy népzene gyűjtők közé tartozott. Népzenei szempontból ismeretlen vagy kevésbé feltárt partiumi és erdélyi területeken (Érmellék, Szilágyság, Lápos mente, Aranyosszék, Kis-Küküllő–Maros köze, Nyárádmente, Homoród mente, Háromszék), százharminc helységben mintegy ötezer vokális és hangszeres dallamot gyűjtött, és ezek zömének lejegyzését is elkészítette. Innen eredt a tudományos tevékenysége háttéréül szolgáló biztos néprajzi tájékozottság, rendkívüli hely- és anyagismeret.

Korai jelentős munkája a *Magyargyerőmonostori népköltészet* című monografikus jellegű anyagközlés (Olosz Katalinnal, 1969). Magyar, román és német táncdallamok forrásértékű közreadását tartalmazza a 245 *népi táncdallam* című könyve (Iosif Herțeaival, 1970). Ez utóbbi létrejöttének kalandos-szomorú történetét egy tanulmányában később le is írta. Ez az írása arra figyelmeztet bennünket, hogy az erdélyi magyar tudósok és alkotóművészek teljesítményének értékeléséhez nem nélkülözhető annak a társadalmi, politikai közegnek ismerete, amelyet a Ceaușescu-éra a kisebbségi sorban élő magyaroknak jelentett. Ennek a korszaknak pokoli légkörét az erdélyi szász kisebbségnek a maga szempontjából sikerült valamennyire nemzetközi szinten is kommunikálni, az erdélyi magyar kisebbségnek viszont még nem, vagy csak kevésbé. Almási István 1951-ben indult pályájának csaknem egésze erre az embertelen, tragikusan nehéz időszakra esett.

Almási István neve a magyar népzene tudomány több alapvető művéhez, kézikönyvéhez kapcsolódik. Így ő a szerzője a román akadémiai díjjal kitüntetett *Szilágysági magyar népzene* című monográfiának (1979). E kötetet Almási „csaknem másfél évtizedes gyűjtőmunkája alapozta meg, melynek példaszerű feldolgozásával népzene sajátos rétegét, az alföldi és az erdélyi dialektus közt hidat alkotó szilágysági táj hagyományvilágát sikerült feltárnia” írja a kötetet méltató Paksa Katalin.

Számos írása foglalkozik a többé-kevésbé elfelejtett Seprődi János (1874–1923) személyével, munkáival és messze sugárzó pedagógiai hatásával. Társ szerzője (Benkő Andrással és Lakatos Istvánnal) a Seprődi zenei hagyatékát feldolgozó *Seprődi János válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtése* című vaskos kötetnek (1974), de több tanulmányának is ő a témája. Elsősorban Almási érdeme annak a ténynek a tudatosítása és bizonyítása, hogy Seprődi János az erdélyi magyar népzene kutatás egyik központi alakja. Almási tette a legtöbbet azért, hogy – mintegy utólagos igazságszolgáltatásként – Seprődi az őt megillető tudománytörténeti helyre kerüljön.

Elemzési, rendszerezési és dallamtörténeti kérdésekkel foglalkozó tanulmányai mellett Almási István sajtó alá rendezte, utószóval és bibliográfiával látta el Jagamas János válogatott tanulmányainak *A népzene mikrokozmoszában* című kötetét (1984).

Mindvégig nagy figyelmet szentelt az Erdéllyel kapcsolatos tudomány- és kutatástörténetnek, erről írta 1989-ben megvédett doktori disszertációját *Az erdélyi magyar népzene kutatás kezdetei* címmel.

Almási a társtudományok művelőinek állandó zenei munkatársa, könyveik zenei részének szerzője, gondozója. Erről tanúskodnak Kányádi Sándor német és jiddis népköltészetből fordított és összeállított kötetei, valamint Faragó József balladaközlései és tanulmánykötetei.

Válogatott tanulmányaiból *A népzene jegyében* címmel maga szerkesztett és adott ki egy kötetet (2009). A gyűjteményes kötet 25 írásának mintegy negyede szól a magyar népzene kutatás nagy alakjainak, Bartók Bélának, Kodály Zoltánnak, Lajtha Lászlónak erdélyi vonatkozásairól. További négy dolgozat jelentős erdélyi, vagy onnan származó kutatókat mutat be (Seprődi János, Jagamas János, Domokos Pál Péter, Sárosi Bálint). A szerző ezután az erdélyi magyar népzene olyan kevésbé ismert, korai forrásaival ismert meg bennünket, mint Almási Sámuel 19. századi hatalmas dalgyűjteménye, valamint Áprily Lajos, Bogdán János és Kocsis Lajos 1900-as évek eleji gyűjtése. Néhány elemző, összehasonlító tanulmány révén Almási tudományos műhelyébe is bepillantathatunk. Az írások sorát a Kolozsvári Folklórintézetéről szóló tanulságos intézménytörténeti áttekintés zárja.

Arról, hogy milyen sorsa volt Almásinak ebben az intézményben, Jagamas János egyik írása tudósít félig-meddig virágnyelven, hiszen 1980-ban íródott: „Almásit... rendes kutatónak nevezték ki a Folklór Intézethez 1957 elején. Később bizonyos intézkedések negatívan befolyásolták népzene kutatásunkat. 1960 után az ő vállára nehezedett mindaz, aminek elvégzésére annak előtte négy kutató is kevésnek bizonyult. Csaknem két évtizeden át ebben a kényszerhelyzetben Almási derekasan helytállott. Minden nehézség ellenére – beleértve a személyit is – kitartó szorgalommal, példás ügyyszeretettel folytatta munkáját.” (Jagamas János: Egy lépéssel közelebb a célhoz. *Korunk*, 1980/6.)

Az 1989-es politikai változások után Almási áldozatkészen vállalta az állandó utazgatás fáradalmait azért, hogy szakmai tudásával és tekintélyével segítse, emelje

az (újra)induló magyar felsőfokú tanintézmények oktató munkáját. Népzene tanított a Partiumi Keresztény Egyetemen (Nagyvárad), a marosvásárhelyi Színház-művészeti Egyetem Zeneművészeti Karán (itt 2010-ben díszdoktori címet kapott), a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Karán, illetve Református Tanárképző Karán.

Magyarországi kollégái számára Almási István nélkülözhetetlen segítőtárs volt: úgy is, mint a külföldi magyar tudományosság kolozsvári zenei bázisa, és úgy is, mint szaklektor, opponens, vagy kuratóriumi bizottságok felkért szakértője.

A nemzetközi tudományos életbe csak 1989 után volt módja bekapcsolódni. Romániai magyarok számára ugyanis addig a külföldi konferencia-részvétel többnyire olyan feltételekhez volt kötve, amelyeknek Almási István nem felelt meg. Azóta viszont számos helyszínen és szakmai összejövetelen adta bizonyosságát megalapozott tudásának, széleskörű tájékozottságának, magas szintű, előadás- és vitaképes angol, német és román nyelvtudásának.

Legtöbbször igen nehéz körülmények között a legmagasabb szakmai és erkölcsi igényeket kielégítő tudományos életművet hozott létre. Másfélszáz tanulmányt, cikket és könyvismertetést közölt tudományos és művelődési kiadványokban. Előadást tartott tudományos tanácskozásokon, közművelődési fórumokon és oktatási intézmények rendezvényein népzene tudományi, zenetörténeti, valamint egyházzenei kérdésekről Magyarországon, Romániában, Ausztriában és Németországban. Tudományos munkájával párhuzamosan egyházzenei szakemberként és karvezetőként is működött, nyugdíjba vonulása után pedig az erdélyi magyar felsőfokú képzés intézményeiben vállalta a zenei folklorisztika oktatását.

2014-ben ünnepi kötet jelent meg Almási István népzene kutató nyolcvanadik születésnapja alkalmából. *A Pontosan, szépen* című könyvben Almási István csaknem fél évszázados munkássága előtt volt kollégái és tanítványai tisztelegnek.

2016 novemberében a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata oktatási konferenciát és emlékkoncertet rendezett Kobzos Kiss Tamás előadóművész, zenetanár, az MMA néhai tagja tiszteletére a Pesti Vigadóban, az MMA székházában. Az „Anyanyelvi kultúránk – zene, tánc, kézművesség” címmel megtartott tanácskozás a népzene, néptánc oktatásban betöltött feladatáról és a népművészettel nevelés fontosságáról szólt. Ezen Almási István a zenei anyanyelvről tartott előadást. Bartók Béla, Kodály Zoltán és Sárosi Bálint szavait idézve beszélt a népi és falusi műzenéről, valamint a népdal és népies műdal, vagyis a nóták különbségéről. Kodály szavait idézte, mely rámutat, hogy a falu megőrizte a sajátja mellett azt is, amit felülről kapott. A népdal nemcsak a falusi ember érzéseinek kifejezője; töredékeik közmondásokká lettek. Példának Arany Jánost és Ady Endrét hozta, hiszen művészetüket, gondolataikat is jobban megértjük, ha tudjuk mit daloltak gyermekkorukban, vagyis milyen volt korukban a népdalkincs.

Almási István „*Most jöttem Erdélyből...*” – Írások népzeneiről és népdalkutatásról című könyvét 2019 decemberében mutatták be. Ebben ez áll: Kodály Zoltán így vallott a székely népzene jelentőségéről: „Az utcán állítanám meg vele az embereket, mikor dült arccal loholnak a haszon vagy a falat kenyér után, hogy vigasztalást merítsenek a csodakútból. És el akarnám vinni a világon mindenüvé, ahol csak értenek a zene nyelvén, hogy ezen keresztül is jobban tudják meg, amit oly rosszul tudnak: hogy mi a magyarság.” Almási István, aki maga is idézi könyvében a fenti sorokat, ennek a csodakútnak a mélységeit kutatta és tárta fel hosszú évtizedek óta.

Életrajz

Kolozsvárott született 1934. december 8-án. 1945 és 1948 között Kolozsvári Református Kollégium, 1948 és 1951 között a 2. számú Fiúliceum tanulója volt.

BALASSA SÁNDOR

(1935–2021)

„Az igazi művészeti termék időtlen, képes a mindenkori jelenhez szólani anélkül, hogy elveszítené tartalmának gazdagságát. A zenei anyagot ma is, mint a múltban, művészi renddé, emberi szépséggé, valamint erkölcsileg magasrendű életérzéssé kell formálnunk. Ez a tevékenység nemcsak törekvésem, de kötelességem is.”

„Gondolatban legyen új a mű, kapcsolataiban gazdag, emberi gesztusaiban sokrétű. Legyen stílustiszta: a jelenlevő hangok csak önmagukból következzenek!”

(Balassa Sándor)

■ Életének nyolcvanhetedik évében elhunyt Balassa Sándor Erkel Ferenc- és Kossuth-díjas zeneszerző, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a nemzet művésze, a kortárs magyar zene sokoldalú alakja, zenei rendező, pedagógus. Balassa Sándor távozásával az MMA társadalmi szervezet egyik alapítójától is búcsúztunk.

Balassa Sándor meghatározó alakja volt a Zeneakadémiának és a magyar zenei életnek: kitörölhetetlen fejezete a 20. századi magyar zeneszerzés történetének. Bemutatói az 1969-es *Kassák-kantátától* kezdve kivétel nélkül jelentős események voltak, komoly külföldi megrendeléseket kapott többek közt Amerikából, Angliából, díjak sorát nyerte el, komponált operákat, kamarazenét, kórusműveket, koncertókat – gyakorlatilag nincs olyan műfaj, amelyben ne tette volna le a névjegyét. Zenei stílusa a hatvanas évek modernizmusát követően jelentős változáson ment

1957 és 2004 között a Kolozsvári Folklorintézet (ma: Román Akadémia Folklorarchívuma) dolgozója volt, 1957–1960: próbaidős kutatóként, 1960–1969: kutatóként, 1969–1992: tudományos főmunkatársként, 1992–2004: I. fokozatú tudományos főmunkatársként.

Tagja volt 1989-től a Magyar Néprajzi Társaságnak, 2000-től a Magyar Tudományos Akadémiának (külső köztestületi tagként), 2007-től a Magyar Kodály Társaságnak (tisztelőbeli tagként). Emellett a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaságnak, a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaságnak, a Romániai Zeneszerzők és Muzikológusok Szövetségének, az Erdélyi Múzeum Egyesületnek és a Kriza János Néprajzi Társaságnak (Kolozsvár).

A Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezetnek 2005 és 2011 között volt a tagja, 2011-től pedig az MMA rendes tagja volt.

keresztül: a klasszikus tradíció és a magyar népi hagyomány zenei elemeiből gyúrta össze az utolsó, több mint három évtizedes korszak zenei stílusát. 1996-ban megalapította a Zeneakadémia Alapítványát, amely számos fiatal pályakezdésében nyújtott önzetlen segítséget. Megfellebbezhetetlen zenei tudása, derűs bölcsessége, önazonossága és önzetlensége egyedülálló alakjává tette a 20. század végi, 21. századi magyar kultúrának.

Pályakép

Balassa zeneszerzői pályautja feltűnő sikerrel indult *Rekviem Kassák Lajosért* című művének 1969-es bemutatójával. Ettől az időponttól kezdve Balassa csaknem minden kompozíciója a kortárs magyar zeneszerzés előterében állt: a Wolfgang Borchert-dráma nyomán készült operája, *Az ajtón kívül* (1973–1977) az új magyar operaműfaj kiemelkedő sikerét reprezentálta a szerző elsődleges drámaformáló készségét, stílárís, művészi érettségét tanúsítva. Zeneszerzői alkotásai a zenekari, kamarazenei és vokális területeken hasonló jelentőségű eredményekről tanúskodnak: számos művét komoly külföldi elismerés fogadta, sőt gyakran megtisztelő megrendelések eredményeként készültek kompozíciói. Így a *Tabulae*

című, kamaraegyüttesre, illetve kamarazenekarra készült művét az ORF felkérésére írta, a *Glarusi ének* című zenekari művét a Koussevitzky Alapítvány, a *Hívások és kiáltásokat* a Boston Symphony Orchestra megrendelésére, az *Egy álmodozó naplóját* az E. S. Coolidge Alapítványtól eredő felkérésre, a *Három fantázia* című zenekari művet a BBC Philharmonic Orchestra, Manchester megrendelésének köszönhetően komponálta.

Az 1990-es évek kulturális és közéleti konfliktusai szakmailag sem kerülhették el Balassa Sándort. Csoóri Sándor felkérésére írta meg az 1989 – *Gondolatok a nemzeti zenéről* című esszéjét, melyben leszögezte, a kultúra csak nemzeti lehet. „Helyettünk nem fogja senki megteremteni, megépíteni, elmondani és elénekelni azt az eposzt, melynek létrehozása itt és most a mi kizárólagos feladatunk. Mi is része vagyunk az emberiség hatalmas kórusának. Ebben a kórusban nekünk külön, másokkal nem helyettesíthető szólamunk van.”

Ezt az erőteljes korszakkritikát és nemzeti hitvallást egy még elszántabb kiáltás követte a St. James Press számára 1990-ben adott nyilatkozatában. „Az üzleti érdekből felkapott jelszót elutasítom, amely a korszerűséget és a modernséget mindenkinek felettinek, kizárólagos fontosságúnak tartja. (...) Nem tartható az, hogy egy kis lélekszámú elit, mindenható kinyilatkoztatást tesz és megmondja, hogyan kell komponálni ma vagy holnap.

(...)

A többféle út, a sokféle nemzeti gyökér szivárványszínű gazdag termést ígér. Az emberiség hatalmas kórusában minden eredeti hangra szükség van. A ma élő művészek közösen szövik azt a csodás szöveget, amely korunkban a Föld hangja, kitüntetés számomra, hogy e teremtmény munkában részt vehetek.”

Mindkét megnyilatkozást egyrészt halk lelkesedés, másrészt zajos elutasítás követte. Az alkotó légüres térbe került, az elhallgattatás és a magány évei következtek. Kívételt csak a *Karl és Anna* című operájának a bemutatója jelentett 1992-ben.

A félreállítás szülte magány nem korlátozta Balassa alkotói tevékenységét. Bizonyítva, hogy hazakereszt, immáron nem Londonnak és Bostonnak ajánlotta műveit, de Bölcskének, Szegednek, Pécsnek és Gödöllőnek. Művet szentelt még a *Nyírbátori harangok*, *Utazások Biharban*, *Cívisek városa* címmel a hazai tájakon élőknek. Elsőként írt művet az 56-os szabadságharcról (*301-es parcella*, 1997; *Október virágai*, 2003), *Trianonról* (Trianon, 2010). A magyar szellem jeleiről (Kőrösi Csoma Sándorról, Sinka Istvánról, Szervánszky Endréről és Szabó Dezsőről) zenei portrét festett *Négy arckép* címmel. A magyarság történelméhez kapcsolható több, ebben a korszakban született szimfonikus műve (*Tündér Ilona*, 1992; *Csaba királyfi*, 1993; *A Nap fia*, 1995; *Magyar koronázási zene*, 1998; *Hunok völgye*, 1999). Művek sora (*Trombitaverseny*, *Cimbalomverseny*, *Kettősverseny oboára és kürtre*, *Naphegyi kirándulás*, *Nyári zene*) születik az 1990-es évtizedben. Ezekben az években néhány kórusmű is született a szellemi önvédelem tárgykörében

(pl. *Kelet népe*, *A gólyához*, *Szülőföldem szép határa*, *Magyarország romlásáról*, *Decemberi kiáltás*).

A *Karl és Anna* alkotása idején, 1991-ben alakította meg Makovecz Imrével, Somogyi Józseffel, Schrammel Imrével, Gyurkovics Tiborral és sok más művésszel együtt a Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezetet. Az Akadémia alelnöke lett, számos szervezési feladatot magára vállalt. A magyar zeneszerző társadalom kiválóságait személyesen felkereste, hogy azok csatlakozzanak az akadémiához. Számos nehézség ellenére végigküzdötte az alapító időszakot Makovecz Imrével.

A legutóbbi években Balassa zeneszerzői szemlélete, stílusa fontos átalakuláson ment keresztül. A korábbi szabad dodekafon struktúrák alkalmazásával szakítva egy konzekvens diatonikus stílus iránti elkötelezettségéről tett tanúságot, amelynek legfőbb forrásaiként az európai zenetörténet bécsi klasszicista korszakát és a magyar népi tradíciókat tekinti. Ennek az új értelemben vett stílár szabadságnak keretében teremti meg minden egyes új művének zenei karakterisztikumait. Új szemléletével egyidejűleg egy közvetlenebb kapcsolatteremtés igénye érvényesül alkotásaiban, s ez egyidejű közeledést mutat kora hallgatóságához és előadó-művészetéhez. Ezeket a törekvéseket sikeresen igazolták újabb művei, mint a *Karl és Anna* budapesti bemutatója (1995, Magyar Állami Operaház) és újabb kompozícióinak sikeres előadásai.

A Magyar Művészeti Akadémia 2014-ben készíttette el a róla szóló portréfilmet *Dal a Sümegvár utcából* címmel (Rendező: Mispál Attila).

Életrajz

Balassa Sándor a fővárosban született 1935-ben. A Felvidék visszacsatolása után a család Érsekújvárra, majd Észak-Komáromba költözött. A világháború után el kellett hagyniuk az új Csehszlovák államot, végül Komáromban telepedtek le. Balassa Sándor középiskolai tanulmányait a lakókörnyezetében ellehetlenítették, ezért édesapja a fővárosba vitte, ahol géplakatos ipari tanuló lett. Szakmunkásként a Danuvia Gépgyárban kezdett el dolgozni. Sorsa a zuglói moziba vezette, ahol Verdi *A trubadúr* című operafilmet vetítették. A művészi zenével való találkozás élménye megrázó volt, hatása megváltoztatta egész életét. Felismerte, hogy zeneszerzőnek született.

Jelentkezett a Munkaerő Tartalékok Központi Énekkarába, s beiratkozott a Goldmark Zeneiskolába, hogy zongorázni tanuljon. A kórusművek megismerése, a zongoraórák tanulsága megnyitotta az utat a Bartók Béla Konzervatórium felé. A sikeres felvételi után otthagyta a gyárat, nagyon szerény ösztöndíjra támaszkodva végezte el a konzervatórium karvezető előkészítőjének négy esztendőjét. 1954-től kezdve komponálni kezdett, dalokat, zongoradarabokat, de a zenei írás-olvasás alapjainak elsajátítása kevésnek bizonyult a kibontakozáshoz. A Zeneakadémiára azonban érettségi vizsga nélkül nem felvételizhetett. Ismét munkát vállalt és beiratkozott egy esti levelező gimnáziumba. A Telefongyárat az Orion Gyár Kávaraktára követte, végül két évig dolgozott anyagmozgatóként

a Könyvterjesztő Vállalat Zenei Raktárában. Zeneakadémiai tanára Szervánszky Endre lett, aki egyéniségként is példaadó volt Balassa számára.

Már zeneakadémiai hallgatóként a Magyar Rádió alkalmazásába lépett, ahol mintegy két évtizeden át zenei rendezői munkakört látott el. 1981 és 1995 között a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán hangszerelést tanított a különféle évfolyamokat végző zeneszerző növendékeknek.

2015-ben, a Magyar Művészeti Akadémia *Földindulás* című operájának bemutatójával ünnepelte a Művészetek Palotájában a 80 éves zeneszerzőt. „A szövegkönyvet magam írtam. A történet az Ormánságban játszódik; a magyar földről és a magyar életről szól” – mondta a műről a szerző. Az akadémikusi közösség is megünnepelte születésnapját a Makovecz Szalonban, ahol Fekete György, az MMA néhai elnöke köszöntötte az ünnepeltet. Mint fogalmazott: „ma a magyar nemzetnek az használ igazán, aki meg tudja szólítani, és ki tudja egyenlíteni azt az embertelen küzdelmet, amit a képben, táncban és zenében tapasztalunk. A Balassa Sándor-típusú embereknek ebben a folyamatban nagy szerepük van. Ő egy olyan példa, akitől tanulni lehet. Vele érdemes beszélni, őt érdemes meghallgatni, őt érdemes tisztelni.”

2020 januárjában a Makovecz Szalonban köszöntötték 85. születésnapja alkalmából. Dubrovay László kérdésére Balassa Sándor akkor kifejtette, hogy számára a magyar irodalom a közvetítő kapocs a zeneszerzés és a magyarság iránti elkötelezettség között. „Ha a képzetem szárnyal, akkor a nyelvem, a zeném egymásra talál, és egyszer csak megszületik az a muzsika, amelynek már az öntudatra ébredésem előtt is a birtokában voltam. Mintha öröktől fogva kész lett volna, s én csak rátaláltam a saját művemben” – vallotta az ünnepelt. Emellett kifejtette: a váltását „sokan nem értették meg”. Szakmai körökből sok támadást kapott emiatt. Hozzátette: azóta „az emberi lélek rezdüléseire” figyel. Véleménye szerint a saját „szövegünket kell szövnünk, azt, amit magunkkal hoztunk a világ mélyéről, és ami a lényünkben töretlenül megvan. A néplélek igazi kifejeződését kell továbbadni. Ez a miénk, ezért vagyunk felelősek”. Balassa Sándor a parasztember életszemléletét hozta fel példaként, kinek egész tevékenysége az életre és a jövőre irányul. „Ilyen élet-reflexként kell a művészeknek is tevékenykedniük” – mondta. Arra a kérdésre, hogy alapító tagként hogyan látja, mennyit és milyen irányba változott az Akadémia, így felelt: „Ahogy visszaemlékszem az indulásunkra, bizony nagyon sokan, akár a zenei életben is, nem hittek az Akadémiában. Két karizmatikus vezetőre volt szükség, hogy az Akadémia kivívja helyét a művészi életben. Makovecz Imre alapító határozott kiállása, és halála után Fekete György hasonlóan útmutató helytállása kellett ahhoz, hogy a nagy ellenszélben elindulhassunk, és higgyünk a Művészeti Akadémia létjogosultságában, amely mára már intézményesített keretek között működik. Ma már nem kérdés, hogy nagyon fontos, sőt megkerülhetetlen helyet foglal el az MMA a magyar művészeti életben.”

Zeneszerzői munkásságának elismerését Balassa Sándor számos kitüntetéssel jelzi: 1972-ben Erkel-díj,

1978-ban Erdemes művészi kitüntetés, 1983-ban Kossuth-díj, 1988-ban és 1998-ban Bartók Béla – Pásztory Ditta-díj, 1989-ben a Kiváló művész kitüntetés. 2014-ben az első között lett a nemzet művésze „a magyar zenei hagyományokra épülő gazdag zeneszerzői munkásságáért, történelmünket megidéző és a nemzeti karaktert hitelesen megformáló művésztéért, oktatói tevékenységéért és példamutató életútja elismeréseként”. 2016-ban a köztestület a 2015-ben bemutatott *Földindulás* című munkájáért a Magyar Művészeti Akadémia Nagydíjában részesítette.

Balassa Sándor 2011-től a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja volt.

Vashegyi György, az MMA elnökének gyászbeszéde

Tisztelt gyászoló Család, Pályatársak, Barátok, Tanítványok, tisztelt gyászoló Gyülekezet!

Balassa Sándorra emlékezünk: szomorúsággal, de azzal a méltósággal és szeretettel is, amellyel Ő élete nehézségeit viselte. Egy csodálatosan gazdag zenei életútra emlékezünk a tanítványok és pályatársak szemével, és a számára oly fontos intézmények képviselőiként.

Számomra különösen megtisztelő, hogy annak a testületnek a nevében köszönhetek el Tőle, melynek egyik legfontosabb alapítója volt. 1991–92 fordulóján Makovecz Imrével, Somogyi Józseffel, Gyurkovics Tiborral és több művésztársukkal együtt egy olyan társadalmi szervezetet alakítottak, melynek legfőbb célja volt, hogy kiálljon a művészeti értékekért és megteremtse a határon inneni és túli magyar alkotóművészek együttműködésének helyszínét. Egy olyan helyszínt, ahol a nemzetben gondolkodás természetes, az egyéni alkotómunka magas színvonalú, és az egymással való törődés lélekemelő. A magyar zeneszerző társadalom kiválóságait személyesen kereste fel, hogy csatlakozzanak az egyesületi akadémiához. Az Akadémia alelnöke lett, megannyi szervezési feladatot vállalt magára, s számos nehézség ellenére végigküzdötte Makovecz Imrével a kezdeti időszakot. 2011-től a köztestületté vált Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja volt, és – talán mondhatjuk – a Zeneművészeti Tagozat egyik alapköve.

Ahogy az MMA alapvetése, úgy Balassa Sándor személyes és zenei hitvallása is a nemzeti érzület, magyar hagyomány és hazaszeret szavakkal írható le leginkább. Minden lehetséges alkalommal világossá tette mély elköteleződését a nemzeti kultúra mellett.

1989-ben Csoóri Sándor felkérésére megírt *Gondolatok a nemzeti zenéről* című esszéjében így fogalmaz: „Mi magyarok, akik ebben az országban élünk (idetartoznak az elszakított milliók is), felelősek vagyunk a Föld eme

kis darabjáért. Helyettünk nem fogja senki megteremteni, megépíteni, elmondani és elnékelni azt az eposzt, melynek létrehozása itt és most a mi kizárólagos feladatunk.”

Ő valóban megírta, és el is énekeltette ezt az eposzt. 2015 októberében alkalmam volt meghallgatni a Müpában *Földindulás* című operájának – a mű megalkotásához képest másfél évtizedet csúszott – ősbemutatóját: egy évvel később, 2016-ban éppen e művéért vehette át az MMA Nagydíját. Úgy hiszem, a most jelenlevők közül sokan szintén ott lehettek ezen a 2015-ös ünnepi alkalmon, s talán egyetértenek velem: a fantasztikus, nagyszabású zenedráma – mely akkor kiváló és ihletett előadásban szólt meg – szellemi mondanivalója szándékosan ellene mondott a ma divatos világ mélyen emberellenes szemléletének. Ennyi év után is pontosan emlékszem, hogy jóval kevesebb úgynevezett „szakmai” visszhangot kapott a bemutató, mint amit a mű zenei és szellemi súlya megérdemelt volna – talán nem véletlenül.

Utolsó, vele közös zenei élményem 2019 decemberében volt a Pesti Vigadóban, ahol közelgő 85. születésnapjára készülve, a mestert zongoraműveiből összeállított lemezbemutató hangversennyel ünnepelte Akadémiánk Zeneművészeti Tagozata. Kassai István zongoraművész, akadémikus társunk akkor ugyancsak felejthetetlen ízelítőt adott az általa korábban CD-re játszott Balassa-művekből.

„Csak egyféle mérce létezik: ezzel kell mérnünk a vakondtúrást és az Ararátot.” (részlet egy 1978-as interjúból)

Ez a joggal, oly gyakran idézett mondat sok mindent elárul Balassa Sándorról azok számára is, akik nem ismerhették személyesen. Hiszen e mondat az önmagával és a világgal szemben állított művészi-emberi elvárás maga; egyben az igényesség és az igazságszeretet vezérelte ember mottója is lehetne. Büszkesége egyszerűen nem engedte, hogy – az élet bármely területén – eltérjen egyszer tett vállalásaitól: s mindez azonnal érezhető összhangot teremtett zenéjében, természetében és cselekedeteiben is.

Most búcsúzunk Balassa Sándor Erkel Ferenc-, Kossuth-díjas és MMA-nagydíjas zeneszerzőtől, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjától, a Nemzet Művésztől. De nem búcsúzunk Tőle reményvesztetten – ezért hadd idézzem egyik első műve, a *Requiem Kassák Lajosért* című darabja szövegének két fontos gondolatát: „Békesség gyermeke, aki minden dicsőséget elmulasztottál, nem könyörögsz már senkinek [...] alszol az éjben holtan és halhatatlanul.” (*Requiem Kassák Lajosért*)

Úgy vélem, ez az idézet szeretett halottunkról is szól – a másik pedig mindannyiunkról:

„Nincs annyi bűnünk, hogy bocsánatot ne nyerhetnénk” (*Requiem Kassák Lajosért*)

Adjon a Teremtő lelkének örök nyugalmat!

Kovács Zoltán zeneszerző, az MMA rendes tagjának búcsúztatója

Tisztelt jelenlevők, kedves gyászoló rokonok, barátok, kollégák!

Nehéz megszólalni ezekben a szomorú pillanatokban, hiszen nagyon sokan vagyunk itt olyanok, akiknek Balassa Sándor tanár úr távozása súlyos, pótolhatatlan veszteséget jelent. És sokan vagyunk itt olyanok is, akik nemcsak egy kiváló zeneszerzőt, egy nagyszerű, igaz embert vesztek most el, hanem az egyik legmeghatározóbb tanárukat, példaképüket is. Életének, alkotó erejének legjelentősebb szegmense természetesen az a szerzői életmű, melyet mindannyian jól ismerünk, s melynek mindannyian csodálói, hálás befogadói lehetünk. Ne feledkezzünk meg azonban arról sem, hogy alkotói tevékenysége mellett tizenhat évig a Magyar Rádió zenei rendezőjeként, ezt követően pedig tizenöt évig a Zeneakadémia zeneszerzés tanszakának hangszerelés tanáraként is kiemelkedő, maradandó, sok-sok növendék számára meghatározó jelentőségű munkát végzett. Amikor az a megtiszteltetés ért, hogy nyugdíjba vonulásakor tanár úr utódjaként átvehettem a hangszerelés tantárgyat, bizony erős kétségek gyötörtek, vajon képes leszek-e csak megközelítőleg is folytatni azt a kimagasló oktatói munkát, melyet tanár úr neve fémjelzett? De mi is volt az ő pedagógiai tevékenységének titka? Személyének, oktatói hitelének megkérdőjelezhetetlen alapot adott a már akkor rendkívül gazdag és elismert szerzői életmű. A Karl és Anna c. zenedráájának különös, megrázó erejű történetét összeszorult szívvel hallgattuk az Operaház széksoraiban. A Bölcskei concerto, vagy a Csaba királyfi című vonószerekari művek keresetlen tisztasága és őszintesége szintén lenyűgözött minket, s új irányt mutatott számunkra. „Hát így is lehet?” Szimpatikus és mélyen emberi volt az az őszinte útkeresés, melynek következményeként zenéje hangvétele a 70-es években fokozatosan megváltozott. Bár tehetségével, erőteljes szerzői invenciójával már a kezdeti, avantgard korszakában is rendkívüli sikereket ért el, mégis fel merte vállalni a változás-változtatás veszélyeit, nehézségeit. Ahogy sokan felismerték és érzékelték; „Zeneszerzési technológiák és ideológiák helyett a szépséget, az emberi érzések kifejezését helyezte műveinek középpontjába. S mindehhez szorosan kapcsolódva, a magyar nemzeti zenei

kultúra megőrzése és megújítása szintén ezen alkotói feladat szerves részévé vált.” Mesterünk ezt a művészi elkötelezettséget a következőképpen fogalmazta meg; „Most megvan a lehetőségünk arra, hogy gondolatainkat tiszta fénnel fölmutassuk, kultúránkat újra fölfedezve továbbírjuk, hogy a „saját sorsunkban éljünk”, és ne mások elképzelései vagy érdekei szerint. Ez a felismerés, ez a felelősség, amelyet a magyarságért és a magyar kultúráért éreztem, afelé vitt, hogy a darabjaimban egyre több ponton és egyre nagyobb súllyal szólaljanak meg azok a hangok, amelyek ehhez a népi, illetve ősi magyar kultúrához kapcsolódnak.” S hogy milyen tanári egyéniség volt valójában Balassa Sándor? Amint az talán az eddig elmondottakból is kitűnik, tekintélye, hitelessége egyaránt alapult rendkívüli szakmai tudásán és mély emberségén. Tanári retorikája mindig partnerként kezelte a növendékeket, ugyanakkor gondolatainak súlyt adott nyugodt bölcsessége, célratörő gondolkodásmódja. Különösen meggyőző erejűek voltak azok a remek hasonlatok, melyek amellet, hogy sokszor sziporkázóan szellemesek voltak, mindig rendkívüli éleslátással tapintottak rá az adott problémára. Gyakran emlegettük nevetve hetekig-hónapokig egy-egy humoros metaforáját, miközben gondolatainak tartalma, lényege szinte észrevétlenül raktározódott el bennünk. Útmutató volt számunkra

például az a felvetése is, mely a kortárs zeneszerző és a zenei múlt kapcsolatát, viszonyát világította meg; „Az emberi kultúrát, mint élő, eleven, növekvő fát képzelem, amelyiknek az egyik ágán levelek sarjadzanak ebben a pillanatban is. De ezek a levelek sem visszafelé, sem előre nem kérdőjelezhetik meg az egésznek a létét.” Zenei instrukcióinak mélyebb befogadásához és megértéséhez gyakran kalandoztunk el távolabbi területekre is. Ilyen beszélgetések során lenyűgözve hallgattuk gondolatébresztő meglátásait, legyen szó filozófiáról, vallásról vagy éppen hazaszeretetről. Nemcsak a 90-es években, de ma is égetően aktuálisak azok a gondolatok, melyek a magyarságba vetett hitéről szóltak; „Ne csak mohácsi vészünk, 1848-unk és levert 56-os forradalmunk legyen, hanem tanuljunk meg ünnepelni, s tanuljuk meg azt, hogy a méltóságunk, emberségünk is megjelenjék.” Kedves Tanár Úr! Van egy nagyon egyszerű mondás: „A rozsda nem fog aranyat.” Te most eltávoztál közülünk, az Úr magához szólított, de itt maradt az a felbecsülhetetlen értékű életmű, mely továbbra is valamennyiünk életét gazdagítja, nemesíti. Nem kell jósnak lennünk ahhoz, hogy biztos állítsuk, ez az életmű immáron az egész magyar és egyetemes zenekultúra szerves és elvárható része, s annak a bizonyos – általad emlegetett – fának nemcsak levele, de igaz gyümölcse. Nyugodj békében!

Budakeszi, 2021. június 21.

BENKŐ SAMU

(1928–2021)

„Az alkotás lényege a teremteni tudás. A teremteni tudásban mindig van valami nóvum.

Ezt a nóvumot az erdélyi magyarság akár az irodalmában, akár a tudományában, akár a különböző művészeti ágaiban tudta időről időre közvetíteni.”

„Csomó elintézendő dolog van, amelyeket rendezni kell. Van, amit a magyarországi intézményekkel, van, amit a romániaiakkal kell megoldanunk. Rendezés nélkül nincs bizalom. A bizalom megteremtése pedig nagyon hosszú feladatnak ígérkezik.”

(Benkő Samu)

■ Életének kilencvennegyedik évében, december 21-én, Budapesten elhunyt Benkő Samu Széchenyi-díjas művelődéstörténész, esszéíró, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Bolyai-kutatás kiemelkedő alakja, az MTA külső tagja. Benkő Samu a Román Akadémia Kolozsvári Történeti Intézetének nyugalmazott főkutatója, majd az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöke volt.

A magyar művelődéstörténet tanulságait példaként felmutató munkásságát Széchenyi-díjjal ismerték el 1997-ben. Folyóirat-szerkesztőként, könyvsorozatok létrehozójaként és kiváló könyvek szerzőjeként Erdély művelődéstörténeti hagyományainak egyik legértőbb kutatója volt.

Pályakép

Benkő Samu életművét meghatározta a szülőföld iránti hűség: szociográfiai munkái, jeles személyekkel készített interjúi, szerkesztett kötetei, elméleti és gyakorlati tevékenysége szűkebb pátriája, Erdély iránti föltétlen ragaszkodását fejezték ki, és mutatnak irányt a ma embere számára is.

Stílusát illetően Vekerdi László így fogalmazott: „Benkő Samu azokhoz a nagyon ritka történészekhez tartozik, akik egyszerre tudják közvetíteni az olvasás örömét s a tudás hasznát. Méghozzá írni tudás és tudós precizitás önmagában is ritka ötvözetét a biztos kéz erejével is tetézi: az irdatlan anyagból – mikor nem irdatlan a történész anyaga bármily apróság esetében is? – mindig csallhatatlan biztonsággal választja és emeli ki a fontosat, a mondandó lényegét, a döntőt. Írásai a tömörítés remekei; néhány oldalban korokon és kultúrákon hullámozó hatásokat és eszméket tud megvilágosítani, s képes néhány sorban embereket s magatartásformákat vázolni. S mindehhez persze – hisz másként miképpen is sikerülhetne a vállalkozása – mestere a szónak, a szép magyar beszédnek.”

Benkő Samu az erdélyi művelődéstörténet kutatójaként fontos szerepet játszott Bolyai János kéziratos hagyatékának feldolgozásában. Több tanulmánya kapcsolódik Kemény Zsigmondhoz, akinek közreadta a naplóját, amelyet Árvay József fedezett fel a sepsiszentgyörgyi levéltárban. Munkatársa volt az 1964-ben megjelent *Istoria României* (Románia történelme) III. kötetének (1964), egyik szerkesztője volt a *Revoluția de la 1848–1849 din Transilvania* (I. 1977; II. 1979) című sorozatnak. 2008-ban *Documenta neglecta* címmel kiadta a fenti forrásközlésből politikai okokból kihagyott iratokat. Sajtó alá rendezte Szenczi Molnár Albert naplóját, II. Rákóczi Ferenc és Bolyai János vallomásait. Egyik szerkesztője volt a Kriterion Könyvkiadó *Téka* sorozatának.

Mint ahogy 90. születésnapja alkalmából Tamás Gáspár Miklós írta róla: „Ő az egyik legjobb magyar művelődéstörténész. És milyen rossz körülmények között lett azzá! Bolyai-könyve maradandó: nemzedékek tanulták meg belőle, mit jelentett a reformkorban a tudomány, és hogyan kapcsolódott az utópiához. És sokan tanultuk meg belőle – és más írásaiból –, hogy mi volt a régi, elfelejtett, protestáns Erdély. Benkő Samu roppantul eredeti ember: racionális, ironikus, száraz, kétkedő. És hívő. És hűséges. Hű fia és hazafia a képzetes hazának, Erdélynek, azon kevesek egyike, akiknek csakugyan jutott a » kisebbségi élet ajándékaiból.« ”

Életrajz

Benkő Samu 1928. február 25-én született református lelkészcsaládban. Élete első éveit Küküllő-széplakon és Lőrincfalván (Románia) töltötte. A

középiskolát a marosvásárhelyi, majd a kolozsvári református kollégiumban végezte. 1946-ban, a második világháború utáni első romániai választások során a Magyar Népi Szövetségben dolgozott Balogh Edgár mellett.

A Bolyai Tudományegyetem filozófia karán tanári oklevelet szerzett, ezt követően rövid ideig Fazekasvársádon tanított. 1949–1952 között tanársegéd volt Gaál Gábor mellett a kolozsvári egyetemen. 1952-ben kizárták a pártból és elbocsátották az egyetemről, 1953-tól a Román Akadémia Kolozsvári Történeti Intézetében lett kutató. 1957–58-ban a *Korunk* szerkesztőjeként dolgozott. 1975-től 1988-as nyugdíjba vonulásáig a Román Akadémia Kolozsvári Történeti Intézete, majd az Akadémiai Könyvtár tudományos főmunkatársa volt.

A romániai rendszerváltás után 1990-ben újraindult Erdélyi Múzeum-Egyesületben (EME) alelnöki (1990–1994), majd elnöki (1994–2002) tisztséget viselt. Az egyesületnek komoly szerepe volt az erdélyi tudományos életben, volt idő, amikor az egyetemet helyettesítette, illetve a Babeş–Bolyai Egyetem újraindulásában is jelentős szerepe volt. Az egyesület vezető tisztségviselőjeként a magyar és erdélyi történelem, a magyar nyelv és irodalom, a néprajz, a szociológia és a nemzeti kisebbségek szempontjából lényeges jogtudomány, valamint a műszaki tudományok fejlesztését igyekezett elősegíteni.

Benkő Samu szerényen így vallott munkásságáról: „Megmaradtam erdélyi gyalogosnak. (...) Megvan minden régi ösvény. Úgy látszik, az ösvények örök életűek. Talán azért, mert elvük sarkigazság: két pontot a legrövidebb úttal kötnek össze. Talán azért, mert annál tovább szolgálnak, minél többet járnak rajtuk. Azok lába nyomát keressük, akik ösvényt tapostak előttünk.”

Benkő Samut 1990-ben a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjának választották. Emellett a Kossuth Lajos Tudományegyetem (1998) és a Károli Gáspár Református Egyetem (2000) díszdoktora volt. Tagja volt a *Valóság* című folyóirat szerkesztőbizottságának és a Magyar Örökség díj Bírálóbizottságának.

Romániában és Magyarországon egyaránt több díjat és kitüntetést kapott: a Román Írószövetség díja (1971 és 1984), Nicolae Bălcescu-díj (1980), a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (1994), Nagy Imre-emlékplakett (1994), Déry Tibor-jutalom (1994), Széchenyi-díj (1997), Kemény Zsigmond-díj (1997), a Magyar Művészeti Akadémia (társadalmi szervezet) aranyérme (1999), Bethlen Gábor-díj (2000), a Duna Televízió Pátria díja (2002), Hazám díj (2008). Az MTA Arany János-életműdíja (2015).

2017-ben az MMA portréfilmet készített róla „*Alkalmak és szavak*” címmel Makó Andrea rendezésében.

„Munkásságával, szakmai presztízsével jelentősen hozzájárult az erdélyi magyar tudomány fejlesztéséhez. Életműve az erdélyi és egyetemes magyar tudományosság maradandó értéke” – méltatták munkásságát az Arany János-díj átadásakor, melyet a magyar, főként erdélyi származású humán értelmiség

szerepének és teljesítményének feltárásáért, valamint több évtizeden át végzett, kiemelkedő kutatómunkájáért kapta.

2011-től volt a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Bertha Zoltán búcsúbeszéde

„Sorsformáló értelem”

Az erdélyi művelődéstörténész Benkő Samu (1928–2021) emlékére

Tisztelt Gyászoló, Végtisztességtévő Gyülekezet!

Voltak, vannak, lesznek – mert kell, hogy mindig legyenek – az erdélyi és az egyetemes magyar kultúrának olyan szellemóriásai, akik „égtartó” emberekként, Sütő András szavával „omló egek alatt” is segítenek fenntartani nemzetlétünk és nemzetlelkünk elidegeníthetetlen teljes értékvilágát. A tudós gondolkodó, az akadémikus, a művelődéstörténész, a filológus, a historiográfus, a tudományszervező, a szerkesztő, az Erdélyi Múzeum-Egyesületet, a legendás Téka-kiadványsorozatot (és még mi mindent!) vezéregyéniségként fémjelző Benkő Samu is éppen ilyen formátumú, halhatatlan írástudó személyisége a transzilván és az oszthatatlan egész magyar szellemiségnek. Velünk volt, és velünk marad – még ha most megtér is azok közé, a Házsongárd pantheonjában, akiknek szent örökségét oly hűséges és felülmúlhatatlan tudományos és spirituális elhivatottsággal értette, őrizte, gondozta, gazdagította. Enciklopédikus látóköre, univerzális erudíciója, múltfelfedező és eszméleterősítő ambíciója voltaképpen az erdélyi földön évszázadok óta szinte jellegzetes predesztinációként ható értelmiségi és mindenesi magatartásformát, a horizontnyitó polihisztori elköteleződést emelte újból és folytatólagosan érvényessé. Szakavatottság és ihletettség tökéletes harmóniáját képviselve elevenítette élénk a Székelyföld, Erdély (benne a szülőföldjeként szeretett és megrajzolt „Murokország”), a koraújkori és az azutáni Magyarország történelmének és kultúrhistóriájának olyannyi sorsmeghatározó folyamatát, részletét, eseményét, alakját. Megvilágosító hagyományismeret, példaállító tradíciófelkutatás, mesteri érték tudatosítás, reveláló tanítás dimenzióiban. Számptalan megkerülhetetlen és korszakos jelentőségű könyve, monográfiája, szépirodalmi veretességű tanulmány- és esszégyűjteménye: csakugyan mind a „sorsformáló értelem” jegyében és ígézetében született – az egyiknek már csak a címére is utalva. De emlegethetjük a többit is, hiszen ő valóban

újrágondolt „őrszavakkal” beszélt a klaszszikus régi magyar és „erdélyi csillagokról” Szenczi Molnár Alberttől Bod Péteren és Bölöni Farkas Sándoron és Brassai Sámuelen és Kriza Jánoson és a Bolyaiakon át Kemény Zsigmondig és Széchenyiig és Kossuthig és Bánffy Miklósig és Márton Áronig és tovább a kortársakig, az erdélyiség és a kisebbségi helyzettudat változásait és változatait vizsgálva és felmutatva, mindenkor a magyar megmaradásakarat – „haladás és megmaradás” – erkölcsi imperatívuszát követve és tanúsítva. A korszerű magyarságkutatás és a történeti mélységű rangos nemzeti tudományosság eszmetisztázó és gondolatágító esélyeit teremtvé újjá rendíthetetlenül. Autentikus és önmegbecsülő nemzeti-közösségi önszemlélet, önértékelés az ő életművének a kisugárzása nélkül el sem képzelhető. Mert minden munkájának eredménye már a maga korában is esemény volt – „eredetisége”, „újdonsága”, „megbízhatósága” okán (ahogyan fél évszázada Szilágyi Domokos is ezt megfogalmazta); s a Bolyai-kutatásban elért ormok már a lángeleme-matematikusról drámát író Németh Lászlót is lenyűgözték. A hetvenes évek végén megjelent, *„A legszebb élet, amit magamnak el tudtam képzelni”* – Benkő Samu beszélgetései Kós Károllyal című nevezetes kötete pedig valóságos könyvművészeti remekmű is, Erdély jelkép-emberének csodálatos grafikáival teletűzdelve. Czine Mihály írta róla akkoriban: „Benkő Samut, a nagy készütségű művelődéstörténészt szerette a sors: sokszor lehetett Kós Károly közelében”, s ő is „igaz ember, s ugyancsak építő lélek, aki otthon van a ma gondjaiban, s ismeri Erdély köveit is.” És így igazán hitelesen adhatta tovább a hódolatát a fenomen Kós Károly iránt, aki szerinte „az erdélyiséget úgy kapcsolta össze az egyetemességgel, hogy otthon épített még a mókusnak is.” Szinte testamentumként – s ma is mennyire megdöbbentő és megszívlelendő aktuális prófétai üzenetként! – idézi a transzilvánizmus eszmei és sokirányú művészi kifejezésrendszerét megalapozó mestertől a következő mondatokat is: „Az idővel nem lehet kibabrálni, mint ahogy általában nem lehet a természettel. Felborultak az emberek közötti régi kapcsolatok, és teljességgel megváltozóban van az ember és a természet közötti viszony. Ennek így be kellett következnie. Most már csak az kérdés, hogy okosan tájékozódunk-e és tudunk-e új, a réginnél jobb kapcsolatot teremteni emberekül egymás között és a természettel. Az életformában kell megtalálni az emberit.”

Benkő Samu, az ősi erdélyi (marosvásárhelyi, kolozsvári) református kollégiumok

neveltje (akinek induló egyetemi tanárságát az ötvenes évek diktatúrája kegyetlenül derékba törte), karizmatikussá nemesedett pályájának mintegy hitvallásaként – s a tudás és az apostoli lelkületű szolgálattétel feltétlen éthoszával – hirdette, mindezzel összhangban, legfőbb célját: „itt, ezen a földön, a történelmileg rendelt körülmények között áldozatot vállalva, a tudományt szolgálni a ma jobbra fordítása és fiaink valamicskével is biztatott holnapja érdekében. Ennél kevesebbre nem vállalkozhatunk!” Mert csakis így „lesz olyan Magyarország, amelyre a világ minden szegletéből tisztelettel lehet tekinteni”.

Fájdalommal és főhajtással búcsúzik Tőle most sokak között a Magyar Írószövetség és a Magyar Művészeti Akadémia is, amelynek – az MMA Irodalmi Tagozatának – rendes tagja volt. Vigasztalást kérünk az Úrtól, akiben mindnyájan eleitől fogva bízunk. Legyünk hálásak Benkő Samu életéért, példájáért – Soli Deo Gloria!

(Búcsúbeszédként elhangzott a kolozsvári Házsongárdi temetőben 2022. január 15-én)

CSÍKSZENTMIHÁLYI RÓBERT

(1940–2021)

„Elgondolkodtató, hogy a szobrász mesterség eszköztára a szoborkészítés több ezer éves története során szinte semmit sem változott. Ebben az ósdi szellemi »műhelyben« érzem jól magam.”

(Csíkszentmihályi Róbert)

■ Életének nyolcvankettedik évében elhunyt Csíkszentmihályi Róbert Kossuth-díjas szobrászművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a nemzet művésze, valamint Szentendre díszpolgára. Csíkszentmihályi Róbert sokoldalú, a szobrászat minden területén otthonosan mozgó, gazdag munkásságot teremtő szobrász volt, akinek történelmi emlékművei, emlékszobrai, díszítő jellegű alkotásai, díszkútjai a hazai és külföldi városok közterein, középületeiben lelhetők fel, s számos domborműves emléktáblát, valamint síremléket is készített az elmúlt öt évtizedben.

Pályakép

A 20. század utolsó harmadában, az új évezred első két évtizedében bontakozott ki Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész munkássága, amely összetett, sokrétű, a szobrászat minden területét és ágazatát, megannyi műformáját és műfaját, csaknem minden anyagmegmunkálás-módját és technikáját felölelő életműként áll előttünk. A múlt század hatvanas éveinek közepe óta épülő oeuvre művei a kezdetektől napjainkig jelen vannak a magyar művészet hazai és külföldi kiállítási fórumain, számos kompozíciója gazdagítja a rangos hazai és külföldi köz- és magángyűjtemények anyagát, és megannyi alkotása lelt otthonra – ugyancsak idehaza és a határokon túl is – a köztereken és a középületekben.

Csíkszentmihályi Róbert művészetében azonos súllyal jelennek meg a tradicionális kispasztikák, kiállítási pastikák, az érmek és plakettek, a megbízásra készített monumentális emlékművek, emlékszobrok, díszítő pastikák, díszkútak, valamint a síremlékek és az épületekhez kötődő emlékjelek megalkotása. Mindezek mellett ugyanolyan fontosak a szakrális, az egyházi épületekbe, a templomokba vagy közvetlen környezetükbe komponált kompozíciói.

Egyes alkotóperiódusaiban a különböző fafajták megmunkálása, majd a kövek megfaragása, máskor a mintázott pastikák bronzba öntése domináns tevékenységében.

Művészetének meghatározó sajátossága az anyagszerűség, az adott anyag megmunkálásának adekvát volta, a kivitel precizitása és eleganciája.

Tematikailag és stilisztikailag a szobrászat klasszikus meghatározása alkalmazható szobrászati világára, mely szerint ez a művészeti ágazat a képzőművészet egyik legősibb ága, amely többnyire az emberi vagy az állati testet ábrázolja szilárd anyagokban foglalva, három dimenzióban. Valóban: az egy-egy tárgycsoportot (például órák) feldolgozó műsorozat mellett Csíkszentmihályi Róbert csaknem minden művében az emberalak, vagy az állati lény, az állati test jelenik meg a realista szemléletű megformálás

vagy a stilizáció különböző fokozatai által árnyalt megjelenítésben, s alkotói szemléletében a művész a figurativitás határait sohasem lépi át: a legelvontabb munkája is őrzi a valóságra utaló emlékszerű utalásokat, a természetre vonatkoztató jellegzetes vonásokat, motívumokat.

Csikszentmihályi Róbert pályája a természet lényeit megragadó domborművekkel és kispasztikákkal indul, amelyek közül kiemelkedő jelentőségű a *Bociölő* (1963), a *Fekvő bika* (1965), az *Ős* (1968), a *Mítosz* (1970) és a *Csiga bemutatása* (1973) című kompozíció.

A bensőséges hangulatú, esetenként expresszív érzelmekkel áthatott, mészköbe faragott kompozíciókat mintegy megkoronázta a Dániába került, öntöttvas *Utolsó szarvas emlékműve* (1970) című munka.

A kispasztikák és kissozobrok megalkotása mellett a hetvenes évektől egyre több köztéri megbízást teljesít (*Herman Ottó-emlékkút*, Budapest, 1974; *Felszabadulási emlékmű*, Szentendre, 1975; a *vatikáni Magyar Kápolna domborművei*, 1980), s ebbéli munkálkodását mindvégig aktív éremművészeti alkotótevékenység kíséri.

A nyolcvanas évektől megjelennek művészetében a stilizált, egyedülálló, felmagasodó, részletezést kerülő, nagy, sima palástokkal övezett figurákat megjelenítő, mészkö és márvány idol-szobrok, amelyek közül több köztérre is kerül (*Zene*, Budapest, 1981), s amelyeknek később bronz változatai is készülnek (*Gépember*, 1988).

Egymással szoros tematikai és formai kapcsolat jellemzi az összefüggő műcsoportok alkotásait: a hetvenes évek második felétől a nyolcvanas évtized közepéig készült *Idő-sorozat* kompozícióit, s az *óra-parafrazisokat* követően, a nyolcvanas évek második felében megszületett kétfigurás kisbronzok együttesét. Míg az *Óra-sorozat* a meditáció, a merengés, a mozdulatlan-ság állapotát sugallja, s a végtelen idő-folyamban való elmerülés lehetőségeit teremti meg a szemlélőnek, a kétfigurás kompozíciók a mozgalmas akciók terepe: a mozgásban, furcsa testhelyzetekben megragadott, egymással mindig szoros kapcsolatban lévő, egymásrautaltságukban megragadott két alak az ember és a világa között feszülő konfliktusok, a magatartásmódok, a cselekvési lehetőségek kutatásának gyűjtőpontja.

A kilencvenes évektől megalkotott kispasztika-ter més legfontosabb műcsoportjaként a bronzba öntött, fába és gránitba faragott állatember-szobrokat, az apokrif lények műegyüttesét minősíthetjük, amelyek közül néhány kompozíciónak elkészült nagyméretű változata is (*Atléta*, 1998). Ez a műsorozat egyedülálló művészeti jelenség a jelenkori magyar szobrászatban: az abszurd, ironikus, groteszk szemlélet, a szürrealisztikus látásmód, az emberi karakterrel felruházott, emberi tulajdonságokat hordozó és tükröztető állat-egyeniségek sora a korszak tipikus figuráit, jellemeit állítja elénk. A szárnyas-nőalak, a vaddisznó-férfi, az őzgidaleány, a menyét-nőstény pontosan annyira állat, mint amennyire ember is: az emberi és állati vonásokat, tulajdonságokat egymással villódzón, a sajátosságokat sejtelmesen összemosón, leleményes pasztikái szintézissel interpretálják ezek a munkák.

A megrendelésre komponált alkalmi és emlékművek és az autonóm művészermek kettőssége jellemzi

Csikszentmihályi Róbert öt évtizedet átfogó éremművészeti munkásságát, de a minőség, a művészi lelemény ezen a területen is egységet alkot a két, eltérő indíttatású műforma között.

Éremművészként is a hagyomány őrzője és a klasszikus eszmények szellemében történő műalkítás megújítója: tiszteletben tartja a kör-, illetve a korong-formát, de meg is változtatja azt, egységes alapként kezeli az érem-felületet, de esetenként áttöri azt, és a magas dombormű gyakran pasztikává emelkedik.

Az egyoldalas és a kétoldalas érmek, az önálló műként megformált és a sorozatként megszületett munkák közül számos mű méltán vált a XX. századi magyar éremművészet korszakjelző, megkerülhetetlen alkotásává (*Ősi hangok-sorozat*, 1970; *Homo Solitarius-sorozat*, 1979; *Futás-sorozat*, 1982).

A művész stilsztikai és tematikai vonzódásai, a művészetét meghatározó gondolati vonatkozások, tartalmi és formai jegyek vizsgálata kapcsán elmondható, hogy Csikszentmihályi Róbert életművével a magyar – és egyetemes – szobrászat klasszikus értékeit élető tradíciójához kapcsolódott: a pasztikai archetípusoktól nem szakadt el, de ugyanakkor a modernitás szellemisége, a korszerűsége törő formarend határozta meg munkásságát. Nem tett mást, mint nagy elődei: a hagyományos anyagokat megmunkálva, a tradicionális technikákat alkalmazva, egyéni invencióit megfogalmazva alkotta meg a kor kihívásaira a szimbolikus és metaforikus szférákban reflektáló szobrait – mint közvetlen, nagy elődei: Medgyessy Ferenc, Ferenczy Béni, Borsos Miklós.

2010-ben, a művész hetvenedik születésnapján, a szentendrei MűvészetMalomban rendezett gyűjteményes tárlat egyik kulcsfontosságú, új műveként került közönség elé a *Mind elmegyünk* (2010) című sokalakos kisbronz, amely egy lendületes léptekkel egy irányba vonuló, különböző tárgyakat cipelő embercsoportot jelenít meg. E mű formailag is rendkívül izgalmas kompozíció, de természetesen – mint minden Csikszentmihályi-mű – metaforikus magasságokba emelkedő művészi összegzés is: az élet, a létezés legmélyebb problémaköreit faggatja, az ember helyét keresi az ember mind zűrzavarosabb, 20–21. századi világában.

A szobrászi munkásság mellett Csikszentmihályi Róbert tevékeny résztvevője volt a művészeti életnek, illetve a szobrász-szakmának is: aktívan részt vett a szentendrei művészet mindennapjaiban, számos művész társaság, művész közösség tagjaként (Magyar Szobrász Társaság, Szinyei Merse Pál Társaság, Magyar Művészeti Műhely, Unicornis Csoport) vállalt szerepet, és szakértőként évtizedeket közreműködött zsűrikben, pályázati bírálóbizottságokban.

Hetvenötödik születésnapján, 2015-ben a Kecse utcában rendezett köszöntésén Orosz István grafikus hangsúlyozta, hogy szobraiból a természetes otthon-érzés árad. Olyan művésznek nevezte Csikszentmihályit, aki a „test templomát teleültette érzéki vad és megengedhető emberi drámával. Nemcsak Michelangelóra, de rád is érvényes az a kijelentés, amely szerint nem kell minden szobrot befejezni, hiszen néha a töredék hatásosabb lehet”.

Az MMA 2017-ben készített portréfilmet vele, a Szalay Péter által rendezett, s az MMA támogatásával készült, *Kőbárka* címet viselő, 52 perces mozi nemcsak Csíkszentmihályi Róbert életét és műveit, hanem – ami ennél talán a néző számára sokkal izgalmasabb – magát az alkotó embert is bemutatja. A film legnagyobb erénye, hogy feltárult mindaz a lelki háttér, amely némán, de határozottan nyilvánul meg a művész minden alkotásában.

2020-ban jelent meg Török Katalin – Wehner Tibor: *Szentendre Monumenta* (MMA Kiadó, Bp., 2020) című könyve Szentendre művészeti örökségeiről. A gyönyörű képekkel díszített album egy eddig jobbára ismeretlen oldaláról mutatja be a két világháború között a festők által felfedezett várost. A művészek között találjuk Csíkszentmihályi Róbertet is.

A Magyar Művészeti Akadémia e rendkívül gazdag akadémikusi-művészi életmű előtt tisztelgett a Pesti Vigadóban 2020 decemberétől 2021. június 20-áig *LXXX* címmel az MMA Képzőművészeti Tagozat szervezésében megrendezett jubileumi tárlattal.

Utolsó éveiben szentendrei otthonában jobbára visszavonultan élt.

Életrajz

Az 1940-ben Budapesten született Csíkszentmihályi Róbert már gyermekkorában nagy érdeklődést tanúsított a rajzolás és a festés iránt. 1954-től 1958-ig a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba járt Budapesten, majd 1960 és 1965 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolára, ahol mesterei Pátzay Pál és Szabó Iván voltak. Már a Török Pál utcai iskolában magával ragadta Somogyi József munkássága, majd a főiskolán Borsos Miklós és Medgyessy Ferenc művészetének buvkkörébe került, és meghatározó volt számára Barcsay Jenő egyénisége és alkotói magatartása.

1965 és 1975 között művészpédagógusként is tevékenykedett, majd 1975 óta önálló művészként dolgozott. 1965 és 1967 között általános iskolai rajztanár volt Vác-Deákváron, majd a budapesti Kirakatrendező Iskola rajz-művészettörténet tanáraként dolgozott. 1967 és 1975 között a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola (Budapest) tanára, 1971-től 1972-ig a zebegényi Szőnyi István Képzőművészeti Szabadiskola tanára volt.

Művészetét 1974-ben Munkácsy Mihály-díjjal ismerték el. 1983-ban Érdemes Művész lett, Budapest Főváros Művészeti díját 1988-ban kapta meg. 2001 óta Magyar Köztársaság Kiváló Művésze. Pest Megyéért Emlékérmet kapott 2005-ben, 2007 óta Szentendre Város Díszpolgára. 2013-ban Kossuth-díjat kapott. Abszurdításokkal átítatott szobrászati formanyelvéért és világképéért, magas szakmai kvalitású tradicionális kislasztikáiért, monumentális emlékműveiért és szakrális kompozícióiért kapta meg 2014-ben a Nemzet Művésze elismerést.

A Magyar Művészeti Akadémiának 2013 óta volt rendes tagja.

Farkas Ádám búcsúzik Csíkszentmihályi Róberttől

„Mind elmegyünk”

2021. augusztus 26-án hajnalban, 81 évesen, örökre elaludt Csíkszentmihályi Róbert szobrász, Munkácsy-díjas, érdemes és kiváló művész, Kossuth-díjas, a nemzet művésze, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Művészetének és a személyiségének is kulcsmondata lehet az a tömör önvallomás, ami az ez év júniusában bezárt, Pesti Vigadóban rendezett életműkiállításának is mottója volt: „Elgondolkodtató, hogy a szobrászmesterség eszköztára a szoborkészítés több ezer éves története során szinte semmit sem változott. Ebben az ósdi szellemi műhelyben érzem jól magam.”

A hatvanas évek közepén kezdődő életműve állat- és emberábrázolásokkal indul, formakezelése elnagyolt, lényegre törő és dinamikus. Ez a természetközeli alaphang, az évtizedek munkássága közben egyre csiszolódva, a csíkszentmihályis humorral, fanyarsággal gazdagodott, sőt átítatódott egy varázslatos római-itáliai eleganciával is.

55 év barátság után, ha valamelyikünk elmegy, tán nem is hal meg a másik számára, mert beleég a léte az itt maradtba, bennünk marad a mosolya, a hangja, a gesztusai. Csak az újabb művek megismerése, felfedezése lesz lehetetlen. Az életmű lezárult.

„Ez az ósdi szellemi műhely” viszont köztünk marad az érmeiben, kislasztikáiban, köztéri szobraiban, síremlékeiben, és ezekről készült kiváló fotókban.

Az életutat, a fejezetekre bontható műegyütteseket, a bennük lévő koherenciát, az örökölt kulturális gyökereket, az alkotó energiák eredetét, irányát lehet kutatni, felfedezni a magunk és a művészetet értő, éltető közösség (közönség) számára is.

Csíkszentmihályi Róbert apai ágon erdélyi, Csík-széki eredetű. Anyai ágon északi. Az erdélyi gyökereknek köszönhető a természetközelség, az állatokhoz kötődés, az ember-állat kapcsolat egészen eredeti megjelenítése, szinte népmesei, szürrealisztikus összekapcsolása. Az olasz eredet a 2000 éves kultúra biztonságát, a mediterrán tájtól a faragott antikva betűk gyönyörűségéig tartó, el nem múló szerelmet jelentette, s mindezt a szobrász továbbítja, időtleníti bronzba, kőbe örökítve.

Róbertről – nekrológiaként – egy egész könyvet kellene írni, végiglemezve a szobrok sorát, mindaddig, míg ki nem bomlik a művek reflexióinak áramlásából a csendes, szerény, derűs személyiség, aki átlátott a rohanó, tala-
kodó, örökké elégedetlen kortársain, és meg-

üzente – megmintázta 2009-ben a „Mind elmegyünk” szoborcsoportot.

Itt megtalálhatjuk magunkat, mindenki a modern társadalomból, vígan vagy vánszorogva, cipelve vágójának hozadékát, jelképét, súlyát, baját, semmiségét. Mind elme-

gyünk, nem számít a hatalom, a gazdagság, a bűnösség, a tehetség vagy a jóság.

Köszönjük az üzenetet!

Jó utat Robi! Odaát már várnak az őseid, s ha eljön az idő, mi, a még itt levő barátaid is megyünk...

FARKAS ÁRPÁD

(1944–2021)

„Farkas Árpád [...] az erdélyi nagy télben a transzszilván történelmi fagynak a gyomrából próbálta kifelé dudorászni magát meleg kis dalocskák éneklése közben. Mert sorsa elől ő nem futott, hanem inkább elébe szaladott, s nem félfülű halálomás folytán, hogy van ám költő, kinek esetében sors és jellem a szíami ikrek végzetével tartozik egybe, szóval nem véletlenségből, hanem törvény szerint vette magára s viselte – hordja ma is – poétai Nessus-ingét, nevezzük akár transzszilván fátumnak is.”

(Sütő András)

■ 2021. február 7-én, életének 77. évében elhunyt Farkas Árpád Kossuth-díjas költő, író, műfordító, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a *Háromszék* volt főszerkesztője.

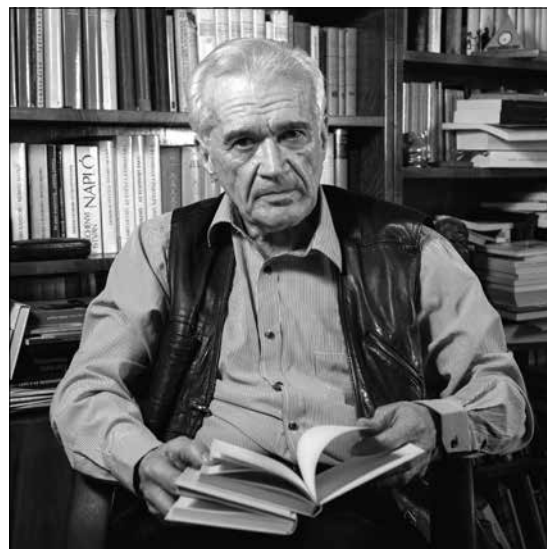
Sütő András szavaival, ő volt az a költő, aki „drámai módon ábrázolta az erdélyi magyartalanítás néma rettenetét” és akinek világlátása áll talán legközelebb Kós Károly transzszilván világlátásához.

Pályakép, életrajz

Farkas Árpád 1944. április 3-án született Siménfalván (Udvarhely megye), földműves felmenők unokájaként, de már falusi tanító apa gyermekeként. Édesapja Farkas Albert, édesanyja Farkas Irma. Kisgyermekéveit jobbára a közeli Székelyszentmiklóson, a nagyszülői házban töltötte.

1949-ben a család előbb Székelykeresztúrra, majd Székelyudvarhelyre költözött, általános iskoláit már itt járta. 1957–61 között a székelyudvarhelyi egykori katolikus gimnázium diákja volt, az iskola ma Tamási Áron nevét viselő líceum.

1961–66 között Kolozsváron élt, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar szakos hallgatója volt. 1963-tól tagja volt a kolozsvári Gaál Gábor Körnek, írásai jelentek meg az *Ifjúmunkásban*, az *Utunkban*, a *Korunkban*.

1967-ben szerepelt a *Vitorla-ének* című, fiatalokat bemutató antológiában. 1968-ig Vajnafalván, a Kovászna melletti kis faluban tanított, 1968-tól Sepsiszentgyörgyön élt, a sepsiszentgyörgyi, a közigazgatási átszervezés után alapult *Megyei Tükör* alapító munkatársa volt.

1968-ban jelent meg első kötete, a *Másnapos ének*. 1969-ben résztvevője volt a *Kapuállító* című, főképp a *Megyei Tükör* köré szerveződő alkotókat bemutató antológiának.

1971-től a marosvásárhelyi *Igaz Szó* szerkesztőségi tagja volt. 1971-ben látott napvilágot második verseskönyve, a *Jegenyekör*.

1975–1989 között – egzisztenciálisan súlyosan érintve – csak félállású munkatársa volt a lapnak.

1979-ben harmadik verseskönyve is megjelent, *Alagutak a hóban* címmel.

1983-ban látott napvilágot *Asszonyidő* címmel egy publicisztikai kötete.

1989-ben *Bolhalakodalm* címmel gyermekvers kötete jelent meg, 1998-ban utánnymásában is.

1990-ben az *Igaz Szó* utódlapjának, a *Látó* című folyóiratnak lett szerkesztője.

1993-tól 2010-es nyugdíjba vonulásáig a *Megyei Tükör* jogutódjának, a *Háromszék* nevű sepsiszentgyörgyi napilapnak volt főszerkesztője, ezután pedig a lap hétvégi kiadásának szerkesztőjeként dolgozott.

Egybegyűjtött verseit *Ostorzúgásban ének* címmel adta közre 2019-ben, *Nem ilyen lovat akartam* című könyve 2020-ban jelent meg.

Költői, szerkesztői munkájának eredményeként Magyarországon is több alkalommal vehetett át állami elismerést: József Attila-díjat (1993), a Magyar

Köztársasági Elnök Emlékérmét (2005), Magyarországi Babérkoszorúját (2016) és Kossuth-díjat (2018).

2015-ben az MMA Kiadó gondozásában jelent meg Cs. Nagy Ibolya tollából Farkas Árpád monográfiája, *Maradok* címmel portréfilmet készített róla a Magyar Művészeti Akadémia, Vizi Mária rendezésében.

A Magyar Művészeti Akadémiának 2011-től volt rendes tagja.

Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnökének megemlékezése

Az ősi szokás szerint, amikor sötét, zord idő köszönt ránk, őrtüzeket kell gyújtani, hogy fényüknél összegyűljenek, és felmelegedhessenek az emberek. Farkas Árpád több évtizedes pályája során ilyen őrtüze lett Háromszéknek, Erdélynek és az egész magyarságnak. Konok, olthatatlan lánggal fénylő szövétnek-ember, aki a romániai diktatúra évtizedei alatt és a forradalom után sem fogadott el más rendet azon kívül, mint ami a magyar nyelvhez, a szülőföldre és az ősök útmutatásaihoz való ragaszkodás örök érvényű

parancsaiból számára következett. Félelem helyett büszkeséggel élte meg, hogy kisebbségi sorsba született magyarként neki nem mentőövvel, hanem malomkövel a nyakában kellett úsznia. Meggyőződése, hogy ennek köszönhetette határozott, szálegyenes tartását is, amellyel egész életében nem tudott mondani mindenre, ami sértette saját közössége önbecsülését, de mindig készen állt együtt harcolni azokkal, akik szívükön viselték a magyarság sorsát. Hálások vagyunk, hogy verseiben, publicisztikáiban és számos jelentős erdélyi lap szerkesztőjeként is a magyar nemzet határokön átívelő összetartozásának bátor szószólója volt. Megrendüléssel értesültem arról, hogy a Háromszék napilap főszerkesztője, az erdélyi magyar irodalom őrállója, Farkas Árpád költő már nincs közöttünk. Kérem, fogadják együttérzésem, és engedjék meg, hogy a következő nehéz időszakhoz sok erőt kívánjak Önöknek.

Részvétellel.

GÁL SÁNDOR

(1937–2021)

„Van három szavunk, amely meghatározza létezésünk teljességét. Az első az anyaöl, a második az anyaföld, a harmadik pedig az anyanyelv. Az első az életet adó, az életre nevelő, a második létezésünk, sorsunk, munkánk, sikereink és kudarcaink színtere, majdani nyugvóhelyünk is. És ami e kettőt egybefogja – a harmadik – az az anyanyelv. Hogy nyelvünk létezésünk hármasságát az anya szavunkkal kapcsolta egybe, az nemcsak azt jelenti, hogy e három fogalom milyen mértékben meghatározója életünknek, de egyúttal a nyelv, a magyar nyelv sűrítőerejét és képességét is fölragyogtatja.”

(Gál Sándor)

■ Életének nyolcvannegyedik évében, május 28-án elhunyt Gál Sándor József Attila-díjas író, költő, szerkesztő, a felvidéki magyar irodalom és a magyar irodalmi élet kiemelkedő alkotója, szervezője, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Színes és hosszú alkotói pályája a kezdetektől teret adott nemcsak minden műnemnek, a lírától a prózáig, hanem szinte minden műfajnak, a szépirodalmiak mellett a publicisztikai jellegűeknek is. Tevékeny és termékeny élet, gazdag és terjedelmes életmű volt az övé: egyes monográfiák, kézikönyvek szerint a (cseh)szlovákiai magyar irodalom legolvasottabb alkotói közé tartozik.

Pályakép

„Ady írta, hogy egy kis népnek még lélegzetet is radikálisan kell vennie ahhoz, hogy fennmaradhasson. Gál Sándor úgy él, mintha állandóan magán érezné e figyelmeztetés súlyát. Életmű-verseket tudhat a magáénak: költő, novellista, regényíró, szociográfus, publicista, közéleti feladatokat számolatlanul vállalt

kisebbségi mindenes egy személyben. Műnemeit és műfajait szabadon váltogatja, mindig ahhoz folyamodik, amelyiket előírja számára az ihlet, az anyagörző tiszta akarat” – írta róla Görömbei András irodalomtörténész.

Gál Sándor munkássága szerteágazó: egy híján félszáz önálló és számos egybegyűjtött kötetben találkozhatunk írásaival. Gál Sándor gazdag és terjedelmes életművet hagyott hátra: egyes monográfiák, kézikönyvek szerint a (cseh)szlovákiai magyar irodalom legolvasottabb alkotói közé tartozik.

Indulása – talán mert nem esett egybe a később „nyolcak” néven jegyzett nemzedéktársak bemutatkozásával, a *Fiatal szlovákiai magyar költők antológiájának* 1958-as megjelenésével – társtalanná tette, kívül esett a nemzedéki csoportosulásokon éppúgy, mint a közös alkotói műhelyeken. Az első szárnycsapások mégis magabiztosak és emelkedettek voltak. „...Egy nép sorsa, múltja van velem” – tudatta a megérkező, s e bejelentkezés felért egy vállalással, a népi líra hagyományai megújításának szándékával. A szófordulatok, mondatszerkezetek olykor a „hetek”, illetve a „kilencek” világával és megszólalásmódjával mutatott rokonságot.

Görömbei András, aki talán a legelső portrét készítette róla *A csehszlovákiai magyar irodalom 1945–1980* című monográfiájában, költészete két fontos jellegzetességét emelte ki: a vallomásságot, illetve az idővel való viaskodást. Görömbei a *Szabad vonulás* verseit tartotta egy olyan fordulat végrehajtóinak, amely „a személyes élet történelmi meghatározottságának” gondolatát, illetve „a magányérzés, a létezéshez kötő érzelmi szálak hiányának” tudatát erősíti föl. Már a *Napéjegylenlőség* mutatta sokféle ösztönzésre (Kassák, Illyés, Benjámin László, Vinokurov) is úgy tekintett, mint a tárgyak és a hétköznapiak versbeli megszólaltatásának esélyeire, főleg a „hétköznapiakat poetizáló” cseh költőket, mindenekelőtt a „dolgok totális leltárát” készítő Sotoláét vette számba.

Ha a kritikusok korábban a népi lírikusok követését tartották jellemzőnek, utóbb a Nemes Nagy Ágnes nevéhez is köthető objektív-tárgyas lírával példálózta. Ez a verseszmény a (cseh)szlovákiai magyar költészetben ekkor még csak kevés hívet szerzett magának. Hogy Gál Sándor is a vonzásába került, abban a cseh költészet iránt tanúsított érdeklődésén túl szerepet játszhatott Tözsér Árpád mind a mai napig sűrűn citált tanulmánya, *A lírai vallomás hogyanja*, amely ahhoz a végkövetkeztetéshez jut el, hogy az első két kötet novumát és értékét a „személytelen” esztétikum adja. Hogy a személytelenség programja mennyire illik a költő alkatahoz, és hogy megvalósításához miféle „tárgyiasságokat” használhat, az életszemlélet emberi s társadalmi teljességének igényét a létszemlélet óhatatlanul szűkösebb kifejezőeszközeire, a természeti világ jelenségeire, elemeire cserélve föl, eleinte alig fogalmazódott meg. Ez a dilemma igazából majd csak a hatodik kötetben, egy-két méltatója szerint a második születését hozó *Folyóban* vetődik fel, ám itt igen nyomatékkal.

A következő kötet, az *Éden és a Golgota között* – beszédes című – az *Amíg lehet* kilenc részes kompozíciójának lírai alanya mondja: „miért ne ezzel kezdeném / a bennem levőkkel a sorsomná nőtt sorsommal / az utammá lett utakkal s minden mással / amit ez a külön történelmi világ / belém égetett”.

Műfaji szempontból is érdekes helyzet, hogy a lírikus „külön történelmi világ” épp akkor épül fel, amikor az elbeszélőé. Egy irodalomtörténész a „kisebbségi sors identitáshiányos állapotának” kibeszélőjeként jeleníti meg a szerzőt, a lírikus és a novellista közös jellemzőjét keresve. Ehhez azonban a két útnak találkoznia kellett, és egy ideig együtt futnia, hogy aztán újra elváljanak egymástól. Kérdés, programjában és felfogásában mennyire tért el egymástól a költő és az elbeszélő. Vajon ez utóbbi indulását – a nyilvánvaló Hemingway-ösztönzések mellett – nem az a beatnemzedékhez kapcsolható életszemlélet befolyásolta-e a legerősebben, amely korának tipikus ifjú alakját a lézengő hősből látta meg, a Lugossy Gyula, Csörsz István, Császár István és mások megteremtette alakokban? *A Nem voltam szent*, Gál Sándor első prózakönyve után a *Múmia a fűben* is ezt valószínűsíti, főleg ez utóbbinak a *Visszafelé* vagy a *Tróger Haver* című darabjai. A kóborlás, a csavargó-lét a legkevésbé sem a kisebbségi sors parancsolta életstílusként tűnt fel, miközben a szlovákiai magyar irodalomban ez idő tájt íródtak – íródhattak – a magyarság második világháború utáni drámai sorsának, kollektív bűnössé nyilvánításának, teljes jogfosztottságának történetei.

A novellista Gál Sándor majd csak évek múltán ad számot a sorsává nőtt sorsokról. Előbb megírja, a személyes érintettségtől néhol szemérmesen és fölöslegesen tartózkodva a *Mesét mondok, valóságot* című szociográfiáját. Ez a falurajz beilleszkedik és beleillik a kortársi irodalomnak abba a sorába, ahol például a következő művek vannak: Sütő András *Anyám könyvű álmot ígér*, Duba Gyula *Vajúdo parasztvilág*, Szabó Gyula *Gólya szállt a csűrre* című alkotásai. Néprajzi vonatkozásai, szokásleírásai és folklórgyűjteménye alapján pedig Horváth István pótolhatatlan remekével, a *Magyarózdai toronyaljával* mutat rokonságot. E tartózkodóan vallomások könyvet *A király*, a *Szentuccája*, a *Családi krónika* vagy a *Tábori lapok* című, a publicisztika, a riport felé hajló prózái követik, illetve az *Ítéletidő*, ez az elbeszélés és a bele ékelt vers hatása nyomán kialakult „balladai hangoltságú” történet – a tényirodalom művelése aligha az ütemtévesztés jele. Épp az adósságtörlesztés elmaradását kéri számon, szomorúan és szigorúan.

Másfelől viszont az önvizsgálat vezetheti – az erdélyi Makkai Sándor-féle „magunk revíziója” akarata. Ahogy egyik remek verse, a *Távolodók* fogalmaz: „és száll a semleges ég / az elmenőkkel, / az öntudatlan vétékekkel, / a nyelvük vesztett tétovákkal, / akik csak mennek, egyre mennek, / akik egyre csak távolodnak, / önmagukból is kitántorognak, / apáik szavát elfelejtik, / tegnapjukat rejtve rejtik, / néz utánuk küszöb, kapu, / néz a sötét kapubálvány, / s kifordul az emlékü is / a megnémult ajtók száján”.

A számonkérés és a szembenézés egyidejű igénye annál eltökéltebb lehetett, minél visszhangosabb sikereket ért el szépirodónak, de újságíróként is, illetve minél inkább sikerült meghódítania a legifjabb korosztályt is a *Csikótánc*, a *Héterső* gyerekverseiben, a *Mese a Hétpettyes házikóról* történeteiben, nem utolsósorban *A szürke ló* címen előadott mesejátékával.

Művészi szerepvállalása, irodalom-felfogása a bársonyos forradalom körüli időkben támadások kereszt-tüzébe került, nyilván annak következtében, hogy csak a közösségi sors kifejezőjét látták benne, s nem a „személytelen” esztétikum megteremtőjét.

Gál Sándort a kisepika kísérti még annyira, hogy katonaelményeit regényesítse – például *A Kerek Nagyasszonyhoz címzett fogadóban* kései próbát tegyen a komikum színeinek keverésére. Novellistaként elhallgat, naplói is mind szikárabbak lesznek, tényközlések, elemzések helyett inkább hangulatjelentések. A verskötetek címei – *A következő halál*, *A hívás ígézetében*, *A rák évada* – fölöslegessé teszik egyik értő elemzője tépelődését mind a kánonon, mind pedig azon, hogy vajon „az aktuális irodalomértési stratégiák felől értelmezhetőek-e”. Létösszegzésként is felfogható a csattanó: „és nincs kérdés / csak elfogadás”.

Életrajz

Gál Sándor 1937. november 29-én született a felvidéki Búcs faluban, majd a család Újtelepre költözött. Gádócon, egy mezőgazdasági szakközépiskolában érettségizett. 1959–1969 közt a *Szabad Földműves* című lap munkatársa, illetve szerkesztője volt.

Első két verseskötete, az *Arc nélküli szobrok* és a *Napéjegyenlőség* 1964-ben, illetve 1966-ban jelent meg. *Nem voltam szent* című könyvével (1968) kezdődött szépprózai munkássága, 1971-től a *Hét* című lapnak volt a rendszerváltoztatásig kassai tudósítója. 1969-ben a Kassán megalakuló Thália Színpad dramaturgja lett, egy év múlva itt avatták színpadi szerzővé is *A szürke ló* című mesejátékának bemutatásával.

Alkotói pályája lényegében a kezdetektől töretlen volt: ízig-vérig közéleti gondolkodású és közéleti erkölcsű volta újságíróként éppúgy talált témát, feladatot magának, mind szépirodónak, költőként, valamint riporterként, tudósítóként is. 2009-ig szinte évente adott ki kötetet. Ötletadója, illetve résztvevője volt több kulturális, művészeti rendezvénysorozatnak a régióban: az 1964-ben a magyar nemzetiségűek országos szavalóversenyeként indult komáromi Jókai-napoknak, a Szencen 1966-tól megrendezett Szenczi Molnár Albert-napoknak, az 1972-ben első ízben megtartott Fábry-napoknak. 1982-ben gyűlt először össze a Somodi-fürdői művelődési tábor, amely az évtized végén nyári szabadgyetemmé alakult át, Jásztót választva helyszínül.

A bársonyos forradalom győzelme növelte közéleti lendületét – annak következtében is, hogy a Cse-madok országos választmánya alelnökeként, illetve Kassa-környéki területi választmányának elnökeként 1974-től 2006-ig jószerint minden program felelősének tudhatta magát. Előbb, 1989 márciu-

sában nyolc író- és párttag-társával együtt (köztük Duba Gyulával, Grendel Lajossal, Tózsér Árpáddal, Ozsvád Árpáddal), valamint a szlovák kommunista párt titkárával, a miniszterelnök első helyettesével, továbbá az iskolaügyi és a kulturális miniszterrel „beszélték meg” korábbi beadványuknak, az úgynevezett harminchármas memorandumának a magyar nemzetiségre vonatkozó tényeit és állításait. A forradalom napjaiban, november végén Dobos László hívására részt vett egy nemzetiségi független fórum létrehozásában. A rendszerváltoztatás szinte megsokszorozta az erejét: 1990-től az induló kelet-szlovákiai társadalmi és kulturális havilap, a *Keleti Napló* munkatársa volt, két esztendő múlva az utolsó lapszámig, 1995 januárjáig a főszerkesztője. Ezzel egyidőben, 1989 nyaratól az Anyanyelvi Konferencia társelnöke volt tizennégy esztendőn át; 1992-ben a Magyarok III. Világkongresszusán küldöttként vett részt, ahol beválasztották a Magyarok Világszövetsége plenumába. Ugyanebben az évben főszerkesztő-helyettese lett a Miskolcon kiadott *Holnap* című folyóiratnak. Ezzel a kötődéssel is magyarázható, hogy 1997-ben három évre a Tokaji Íróklub kuratóriumának elnökévé választották.

1997-ben a Magyar Köztársaság elnökétől Arany emlékérmét, 2004-ben József Attila-díjat vehetett át, 2017-ben a Magyar Érdemrend tisztikeresztjét, emellett több szlovákiai elismerést is.

2016-ban portréfilm készült Gál Sándorról (rendező: Vizi Mária), 2017-ben pedig az MMA Kiadó adta ki a róla szóló, Márkus Béla által írt monográfiát.

A Magyar Művészeti Akadémiának 2011-től volt rendes tagja.

Márkus Béla búcsúbeszéde

Míg éltél, írtál, s míg írtál, éltél
Gyászbeszéd Gál Sándor sírja fölött

(A Magyar Művészeti Akadémia nevében
Márkus Béla irodalomtörténész, egyetemi
tanár búcsúzott Gál Sándortól, akinek írását
felolvasták a gyászszertartáson.)

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

Gál Sándor koporsójánál az ő szavait idézem először, a közös barátunk, Görömbei András temetése fakasztotta fájdalmának szavait: „Beszédek, koszorúk s a hiány úri mélysége.” „Sírtam” – jegyezte fel. Sírt, mert nem hitte, hogy mindenki pótolható. „Voltak, vannak és lesznek is pótolhatatlanok” – állította, közülük valónak tudva a debreceni irodalomtörténészt, életműve alakulásának figyelemmel kísérőjét. Aki, ha élhetne, meggyőződéssel vallhatná, amire most mi is rádöbbenhetünk: Gál Sándor azzal, hogy elköltözött közülünk, maga is beköltözött a pótolhatatlanok közé.

S még ne is az igen gazdag költői, írói munkássága jusson eszünkbe. Elég csak arra

gondolni, ami közéleti, művelődésszervező tevékenységének, nemzetiségi kultúráteremtő munkálkodásának immár több mint fél évszázadon átívelő példája. Hogy megálmodója, ötletadója volt az 1964-ben a magyar nemzetiségűek országos szavalóversenyként indult komáromi Jókai-napoknak, s hogy Jókai születésnapját három éve, 2018-ban a Magyar Írószövetség az ő kezdeményezésére avatta a magyar széppróza napjává. Szencen 1966-tól a Szenczi Molnár Albert-napok megrendezésével a névadóra s régi irodalmunkra, egyúttal a tájegység szellemi örökségében gyökerező jelen feladataira is figyelmet lehet fordítani. 1972-ben a stószai remete, Fábry Zoltán emléke előtt tisztelgők határozták el évenkénti rendezvények megtartását. Rá tíz évre, 1982-ben a somodi-fürdői művelődési tábor szervezője, hogy az évtized végén nyári szabadegyetemmel alakuljon át, Jásztót választva helyszínül. A bársonyos forradalom győzelmével nőtt közéleti lendülete, publicisztikai tanúsíthatják. De azok a szerepvállalásai is, amelyek alapján már korábban úgy jellemezték, mint „íz-ig-vérig közéleti gondolkodású és közéleti erkölcsű” embert, nyíltak és lendületesnek. Akár a Csemadok országos választmánya alelnökeként tevékenykedett, akár a Kassa környéki területi választmány elnökeként tizenkét éven át, jószerint minden program felelősének tudhatta magát. Tán mondtuk is Neki, hogyha Németh László tervhalmozó volt, így ugratta egyik költő barátja, akkor ő a megtestesült tervteljesítő. Évtizedek óta vezetett naplójába be is jegyezte később: „Mindig azt tartottam magamról, hogy határozott ember vagyok, aki elképzeléseit képes megvalósítani. Az elmúlt évtizedek sora ezt bizonyítja.” Ezt, hogy 1990-től a tervei szerint szerveződő kelet-szlovákiai társadalmi és kulturális havilap, a *Keleti Napló* munkatársa, két esztendő múlva, az utolsó lapszámig, 1995 januárjáig a főszerkesztője. Ezzel egyidőben, 1989 nyarától az Anyanyelvi Konferencia társelnöke, tizennégy esztendőn át, 1992-ben a Magyarok III. Világkongresszusán bevásztják a Magyarok Világszövetsége plénumába. Ugyanekkor, miután főmunkatársa volt, főszerkesztő-helyettese lett a Miskolcon kiadott *Holnap* című folyóiratnak. Ezzel a kötődéssel is magyarázható, hogy 1997-ben három évre a Tokaji Írótábor kuratóriumának elnökévé választották. 2006-ban a Magyar Művészetért díj mindeme munkának, közszorgoskodásnak a jutalmazása. De megbecsülő elismerést jelentett, hogy alapító tagjai közé választotta a Magyar Művészeti Akadémia, amelynek a képviselőjében is búcsúzom Tőle. S amivel

büszkélkedhetett volna: egybegyűjtött művei sorozatával, amely talán már a XVI. kötetnél tart – az érdem itt szinte kizárólag az AB-ART Kiadóé, személy szerint Balázs F. Attiláé.

Mekkora küzdelmet kellett megvívnia Gál Sándornak, hogy írásai egybegyűjtése közben még gyarapítsa is, új s új horizontok felé nyissa meg életművét! Vallotta ugyan, hogy legnagyobb bajaiból „mindig a munka jelentette a kivezető utat”, ám a küzdelmet az utóbbi tizenhárom évben, de részben előtte is, voltaképpen az életéért folytatta. Szelíden, mégis abszurd módon, az egész életét jellemző tudatossággal tűzte ki a célt: „kiírom magamból a rákot, ha belepusztulok is”. Ez idő tájt parancsolhatta magára, ami axiómája lett: „Igen, ha írok: élek. S ha élek – írok!” Hozzáátve azt, ami a nyolcvanadik születésnapjára a Molnár Katalin szerkesztette s Búcs község kiadta kötet címe lett: *Nincs harmadik lehetőség*. A közélet tág terei helyett meg kellett elégednie a buzitai udvar Noé bárkájának nevezett lugásával. „Az időn kívüli derű és nyugalom biztonságát” adta ez neki. Élete tűnő percei ide gyülekeztek kitölteni a „hullámtalan tereket” – s itt töltekezhetett fel felesége, Éva szeretetével, gyógyító figyelmével, lánya és fia, Éva és Sándor, Satya sikereivel, csodálkozhatott rá az unokák, Dénes és Endre gyermeki észjárására, nyelvi különösségeire.

A tér tehát a lugas és a mozgás – mint utolsó kötete címe tudatta – „néhány lépés az udvar kövein”, itt araszolgatva merülhetett fel benne egy bölcselő tanácsa: „Ahhoz, hogy művem végére járjak, csak a hűség lángját kell ébren tartanom.” Önigazolás lehetett ez, hisz mindvégig így írt, így vágott neki pályájának. „... egy nép sorsa, múltja van jelen” – vallotta a kezdetekkor. A hűség jegyében és „örökös tartozásban” készült szülőfaluja szociográfiája, a *Mesét mondok, valóságot*, odaemelve Búcsot azoknak a nemzeti irodalmi emlékhelyeinknek a sorába, ahová Duba Gyula Honfűzesgyarmatot, az erdélyi Horváth István Magyarózdott, Sütő András pedig Pusztakamarást emelte. De a ragaszkodó szeretet indíthatta a *Csereháti krónika* szerzésére is, a történelmi múlt nyomainak kutatása, a jövő esélyeinek latolgatása e tájegységben és választott falujában, Buzitán, a Kanyapta mentén, amelyet Gólyaországnak neveztek valaha. Így oszlatta el a kétségeit, hogy egymás mellé fogalmazhatók-e a test, a teste és a történelem sebei. Hiszen efféle lélekromboló sebek gyógyítója volt már elbeszélései java része, s azok az értéktudatosító versei – *Távolodók, Folyó, Veszteségeink, Könyörgés, Homok* –, amelyek az antológiákból csak irodalmunk csonkításával hagyhatók ki, a hiányos nemzeti-nemzetiségi önismeret és

öntudat végzetes tüneteit jelezve. Munkássága elemzője jó okkal nevezte a „kisebbségi sors identitáshiányos állapota” kibeszélőjének. Mindannyiunk vesztesége lenne, ha – az ő szavaival – „sorsukra hagyott gondolatok” maradnának az elmúlt több mint négy évtized közösségi – immár történelmivé vált – eseményeit végigpásztázó naplói. A személyes számvetés dokumentumai is ezek, rezignált tudomásulvételével annak – kölcsönzi a gondolatot –, hogy olyan világban élt, „Ahol az ember nem magányos, hanem maga a magány”, s ahol ő – micsoda erő kellett kimondania! – úgy élhet, akár a rák, versbe írva: „ahogy a rák jár – előre hátrál”. Hátrálva, a „lassú elmúlás zónájába” érve a mindenség legnagyobb titka nyugtalanította, „a létezésből az elmúlásba átvezető ismeretlen”. Versek egész sora és kötetek cí-

mei tanúsítják: *Mintha mindig alkonyat lenne, A következő halál, A hívás ígézetében.* A halál sejtelmének feledhetetlen szemléltetése: „nem tudom meddig élek / nem tudom / a maradék időt / a délelőtt nem kérdez / nem marasztalja / az elmenőt / a golgota / keresztje mögött / remeg / a megfeszített árnya / miközben / a volt s a lesz között / egy fuvallat / a mindenség ajtaját / csendben kitarja”.

Sándor, Gál Sándor, beléptél, be kellett lépned a mindenség ajtaján. Terved teljesült: míg éltél, írtál, s míg írtál, éltél. Ránk hárul változtatni a terven, s úgy teljesíteni: éltetni írásaidat, éltetni örökségedet. Te, ki tudtad, „végső Magány / az odalenti”, így maradhatsz velünk.

Isten Veled!

GULYÁS JÁNOS

(1946–2021)

„Gulyás János életében hol könnyedén, hol kissé összetörve tűrte a hivatása során ért nem kevés tiltást, támadást, de ő nem törődött a mindenkori hivatalos elvárásokkal; a valóságos történések, tények és összefüggések hiteles feltárása s azok nyilvánosságra vitele volt filmes pályájának ars poeticája. Ennek apró hibákkal, de maradéktalan megvalósítása tette őt korszakunk egyik legjelentősebb alkotójává.”

(Dárdai István)

■ Hetvenöt éves korában december 11-én elhunyt Gulyás János Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendező, operatőr, érdemes művész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Gulyás János a magyar dokumentumfilm meghatározó alakja volt. A hatvanas évektől radikálisan megújuló műfajban számos jelentős alkotás tanította önismeretre, árnyalt gondolkodásra, bátor szembenézésre és megalkuvás nélküli számvetésre a nézőket. Ezek között is egyéni hangot ütöttek meg a szociografikus érzékenységgű Gulyás testvérpár revelatív filmjei: a *Vannak változások*, a *Ne sápadj!* vagy a *Törvénysértés nélkül*. A később, már egyénileg készített művek is a legfontosabb társadalmi kérdéseket feszegették és feszegetik ma is, nem egyszer viharos polémiaát provokálva.

Pályakép

Gulyás János már egészen fiatalon amatőrfilmeket készített bátyjával, Gyulával. Bekapcsolódtak az akkoriban nagyon élénk amatőrfilm-mozgalomba, rendszeres résztvevői voltak a különféle országos szemléknek, s ezeken számos díjat nyertek korai alkotásaikkal. A legkülönbözőbb műfajokban próbálták ki magukat, a filmetűdtől a játék- és dokumentumfilmen át egészen az animációs filmig. Megalapítói és működtetői a Cinema '64 Stúdió nevű filmes egyesületnek. Gulyásék legjelentősebb akkori vállalkozását, a Végh Antal Állóvíz című szociográfiája alapján több hónapig, négy kamerával forgatott *Valóság – síppal, dobbal avagy tűzön, vízen át* című munkát az amatőrfilm-fesztiválok sem merték felvállalni; hiszen filmjükben szembesülnek és szembesítenek a rendszer leglényegét képező embertelen közönnyel.

Gulyás János több sikertelen próbálkozás után 1970-ben nyert felvételt a Színház- és Filmművészeti Főiskola keresztféléves operatőri osztályába. Az operatőr tanárok, Illés György és Zsombolyai

János főleg az első év műtermi fotózási és világosítási gyakorlatainál adtak szakmai magyarázatokat és értékeléseket. A következő évtől azonban filmes elfoglaltságaik miatt Bolykovszky Béla fővilágosító látta el a 35 mm-re forgatott operatőri gyakorlatok szakmai felügyeletét.

A diploma után felkínált MTV-s munkahelyet nem fogadta el, inkább szabadúszó maradt és fotózásból, 6×6-os diázásból tartotta fenn magát, valamint műtermi kamerázásokból próbált megélni, majd operatőrként (néha rendezőként is) ismerkedett a 35 mm-es kamerákkal, optikákkal és technikákkal.

Gulyás János mint operatőr folyamatokban gondolkodott. Kamerája nem egyszerűen követte az eseményeket, de még egy egyszerű riportnál is folyvást pásztázta, megfigyelte, észlelte a környezetet. Elidőzött a tárgyakon, a gesztusokon, de nem vágókép nála ez a kilépés a fő folyamatok ábrázolásából, hanem ugyanezen folyamat része. Nem csupán megfigyelte a helyzetet, kívülállóként, hanem viszonyba került vele.

A Gulyás-testvérek a hetvenes évektől kapcsolódtak be a fiatal filmesek műhelyéül szolgáló Balázs Béla Stúdió munkájába. Az ott kimunkált, speciálisan magyar dokumentumfilmes módszer, stílus legfontosabb alkotóivá lesznek.

Dokumentarista filmjeik elhallgatott témák iránt érdeklődnek. A korábbi gyakorlattól eltérően filmjeikben megjelent, sőt, döntő hangsúlyt kapott maguknak az alkotóknak a jelenléte, magának a filmezés szituációjának a filmbe emelése. Gulyás János és Gulyás Gyula a kamera előtt kibontakozó folyamatokat nem kívánták befolyásolni, csak a legszükségesebb vágóképeket használták és azokat sem illusztrációként. Időt szántak arra, hogy a folyamatok részesei lehessenek, a szereplők személyes ismerőséivé váltak, maguk a forgatások is évekig tartottak, és többször is megesett, hogy évek, évtizedek múltán visszatértek az egykori helyszínekre, újabb és újabb filmeket szentelve a változások követésének. A választott témát egyszerűen meg akarták ismerni. Néhány kiemelkedő közös alkotásuk: *Vannak változások* (1978); *Pofonok völgye, avagy Papp Lacit nem lehet legyőzni* (1980); *Ne sápadj!* (1981); *Magyarok és az első világháború* (1981–97). Ez utóbbi filmtetralógia a korábbi filmeiktől eltérően riportokra épül. A film készítésének idején az első világháború már nyolcvan évvel járó veteránjai nem egyszerűen háborús élményeiket osztják meg a nézővel, de kifejezetten olyan dolgokat beszélnek ki, amilyeneket több mint fél évszázados hallgatás övezett. Az első rész, a *Meg gondoltan, megfontoltan* a háború kitörésével, a déli, illetve keleti frontokkal foglalkozik. A második rész, a nyoni fesztiválon is díjazott *En is jártam Isonzónál* az olasz front eseményeit taglalja. A harmadik, a *Soha többé katonát nem akarok látni* című rész témája a háború befejezése, az azt követő események, valamint a kommunista hatalomátvétel, s az eközben, ezekkel mintegy párhuzamosan folyó honvédelem, míg a negyedik, *Rablóbéke* című rész a trianoni döntést és következményeit tekinti át.

A *Törvénytértés nélkül* (1982–1988) talán a legismertebb közös filmjük, mindenesetre ez az alkotás már elismeréseket is hozott a Gulyás testvéreknek. A dokumentumfilm a játékfilmeket megelőzve kapta meg az 1988-as Filmszemle fődíját (ill. még egy másikat is). Továbbá ezüst díjat kapott Chicagóban. Ezután már az állami elismerések sem maradhattak el.

A rendszerváltást megelőző éveknek valószínűleg legfontosabb filmes zsánere volt a magyar történelem fehér foltjainak vizsgálata, az elhallgatott múlt-ról történő számadás, a *Málenkij robot* (1989). Az országhatáron kívül élő magyarok sorsát dolgozta fel a *Balladák filmje I–II.* (1989), és hasonló bázison alapulnak az ugyancsak erdélyi, közelebbről mezőségi Széken készített filmszociográfiák is.

A rendszerváltás után a Gulyás János által vezetett Dokumentum Stúdió története emblematikussá vált. Először jöhetett létre olyan műhely Gulyás János vezetésével (és Gulyás Gyula közreműködésével) 1993-ban, amely a magyar dokumentumfilmzés teljes keresztmetszetében képes volt gondolkodni, mentesíteni magát a politikai, cenzori, érdekköröket kiszolgáló attitűdtől. Soha korábban, és később sem vállalt a Magyar Televízió olyan aktív szerepet dokumentumfilmek létrehozásában, mint azalatt a két év alatt, amíg a Gulyás-féle vezetésű Stúdió fennállt. Havonta több mint 10 dokumentumfilmet sikerült műsorra tűzni, saját gyártású produkciók mellett a Hunnia, a Dialóg, a Fórum, az Opál Stúdiók, továbbá a Történelmi Interjúk Tárának alkotásait és mindkét Fekete Doboz filmjeit. A Balázs Béla Stúdió eladdig láthatatlan dokumentumfilmjeiből 32-t sikerült műsorra tűzni.

Bár a 90-es években is készültek közös filmjeik, Gulyás János pályája fokozatosan elvált bátyjától. Rengeteg közéleti filmet készített. *„Ahol cigány van, ott már gond van...”* (1995), majd az ennek folytatásaként elkészített *Mary története* (2000) című filmek „követéses”, tehát egy ember életét hosszabb időn át kísérő munkák, amelyek egy leányanya és egy szociális munkás sorsán keresztül mondanak el fontos dolgokat. A *Szamizdatos évek* című opusz (2003) úgy szólván „kiverte a biztosítékot” a kétezres évekre már végképp megosztott ország ún. „liberális” oldalán.

A 2007-es *Civil jelentésnek* ismét sikerült botrányfilm-mé lennie, bár ebben az esetben már az elhallgatás, elhallgatás eszközét választották azok, akik számára kínos volt megszűlése. A 2006-os, gumilövedékes rendőrtárokba torkolló tüntetést és annak percepcióját, a médiában való megjelenését tárgyalja: klasszikus, tényfeltáró dokumentumfilmes módszerrel, szembesítve a politikusi állásfoglalásokat, nyilatkozatokat.

Forgatott filmet a kisiskolák bezárásáról is. 2010 után két filmet is szentelt Gulyás János a devecseri (kolontári) iszapkatasztrófának.

A közéleti témák mellett pedig az utóbbi évtizedben több művészeti filmet, portréfilmet is készített művészekről, például a Kő Pált bemutató *Lujos* című filmet (2013) vagy Karátsón Gábor *„...festeri fogok...”* című portréfilmjét (2013), és operatőre volt az Ágh Istvánt bemutató portrénak.

Gulyás Jánost mindig is, bátyjával közös munkáiban is a valóság tényleges arca, megragadható, megérthető, tehát kifejezhető, ábrázolható oldala érdekelte. Szenvedélyes elkötelezettsége az igazság iránt közéleti tematikájú filmjeiben is éppolyan nyilvánvaló, mint a történelmi munkákban. Személyes hangja, saját, önálló (de mindig a téma alapos szemrevételezése következtében kialakult, elfogulatlan-ságra törekvő, de a sajátos nézőpont jelenlétét bevállaló) véleményének kifejezése mindig is jellemző volt filmjeire. Amely az elesettek, kitaszítottak, védtelenek sorsa iránti érzékenységgel párosult.

Az MMA a legfontosabb dokumentumfilmeket feldolgozó *100 magyar dokumentumfilm* válogatásában természetesen több, Gulyás János által jegyzett alkotás is helyet kapott (*Vannak változások, Ne sápadj, Én is jártam Isonzónál, Törvényértés nélkül I–II., Ismeretlenek*).

Az MMA Kiadónál 2017-ben jelent meg könyv munkásságáról Tóth Péter Pál tollából *A Gulyás testvérek* címmel. A Magyar Művészeti Akadémia Film- és Fotóművészeti Tagozata 2021 őszén filmvetítéssel és beszélgetéssel köszöntötte a 75. születésnapját ünneplő akadémikust.

GYULAI LÍVIUSZ

(1937–2021)

„Utazóféle vagyok. De sosem csak átutazó. Arra vágyom – s tudom, e kívánságom mind elérhetetlenebb –, hogy elidőzhessenek egy-egy munkám világában, a képzelet számomra nagyon is valóságos színhelyén.”

(Gyulai Líviusz)

■ Nyolcvannégy éves korában március 16-án eltávozott Gyulai Líviusz, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas grafikusművész, a magyar grafika „nagy generációjának” egyik képviselője, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Pályafutása során legkevesebb ötszáz könyvet illusztrált, emellett számos animációs filmet is létrehozott, de előszeretettel készített játékos, ironikus felfogású – és sokszor archaizáló – tollrajzokat, rézkarcolat, linómetszeteket és litográfiákat is.

Pályakép

Gyulai Líviusz életét már kora gyermekkorától áthatotta az olvasás iránt érzett vonzalma – a soproni könyvtárból naponta hordta haza a könyveket, nem véletlen tehát, hogy különös hangulatú, ironikus felfogású grafikáit leggyakrabban irodalmi művek inspirálták.

A hazai irodalom jó néhány nagy művének lapjait illusztrálta. Csokonai Vitéz Mihály írásai közül példá-

Életrajz

Gulyás János 1946-ban született, értelmiségi családban. Gyula bátyjával, későbbi alkotótársával az ötvenes évek nehéz levegőjű Budapestjén nőttek fel.

1953–1961 között a Szinyei Merse Pál utcai fiúiskolában tanult. 1961-ben kezdett el filmezéssel foglalkozni, amatőr filmeket készített testvérével, Gulyás Gyulával. 1961–1965 között a Kölcsey Ferenc Gimnázium diákja volt. 1966–1968 között a Nehézipari Műszaki Egyetemen tanult gépgyártó technológus szakon. 1970–1974 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola film- és televízió operatőr szakán tanult.

2013-ban Magyarország Érdemes Művésze díjban részesítették munkája elismeréseként, majd a 2021-es évben megkapta a magyar kultúra művelésének és ápolásának járó legmagasabb kitüntetését, a Kossuth-díjat.

A Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezetnek 2006 és 2011 között volt a tagja, 2011-től pedig az MMA rendes tagja volt.

ul a *Karnyóné* és a *Dorottya* című művekhez készített tollrajzot. Az utóbbi, 1977-ben készült kompozíción a jól ismert milói Vénusz (avagy méloszi Aphrodité) szobrának vállára félig barokk nőalak, félig madár lényt ültetett, az E. T. A. Hoffmann *Murr kandúrjához* tartozó lapon pedig félig gyermek, félig macska teremtmény látható.

Még az évtized elején illusztrálta Weöres Sándor *Nárcisz és Psychéjét*. A mű címlapjáról az oly gyakran megjelenő fedetlen keblű, rokokó nőalak köszön vissza, közben hullámozó hajzuhatagát roccaille díszítő sűrű keret övezi.

Rajzolt Fazekas Mihály *Lúdas Matyijához*, Mikszáth *Beszterce ostromához*, készített illusztrációt Krúdy-műhöz (*Szindbád*), Szerb Antal *A királyné nyakláncához*, vagy Határ Győző *Pepitó és Pepitájához* 2002-ben.

2001 előtt jelent meg Babits Jónás könyvének újraértelmezése, mely Gyulai Líviusz egyik legnagyobb vállalkozása. Ezzel a művével Orosz István

szerint Szalay Lajos rajz-*Genezisének*, Zichy Mihály romantikus Madách-értelmezésének, Liezen-Mayer Sándor *Faust*-illusztrációinak és Bubenkius Orbis *pictus*hoz készített metszeteinek sorába illeszkedik. A vershez több alkalommal készített grafikákat, sőt, a történetből animációs filmet is készített.

A sorozat újdonságaként a rajzok alatt a költő kézírását láthatjuk. Mintha a mű olvasása közben a költő és az illusztrátor lényének hasonulása menne végbe.

Rajzolt grafikákat a *Carmina Buranához*, de Shakespeare, Cervantes (*Don Quijote*), Defoe (*Robinson*), Molière (*Zsugori telhetetlen fősvény ember*), Bürger (*Münchenhausen báró*) Sterne (*Érzékeny utazások Francia- és Olaszországban*), Balzac (*Les Contes Drolatiques*), vagy a későbbiek közül Leacock műveihez is, melyek kivétel nélkül szemet gyönyörködtető alkotások. Műveiben gyakran történelmi szereplők képmásait is megörökítette, ilyen VIII. Henriket (*Henry*), vagy I. Erzsébet királynőt (*Shakespeare-émléklap*) ábrázoló grafikái.

Témáját bármely korból is választja, rajzairól sugárzik, hogy szereti a művészetet, a nőket, az élet örömeit, mentalitása játékos és filantróp, képi megfogalmazása újszerű és egyedülálló. Munkáihoz nehezen találni előképet, vagy párhuzamokat más alkotókkal, miközben minden rajza konstans fejlődésének egy állomása.

Egyik leghíresebb grafikája *Rinocérosz kecskével* című 1989-es litográfiája, melyről Ágh István így ír: „Ha az ember álmában Gyulai Líviusz művei jelennének meg, nagyon szép lenne az ébredése. Nem rémítenék a szörnyek, még az orrszarvú is szelíd monstrum lehetne, akit szeretnek a madarak, hiszen földkemény bőre tápláló televény, melyből szemelgetni lehet. Tűrné, sőt élvezné az a sötét, ormóttalan hatalom az elűzhetetlen, letiporhatatlan madárkát. A vándor rajzolóművész leülhet a közelében oldalt, s a nagyság és a piciség harmóniáját zavartalanul megörökítheti. Így lesz keze alatt a félelem szimbólumából a békeség állóképe.”

Az orrszarvú-motívum további munkáin is megjelenik, ilyen az 1984-es *Orrszarvút rajzoló férfi*, vagy a *Holdleány* is. *Öreg Casanova* című művén rokokó öltözkű, megnyúlt képű, idős ember húz egy kocsit, melyben fedetlen keblű, fiatal nő trónol csukott szemmel. A férfialak mögött apró halálfej-ábrázatú öleb vánszorog, lelógó füleiben Casanova göndör, fodros parókája ismétlődik, előrevetítve az elkerülhetlent.

Akármit is választ témájául Gyulai Líviusz, munkái humort, játékosságot, pozitív világlátást sugároznak.

Bár már 1971-ben elnyerte a Firenzei Grafikai Biennálé aranyérmét, első komolyabb szakmai sikerét Weöres Sándor *Psychéjé*-hez készült rajzaival aratta 1972-ben. Animációs filmeket 1976-tól készített, első ilyen alkotása, a *Delfinia* című mű volt, melyhez Szőrényi Levente komponált zenét. Ezt követte az *Új lakók*: egy bérházban élő kentaursaládról szóló rajzfilm, mellyel elnyerte a Kairói Filmfesztivál első díját.

Az első nemzetközi internetes animációs film-fesztivál győztese a *Golyós mese* lett, *Jónás* című alkotásának mozgóképváltozatával 1997-ben másodszor képviselte Magyarországot a Cannes-i Nemzetközi Filmfesztiválon. A *Szindbád, bon voyage!* 2001-ben, *Az én kis városom* egy évvel később készült. Legutóbbi animációs

munkái az *Egy komisz kölyök naplója* és az *Egy komisz kislány naplója* sorozatok. Tollrajzain, linó- és fametszetein hitelesen ábrázolta az átél irodalmi, kultúrtörténeti világot, amelyet egy-egy grafikai ötlettel ironikussá változtatott.

Gyulai Líviusz hosszú pályafutása rendkívül sokszínű és változatos volt, de minden műfajban maradandót alkotott. Az Uffizi Képtár gyűjteménye linómetszetet vásárolt tőle. Művei megtalálhatók a szolnoki Damjanich János Múzeumban, a miskolci Herman Ottó Múzeumban, a Magyar Nemzeti Galériában és a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Orbán Viktor miniszterelnök levélben fejezte ki együttérzését a gyászoló családnak Gyulai Líviusz halála kapcsán. „Mindennapi feladataink, tornyosuló teendőink közt csak ritkán tapasztalhatjuk meg a művészet felszabadító és örömet adó erejét, Gyulai Líviusz azonban mindig arra törekedett, hogy azt a kis időt, amíg az emberek a műveit nézik, a derű hassa át” – írta a kormányfő. Emlékeztetett: Gyulai Líviusz hosszú pályafutása alatt linómetszetein, rézkarcain és tollrajzain túl nemcsak rajzfilmeket készített, de könyvek százait is illusztrálta. Villon és Cervantes, Csokonai Vitéz Mihály és Weöres Sándor csak néhány szerző azok sorából, akiknek műveit egyedülálló stílusérzékről tanúskodó rajzaival gazdagította. „Hálásak vagyunk, hogy különböző korokat idéző, aprólékosan kidolgozott képeivel humort, játékosságot és pozitív világlátást sugárzott, megszólítva, elgondolkodtatva és mosolyra fakasztva a néző- és olvasóközönséget” – fogalmazott kondoleáló levelében a miniszterelnök.

Életrajz

Gyulai Líviusz 1937 telén született a Kovászna megyei Erdővidéken, Baróton. A II. világháború idején Magyarországra menekült a család. Gyulai Líviusz Sopronban az Ágoston Ernő vezette Képzőművész Kör-t látogatta, 1952-től Budapesten a Képzőművészeti Gimnáziumban, Komjáthy Gyula irányítása alatt folytatta tanulmányait. 1956 és 1962 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolára járt, mesterei Ék Sándor, Fónyi Géza és Kmetty János voltak, Barcsay Jenő tárgy-ábrázolásra és anatómiára tanította. Főiskolás éveitől összebarátkozott Fejes Endrével, Kondor Bélával.

Első illusztrációja a *Vidám Könyvtár* sorozat egyik Karinthy-kötete volt. Ekkortájt, Kondor révén ismerete meg Nagy Lászlót, akinek jóvoltából rajzai rendszeresen megjelentek az *Élet és Irodalom* oldalain, de új feladatokat is kapott, Villont, Shakespeare-t illusztrált, a Kamaraszínházban tartott Romhányi-estekre díszleteket készített.

A főiskola befejezése után Olaszországban és Angliában járt tanulmányúton. 1958–1975 között egyedi grafikákat, könyvillusztrációkat alkotott, többek között a *Carmina Buranához*, Csokonai, Villon, E. T. A. Hoffman, Cervantes műveire.

1990-ben vette feleségül Vennes Emmy színművésznőt, akitől egy lánya született. Művei megtalálhatók a szolnoki Damjanich János Múzeumban, a miskolci Herman Ottó Múzeumban, a Magyar Nemzeti Galériában és a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Fontosabb díjai, kitüntetései: Munkácsy Mihály-díj (1973); a Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze (1989); Kossuth-díj (2004); Magyar Érdemrend tisztikeresztje (2013); Nemzet Művésze (2014).

A Magyar Művészeti Akadémiának megalakulása óta (2011) tagja volt, 2014-ben az első között nyerte el a nemzet művésze elismerést.

Szemaadám György: Gyulai Líviuszra emlékezzve

Amikor megtudtam, hogy Líviusz barátom visszaadta lelkét a Teremtőjének, egy hét évvel ezelőtti esemény képe jelent meg előttem. Ausztráliában, egy ott élő magyar entomológus barátommal éppen egy eukaliptusz erdőben jártunk, amikor a hátunk mögött vagy tíz méterrel, iszonyú recsegéssel-ropogással kidőlt egy hatalmas fa, ami eleinte lassított felvétellként, majd egyre gyorsulva, és törve-zúzva zuhant le a vastag avarba. „Ezek a fák így hálnak meg – mondta a barátom. Méltósággal. Az utolsó percükig állva és szolgálva. Élőlények sokaságának adnak oxigént, otthont, élelmet, pihenőhelyet és árnyékot, s amikor az idejük kitelt, egy adott pillanatban minden ellenkezés nélkül adják át magukat az elmúlásnak.” Líviusz felesége, Emmyke – akit Líviusz így nevezett – aki az utolsó tizenegy napot egy kórházi szobában töltötte a férjével, azt mondja, hogy Líviusz mindvégig nagyon nyugodt, vele pedig rendkívül figyelmes és kedves volt. Nem készült a halálra. Animációs filmje következő részéről és más terveiről beszélt, s halála után sem ült ki arcára a szenvedés. Emmyke szerint arckifejezése nyugodt, szinte derűs volt. Egy teljes életet élő, megnyugodott ember ment el közülünk békésen, aki bejárta az utat, amit Teremtője kijelölt neki. Ahogyan Pál apostol írta Timóteusnak a második levelében: „A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, hitemet megtartottam.” (2Tim, 4,7) És itt kellene következnie annak az ismertetésnek, ami e pálya stációt sorolja, a különféle elismeréseket és díjakat. Ám én most ettől eltekintek, mert a barátai voltunk, és tudjuk, hogy ki is volt Gyulai Líviusz. Az ő egyik kedvenc fordulatával élve: „elég az hozzá”, hogy a Nemzet Művésze volt, és ebben benne van minden. Én Gyulai Líviusz személyiségéről szeretnék most szólni. Elsősorban azt kell kimondanom, hogy nála szeretetreméltóbb emberrel még nem találkoztam. Líviuszt egyszerűen nem lehetett nem szeretni. Ez főleg abból adódott, hogy megőrzött magában valamit a gyermekből. Abból a gyermekből, aki az erdélyi Baróton született, akit édesanyja egyedül nevelt, és aki kis idő múlva a nyugati

határszélre, Sopronba került, aminek emléket *Az én kis városom* című animációs filmjében idézte meg. Majd jött Budapest és a számára meghatározó jelentőségű és utat mutató Képzőművészeti Főiskola, meg az emberpróbáló 1956. Gyulai Líviusz 19 éves volt ekkor. Diplomázás után aztán következtek azok az évek, sőt évtizedek, amikor az ő pályáján (is) csak gerinctörő megalkuvásokkal lehetett boldogulni, de ebből ő nem kért. Líviusznak tehát egyáltalán nem volt könnyű gyermek- és fiatal kora, s akár még megkeseredett, kiábrándult emberré is válhatott volna, de ő megmaradt annak a gyermeknek, aki folyamatosan kérdez, tanul, és szeretettel nyitottsággal csodálkozik rá a világra. De ebben a figyelemben akkor már ott volt a szakmailag érett, technikailag tökéletesen felvértezett grafikus látásmódja, elemzőkészsége és manuális készsége is. Miután a tusrajztól és az akvarelltől kezdve a linó- és a fametszeten át, egészen a litográfiáig, bármilyen grafikai technikában meg tudott szólalni, és annak a körülbelül hatvan évvel ezelőtti magyar könyvkiadásnak még szüksége volt az olyan illusztrátorokra, mint amilyen ő, számtalan könyvet illusztrált. A hatvanas–hetvenes évek nagy grafikus generációjának utolsó mohikánjaként hihetetlen szorgalommal és invencióval alkotott. Líviusz azon régi vágású kultúremlékek közé tartozott, akik még szerették, sőt tisztelték a könyvet, gyűjtötték, értéknek tartották és állandóan olvastak. Neki is máníája lett a könyvek gyűjtése. Elképzelem, hogy micsoda boldogbűszkeséggel vehette kézbe fiatal korában az első olyan könyveket, amelyekben az ő illusztrációi díszleptek. Ezeket az utolérhetetlenül aprólékos kidolgozottság, de mindennekelőtt is a finom ironia, illetve a groteszk felé hajló humor jellemezte. Sajátos humorát Líviusz később szellemes animációs filmjeiben csillogtatta meg igazán. Mind grafikai munkásságáért, mind animációs filmjeiért felsorolhatatlan mennyiségű díjat vehetett át, de ezekkel soha nem hivatkozott. Mi sem állt távolabb tőle, mint az önhittség, de öntudatos emberként pontosan tudta, hogy ki ő. Szeretett mesélni, s százszor hallott, végeérhetetlen történeteit hallgatva, e monológokban olyan abszurd fordulatokkal találkozhatott az ember, amelyek művészetére is jellemzőek voltak. Mint tudjuk; vannak olyan emberek, akikkel akár egy rövid beszélgetés után is úgy érezzük, hogy rendkívül fárasztóak voltak és leszívták az ember energiáit, míg másokkal egy-egy ilyen találkozás után feltöltődést érzünk. A Líviussszal való együttlét után mindig azt éreztem, hogy a belőle sugárzó derű feltölti az embert. Idős korára aztán számtalan

kiállítására nyílt külföldön, s ennek, no meg Emmykének köszönhetően, sok pontjára eljutott a világnak. Járt még Kubában és Indiában is. Ez utóbbi utat Emmykével és két barátjukkal, 2004-ben tették meg turistaként, teljesen magánvállalkozásban. Jellemző momentum az, amit útítársa és barátja írt róla az útinaplójába: „Lulu folyamatosan vásárolja a könyveket borsos áron.” Mert tudni kell, hogy Líviuszt a barátai csak Luluként emlegették. Luluban volt valami olyan tulajdonság, vagy képesség, amit nem tudok másként megnevezni, mint a naivság és a bölcsesség együttese, amihez valami hasonlót korábban csak a régi kínai bölcseskről képzeltem. Amilyen tétova tudott lenni a praktikus, hétköznapi intéznievalókban, olyan határozott véleménye volt mindenről, s tudom, hogy bizonyos dolgok nagyon fel tudták habarítani, mert morális ember volt. Soha nem alku-dott meg a szakmájában, s nem hozott létre egyetlen hozzá nem méltó művet sem. Úgy képzem, hogy Líviusz barátom valamiképpen most is itt van közöttünk, s ahogy szokta, kissé félrehajtott fejjel hallgat, esetleg néha közbeveti: igen, igen, csak azért, hogy tudjam: figyel. S ha most szünetet tartanék és megkérdezném tőle, hogy egyetért-e az elmondottakkal, akkor valószínűleg azt mondaná: „Igen, igen, csak nem ez a fontos.” És akkor megkérdezném tőle, hogy mi lenne hát a fontos, ő meg üzenne velem. Valahogy így: „Szeretett Emmykém! Társam! A te szereteteli gondoskodásod táplálta az életemet. Valóban a feleségem, azaz életem fele voltál. Nincs rá szó, hogy méltóképpen meg tudjam neked köszönni azt, hogy nyugodt boldogságban élhettem melletted.” „Kislányom, Kiskati! Te lovas ember vagy. Bánj úgy a sorsoddal, mint a lovaiddal! Értsd meg, hogy amint a lovak is önálló személyiségek, a sors is tőled független entitás, de ahogy a lovakat is irányítani tudod, úgy a sorsodat is kézbe veheted. Fogadd el tehát azt, de erős kézzel tartsd a szárat! Soha ne sarkantyúzd, ne akarj elébe menni dolgoknak és ne ostorozd, ne zúgolódj, ha ezek nem úgy alakulnak, ahogy elvárnád! Szerettelek.” És akkor én félbeszakítanám Lulut és azt mondanám neki: „Várj Líviusz! Mielőtt az unokádhoz szólnál, én hadd mondjak valamit róla! Ő most Emmyke mellett van. Beszélgettem vele, és akkor azt mondta: „Most, hogy már én vagyok az egyetlen férfi a családban, méltóvá kellennem nagyapám emlékéhez.” „Akkor én már nem is mondok semmit – mondaná elégedetten Líviusz – csak azt kérem, hogy ígéretedhez híven állj édesanyád és Emmyke mellett! Isten áld-

jon Vendel!” Végül megkérdezném Líviusztól, hogy mit üzen nekünk, a barátainak, mire ő valószínűleg ezt válaszolná: „Gyerekek! Bocsássatok meg nekem, ha néha értetlen vagy türelmetlen voltam veletek, de higgyétek el, hogy gyűlölet soha nem élt bennem senki iránt. Egyikőtök azt állítja, hogy nekem nem is volt ellenségem. Ennek örülök. De azért egy kicsit jobban figyeljétek egymásra és értesetek szót egymással! Örüljétek Isten ajándékának, az élet nagyszerű kalandjának! Fordítsátok arcotokat a Fény felé és töltekezzetek vele, hogy az benső derűként sugározzék belőletek másokra! Próbáljátok meg jobban szeretni egymást, meg azt a hazát, ahol éltek és végezzétek legjobb tudásotok szerint, örömmel a munkátokat! És, fontos még, különösen most, amikor a pandémia képében az Úr figyelmeztetést küldött, hogy – amint azt II. Szent János Pál pápánk háromszor is kimondta homíliája alkalmával – Ne féljétek! A magyarok Istene áldjon meg Benneteket!” Ezt követően Líviusz elszetne, mert Dürerrel akar találkozni, akinek el szeretné mondani, hogy ő látott igazi, élő orrszarvút, és az nem olyan, mint amilyennek az ötszáz éve élt németalföldi mester ábrázolta, de valójában annak olyannak kellene lennie, mint az övé. Mert az emberi fantázia és a művészet nemegyszer pontosabb és szebb, mint a valóság. Ezt ebben a pillanatban is tapasztalhatjuk. Líviusz nem járt rendszeresen templomba, de hívő ember volt, s elmondhatta volna azt, amit Kosztolányi Dezső szinte végszóként fogalmazott meg *Hajnali részszegség* című versében, hisz a gyönyörű vers megírása után egy évvel meghalt: „Bizony ma már, hogy izmaim lazulnak, úgy érzem én, barátom, hogy a porban, hogy lellek és göröngyök közt botoltam, mégis csak egy nagy ismeretlen Úrnak vendége voltam.”

Kucsera Tamás Gergely búcsúbeszéde

Tisztelt Gyászoló Család! Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Gyászoló Közösség!

„Gyulai Líviusz ... munkásságában egyként fontosak az önálló grafikai lapok, az illusztrációk és a sokszorosított grafikai műfajok, de nagy figyelemmel foglalkozik animációs filmek tervezésével és rendezésével is. Gyulai részese és kimagasló személyisége annak a grafikus nemzedéknek, mely – a Kondor Béla fellépése és működése nyomán erőteljesen meghatározott korszakban – a magyar grafika aranykorát teremtette meg. 1973-ban Munkácsy-díjjal ismerték el munkásságát, 1989-ben Erdemes művész címet kapott. Egyedülálló mesterségbeli

tudás, különlegesen finom szatirikus szemlélet jellemzi műveit.” Ezekkel a mondatokkal terjesztette fel a Kossuth-díjra Makovecz Imre 1997. november 27-i dátummal Líviust, aki ekkor már több mint három esztendeje az egyesületi Magyar Művészeti Akadémia tagja volt, s aki ugyanennek az évnek decemberében volt 60 éves. Születésnapjára Kecskeméti közönségekor Antall István ezt mondta az ünnepeltről: „Tájékozottsága tehát teljesen elfogulatlan, ízlése pedig halálbiztos. Mondhatnánk talán, hogy ettől az életműtől távol esett a kísérletezőkedv. De mi a fenének kísérletezzen az az alkimista, aki az első cseppben meglegelt az aranycsinálás módját. Még a receptet sem kellett leírnia. Formai játékok soha nem érdekelték, kompozíciós iskolázást nem szerkesztett, akadályokat nem állított, képzelt célokat nem tűzött maga elé. A feladatai vitték, s az a sajátos természetesség, amellyel az erdővidéki szélesség bármelyike a Nobel-díjig sirülhetne. De Lulu a képein is tojik minden bizottságra. A hatvanas években divatos csinált játékoság, tanult csavarosság, csipás kikacsintás meg sem érintette.” Líviusz sokáig volt velünk, sokáig lehettünk vele. Művészete nem üstökösi átszáguldás, hanem estéről estére visszatérő, útmutató és gyönyörködtető ragyogás. Solymár István már 1972-ben ezt írta róla: „A fametszetet, a linóleummetszetet is olyan finomsággal fejleszti, hogy rézkarcnak véli a szemlélő. Fantáziája éppoly szárnyaló, mint mesterségbeli tehetsége.” S a fent említett díjak – és nemzetközi elismerések – után jött a többi: a Kossuth-díj, a Prima díj, a Mozgóképmestere, Tiszteletbeli Nemzeti Művész. Líviusz sokáig volt velünk, sokáig lehettünk vele. Embersége nem érzelmes fellángolás, hanem figyelmes szeretet: félrebiccentett fej, összehúzott szemek, s ha megérdemeltük, akkor őszinte és huncutságba hajló mosoly. Nem változott díjaktól, címektől. De vissza az Akadémikushoz. 1998 elejétől a makoveczy egyesület felügyelő bizottságának tagja, rendszeresen láthattuk-hallhattuk megnyilatkozásait, felelős polgárként, értelmiségiként, magyarként. 2011-ben köztestületünk alapítója, 2017-től haláláig a Nemzeti Művészeti Díjbizottság tagjaként segítette a közös munkát. Líviust ifjúként megismerhettem, szeretett fiatalok közé járni, aztán jó tíz évig nem találkoztunk. Gyulai Líviusz, Jankovics Marcell, Orosz István közös tárlata 2013-ban, a Római Magyar Akadémián volt az első nyugat-európai kiállítása a köztestületi MMA-nak. 2015-ben Moldáviában, Kisinyovban én nyitottam meg hármójuk kiállítását, óriási sikerük volt, ahogyan 2016-ban Temesvárott, a Bánsági Magyar Napokon is. 2014-ben együtt voltunk a Hiroshimai Nemzetközi Animációs

Filmfesztiválon, esténként a szálloda halljában beszélgettünk. Az egyik alkalommal a régi világ groteszk politikai-társadalmi berendezkedését elemeztük: előkerült Ilf és Petrov *Tizenkét széke*, s az *Aranyborjú*. Kapcsolódóan elmeséltem: amikor kamaszként – a metróon, edzésről hazautazva – olvastam a szerzőktől az *Elsőpró egyéniség* című novellaválogatást, nevetőgörcsöt kaptam. Mire Líviusz: velem is ez történt, de otthon, miközben illusztráltam a kötetet... Ezen a hirosimai fesztiválon hazánk volt a díszvendég. Líviusz a delegáció doyen-je. A díszvacsora előtt: találkozó a szálló aljában. Emmy feldúlva lép ki a liftből. Lulu mögötte lépdél és mosolyog. Emmy: mondtam neki, hogy vegyen fel egy rendes inget, ne a pólót a zakóhoz. Mire Líviusz: már öregfiú vagyok, hordtam annyiszor fojtogató ingeket, nekem már nem kell, tudjátok. S te sem az ingért szeretsz Emmykém, a vendéglátóink se azért szeressenek. Egy év múlva is együtt utaztunk Kínába: nevetés, bölcsesség sok-sok ezer kilométeren keresztül. Kórházba kerülésük után, március 8-án beszéltem Líviusszal telefonon. A beszélgetésünk végén kérdezte, hogy vannak a kislányok és a feleségem, mondtam jól, Visegrádon, otthon tanulgatnak. Az jó – mondta, jó levegőn vagytok. Abban maradtunk, hamarosan beszélünk. De az már elmaradt. A hatvanéves születésnapja után a 80.-on is a Vigadóban volt kiállítása. Ekkor – 2017-ben – mindannyiunk nevében Orosz István köszöntötte. Zsúfolásig tele volt a terem. Ma, az a nyavalya, ami elvette tőlünk, sokakat attól is megfoszt, hogy itt és most elbúcsúzzon szeretett halottunktól. Akadémiánk nevében búcsúzom Gyulai Líviusz akadémikus úrtól. Az akadémikus csupa nagybetűvel MŰVÉSZ és csupa nagybetűvel EMBER. Gyulai Líviusz csupa nagybetűvel: AKADÉMIKUS. Makovecz Imre mondataival kezdtem, s most zárom búcsúmat, ugyancsak 1997-ből, Gyulai Líviusz gázgyári kiállítását megnyitó néhai elnökünket idézve: „Az érdekel, hogy át lehet-e lépni az érzékszervekkel látott, tapintott, hallott, érzett világról alkotott, megélt látszatvilág hatására, s ha igen, hogyan. Gyulai Líviusz munkáiból is ez érdekel. Ez benne a kaland. Hogy úgy mondjam, semmi más. A stílus körülhatárolása csak Líviusz helyzetének megértéséhez kellene, helyzete a mai képzőművészetben viszont csak Líviusz legendája szempontjából érdekel. Annyit mindenképpen látok – és erősen kötött vagyok –, hogy benne van abban a legendában, melyet csak éjfél után lehet keresni Budapesten, az elhagyott utcákon, ahol még háborús belövéseket, 56-os sorozatokat látni a falakon, ahol Kondor, Pilinszky járt Csernus-hoz menet, ahol Nagy László botikált, házak,

melyeknek kitárt ablakaiból Latinovits hangja szól ki, s ahol Csontos utódjaként Szabó Sípós Tamás hangja dúlt... Ebben az éjféli Hídavatásban él éltető eröként Líviusz szelíd jóakarata, mély gyermeki bölcsessége. Valahogy úgy: nézi a küzdő, marakodó, elbukó, méléző embereket, szemét összehúzza, megérti csöndes magasából a többieket, s rekedten ezt suttogja: szegény, szegény kis krumprik vagyunk gyerekek. Szegény Robinson Crusoe-k, szegény szerelmesek, szegény kis kiűzöttek a Paradicsomból. A többi, a többi néma csönd. Néma csönd és titokzatosság.”

Isten adjon örök nyugalmat Neki!

(Elhangzott Budapesten, a Fiumei Úti
Nemzeti Sírkert ravatalozójában,
2021. április 1-én)

Demeter Zoltán búcsúbeszéde

Részvétellel tisztelt felebarátaim!

Vannak, akik meghalnak, vannak, akik át lépnek a múlhatatlanságba. Búcsúzom most a személyében eltávozott, szellemében velünk maradótól, kinek megadatott, hogy lásson és láttasson, s hogy emléke ünnepé emelkedjen bennünk. Egy vidéknek a porából vétettünk, így tisztemmé vált szülőföldünk népének főhajtó üzenetét átadni, osztozva a kedves személyhiányának fájdalmában, osztozva a büszke örömben, hogy volt Gyulai Líviuszunk. A barótiaktól: Tisztelt gyászoló gyülekezet! Kedves gyászoló család, ismerősök, barátok! Március 16-án a távoli Székelyföld szívében egy kisváros, Barót közössége megrendüléssel fogadta Gyulai Líviusz Kossuth-díjas grafikusművész, animációsfilm-rendező, a Nemzet Művésze, a város könyvtára névadója halálhírét. Másnap két helyen is fekete zászló jelent meg a városban, a polgármesteri hivatal, illetve a Gyulai Líviusz Városi Könyvtár épületén, hirdelve, hogy eltávozott valaki, aki Apáczai Csere János, Baróti Szabó Dávid, Benedek Elek, Benkő József, Bölöni Farkas Sándor, Gaál Mózes, Kriza János földjéről indult, valaki, aki fontos volt számunkra. Gyulai Líviuszt Barót lakói közül személyesen sokan nem ismerték, nem ismerhették személyesen, hiszen 1937-es születésétől kezdődően, szűk kilenc esztendőn át élt Baróton. Nem ismerhették, hiszen a család Magyarországra való költözése után ritkán járt Erdővidéken, ennek ellenére nevét szinte valamennyi baróti, erdővidéki polgár ismeri, hiszen 2007 őszén, hetvenéves korában, Nagy István akkori polgármester kezdeményezésére, az ő nevét kapta Barót új helyszínre költöztetett könyvtára. Az a könyvtár, amelyben a település és a kis-

térség könyvet, illetve olvasást kedvelő lakói azóta szép számban megfordultak, akárcsak azok a közművelődést pártoló személyek, akik a baróti Gyulai Líviusz Városi Könyvtár által kezdeményezett és megszervezett események, könyvbemutatók és olvasómaratonok, kiállítások és más kulturális jellegű események résztvevői voltak az elmúlt 14 esztendő során. Továbbá ugyancsak Őt népszerűsítették azok a településünkről készített grafikák is, amelyekkel a '89-es változásokat követően ajándékozta meg a várost, akárcsak a névadó ünnepség alkalmával a tékának ajándékozott animációs filmek és általa illusztrált könyvek sora, ugyanakkor a polgármesteri hivatalban, művelődési házban és Erdővidék Múzeumában, a város számára adományként hátrahagyott különös hangulatú, sajátos stílusú grafikák is az ő művészetének nagyságát és egyediségét hirdetik. Reméljük, hogy munkái a közeljövőben, a megalapításra váró baróti képtár egyik, Gyulai Líviuszról elnevezett termének falát fogják ékesíteni, több más baróti, erdővidéki születésű néhai, illetve kortárs festő- és grafikusművész remekműveinek társaságában. Személyes élményünk kevés volt vele, de az általa illusztrált több mint ötszáz kötetből hozzánk is jutott bőven, és az őt a túloldalon fogadó Antall István kulturális újságíró-szerkesztővel egyetértve bátran vallhatjuk, hogy Gyulai Líviusz a legtisztább Weöres Sándor-i hagyományok éltetőjeként, olyan finoman tud átadni szemléletet, kultúrát, művészetet és erkölcsöt, hogy a környezete önkéntelenül is azonosul az általa képviselt értékekkel. Művészete mellett eddig sem lehetett és ezután sem lehet elmenni, csak illő alázattal és kellő főhajtással. Ilyen illő alázattal és főhajtással állunk itt a végső búcsú pillanatában, szereteteinek a szülőföld, a szülőváros lakóinak nevében is vigasztalást kívánunk, emlékéit a szívünkben őrizve ígérjük, hogy lehetőségeinkhez mérten mindent elkövetünk azért, hogy Barót város felnövekvő nemzedékei az elkövetkező években, évtizedekben is tudják majd, hogy ki volt az ismert képek mögötti grafikusművész. A Művész úr elutazott egy számunkra még ismeretlen világba, ahol reményeink szerint a mennyország tékáinak kötetait díszíti rajzaival, az égi szalonok falaira készíti cirkalmas és pajzán litográfiákat igen emberi angyalokról és más égi tüneményekről. És nincs neki ebben semmi különleges, semmi új, hiszen ez a különleges hangulatú, ezer színű, árnyalatú és formájú világ volt eddig is az otthona. Legyen neki éles a véső és könnyű a ceruza!

(Barót, 2021. március 30.)

KALÁSZ MÁRTON

(1934–2021)

„Egyszerre német is vagyok és magyar is vagyok... van egy anyanyelvem, a német, és van egy szellemi anyanyelvem és habitusom, amely összeköt engem a magyar kultúrával.”

(Kalász Márton)

in memoriam

■ Nyolcvanhét éves korában, december 30-án elhunyt Kalász Márton, Nemzet Művésze díjjal kitüntetett, Kossuth-díjas és kétszeres József Attila-díjas (1971, 1987) magyar költő, író, műfordító, egyetemi tanár, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Kalász Márton gondolkodását, nyelvezetét és egész életét meghatározták anyanyelvével és választott anyanyelvével, a magyarral kapcsolatos élményei, amelyek minden alkotásában is tetten érhetők.

Pályakép

Tízéves koráig csak németül beszélt. Anyanyelvhez való viszonyát, akárcsak lírai életművének ívét kivétellessé teszi az, hogy tízéves koráig jóformán csak német szót hallott odahaza, aztán első költeményeit mégiscsak magyarul írta: „Nekem magyartanulás szempontjából fontos volt ez a közeg – emlékezett vissza azokra az évekre. – Utólag nehéz megmondani, hogy miért magyarul, hiszen tízéves koromig németül beszéltem. Amikor bekerültem Pécsre a ciszterciták gimnáziumába, pap-költő tanárom Ágoston Julián fölém hajolt, ahogy ültem a padban és csak annyit kérdezett – megdöbbenésemre nagyon szelíden: „Édes jó fiam, milyen nyelven beszélsz te magyarul?”

Monográfusa Bartusz-Dobozi László megfogalmazása szerint Kalász Márton „a versei nyelvűül a maga által választott magyar irodalmi nyelve mellé nagyon hamar visszaszerette magához anyanyelvét, a németet. Fordításai, irodalmi barátságai, külföldi tapasztalatai, munkái, mind ezt a kettősséget bizonyítják. Itt sincs eleje vagy vége az életrajzi ívnek. Úgy érezzük, hogy nem egyiktől a másikig mutat, mint valami lingvisztikai útjelzőtábla, sokkal inkább olyan, mint az iránytű két szára: elválaszthatatlanul, folyamatosan és konstans módon kapcsolódnak egymáshoz, még ha közben ellentétes irányba is mutatnak.”

Az ifjú Kalász Márton tehetségére Pécsen feligyelő irodalomtörténész, Ágoston Julián katolikus körökben nagyra becsült irodalomtörténész volt: „Ágoston Julián könyveket adott nekem, foglalkozott velem, és elküldte költeményeimet a *Vigiliához*, Rónay Györgynek – emlékezett vissza Kalász Márton – 1953-ban közöltek először, büszkén mutattam

édesanyámnak a folyóiratot, benne a versemmel. Ágostont később internálták, Rónay azonban továbbra is segítette a költői pályám kibontakozását, és megismerkedtem Csorba Győzővel a *Dunántúl* című folyóirat munkatársával, ő szerkesztette első kötetemet, a *Hajnali szekereket*. Ágoston Juliánnal leveleztem, amint lehetett, ő meghalt a hatvanas években, de az első kötetemet még elolvashatta.”

1953-tól Kalász néven publikált, két évvel később hivatalosan is felvette írói nevét – ebben az évben jelent meg első verseskötete a *Hajnali szekerek* címmel. 1960-tól az *Európa Könyvkiadó*, 1967-től az *Új Írás* munkatársa volt, majd a nyolcvanas években a *Vigília* és a *Jelenkor* szerkesztőjeként dolgozott.

Kalász Márton évtizedekig gyűjtötte a Magyarországon élő németek múltjára vonatkozó dokumentumokat, visszaemlékezéseket, interjúkat. Prózaíróként a bűnösnek bélyegzett németiség meghurcolása foglalkoztatta leginkább. Ez ösztönözte két regény, a *Téli bárány*, illetve a *Tizedelőcédulák* megírására.

„A bárány egy szeretetre méltó kis jószág, és a Megváltó jelképe – hangsúlyozta a költő. – A magyarországi németiségnek megvan a saját szenvedéstörténete, ez adott ihletet a *Téli bárány* megírásához. Sem ez, sem a később írt *Tizedelőcédulák* nem összegzése az általam gyűjtött anyagnak.”

Kalász Márton költészetében és hitében a bárány alapélmény. „Úgy is, mint valóság, úgy is, mint a szenvedés metaforája” – ahogyan Szakolczay Lajos kritikusnak mondta.

A *Téli bárány*hoz képest a *Tizedelőcédulák* a legkevésbé sem regényszerű: szűkszavú, dokumentumokkal árnyalt passzusaiiban ábrázolja a félrecsúszott hatalom nehezen megbocsátható indítékait, s azt az egyes népcsoportokra irányuló történelmi kényszerűséget, amelyet a politikum magaslatain előre elgondolva szított a hatalomhoz jutott téboly. Az a tragédia, amit a *Tizedelőcédulák* elbeszél, voltaképpen akarva-akaratlan elkülönül szereplőtől, s mint figyelmeztető és parancsoló történelmi gondolat élt tovább: mindig valami magas szerephez jutó tudatzavar teszi lehetővé, hogy a Káin kezében szorongatott husáng újra és újra lecsapjon.

Ezek mellett az 1987-es, *Ki olvas éjszaka verset?* és 2006-ban megjelent, *Kezdő haláltánc* című versesköteteit tartotta legfontosabbaknak, mert ezekben gyermekkorát és édesapjával kapcsolatos élményeit írta meg.

A hajdani szülőföld őseinek világát és hagyományát idézte meg élete alkonyán novellák, versek és esszék által a *Gyermek-Bábel* (2015) című kötetében.

A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata, a Magyar Írószövetség és a Petőfi Irodalmi Múzeum irodalmi esttel köszöntötte Kalász Márton 80. születésnapja alkalmából a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2014. szeptember 16-án.

Orbán Viktor miniszterelnök Kalász Mártont köszöntő levelében akkor többek között kiemelte az ünnepeltet ért gyermekkori élmények meghatározó voltát: „Őn olyan közösségben nőtt fel, melyet különböző kultúrákból érkező és különböző nyelven beszélő emberek alkottak, költeményei megalkotásához mégis a magyar nyelvet választotta – írta a miniszterelnök. – Köszönöm, hogy a szülőfalujában tapasztalt kulturális sokszínűséget megtartva művészetével a magyar irodalmat gazdagítja, s hogy személyes élményei mellett a svábság történetét is megörökíti, hiszen a szemtanúk elbeszéléseiből tanulhatunk legtöbbet közös történelmünkéről.”

Az MMA megbízásából 2016-ban *Változatok a reményre* címmel készült róla portréfilm. A Magyar Művészeti Akadémia *Közelképek írókról* című kismonográfia-sorozatában 2017-ben jelent meg összegzés irodalmi pályájáról. Művei a Digitális Irodalmi Akadémia oldalán is olvashatók.

2019-ben, 85. születésnapját a PIM-ben ünnepelték. Erre az alkalomra látott napvilágot Kalász Márton elmúlt években írt, de ki nem adott verseiből Zsille Gábor összeállításában az *Annyi ábrándunk* című válogatás.

Utolsó kötete, a *Virrasztó – távol* a költő harmincegyedik verseskötete. A 60 verset tartalmazó kötet a közelmúltban készült el, 2022 március elsején vehették kézbe az olvasók. Új verseinek többsége a koronavírus-járvány szorongató helyzetében íródott. Az örmezei lakótelepen található nyolcadik emeleti lakása, akár a hölderlini toronyszoba, központi motívuma lett e kötetnek, egyfajta mikrouniverzumként jelenik meg: az a hely, ahol a költő a mindennapokból kiemelkedve átfogóbban szemlélheti, értelmezheti a valóságot.

Kalász Márton az MMA nevében Mezey Katalin, a testület Irodalmi Tagozatának vezetője búcsúztatta. Az elhunyt költőt méltatva kiemelte, hogy nagy tehetségű, haláláig fáradhatatlan alkotó volt, aki soha nem tagadta meg a magyarországi német ajkú közösséget. Alkotásai, tekintélyes műfordítói életműve mellett sikeres diplomáciai szolgálatot végzett, kezdetben a Német Demokratikus Köztársaságban (NDK), később az egyesített Németországban – mondta, hangsúlyozva: „a két nyelv értékeinek, irodalmának kölcsönös közvetítése által személyisége eleven hidat is jelentett a magyar és a német kultúra között”. Felidézte, hogy Kalász Márton 1934-ben született Sombereken, egy német ajkú dél-dunántúli községben. A kiemelkedés lehetősége számára a magyar kultúrán át vezetett. Mezey Katalin „tisztetlet parancsolóan tekintélyesnek” nevezte Kalász Márton költői, prózaírói és műfordítói munkásságát, amely több

mint 60 önálló kötetet számlál, köztük olyan opusokkal, mint az a több mint 700 oldalas versesgyűjtemény, amely 2009-ben jelent meg hetvenedik születésnapjára. Életművéből kiemelte még a több kiadást megért, német nyelven is sikert arató *Téli bárányt*, amely a saját családja történetén keresztül mutatja be a XX. századi magyar történelem keserves három évtizedét. Jelen-tősnek nevezte *Tizedelőcédulák* című dokumentumprózáját is, amely ugyancsak a magyarországi németek történetével foglalkozik az interjú, a szociográfia és a publicisztika eszközeivel.

„Kalász Márton nemcsak nagy tehetségű és fáradhatatlan ember, hanem a hűség embere volt. Figyelmes, tapintatos, éles szemű és jó humorú megfigyelő, aki ritka, de találó megszólalásaival mosolyt tudott fakasztani és a lényegre irányította beszélgetőtársai figyelmét” – emlékezett az alkotóra. „Tartozunk a költőnek, magunknak és a jövőnek is azzal a felelősséggel, hogy az alkotómunkával eltöltött hosszú élet bőséges termését ne hagyjuk elkallódni, ne hagyjuk a feledésbe hullani. Igyekezzünk hatékonyan elősegíteni a magyar irodalmi örökségbe való befogadását, integrációját” – hangsúlyozta Mezey Katalin.

L. Simon László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, a múzeumi integrációért felelős miniszteri biztos az Emberi Erőforrások Minisztériuma nevében mondott búcsúbeszédében felidézte Kalász Mártonnal való első személyes találkozását. Mint mondta, azóta sok ezer kiváló embert ismert meg, köztük művészeket és államférfiakat, de soha életében nem találkozott olyan ártatlan, tiszta emberrel, olyan megfellebbezhetetlenül jószándékú személyiséggel, mint amilyen Kalász Márton volt. L. Simon László, aki Kalász Márton elnöksége idején a Magyar Írószövetség titkára volt, kiemelte, hogy az írószövetségben eltöltött közös évek „egyik legszebb és legtöbb tanulságot, vezetői tapasztalatot eredményező időszaka volt”.

Zsille Gábor József Attila-díjas költő, a Magyar Írószövetség választmányi tagja a szervezet nevében mondott beszédében emlékeztetett arra, hogy Kalász Márton a német kultúra mellett a lengyelt szerette különösen, a németek és a lengyelek vonzásában élte szellemi életét. „Ez a történelmileg szokatlan párosítás az ő szelíd lelkében gond nélkül megvalósult” – mondta. Felidézte, hogy Kalász Márton első verseskötete, a *Hajnali szekerek* 1955-ben jelent meg, utolsó kötete pedig éppen most jött ki a nyomdából, *Virrasztó – távol* címmel. „Ez a két mű 67 esztendő fog közre és további 29 versesgyűjteményt. A gondviselés szokatlan kegyelme egy ilyen hosszú és termékeny, ilyen magasra ívelő költői pálya” – hangsúlyozta.

Életrajz

1934. szeptember 8-án született Krisztmann Márton néven a Baranya megyei Sombereken. 1953-tól Kalász néven publikál, két évvel később hivatalosan is felvette írói nevét – ebben az évben jelenik meg első verseskötete (*Hajnali szekerek*).

1960-tól az *Európa Könyvkiadó*, 1967-től az *Új Írás* munkatársa. A nyolcvanas években a *Vigília* és a *Jelenkor* szerkesztője.

Kalász Márton három évig a Vörösmarty Társaság (1988–91), hat évig a Magyar Írószövetség (2001–2007) elnöke volt.

Egész életét végigkísérte német gyökereihez való ragaszkodása: fordított és lektorált német szövegeket, többször járt Berlinben ösztöndíjasként, dolgozott a ber-

lini Magyar Kulturális Intézet munkatársaként (1971–74) és a stuttgarti Magyar Kulturális- és Tájékoztatási Központ igazgatójaként (1990–94). Közel két évtizeden át tanított a Károli Gáspár Református Egyetemen.

2009-től az MMA társadalmi szervezet tagja, 2011-től a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja volt.

LOVAS ILONA

(1946–2021)

„A munkáim az ég felé tekintenek, az egyetlen igazsághoz vezető útra szeretném besorolni magamat velük. Mindent ennek rendelek alá.”

(Lovas Ilona)

in memoriam

■ Hetvenöt éves korában augusztus 15-én elhunyt Lovas Ilona Kossuth-díjas textilművész, képzőművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, aki az 1970-es évek közepe óta volt jelen műveivel a magyar művészet hazai és külföldi csoportos kiállításain, és 1980 óta önálló kiállításokon is bemutatkozott. Szobraival, installációival a természet, a teremtett világ szeretetére, megbecsülésére hívta fel a figyelmet.

Pályakép

Lovas Ilona a budapesti Magyar Iparművészeti Főiskola textil szakán végzett 1974-ben. A művész a magyar textil – Frank János művészettörténész találó megnevezésével – „eleven” korszakának, az ezerkilencszázhetvenes évek időszakának izgalmas, formabontó kísérletek sorából felfűződő eseménytörténetébe kapcsolódott be pályakezdő alkotóként, s habár első jelentkezései a Szombathelyen megrendezett textilbiennálékon bemutatott, és a velemi műhelyben készített művek számbavételével regisztrálhatók, néhány év elmúltával eltávolodott a tradicionális textilművészet alkotói világától és közegétől.

Már 1984-ben, a kőszegi Zwingerben rendezett önálló kiállítása kapcsán mint ritkán szereplő, alig ismert művészként jellemezte őt Fitz Péter művészettörténész, akinek alkotásai nem illeszthetők a megszokott szempontok és kategóriák, illetve a hagyományos műfajok mentén szerveződő kiállítások művei közé. Munkái azért sem voltak már ekkor kategorizálhatók, mert a műfajhatárokat átlépve széles, általános emberi problémákkal kapcsolatos kérdésfelvetések megfogalmazásaiként születtek meg, s amelyek nem a kifejezési-formai szempontok miatt voltak fontosak, hanem a tartalmi vonzataik, a gondolati súlyuk miatt.

Lovas Ilona textilművészeti kiindulópontja a múlt század hetvenes éveinek közepén jelölhető meg, amikor a Velemi Textilművészeti Alkotóműhelyben dolgozott.

Ekkor az *Ablak* című alkotásával a textilszál szerepének analizálására vállalkozott, majd az 1978-as textilművészeti biennálén bemutatott művein átlátszó plexifelületeket szőtt be vékony damilsszállal. Időközben Bajkó Anikóval és Szenes Zsuzsával közösen a táj és a textil viszonyát kutatva a velemi dombokon egy land art-kompozíciót is készítettek a földhajlatokra hosszú textilszalagokat fektetve.

Majd 1980-ban Pécssett már egy önállóan készített térberendezéssel jelentkezett, ahol a természeti elemek és a textil együttesét alkotta meg: a termet műanyag fóliával borította és vízzel árasztotta el, amelybe egy gyepfény-mólt épített, s ezen a portrék, illetve álló alakokat ábrázoló fotólenyomatokat hordozó vászon-darabok feküdtek, míg a móló végén egy szöveges fólia süllyedt a vízbe, amelyet a látogatók a mólón taposva közelíthettek meg. A pécsi térberendezést követő munkák is a természetes elemek műbe-szervezését tanúsították, de az elűtetett, a mű „élete” során kihajtó búzaszemek nem a természet megidézésének eszközei voltak, hanem azokat a művész az alkotás élettartama alatt változó-alakuló-megjelenítő, szerves mű-alkotóelemmé avatta. „A műalkotásban a természet nem mint ábrázolás jelenik meg, hanem ön maga, a természet lép elő műtárggyá” állapította meg Fitz Péter.

Az ezerkilencszáznyolcvanas évek munkáit, hazai és külföldi kiállításokon bemutatott installációit az 1987–89-es New York-i alkotóperiódusig a papírmassza, a búza, a víz anyagkombináció alkalmazásával készítette, illetve a papírmasszából különböző alakzatokban, sokszor rácsszerkezeteken át kihajtó búza természeti jelenségére alapozta a korszak szellemiségével együtt-hangzó műveket tervező és kivitelező művész.

Néhány év elmúltával, 1991-ben már teljesen új, meglepő anyaghasználattal élő, a textilművészettel már csak nagyon távoli kapcsolatokat feltételező és

sejtető műegyüttessel lépett fel a Budapest Galéria Lajos utcai kiállítóházában: egy furcsa, függesztett és a földre fektetett, írástörödékeket hordozó, orsószerű testeket felsorakoztató kollekcióval. A kiállítást megnyitva Varga Zsuzsanna a művek különös formarendjéről és anyaghasználatáról szólva arról értekezett, hogy „Maga a művész is nehezen illeti fogalmakkal tárgyait: mintha igazán nem tudna megállapodni semmiféle kategóriába szorítással, hiszen minden megnevezés nagyon elszegényíti, egyoldalúvá teszi a tárgyak gazdag képzeletvilágát. Kezdetben a rovarok potrohára hivatkozott a formát, annak áttetszőségét és a felhasznált anyagot, a marhabelet illetően. Az érhálózattal beszótt felületek valóban olyan testrésze utalnak, melyben zajlik az anyagcsere, működik a létezés mechanizmusa. ... Milyen anyaggal is dolgozik Lovas Ilona? Mosott és a kasírozáshoz hasonlóan összedolgozott marhabéllel, mely az állat belsőségéből való. Mint bőrszövet, kívülről veszi körül a tartalmát, az egész azonban mégis a jószág belsejében van. Mi tehát azt látjuk itt a kiállításon, abból van a külső köpeny, ami igazából belülről való.”

Hasonló anyaghasználat jellemezte a marhabél mellett az üveget is alkalmazó, a Fészek Klubban bemutatott *Stáció No 27.* című, talán legpontosabban installációként aposztrofálható műegyüttest is. A terem bejáratával szemben egy vízszintes fagerendára támasztott nagyméretű korong fogadta a látogatót, amely a két oldalsó fal mellett sorakozó, 10 illetve 11 marhabéllel bevont üveglapból álló sorozat, a „stációk” között volt megközelíthető. Közelebb lépve felfedezhető volt, hogy a pajzsszerű korong marhabélfelületén feliratok olvashatók: a *Veni Creator Spiritus* kezdetű imádság, illetve himnusz sorai. A reflektorok hatására aranylő derengésbe vont mű az ikonok sejtelmességét sugározta, és a tér szakralitással itatódott át a Szentlélek kiadásának transzcendens sugallatát hordozva. 1995-ben a *Stáció 28* című mű megszületése kapcsán – amely az Óbudai Társaskör Galéria *Vízpróba* című sorozatába illeszkedett – új anyagok jelentek meg Lovas Ilona művészetében: a marhabél helyére, illetve azt háttérbe szorítva az előtérbe az üveg és az acél lépett, és fontos szerepet kapott egy új organikus anyag a tészta, illetve ostya formájában, amely egy üveg- és fémlapokkal megterített asztal étkeiként az érintetlenül hagyott utolsó vacsora asztalát idézte meg. E mű kapcsán állapította meg a művész monográfiája, Sturcz János művészettörténész a Hungart-könyvsorozatban megjelent nagyívű tanulmányában: „Installációiban Lovas Ilona néhány anyag és alapjel gazdag asszociációs lehetőségét felhasználva azt a végsőig lecsupaszított formát keresi, mely önálló ereje révén képes felidézni a transzcendenciát. Ezzel egy lebegtetett, a szakrális tradíciót a kortárs művészet minimalista alkotóelveivel ötvöző vizuális-szimbolikus rendszert hoz létre, amelyben a keresztény ikonográfiára való utalásokat beszédes tárgyakkal, geometriai alakzatokkal, anyagokkal ötvözi.”

Ugyancsak Sturcz János emlékeztetett arra, hogy az ezredfordulót követően egyre erősebb és nyíltabb társadalomkritikai hangvétel jellemezte Lovas Ilona művészetét, és mindez összekapcsolódik művészetének mediális váltoásaival: a korábban oly előszeretettel

használt anyagok és motívumok, és az általuk megtestesített kompozíciók, az installációk és a tárgyak helyét a fotó, a videó, a kép, a performansz és a videóinstalláció veszi át. A 2006-ban a budapesti Pintér Sonja Galériában bemutatott *S. O. S.* című videóinstallációiban az embereket szimbolizáló, vízen úszó kalapfákat idézte meg, az emlékezés és a felejtés problémakörét faggatta, és későbbi performanszaiban is feltűntek ezek a furcsa, a kalapkészítő mesterséghez kötődő, de széles asszociációs mezőket sűrítő fa segédelemek, a tompok. „... akár azt is gondolhatjuk, hogy a felejtés vízen üzenetet hordozó kis konténerek ringatóznak – állapította meg a videóinstallációt elemző eszmefuttatásában András Edit művészettörténész –, melyek a múlt üzenetét, a múlt emlékezetét hordozzák magukba zárva. Az már kinek-kinek saját választása, hogy reá szabott nagy utazását a feledés avagy az emlékezés útján teszi-e meg.”

Lovas Ilona művészete – amelynek csupán néhány jellegzetes műcsoportjára mutathattunk rá fentebbi áttekintésünkben – önálló fejezet a magyar művészet közelmúltjának történetében, és karakteresen önálló jellemzőkkel felruházott alkotói teljesítményként illeszkedik az egyetemes művészet ezredforduló előtti és utáni jelenségvilágába is. A tradicionális iparművészeti ágazathoz, a textilművészethez köti a munkáit meghatározottság, a hit, a női szerepek tudatos és elkötelezett vállalása révén – amely különös anyaghasználatban és technikai megvalósulásban, a művek szokatlan prezentálásában, meglepő és leleményes formai rendszerekbe foglaltan és sokszor az új médiumokkal való ötvözésében ölt testet – már egy független, művészeti előzményeitől messze távolodó alkotói univerzum körvonalai rajzolódnak meg.

A 2004-ben megjelent, az életművet áttekintő katalógus bevezetőjében Százados László művészettörténész emlékeztetett arra, hogy Lovas Ilona munkáinak az a csend és figyelem a közege, amelyet Simone Weil, Paul Celan, Pilinszky János, Nadas Péter, valamint Robert Bresson, Pier Paolo Pasolini, Andrej Tarkovszkij, és egyes vonatkozásokban Ingmar Bergman és Arvo Pärt művei, életműve tolmácsolnak, és amelynek párhuzamai a magyar képzőművészetben Érmezei Zoltán, Fehér Mária, Gémes Péter, Schmal Károly és Türk Péter munkásságában, illetve gondolkodásmódjában, alkotói szemléletében fedezhetők fel. Ezen életművek a spirituális, meditatív, transzcendens, metafizikus, mágikus, vallásos és szakrális tartományokba vezérlik a művek befogadóit, oda, ahol az alkotás „...a kimondhatatlan érzékivé tételével, a művészi szimbolika sajátos többértelműségével, végső lefordíthatatlanságával képes arra, hogy rámutasson az üresen hagyott helyre.”

Életrajz

Lovas Ilona 1946. január 1-én született Budapesten. A budapesti Magyar Iparművészeti Főiskolán 1969 és 1974 között végezte tanulmányait, ahol 2002 és 2004 között DLA-képzésen vett részt. 2004-ben habilitált. 1987 és 1990 között New Yorkban élt és dolgozott.

A soproni Nyugat-magyarországi Egyetem docense volt. Tagja volt a Magyar Művészeti Akadémiának és a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának.

Az 1970-es évek közepe óta van jelen műveivel a magyar művészet hazai és külföldi csoportos kiállításain, s 1980 óta rendszeresen jelentkezett alkotásaival az itthon és külföldön megrendezett önálló kiállításain is.

Az 1970-es években már a hagyományos textilkompozícióktól eltávolodó, a tradicionális textilművészeti műformákkal, anyagokkal és technikákkal szakító, az ún. iparművészet és képzőművészet határait elmosó munkákat alkotott. Művei természetes, gyakran organikus anyagokat (víz, fű, papír, marhabél, ostya) feldolgozó objektumok, environmentek, installációk. A 2000-es évektől munkásságában új

médiumok és új műformák jelentek meg: a fotó, a videó, a videóinstalláció, a performansz.

Munkásságát számos díjjal honorálták: többek között 1973-ban elnyerte a Milánói Textiltrenniennale II. díját, 1993-ban Ferenczy Noémi-díjat, 2005-ben Erdemes Művész elismerést, 2019-ben Prima díjat kapott. Munkásságát 2020-ban Kossuth-díjjal ismerték el Magyarország számára kivételesen értékes művészi pályafutása során létrehozott, a szakrális tradíciót kortárs minimalista eszközökkel ötvöző, örök érvényű emberi kérdéseket feltáró, karakteres alkotásai, egyetlen műfajba sem besorolható, egyedi alkotóművészete elismeréseként.

Lovas Ilona 2011 óta volt a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

MAROSI MIKLÓS

(1942–2021)

„Igaz, hogy számos kórház- és középülettervezési munkám során is csapatban dolgoztam, de kötelességemnek éreztem, hogy ne csak a szakma »jószolgálati követeként« foglaljak helyet a különböző közéleti pozícióimban, hanem a kollegák érdekében hatékonyan befolyásoljam az építész szakma elismerésének a sorsát is.”

(Marosi Miklós)

■ Életének hetvenkilencedik évében október 8-án elhunyt Marosi Miklós Széchenyi-díjas építész, a hazai középület-tervezés kiemelkedő alkotója, a magyarországi építész-közélet meghatározó személyisége, a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke.

A kortárs kórházépítészeten és a szállodatervezésben egyedi hangvételű munkái, az adott helyhez és igényekhez példamutató rugalmassággal, ugyanakkor szellemes megoldásokkal viszonyuló tervezői magatartása a hazai építészeti paletta egyik legegységibb alkotójává emeli.

Pályakép

Marosi Miklós neve a hazai építészeti közéletben a sokoldalúságot és az egyediséget jelenti. Életművében a legváltozatosabb műfajok megtalálhatók, de a KÖZTI-ben töltött több mint fél évszázad jóvoltából túlnyomórészt középületeket tervezett. A kortárs kórházépítészetben és a szállodatervezésben egyedi hangvételű munkái, az adott helyhez és igényekhez példamutató rugalmassággal, ugyanakkor szellemes megoldásokkal viszonyuló tervezői magatartása a hazai építészeti paletta egyik legegységibb alkotójává emelte. Oktatóként, diplomabizottsági tagként, illetve a szakmai közéletben

vállalt számtalan feladatával szerény, de nyilvánvaló hatással van több építészgeneráció értékrendszerére.

Marosi alkotói attitűdje és emberi karaktere azt az új szellemiségre nyitott polgári műveltséget hordozta, amelynek egyformán alkotórésze a humán műveltség és a vizuális érzékenység, a szociális felelősség és a környezet iránti nyitottság. Az évtizedek során megépült munkáit sorra véve – az adott kor vizuális jegyei mellett – egy állandó, egész munkásságán végigvitt törekvés volt érzékelhető: annak a hitnek az épületekben való megformálása, amely az ember és a környezet harmonikus kapcsolatát vallotta.

Mesterei között a legjelentősebbek Hofer Miklós, Jánossy György és Zalaváry Lajos voltak. Marosi Miklós nevéhez fűződik számos magyarországi kórházépület – több kórház számára évtizedek óta újabb kiegészítő épületeket is tervezett – városi szállodák, műemléki rekonstrukciók, irodaházak – köztük a Wienerberger téglaiipari vállalat budapesti székháza (1998), illetve a KÖZTI 1993-ban elkészült saját irodaépülete, melyen az Artisjus szerzői jogvédő irodával osztozott – de ő tervezte a Kodály Múzeumot (1988) és az Újbuda Bevásárlóközpontot (1998) is. Életműve sokfelé ágazik, józan és racionális, egyben poétikus vonásokat is felcsillant.

1980–1983-ban a kecskeméti kórház pályázaton elnyert megbízása volt Marosi Miklós első igazán

jelentős munkája. Az 1980 végén átadott első ütem átfogó modernizációt eredményezett, új műtörészleggel, szakosodott osztályokkal.

1989–1993-ban épült a szegedi Orvostudományi Kar új klinikai tömbje. A kecskeméti kórház tervezése során elsajátított speciális ismereteket Marosi Szegeden a helyhez és az egyetemi környezethez illesztve alkalmazta.

Az Uzsoki utcai kórház új manuális tömbje Budapesten, 2000–2001-ben épült fel. A Marosi tervezte új tömb összhangban van a régi szecessziós főépülettel. A bővítéssel az új szárnyakban nagy alapterületű, tágas aulák jöttek létre, de megmaradt az eredeti épületegyüttes léptéke. Az átépítés az új betegágyak és vizsgálati részlegek létesítésén túl a kórház teljes egészségügyi, közlekedési, infrastrukturális és információs rendszerét korszerűsítette, ugyanakkor hagyományos – és tartós használatra szánt – anyaghasználatával, átlátható térsoraival és méretével megmaradt a Zugló kertvárosába illeszkedő épületkomplexumnak.

A budapesti Corinthia Grand Hotel Royal szálló millenniumi épülete 2002-ben újult meg.

Marosi rekonstrukciós terve egy kétfordulós nemzetközi pályázatot elnyerve valósult meg. A Nagy-körútra néző, impozáns homlokzat elpusztult díseit a helyreállítás eredeti szépségében hozta vissza, az alaprajz is az 1896-os mintát követi.

2006-ban készült el a romos állapotban évtizedekkel ezelőtt használaton kívül helyezett, a szálló építését egy évtizeddel megelőző, Zsolnay-csempiburkolattal és Róth Miksa üvegmenyezetével díszített budapesti Royal Spa pincszintjén a fürdő rekonstrukciója, szintén Marosi terve alapján. A történeti miliő megidézése mellett a tervező egy modern berendezésű és felszerelésű Spa létrehozását célozta meg. A nagy terekben visszahozta a fürdő eredeti oszlopos szerkezetét és anyaghasználatát. A kortárs szellemiség az érkezési szinten az uszodacsarnok körüli térfal üvegekkel való áttörésében jelenik meg, ettől a fürdő földalatti pozíciója ellenére tágas, áttetsző térré alakult. A természetes anyagok és a történeti karakter együtt teszik különlegessé a fürdő látványvilágát.

A Soho Hotel Budapesten 2008-ban készült el. A Dohány utcai szállodában egy alig kilenc méternyi utcai homlokzatot elfoglaló épületben Marosi Miklós építészeti megfogalmazást adott a szálloda találó nevére: hogyan lehet a régi pesti zsidónegyedből az új pesti Soho. A kicsi, csöndes, elegáns, ugyanakkor közvetlen és retro hangulatú butikhotel hatvannyolc szobája és a hat legfelső emeleti lakosztály hangulata családiasnak mondható, ráadásul a városi dzsungel közepén.

A budapesti Péterfi kórház szomszédságában épült Fresenius veseközpont egy leromlott állagú lakóház helyére épült 2010-ben. Külső megjelenésében tömbszerű, klasszikusan elegáns vonalvezetésű épületet látunk. Mélyvörös téglahomlokzata a 19. századi historizmus nyugalma idézi, egyszerű vonalvezetése a klasszikus modernizmus ideáját. A high-tech berendezés és a szigorú rend ellenére a beteg itt nem egy automatizált folyamat névtelen eleme, hanem a

tradicionális anyagok, a földszínek és a tágas ablakok révén folyamatos kapcsolatban áll a kellemes, előkeres városi környezettel.

A Keleti pályaudvarra néző Royal Park Hotel (2011) érzékenyen megformált téglahomlokzata a környező eklektikus lakóházak karakterét ülteti át a kortárs építészet világába.

A kecskeméti megyei kórház Marosi keze alatt több mint három évtizeden át folyamatosan bővült. Az új gyógyászati tömbben Marosi folytatta a pályája elején alaposan végiggondolt telepítési rendet. Az európai kórházépítési gyakorlatban ismert két típust – az összes részleg egyetlen épületbe telepítését, illetve a lazább, pavilonos elrendezést – már a legelső épületeknél ötvözte egy zárt, fűtött folyosókkal összekapcsolt épületsorral, és ezt a koncepciót vitte tovább a 90-es évek bővítésénél, ahogyan később, a 2016-ban megvalósultnál is.

2016-ban indult az Operaház felújítása alatti játék- és próbatér, majd a későbbiekben az Operát kiszolgáló komplex műhelyház igényeit kielégítő Eiffel Műhelyház tervezése. Az óriási alapterületű ipari csarnok működésének több mint egy évszázada alatt számos toldalék épült hozzá. Marosi koncepciója az épület gyökereihez nyúl vissza, megtisztította a ráakódott rétegektől, kibontotta az eredeti architektúrát, kiemelte az ipari arculatot. Az épületet 2020-ban adták át. Az utóbbi években a Magyar Építészeti Múzeum megvalósításán dolgozott.

A Magyar Művészeti Akadémia 2017-ben készített portréfilmet róla *Marosi Miklós – Széchenyi-díjas építész* címmel (rendező: Duló Károly). Ebben a mindig új kihívásokat kereső építész megvalósult tervei, nagyszabású épületei bemutatásán túl hitet tesz a magyar építészek kivételes örökségének továbbadása és gyarapítása mellett is.

Az MMA Kiadó 2020-ban jelentette meg Götz Eszter: *Marosi Miklós építészete* című monográfiáját, ami a magyar építőművészet jeles alakjait felvonultató sorozatba illeszkedik. Ebben a szerző úgy jellemezte Marosit: a józanság építész. Divatoktól függetlenül, mindig a praktikumot szem előtt tartva gazdagodott és mélyült alkotói pályája, emblemikus szálloda-épületeket, példaértékű rekonstrukciókat eredményezve, nem is beszélve a kórháztervezés terén végzett úttörő munkájáról.

A mesterség tisztelete Marosi Miklós életművében nem csupán a részletek és kapcsolódások pontos átgondolásában érhető tetten, hanem legalább ilyen meghatározó módon az építészet derűt és nyitottságot sugárzó atmoszférájában is. A kortárs építőművészetnek olyan alkotója volt, aki alaposan ismerte a művészettörténeti korszakok jellegzetességeit, a 20. század első felének funkcionista szemléletmódját, emellett a jelenkor társadalmi igényeit is képes volt felmérni. Marosi építészete a szociális építészet nagyobb léptékű változatának mondható, konkrét helyzetekre adott építészeti válaszai időtállóan bizonyulnak.

Marosi Miklós élete során számos elismerésben részesült. 1980-ban megkapta a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, 1981-ben Ybl Miklós-díjat, 1995-ben

a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta. 2005-ben Prima díjat, 2013-ban Széchenyi-díjat kapott. 2017-ben, 75. születésnapja alkalmából a Magyar Művészeti Akadémián köszöntötték akadémikustársai.

Haláláról értesülve Tima Zoltán építész, az MMA rendes tagja a következőket írta: „Miklós elment. Ezt a két szót kimondani és leírni is nehéz, jelentését érteni szinte képtelenség. Miklós 1989-es megismerkedésünk óta a mindennapjaim része volt, megnyugtató személyiségét az elmúlt több mint 30 évben mindig magam mögött érezhettem. Mesterem volt, az én horizontomon az utolsó mester. Rendíthetetlen nyugalomával és kiegyensúlyozottságával tanított, ha kellett korholt. De leginkább segített. Engem építésszé nevelt, a KÖZTI-t egyben tartotta, tervezett és arra is maradt ideje, hogy jelen legyen a szakmai közéletben. Fáradhatatlan volt és nyugodtan állíthatom: mindenki szerette. Miklós elment és mi itt maradtunk. Sokkal korábban történt meg ez a tragikus váltás, mint reméltük. Miklós szellemisége, útmutatása itt marad velünk, igyekezni fogunk ezzel az örökséggel jól sáfárkodni. Miklós, nyugodj békében!”

Életrajz

Marosi Miklós 1942. december 16-án született Miskolcon. Felsőfokú tanulmányait 1960–1965 közt végezte az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemen (mai Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem).

1963–1965 közt a Műegyetemi Hallgatói Tervező Irodában, 1965–1971 közt a Postai Tervező Intézetnél (POTI), majd 1970-től a Középülettervező Intézetnél (KÖZTI Zrt.) dolgozott tervezőként, később műteremvezetői, építész osztályvezetői, stúdióvezetői, vállalati főépítési beosztásban.

Marosi Miklós a tervezés mellett 1975-től vállalt szerepet az építészetoktatásban, később tervtanácsokban, a Magyar Építész Kamara bizottságainak munkájában, a Magyar Építőművészet folyóirat szerkesztőbizottságában, a Magyar Művészeti Akadémia elnöki testületében és különböző szakmai csoportokban.

A rendszerváltás után, 1996-ban lett az immár magánirodaként működő KÖZTI Igazgatótanácsának elnöke.

2007-től a Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezet tagja, 2011-től az MMA rendes tagja, 2017-től az MMA alelnöke volt.

Vashegyi György, az MMA elnökének búcsúztatója

Tisztelt Családtagok, Barátok, Munkatársak, Akadémikustársaim!

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

A Magyar Művészeti Akadémia ismét egy jeles tagjától vesz búcsút. Első köztestületi, majd tiszteletbeli elnökünk, Fekete György 2020-ban hunyt el, ez év júniusában az MMA tiszteletbeli elnökét, Jankovics Marcellt te-

mettük, s most alelnökünk, Marosi Miklós Széchenyi-díjas építész urnája mellett kell megállnunk.

Szomorú kötelességem, hogy nagyjából másfél esztendő alatt búcsúznom kell a 2017-ben kezdett, első elnöki ciklusom elnökségének három kiváló, meghatározó személyiségétől. Hiszen ők mindhárman – Fekete György, Jankovics Marcell és Marosi Miklós – nemcsak szakmájuk, nem is csupán az akadémia, hanem az egyetemes magyar kultúra legkiválóbb egyéniségei közé tartoztak: azért vállaltak közfeladatot, hogy azzal, az által is a közösséget szolgálják.

Marosi Miklós 2007 – tehát már az egyesületi időszak – óta volt akadémiánk tagja, szinte napra pontosan tíz éve ő is ott volt az MMA köztestület alapító tagjai között, és 2017 óta alelnöke is volt akadémiánknek. Nem volt idegen számára ez a fajta kihívás, hiszen egyetemista éveitől kezdve folyamatosan ellátott számos, sokféle közösségi, közéleti, oktatói feladatot. Jól tudjuk: az ilyen feladatokat elkerülni – esetleg megkerülni – sokszor könnyebb, mint őket becsülettel elvégezni. Ő azok közé tartozott, akik e téren is a nehezebb, de tökéletesen tisztességes utat választották.

Marosi Miklós pontosan tudta, hogy tehetősnek lenni, jó házakat tervezni önmagában kevés. A maga szakterületéből és értékrendjéből kiindulva formálni szerette volna – és formálta is! – a közéletet, az építészetoktatást; miközben nyitott volt a fiatalság friss látásmódja felé is. A Magyar Művészeti Akadémia 2018-ban indított hároméves, új típusú ösztöndíjprogramja különösen közel állt hozzá, annak lehetőségei különösen lelkesítették. Építészeti munkásságát nagyléptékű szociális építészetként szokták összegezni, ahol szintén igen markánsan érvényesült közösségi nézőpontja. Alkotói attitűdje és emberi karaktere azt az új szellemiségre nyitott, polgári műveltséget hordozta, amelynek egyformán alkotórésze volt a humán műveltség és a vizuális érzékenység, a szociális felelősség és a környezet iránti fogékonyság. Keveseknek adatik meg, hogy többféle területen is tehetségesek legyenek, Marosi Miklós ezek közé tartozott: ilyen módon az ő személye alelnökként méltán testesítette meg a teljes Magyar Művészeti Akadémiát: az egységet a sokféleségben.

Személy szerint régóta adózom nagy csodálattal az építészeknek: közülük az igazán kiemelkedő formátumúakban megvan minden, ami legjobb a művészetben és minden, ami legjobb a tudásban. Ilyen volt akadémiánk alapítója, Makovecz Imre, és pontosan ilyen volt Marosi Miklós is. Miklós egyébként több

alkalommal is említette nekem, mekkora megtiszteltetés volt számára, amikor Makovecz őt az akadémia soraiba hívta. Idézem őt (remélem, pontosan): „pedig egészen más építészeti irányvonalat képviseltem, mint Imre, ezt mondtam is neki. De Makovecz erre így válaszolt: tudom, de amit te csinálsz, azt nagyon jól csinálod, ezért van rád szükségünk”. Úgy vélem, ez a kis beszélgetés mindkettőjükről – itt és most – sok értékeset mond el nekünk.

Marosi Miklós taggá választása óta aktívan részt vett akadémiánk munkájában, az Építészeti Tagozat külön is sokat köszönhet neki. Alelnöki feladatai közül kiemelt jelentőségűnek tartotta közreműködését az Építészeti Múzeum épületének és intézményének létrejöttében: személye mindannyiunknak – oly sok minden más terület mellett – e téren különösen hiányozni fog. Szomorú belátnunk, hogy e munka befejezését, megkoronázását éppen ő nem érheti meg.

Tanítványai, munkatársai közül a legtöbben példaként, valódi mesterként tekintettek rá, akinek kedvessége, figyelme páratlan szorgalommal, teherbírással és összefogó, szintetizáló készséggel párosult. Szerénységére, közvetlenségére és lényeglátására egyaránt jellemző, hogy egy 2018-as kiadványunkban, mely *Üzenet* címmel jelent meg, így hártotta el magától a „bölcс öregnek” kijáró látnoki szerepet:

„Nem kívánok üzenni az utókornak! Végezze mindenki hittel, tisztességgel, maximális energiabevetéssel a maga választotta szép élethivatást!”

Tisztelt Családtagok, Barátok, Munkatársak, Akadémikustársaim! Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

Nincs sok nehezebb feladat annál, mint eleget tenni a fenti – látszólag egyszerű – felszólításnak; nap mint nap, függetlenül a körülményektől, külső és belső korlátainktól. De példát vehetünk Marosi Miklóstól, aki ebben előttünk járt, és bizonyította: lehetséges, sőt, ezeknek a szabályoknak a betartásával lehetséges csak igazán létrehozni, betetőzni egy ilyen nagyszerű életpályát, kiteljesíteni azt a tehetséget, amelyet a Jóistentől kaptunk.

Mindezt azzal az egyszerű és őszinte kedvességgel, igazi alázattal és szeretettel, amely őt jellemezte – jó lenne, ha ebben is követhetnénk példáját.

Tisztelt Alelnök Úr, kedves Miklós barátom!

Mindent nagyon köszönünk – Isten Veled, Nyugodj békében.

Tima Zoltán, az MMA rendes tagjának búcsuztatója

Tisztelt Gyászoló család,

Kedves Edit, Eszter és Bence,

Tisztelt Gyászolók,

Mesteremtől búcsúzom most, Tőle, aki az elmúlt több mint harminc évben a mindennapjaim része, igazodási pont volt. A KÖZTI 70 éves történetét végigkíséri a meghatározó építész személyiségek és a mester-tanítvány kapcsolatok szövevényes – sokszor több generáción átívelő – láncolata. Miklós ennek a láncnak volt – talán – az utolsó képviselője, az elmúlt ötven évben neve és a KÖZTI egybeforrott, nemcsak munkásságával, de integráló személyiségével is a cég meghatározó alakja volt.

Marosi Miklós 6 évet töltött a POSTA tervezőintézetében mielőtt 1971-ben Hofer Miklós hívására a KÖZTI-be jött. Ekkorra már megépült első épülete a Szegedi Postapalota. A KÖZTI-ben kezdetben jelentős épületek tervezésében vett részt munkatársként, tervezőtársként, majd az 1979-től az országos pályázaton elnyert Kecskeméti Megyei Kórház tervezési munkáit vezette. Körülbelül ez volt az a pont, amikor Miklós csillaga a KÖZTI-n és a szakmán belül is jelentősen emelkedni kezdett és országosan ismert építésszé tette.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett a kórháztervezésben, hiszen a kecskeméti épületegyüttes – majd később a szegedi klinikai tömb és más egészségügyi munkái – megvalósításával egy teljesen új építészeti és technológiai gondolkodást vezetett be. Újító szemlélete, tartalmi-formai kísérletező kedve közismert volt. Egyedi ugyanakkor végtelenül racionális gondolkodása mellett munkáját a kiegyensúlyozottság jellemezte. Munkatársait számtalanszor meglepte elképesztő energiájával, hatékonyságával. Fegyelmettsége legendás volt. Elképesztő nyugalom áradt belőle, azt hiszem, soha nem láttam őt idegesnek. Mellette megtapasztaltam, hogy a higgadtság sokkal hatékonyabb, mint a bosszankodás: gondolkodni, jó döntéseket hozni így sokkal könnyebb. Miklóstól idegen volt az öncélú magamutogatás, ugyanakkor munkáival kapcsolatban megvolt benne az egészséges hiúság. Munkáiról – leginkább a folyamatban lévőkről – nagyon szívesen beszélt. Munkamódszerének része volt, hogy az aktuális hallgatósággal – munkatárssal, igazgatóval, társ-tervezővel – megosztotta gondolatait, esetleges kétségeit, ezzel mintegy tesztelve őket.

Építésszént is rendkívül intenzív munkája mellett, az 1980-as évek végétől egyre nagyobb részt vállalt a KÖZTI vezetésében is. Vállalati főmérnök, majd az újonnan alakult vállalati tanács tagja lett. Az 1991-ben megalakult

Részvénytársaság közgyűlése igazgatósági tagnak választotta. 1996-tól haláláig az Igazgatóság elnöke volt. Jelentős szerepe volt abban, hogy az egykori állami vállalat a magánosítás után is egyben maradt és ma is prosperál.

Miklóst mindenki szerette. Fantasztikus képessége volt ez ebben a konfliktusokkal és ellentétekkel teli szakmában és világban. Soha egy rossz szót nem hallottam róla. A háta mögött sem. Sokszor láttam, hogy komoly árkokat Miklós mediátori közreműködésével sikerült betemetni. A közszeretet és a közmegbecsülés jelentős társadalmi megbízatásokkal járt az Építőművészek Szövetségétől a Művészeti Akadémiáig.

Tisztelt Gyászolók,

Marosi Miklós hiánya nem pótolható, de életműve, gondolatai példamutató mintaként szolgálnak számunkra. Igyekezni fogunk méltón bánni ezzel a hatalmas szellemi örökséggel. A KÖZTI, a tanítványok és a magam nevében saját – 75. születésnapjára készült akadémiai üzenőfüzetében megfogalmazott – gondolataival búcsúzom: „Nem kívánok üzeni az utódoknak! Végezze mindenki hittel, tisztességgel, maximális energiabevetéssel a maga választotta szép élethivatását.”

Kedves Miklós,

Nyugodj békében, emlékedet megőrizzük.

NAGY ATTILA

(1955–2021)

„Van jövője annak, aki megpróbál nem behódolni a piacorientált pénzvilágnak, aki a politikai elit engedélye és a pártpreferenciák figyelembevétele nélkül cselekszik, és aki csekély tehetségével is az autonóm egyéniségek alkotta emberi közösségek érdekét képviseli, emel szót, álmodik, remél és »ültet fát«!”

(Nagy Attila)

■ Hatvanhat éves korában, március 23-án elhunyt dr. Nagy Attila film- és drámatörténész, színházi rendező, Shakespeare-kutató, egyetemi tanár, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Nagy Attila több fontos Shakespeare-könyv szerzője, a nemzetközi Shakespeare-kutatás ismert szereplője volt, emellett az erdélyi színházi hagyományörzésben is fontos szerepet vállalt.

Pályakép

Ahogy Kovács Fónyad Mónika a Nagy Attiláról összeállított pályaképben megfogalmazta: „(...) első könyvének előszavában így ír róla volt magyartanára, Berde Zoltán: Nagy Attilát már középiskolás korában rabul ejtette a SZÉP. Ez az eleinte megnevezhetetlen múzsa fokozatosan szellemi testet öltött. A neve: SHAKESPEARE-I ÉLETMŰ. Hosszú lenne felsorolni, mit tett eddig azért, hogy a világirodalom e zseniális alakja és életműve a mi szűkebb pátriánkban: Erdélyben annyi kiváló színvonalú, igen változatos ténykedés után a nemzetközi Shakespeare-kultusz kiválóságainak figyelmét is ráirányította a székelőföldi Sepsiszentgyörgyre. Az általa létrehozott Shakespeare Kingdom House alapítvány máris európai hírnévnek

örvend, főképp miután fölvelték a nagyon szűk körű és egyik legrangosabb nemzetközi művészi közösségbe, az International Shakespeare Association-be.”

Nagy Attila 1970–1977 között tizenhét színdarabot rendezett a magyar és világirodalomból, melyekben különböző fő- és mellékszerepeket játszott, majd 1972-ben elkészítette első rövidfilmjét a Székely Mikó Kollégiumban, Juhász Gyula *Milyen volt szőkesége* című verse alapján. Ezután 1973-ban újabb rövidfilm következett Balázs Ferenc *Az egyedüllet meséje* című írása nyomán, majd egy évvel később saját *Emlék* című társadalomkritikus írását vitte 12 perces rövidfilmre.

Említésre méltóak színházi rendezései, szerepei is: 1977-ben W. Shakespeare *Rómeo és Júlia* című drámájának volt a rendezője és főszereplője, amelyből részleteket mutatott be a bukaresti Román 1-es Televízió magyar adása. (Ez azért volt jelentős esemény, mivel az akkoriban heti egyórás magyar adásban ezekre a részletekre 27 percet szántak.)

1979–1982 között a Brassói Egyetemi Színpad vezetője volt, ahol több darabot rendezett, 1980-ban színpadra állította többek közt Shakespeare *A makrancos hölgy* című vígjátékát, melyben Petruchio szerepét is ő alakította.

1980-ban a Sepsiszentgyörgyi Művészeti Iskola színész szakának elvégzésekor a vizsgadolgozatra összeállítást készített *Shakespeare-snittek* címmel, melyben színészként is fellépett: Rómeót, III. Richárdot, Petruchiót, Hamletet alakította. Mint a Brassói Egyetemi Színpad vezetője és a Sepsiszentgyörgyi Művészeti Iskola rendező szakos végzőse, diplomamunkájaként Shakespeare *Szentivánéji álom* című drámáját állította színpadra (illetve Theseus szerepét is eljátszotta). 1982-ben létrehozta Sepsiszentgyörgyön a Concordia Színház Társulatot, melynek 1994-ig, lemondásáig elnöke volt.

1989-ben a Medgyesi Országos Színházfesztiválon II. díjjal jutalmazták Theodor Mazilu *Az ismeretlen ember és a szerelem* című egyfelvonásosának rendezéséért. 1991-ben felújította a *Caligula helytartóját*, mely előadással sikeresen vett részt több szlovákiai és magyarországi nemzetközi fesztiválon.

1992-ben a Kovászna Megyei Alkotók Házánál (a román és a magyar kultúrminisztériumok támogatásával) megszervezte az I. Nemzetközi Concordia Fesztivált, amelyen angliai, magyarországi, szlovákiai, oroszországi és romániai társulatok léptek fel. Ekkor vitte színre Ronald Harwood *A művész öltöztetője* című drámáját.

1993-ban részt vett egy Cambridge-i kéthetes Shakespeare-szemináriumon. Itt a Shakespeare-drámák magyar és román fordítástörténetéről és a Globe Színház tervéről tartott előadást. Ez alkalommal találkozott Sam Wanamaker színész-rendezővel, az új londoni Globe Színház felépítésének kezdeményezőjével és a munkálatok felügyelőjével. Ugyanebben az évben megszervezte Sepsiszentgyörgyön az I. Romániai Nemzetközi Shakespeare Konferenciát, amelyen bemutatta a Shakespeare-művek címeinek egységes rövidítési, jelölési tervét és azt nemzetközi elfogadásra javasolta a jelenlévő kilenc ország Shakespeare-kutatóinak. Ezt az egységes címrövidítési formát fogadta el és javasolta minden Shakespeare-kutatónak az 1996-os Los Angeles-i Shakespeare-konferencia nemzetközi szakbizottsága.

1995-ben a Magyar Shakespeare Bizottság közreműködésével megszervezte a II., majd 1997 tavaszán a III. Nemzetközi Shakespeare Konferenciát – ekkor ismertette az időközben kibővített és véglegesített Nemzetközi Shakespeare Kultúrközpont tervét, mely magába foglalja a Nagy Shakespeare Memorial Garden, illetve a saját kutatásai alapján elkészített The Globe színház javított, végleges tervét.

Munkásságáért 1997-ben Szentgyörgyi István-díjjal tüntették ki az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) az „erdélyi színházi hagyományörzésben kifejtett tevékenységéért és a Shakespeare-központ létrehozásáért” és még ugyanebben az évben elnyerte a Concordia-díjat.

1998-ban a Stratford-Upon-Avon székhelyű és a világon akkor mindössze 34 tagot számláló International Shakespeare Association teljes jogú tagjai közé vette fel az általa létrehozott sepsiszentgyörgyi The Shakespeare Kingdom House alapítványt.

2000-ben – mint a Nagy Shakespeare Garden tervének szakmai berkekben már ismert készítője – az

ausztriai Schloss Leopoldskron ösztöndíjasaként vett részt a Salzburgi Nemzetközi Shakespeare Szemináriumon, ahol szakemberek előtt mutatta be egyedi elképzelését. 2000 és 2005 között – a Magyar Tudományos Akadémia (Domus Hungarica Scientiarum et Artium Program) ösztöndíjasaként – évente egy-egy hónapot töltött Budapesten, ahol a magyar Shakespeare-honosítástörténetet tanulmányozta. Ennek köszönhetően jöttek létre azok a könyvek – először magyar nyelven – melyek közül két művét angol nyelvre is lefordították.

Nagy Attila 1992-ben hozta létre a Shakespeare-alapítványt The Shakespeare Kingdom House néven, mely elsősorban mint dokumentációs központ működik, de ahol országos és nemzetközi Shakespeare-találkozókat, valamint általános műveltségfejlesztő versenyeket, vetélkedőket is szerveznek.

Több hazai és magyarországi egyetemen (Sepsiszentgyörgy, Bukarest, Kolozsvár, Marosvásárhely, a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem) tartott Shakespeare műveivel, az életmű magyarországi, romániai és nemzetközi fogadtatás- és honosítástörténetével kapcsolatos előadásokat. 1992-ben két alkalommal az erdélyi Shakespeare-kultuszról adott elő a Birminghami Egyetemen, 1993-ban részt vett az angliai cambridge-i kéthetes Shakespeare-szemináriumon, ahol a Shakespeare-drámák gazdag magyar és román fordítástörténetéről beszélt. Ugyanebben az évben tiszteletbeli tagjai közé választotta a Deutsche Shakespeare Gesellschaft. 1994-ben ismét előadást tartott az angliai Birminghamben a *Találkozásunk Shakespeare-rel* című szemináriumon, és ebben az évben választotta tagjai közé a Birmingham Community for Reconciliation, az etnikai megbékélést hirdető egyesület művészeti bizottsága.

A *Shakespeare, a reneszánsz irodalmi zsenije* (1980) című könyvében Nagy Attila számba veszi a Shakespeare-művek csodálatos világát, azok rejtélyeit, a bemutatott karakterek szellemi-lelki „megrázkódtatásait”. Ezen kívül a kötet beszámol a nagy magyar költők, írók Shakespeare-rajongásáról, a gazdag magyar fordítástörténetéről, Arany, Petőfi, Vörösmarty és a többiek nagy kultuszteremtő vállalkozásáról.

A *Shakespeare-dosszié* (I. és II. kötet, 1984) című kétkötetes mű följegyzéseket tartalmaz azokról az impressziókról, melyeket az olvasóban a Shakespeare-i életmű indukálhat. Háttérként megjelenik a viharos korabeli angol történelem, de helyet kaptak benne különböző tematikusan csoportosított idézetek, illetve a kortársak, utódok, művészek és irodalomírók Shakespeare-ről írt véleményei, valamint magyar fordítás-variánsok, stb.

Az *Ezerszer az évezred emberéről* (1999. és 2. kiadása 2002.; angolul *Thousand Times on the Man of the Millennium* címmel jelent meg 2001-ben) – a kötet ötven témakörbe csoportosít egyenként húsz, azaz mindösszesen ezer gondolati egységet, miközben új formában dolgozza fel az életrajzi tudnivalókat éppúgy, mint az utókor évszázadai során fölmerült irodalomtörténeti, dramaturgiai és színház-történeti kutatások eredményeit.

A lexikális adatok feldolgozása mellett néhol szubjektív feljegyzések színesítik az eredeti gondolatokat. Megtudhatjuk, mit írt Shakespeare például a színházról, a szeretetről, az életéről, halálról; a becsület, a jog vagy az idő kérdésköréről. A könyv beszámol az írófejedelem munkáinak utóéletéről, illetve más művészeti ágakra gyakorolt hatásáról.

Nagy Attila csak angol fordításban publikált *Under Shakespeare's Magic Mantle* című kötete részletes információkat közöl arról a 71 alkotásról, melyeket az évszázadok során valamilyen formában kapcsolatba hoztak Shakespeare nevével. Mintegy 650 oldalon mutatja be az összes alkotás (37 dráma, 5 elbeszélő költemény, a szonettek, a 16 apokrif és 10 szatelit apokrif dráma) forrásanyagát, cselekményét, az eredeti szereposztást, az első előadások, kiadások körülményeit; részletesen foglalkozik minden egyes alkotás magyar fordítás- és előadástörténetével.

A *Shakespeare vonzásában* egy eredeti dokumentumokra épülő, rendhagyó Shakespeare-életrajz, mely foglalkozik a szerzőség kérdésével, képet nyújt a korabeli színjátszásról, társulatokról, közli a ma autentikusnak és apokrifnak tekintett művek kronológiáját, a kánon különböző csoportosítási változatait. Felsorakoztatja az életmű magyar fordítóit, 1785-től napjainkig.

Mészöly Dezső így írt róla: „Énbennem ilyen nevek merülnek föl az ő sokirányú, sok szenvedélyű munkássága láttán: Bolyai Farkas, Orbán Balázs, Bánffy Miklós, Kós Károly... Beszédes nevek! Azt mondják nekünk, hogy az ő pátriájuk csak úgy virágozhat, ha vezérlő szellemei a mathézistól a dramaturgiáig, a csillagászatától a kályhaépítésig, a regényírástól a díszlettervezésig mindenben találnak inspirációt és alkotó örömet, ami az egykori Tündérkert javára szolgálhat.”

A Magyar Művészeti Akadémia 2017-ben készített portréfilmet *Vallomás – Dr. Nagy Attila film- és drámatörténész, Shakespeare-kutató* címmel, amiben vall pályájáról, művészi ars poeticájáról.

NAGY JÁNOS

(1935–2021)

„Minden műve egy-egy megálmodva átélt valóság megtestesülését rejti magába. Az ő anyagba rögzített látomásai a múltat kötik össze a jelen vagy még inkább a jövő világgal. Minden múltból jövő, formát öltött látomása a jövőnek üzenve szólítja meg a mában élő ember szívét, lelkét.”

(Molnár Imre)

■ Nyolcvanöt éves korában március 18-án elhunyt Nagy János felvidéki szobrász- és éremművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, aki egy erős szálakkal a klasszikus hagyományokhoz kötő-

Életrajz

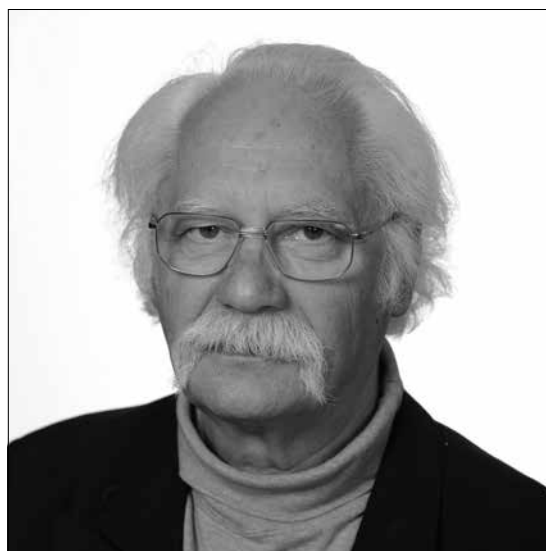
Sepsiszentkirályon (Románia) született 1955. március 9-én.

1968 és 1974 között a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium, 1977 és 1983 között a Brassói Műszaki Egyetem tanulója volt (gépészmérnöki szak), 1985-ben a Bukaresti Politechnikai Egyetem mérnök-tanára volt. 1977–1980: a Sepsiszentgyörgyi Művészeti Iskola, színész szakára, 1979 és 1982 között a rendezői szakára járt, 1982-ben színházrendező szakon szerzett diplomát. 1998-ban elnyerte a Bukaresti I. L. Caragiale Film- és Színházművészeti Egyetem egyetemes film- és színházművészet doktora címet. 2008–2009-ben a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karára járt Kolozsvárott, ahol közgazdaságtudomány mestere címet szerzett.

1983 és 1990 között a 2-es Ipari Líceum (ma Mikes Kelemen Líceum), gépészmérnök-tanáráként dolgozott, 1990-től 1998-ig a Kovászna Megyei Alkotók Házának irodalmi és színházi referense volt. 1998-tól a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaságtudományi és Üzletvezetési Kar címzetes tanára volt (humán erőforrás menedzsment, üzleti kommunikáció, üzleti etika szaktantárgyak előadója).

Több művészeti, közéleti szervezetnek is tagja volt. 1992-ben alapítója volt a Jádó Társaságnak (a Romániai Magyar Nemhivatásos Színjátszók Egyesülete), aminek 1992 és 1996 között elnöke volt. 1993-tól a Deutsche Shakespeare Gesellschaft tiszteletbeli tagja volt. 2007-től a Háromszéki Magyar Tudományos Társaság (HMTT) alapítója majd a társaság elnöke volt, míg Magyarországon 2005-től volt a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja.

A Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezetnek 2005 és 2011 között volt a tagja, 2011-től pedig az MMA rendes tagja volt.

dó, de sokrétű, összetett szobrászi életművet hagyott hátra.

Nagy János a szobrászat minden ágazatában aktívan tevékenykedő művész volt: monumentális kompozíciók,

középméretű, kiállítási plasztikák, kisplasztikák, érmek és plakettek egyaránt készültek műhelyében.

Pályakép

Nagy János életműve ezernyi szállal kötődik a Duna-menti vidékhez: Budapesten – illetve a magyar főváros még egyik önálló peremközségében – született, a szlovákiai Révkomáromban végezte iskoláit, majd Pozsonyban járt főiskolára, és aztán hosszú-hosszú évekig dolgozott a Duna-menti csehszlovákiai, majd szlovákiai településeken.

Bizonyos időszakokban a teljesen elszigetelt művészeti közegben épülő életmű nem volt teljesen ismeretlen a hazai művészeti körökben sem: művésztelepek résztvevőjeként többször dolgozott, kollektív kiállítások szereplőjeként sokszor bemutatkozott a magyarországi művészeti fórumokon, és az 1980-as évektől egyre gyakrabban jelentkezett az önálló kollektív bemutató önálló tárlatokkal is.

Munkássága felöleli a szobrászat megannyi ágazatát és műformáját: készített kisplasztikákat és monumentális kompozíciókat, térbe állított körplasztikákat és domborműveket, valamint jelentős éremművészeti tevékenysége.

Sokszínű az életmű műfajilag is: a hagyományos portré, a természetelvű szemlélettel megragadott egyedülálló figura és csoportábrázolás ugyanúgy az oeuvre szerves része, mint az erőteljes stilizációval élő és az absztrakt kompozíció.

A körplasztika, a térbe állított szobor és a dombormű plasztikai közegében egyaránt otthonosan mozgott.

Művészetét az anyagok és technikák változatossága jellemzi: faragott fát és követ, mintázott viaszt és agyagot, műveit bronzba öntötte, s gyakran munkálta meg a rézlemezt is.

A kiállításokon való szereplések mellett számos megbízást teljesített: Csehszlovákiában majd Szlovákiában és Magyarországon több emlékművét, emlékszobrát, domborműves emléktábláját állították fel, illetve helyezték el köztéren, illetve közösségi rendeltetésű épületekben.

Köztéri szobrai többek között Komáromban (*Előszó, Család, Szökőkút*), Párkányban (*Anyaság*), Gútán (*Árvízi emlékmű*), Dunaszerdahelyen (*Mártíremlékmű*), a Hortobágyon (*Memento*), Galántán (*Kodály Zoltán*), Léván (*Nagymama*), Füleken (*Gitáros nő*), Budapesten (*Esterházy János*), Kisztebenben (*Csontváry-emléktábla*), Ipolybalogon (*Sírbátétel*), Kőbalkúton (*Levétel a keresztről*), Szencen (*Szenci Molnár Albert*), Hetényben (*Széchenyi István*) és Búcsón (*Bulcsú vezér*) állnak.

2000-ben Esztergomban állították fel IV. Béla király domborművét, 2004-ben Révkomáromban az *Aradi vértanúk* emlékművét, 2018-ban pedig Komáromban *Egressy Béni* szobrát.

II. világháborús emlékművei Ipolyszakállason, Ipolybalogon, Nagycétényben és Málason láthatóak.

Küzdelmeim című jubileumi kiállítása 2010. december 10-től 2011. január 25-ig volt megtekinthető a szlovákiai Komárom Limes Galériában.

2015-ben Martonvásáron adták át *Beethoven és a halhatatlan kedves* című szobrát.

Nagy János 1994-ben Esterházy János-díjat kapott, 2000-ben a Magyar Köztársaság elnökének aranyérmét, 2001-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét nyerte el, 2002-ben a Szlovák Köztársaság Aranyplakettjét, 2003-ban a Posonium Irodalmi és Művészeti Életműdíjat Szlovákiában, és 2009-ben a Szervátiusz Jenő-díjat.

A Magyar Művészeti Akadémia 2018-ban készített portréfilmet *Az ősök lovain* címmel, amiben Nagy János mellett megszólal többek között Lóska Lajos művészettörténész, Szokolczay Lajos irodalomtörténész, művészetkritikus, valamint Józsa Judit kerámiaszobrász, művészettörténész is.

A szobrászművész nyolcvan éves korában a Felvidékről visszatért Magyarországra, hogy idős napjaira Tatán találjon békességet. A helyi önkormányzat a Vaszary villát bocsátotta rendelkezésére hátralevő életére.

Életrajz

1935. június 17-én született Rákosszentmihályon. Középiskolai tanulmányait Révkomáromban végezte, 1954-ben érettségizett.

Művészeti tanulmányait a pozsonyi Képzőművészeti Főiskolán végezte, ahol mestere Fraňo Štefunko és Rudolf Pribiš volt.

1965 és 1972 között Révkomáromban, 1972 és 1980 között Helembán, 1981 és 1984 között Almáson, 1984-től Hetényben, majd ismét Helembán élt, 2015 óta Tatán lakott.

1961 és 1966 között a besztercebányai, 1968 és 1971 között a nyitrai Tanárképző Főiskola tanára volt.

1961 óta kiállító művész. Rendszeres résztvevője volt a csehszlovákiai, majd szlovákiai, valamint a magyarországi csoportos művészeti kiállításoknak.

1967 óta számos önálló kiállítást mutatott be szlovákiai és magyarországi települések kiállítótermeiben, galériáiban. Szerepelt az Europa 24 csoport tárlatain, valamint az éremművészek nemzetközi szervezete, a FIDEM európai városokban rendezett biennáléin.

Nagy János tagja volt a Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezetnek 2005 és 2011 között, 2011-től pedig az MMA rendes tagja volt.

Molnár Imre történész emlékezése

Elment, de velünk marad a mindig felemelt szívvel járó és alkotó ember (Nagy Jánosnak, köszönettel).

A felvidéki magyarság egyik legnagyobb művészegyeniségétől vettünk búcsút Tata város temetőjében a mai napon. Talán lesznek majd szakavatott személyek, akik Nagy János szobrászművész alkotópályáját művészeti alkotásait kellő alapossággal értékelve elhelyezik majd életművét a magyar és az európai képzőművészet nagy panteonjában. S ezzel párhuzamosan akad talán olyan személy is,

aki rákérdez egyszer majd arra is, hogy ez a csodálatosan sokoldalú alkotóművész, akinek műalkotásai soha nem hagyták érintetlenül az azokkal találkozó ember lelkét, miért nem érdemelt ki egyetlenegy sem a magyar képzőművészeknek járó legmagasabb szintű állami elismerések, díjak közül?! A rendre megtörténő felterjesztések a végső döntés előtt egy ponton, valahol mindig megakadtak, s nem jutottak el a pozitív elbírálásig. Egy róla készült portréműsorban maga Nagy János, kérdésre válaszolva ezt a tényt kesernyés arckifejezéssel valahogy így indokolta: azt róják fel hibámul, hogy az én műalkotásaim túlságosan magyaros stílusjegyeket viselnek magukon... Ebben a mondatban ott van minden keserűség és fájdalom, amit egy határon túlra szakadt magyar művészembernek meg kellett élnie az elmúlt évszázad embert próbáló évtizedeiben. Ám aki ismeri Nagy János életművét, az rögtön rádöbbenhet arra is, hogy őt az ilyen és hasonló véleményekben megfogalmazódó megaláztatások nem fékezték, hanem inkább újabb és újabb alkotó álmok megvalósítására sarkallták. Mert János egyszerre volt álomlátó és alkotó ember. Minden műve egy-egy megálmodva átélt valóság megtestesülését rejtí magában. Az ő anyagba rögzített látomásai a múltat kötik össze a jelen vagy még inkább a jövő világával. Minden múltból jövő, formát öltött látomása a jövőnek üzenve szólítja meg a mában élő ember szívét, lelkét. E rövid írás azonban mégsem a művészi pálya értékelése, hanem sokkal inkább egy köszönetnyilvánítás céljából fogalmazódott meg. Szeretném ugyanis az Isten szolgálja Esterházy János tisztelői nevében megköszönni Nagy Jánosnak azt az odaadó művészi szolgálatát, amit ő a felvidéki magyarság mártír politikusa emlékének megörökítése érdekében tett. Tényként állítható, hogy a Esterházy János drámai sorsa és életáldozata Nagy János emberi szenvedésre érzékeny alkotói képzeletét, a „szellemi kihantolás” első pillanatától megragadta, s bátran mondhatom életre szólóan megihlette. Mintegy tucatnyi Esterházy Jánost ábrázoló szobor és kislasztikai alkotást készített róla műtermében. A Rákóczi Szövetség 1991. március 7-i választmányi ülésén megalakuló Esterházy János Emlékbizottság felkérésére ő készítette el a máig tartó rangos ünnepségek keretében kiosztásra kerülő Esterházy Emlékplakettet, melynek első példányait Esterházy-Malfatti Alice, a mártír politikus leánya és Esterházy János kortársa, Hites Krisztof bencés szerzetes vehette át. Az Esterházy Emlékbizottságnak köszönhetően került emléktábla a budapesti, belvárosi Szép utca 3.

sz. ház falára is, oda, ahol Esterházy János budapesti tartózkodása idején lakott a '40-es évek első felében, s ahol 1944-ben a nyilasok letartóztatták őt. Az ugyancsak Nagy János szobrászművész által készített emléktáblát 1992. október 4-én avattuk fel országos ünnepség keretében. Nagy János készítette a pozsonyi parlament magyar képviselői csoportja által az Esterházy Jánosnak az 1942-es hírhedt zsidótörvény megszavazását elutasító magatartásának tiszteletére létrehozott „Pro Probitate – A helytállásért” díj kislasztikai alkotását is, melynek első példányát posztumusz gróf Esterházy Jánosnak ítélték oda. Hosszú évekig kereste a módját annak, hogy a legmegfelelőbb módon öntse formába a néhai Hetényi Jóska bácsi (Esterházy Gulág-beli rabtársa) által reánk hagyott máig legtalálóbb Esterházy jellemzést: „A magyarok szenvedő Krisztusa!” Számos előkészítő makett után így született meg a Budapest XII. kerületében lévő Gesztenyés kertben, a Hegyvidéki Szoborállító Bizottság kezdeményezésére felállított, eddigi legmonumentálisabb Esterházy-emlékmű, melyet 2013. május 15-én Áder János köztársasági elnök avatott fel ünnepélyes keretek között. Az emlékmű egyszerre szobor és oltár, amely megjeleníti a mártír politikus áldozatát és börtönkálváriájának stációit is. Fókuszában mégis az a fényt áteresztő üvegkereszt áll, amely Esterházy jelmondatával „A mi jelünk a kereszt!” önt reményt és hitet a szemlélődőbe azzal az üzenettel, hogy Esterházy János szenvedése nem volt hiábavaló. A szenvedés kapujából visszafelé, azaz reánk néző Esterházy tekintete pedig maga a kihívás: Mennyire vagyunk képesek ezt a reánk hagyott súlyos testamentumot a magunk javára fordítani? Beszélgetéseink során Nagy János többször hangoztatta, hogy nekünk, ma élőknek a szenvedő Esterházy alakját kell szem előtt tartanunk, hisz Ő épp a szenvedés vállalásával s az ebben való töretlenségében jelent számunkra példát és felemelő buzdítást. E gondolatból kiindulva fogott neki annak az Esterházy keresztútnak, amelyet a mírovi rabtemető sáncain szeretett volna elhelyezni. Az ehhez szükséges helyszíni felméréseket személyesen végezte el. Elkészítette a komáromi Esterházy emléktáblát, egy imádkozó Esterházy szobrot szánt a motoli tömegsír helyszínére, de megalkotta a szenvedés keresztjén függő Esterházyt, a börtön árnyékában népéhez forduló Esterházyt, plakett formájában pedig az önmagát feláldozó Esterházyt is. Élettársától, Erzsikétől, tőle jövő végső üzenetként pedig megtudhatuk, hogy életműve legutolsó alkotása is egy Esterházy Jánost Szent László társaságában

ábrázoló szobortervezet makettjének megalkotása volt... Nagy János Isten áldotta kezei között a halott anyagból olyan egyedi alkotások születtek, melyekbe ő maga lehelt lelket, s melyek többsége most makett formában vár arra, hogy templomok, parkok, főterek díszeként mindennapjaink részévé válva tegye nemesebbé életünket. Köszönjük neked János, hogy alkotó munkásságoddal, s annak Esterházy Jánosra vonatkozó részével nemcsak művésztszáidnak adtál felemelő példát, hanem mindannyiunkat arra tanítottál, miként kell sáfárkodni azzal a hatalmas kincssel, amellyel (s ez is a te kifejezésed) Esterházy János személyében az Úr Isten megajándékozott bennünket. Hiszem, hogy Ő, akinek személyéhez oly mélységes művészi szeretettel ragaszkodtál ott vár rád ama égi fénykapu túoldalán és személyesen mond köszönetet neked nemcsak azért, hogy kőbe vésted az ő nekünk szóló üzenetét, hanem azért is, hogy hozzá hasonlóan, mindig egyenes gerinccel, felemelt szívvel tudtad saját művészi sorsod és néped sorsának összefonódó keresztjét hordozni. Azt a mérhetetlen veszteséget, hogy a szobrászvést és a kalapácsot letéve elhagyod ezt az árnyékvilágot, csak az a tudat enyhítheti, hogy alkotásaidban itt maradsz velünk. Bárcsak méltók lehetnének arra is, hogy ma még makettjeiben pihenő álmaiddal egyszer valódi szobrok formájában „éltek” is találkozni tudjunk. Nyugodj az Úr békéjében!

Szemaadám György: Nagy János búcsúztatására

Milyen jellemző és milyen szomorú, hogy Nagy János szobrászművész itt élt a Duna-Ipoly zugban, a magyar határtól nem messze, de óriási életművét csak az utóbbi évtizedekben ismerhettük meg, mert egy határ választott el bennünket. Pedig közelebb volt Budapesthez, mint egy pécsi, vagy mondjuk békéscsabai kollégánk. Így azt sem tudhatuk, hogy milyen fontos neki ez a közelség. Ez olyasmi lehetett neki, mint nekünk gyerekként az élmény, amikor a nagy téli hidegekben hőembert építettünk, és amikor már nagyon fáztunk, odaszaladtunk a pékség ablakához és arcunkat az üveghez tapasztva, néztük a benti kemencében lángoló tüzet, ami persze így nem melegített, de legalább láttuk a tüzet. Nagy János a szívében hordozta ezt az életet adó tüzet: magyarságtudatát. Igen. A határon túl élő nemzettársaink bátrabbak, erősebbek, dacosabbak és tudatosabbak nálunk, akiknek olyan magától értetődő,

hogy például ezt a búcsúztató beszédet magyar nyelven mondhatom el. Meg talán a fájdalom is több bennük, többek között azért, mert 2004-ben szembesülniük kellett azzal, hogy az anyaország megtagadja őket. Erre a szégyenletes eseményre azzal válaszolt a Makovecz Imre által vezetett Magyar Művészeti Akadémia, hogy felhatalmazta tagjait egy-egy határon túl élő magyar művész meghívására közénk. Így lett 2005-ben akadémánk tagja az akkor éppen hetvenéves Nagy János is. Szép, nagyméretű, reprezentatív életmű-katalógusában ezeket a mondatokat írja le önvallomásként: „Úgy vélem, mindig nyitott voltam az emberi szenvedés iránt, de azt is mindig szerettem volna, ha engem is szeretnek. (...) Mivel alkotói tudatom megnyilvánulása nem mindig kapott visszhangot, lehet, hogy többen sértődöttnek, vagy megbántott művésznek gondolnak. (...) Talán azt gondolják, hogy bátortalan vagyok, visszahúzó-dó, s nem tudom megvalósítani az elképzeléseimet, mivel se pénz, se posztó.” Nem ismerek még egy képzőművészt, aki rajta kívül, önmagáról ilyen őszinte, szinte már az embert kiszolgáltatató mondatokkal vallana. Első találkozásunk alkalmával egyébként ez a s z e m ü -veges, hófehér haj-glóriát és nagy bajuszt viselő ember valóban bátortalannak tűnt. Idegennek érezhette magát köztünk, ami nem csoda, hisz mi, többiek, a MMA Képzőművészeti Tagozatának tagjai – mondhatni – baráti viszonyban vagyunk egymással, s vagy 30–50 éve ismerjük egymás tevékenységét. Arra, hogy ki is Nagy János, a szobrász, akkor éreztem rá először, amikor 1956 ötvenhatodik évfordulója alkalmával a Duna Palotában 56 műtárgyat állítottunk ki. János akkor a *Kódobáló* című bronz kispasztikájával szerepelt, aminek hihetetlen dinamizmusa keltette fel a figyelmemet. Ezt követően, 2014-ben, a magyar kultúra napját ünnepeelve, a Kárpát-haza Galéria rendezett neki nagy kiállítást, s én abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy Lázár János mellett, János engem kért fel kiállításának megnyitására. Addigra természetesen már megismerkedtem igen gazdag és sokrétű művészetével, amiben a szobrászat minden klasszikus anyaga – a fa, a kő és a bronz – szerepel, s amiben szinte minden műfaj jelen van, a köztéri szobortól kezdve a kispasztikán át az éremművészetig. Nagy János elsősorban figurális szobrász volt, a nonfiguratív megformálás határáig csak nőalakjaival ment el. E szobraival kapcsolatban ezt írta: „A nő a kimeríthetetlen szépség, az ősi kút, melyből mindig friss ihletet meríthetünk.” Az említett katalógusból derült ki

számomra az is, hogy János előtt három ember példája lebegett: Kodály Zoltáné, Balassi Bálinté és Esterházy Jánosé. Kodályban a magyar nép ősi kultúrájának és hagyományainak örét látta, s műveiben ő is eljutott a népbaladák és bálványok világán túl, az el elvesző, de mindig újra felbukkanó nyom – népi kultúránk formakincse – követésével a mitikus ősidők pusztai nomádjainak motívumvilágáig. De a *Magyar ősök* bronzplakett sorozata is erről a világról szól, bár különös kultúrtörténeti áthallásokkal, illetve aktualizálásokkal. Attila fejét egy hun áldozati üst felső része koronázza, Álmos ábrázolata voltaképp egy honfoglalás kori palmetta, Székitsz arca ugyanakkor Sztankay Istvánét, Gyula pedig Kós Károlyét formázza, de Madaras József jellegzetes arcvonásaira is ráismerhetünk ebben a különös pantheonban. De különböző alkotásaiban – főként éremben – megformálta még Csokonai Vitéz Mihály, Liszt Ferenc, Izsó Miklós, Czuczor Gergely, Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Ady Endre, Csontváry Kosztka Tivadar, Sinka István, Illyés Gyula, Fábry Zoltán és Jókai Mór arcképét is. Különösen érdekes egy áttört érmekből álló sorozata, melyben szinte elrejtette egy-egy nagy magyar művész bravúros portréját. Bartók Béla mellett a szarvas, Kodály Zoltán mellett a páva jelenik meg szinte totemállatként, Juhász Ferenc arcma pedig szinte életfávé, Nagy Lászlóé pedig csikóvá lényegül át. Ez lenne hát az a pantheon, ami Nagy János szívében élt. Lovas szobrai expresszív mozgékonyasága a dacos, legyőzhetetlen életerőnek a monumentumai. Egyébként XII. századi boszorkányperek iratai rögzítik azt a kárhoztatandó tény, hogy a magyarok csak a lovas szenteket tisztelik. Nagy János lovas szobrai között az egyik legkülönösebb egy áttört testű, táltos ló-figura, ami Balassi Bálint hátasa. Róla Nagy János így írt: „Ő a szabadság megtestesítője, a szabadság mindenek felett, törvények, követelmények, szokások, elvárások felett vitézlő zseni.” Lovas-nomád őseink legfontosabb társ-állata; a ló és az ember együttese Nagy Jánosnál mindig valami pluszjelenetéssel telítődik. A szilaj lovát fékező, az engedelmes állaton ülve íjat feszítő, és a száguldó paripával egybeforr, szinte már kentaurret alkotó harcos, Attila és lova, mint a megtestesült büszkeség szobra, a holtra fáradt, és elbukó lovának nyergéből felegyenesedő, de a keresztet dacosan a magasba tartó Szent István, meg az a Bulcsu vezér, aki táncoló lován ülve ugyancsak táncolni látszik, más-más emocionális tartalmat közvetít. A Bulcsu vezér lovas szobrához hasonló, elementáris életerőt és duhaj fékevesztettséget, de együttal

halálra szántságot is sugárzó alkotások Nagy János táncoló figurái, amelyeket Izsó Miklós hasonló témájú szobrainak újrafogalmazásaként is értékelhetünk. A táncoló huszárt megjelenítő szobra láttán, ami a *Mindenkinek el kell menni* (Toborzó) címet viseli, úgy érzi az ember, hogy szinte lehetetlen az egyensúlyának a megtartása. Ez a mű a *Mindenkinek el kell menni* (Toborzó) címet viseli, s úgy érzi az ember, hogy ennek a táncoló huszárnak – ennek a véres csatákat megélt fegyveresnek – a táncában ott van a haláltánc sugallata is. Egyébként a már említett *Kődobáló* is ebbe a sorba illeszthető be, s egyik bronz-reliefjén a táncoló faunok és nimfák is, akik az örök élni akarás, az öröm, a szabadság, a tánc, a zene és a ritmus apoteózisát testesítik meg. Különös, hogy ez a dinamizmus még szakrális műveinek egyikére-másikára is jellemző, például a *Levétel a keresztről* című alkotására. De élete egyik legfontosabb munkájának egy *Kálvária-sorozat* megalkotását tekintette. Erről így írt: „A *Kálváriát* érzem most térben és időben legközelebb magamhoz. Mikor barátaimmal az észak-morvaországi Mírovban jártunk, közvetlenül a lengyel határ alatt, a hírhedt és robusztus tömegű fegyház épülete előtti dombot megpillantva a Golgota képe merült föl előttem. Talán már koromból is adódik, hogy ez a helyszín, ahová a Golgotát képzelem el, nagyszabású próbálkozásaim közül esetleg az utolsó lesz. Ez a mű összegzése lenne művészi életpályámnak, mind az eszmeiséget, mind az általam kifejezett gondolatot illetően.” A *Kitelepítés* címet viselő mű kezeinek még utoljára búcsúzó, kétségbeesetten tiltakozó, segélykérő, a semmibe markoló, és reménytelenül ellankadó együttese, amelyek nyilvánvalóan egy marhavagon magasan elhelyezett, kicsiny, rácsos, ablaknyílásában jelennek meg morbid báb-színházként, mindent elmond egy szörnyű korról, és arról a „huzatos hazáról” (M. Novák András szép kifejezése), amelyben „a hallgatás a művészek árulása lenne” – ahogy írta Nagy János. Ezekben a kezekben éppen úgy a magyar sors fogalmazódik meg, mint minden egyes Nagy János-műben. Hisz ez is az elfelejthetetlen magyar múltból, az emlékezés szigorú kötelességéről és a felemelt fejű emberi méltóságról szól. Éppúgy, mint a gróf Esterházy Jánosról készített művei, amelyekben az emberi helytállás, a közösségért akár önmagát is feláldozó ember példáját mutatta fel, mert – mint írta – „...ebben a példakép nélküli világban ő az, akire érdemes felnézni, akitől tanulni kell. Ő az, akit meg kell – fel kell mutatni. Íme az ember, a mi felvidéki nemes emberünk, akitől tanulni

lehet, akihez hasonulni kell, őt kövessétek!” „Ezek az emlékművek az én fohászaim a hiányzó testvérekért, apákért, rokonokért. Jó volna kézen fogni minden gyászolót, és együtt sírni értük.” Így üzent hát nekünk művein keresztül Nagy János történelmi múltunk tiszteltéről, a haza szeretetéről, a szabadságvágy-

ról, a szolidaritásról, és a morálról. Ennek az üzenetnek talán még soha nem volt olyan aktualitása, mint éppen most. Kedves János! Adjon az Isten örök nyugodalmat neked! Hazatértél. Magyar földben nyugszol. Még találkozunk!

SZENTKIRÁLYI MIKLÓS

(1943–2021)

„Megismerni, összeszedni, összerakosgatni, helyreállítani azt, amit a történelem, vagy az emberi butaság szándékosan tönkretett, vagy csak sorsára hagyott. Teszem ezt önzetlenül, a köz érdekében. Azt hiszem, ezt nevezik élethivatásnak.”

(Szentkirályi Miklós)

■ Hetvenhét éves korában, március 20-án elhunyt Szentkirályi Miklós Béla, Munkácsy Mihály-díjas restaurátorművész, Magyarország Érdemes Művésze, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Nemzeti Galéria, majd a Szépművészeti Múzeum főrestaurátora.

A tudós-restaurátor Szentkirályi Miklós Béla „a mesterművek doktoraként” közel ötven éven keresztül mentette meg elmúlt századok műremekeit – reneszánsz faliképeket, barokk szárnyas oltárokat, a magyar történeti festészet reprezentáns alkotásait – a következő nemzedékek számára.

Pályakép

Szentkirályi Miklós a Nemzeti Galériában és a Szépművészeti Múzeumban eltöltött évtizedei során több mint 120 képzőművészeti alkotást állított helyre rendkívül magas színvonalon.

Restaurátor munkái széles spektrumon mozognak – a középkori szárnyasoltároktól kezdve (Leibic, Kiszeben, Csíkszentlélek), a hatalmas méretű 19. század végi festményeken keresztül (Munkácsy Mihály Krisztus-trilógiája) a köztéri emlékműig bezárólag (Zala György Aradi vértanúk című szoborcsoportja) számos jelentős munka fűződik nevéhez.

Pályafutása során nemcsak a hazai képzőművészet remekeivel volt alkalma foglalkozni, de az egyetemes emberi értékeket képviselő, határainkon túl létrehozott képzőművészeti alkotások megőrzésében is elvitatlanul érdemeket szerzett.

Saját bevallása szerint a restaurátor elsődleges célja a kezelendő kulturális javak konzerválása, gyakorlati alapja pedig természetesen a mű előtörténetének, állapotának és az alkotói szándéknak minél alaposabb

megismerése, ebben a tevékenységben pedig rendkívül fontos az etikus hozzáállás.

Festészetet a kolozsvári Képzőművészeti Egyetemen Miklóssy Gábor irányítása alatt tanult, de 1973-ban megnősült, Magyarországra települt és a restaurátori oklevelet a budapesti Képzőművészeti Egyetem Restaurátor Tanszékén szerezte meg. Mestere itt Varga Dezső volt.

Még a főiskola 3. évfolyama alatt kezdett el dolgozni az úgynevezett Jánosréti mester kálváriaoaltárán látható feltámadás-jelenet megújításán, diplomamunkájaként pedig a 16. század eleji *Leibici Szent Anna oltárt* hozta helyre.

1975-től 15 éven keresztül a Magyar Nemzeti Galéria régi magyar osztályának restaurátoraként működött. Nagyjából ebben az időben költöztették fel a kúriából a 19–20. századi magyar anyagot, a Szépművészeti Múzeumból pedig a régi magyar kollekciót, mely kilenc évszázad képzőművészetét foglalta magába, benne a hatalmas középkori szárnyasoltár-gyűjteménnyel, mely az 1300-as évektől az 1543-as csíksomlyói oltárig kísérté végig a magyar gótika fejlődését. 1982-ben ezekből az alkotásokból nyílt meg az egykori trónteremben helyet kapó gótikus szárnyasoltár-kiállítás.

A kasszebeni Keresztelő Szent János plébániatemplom oromzata még a 19. század végén omlott le, az *Angyali üdvözlés* oltár ezt követő restaurálását Holzer Mór, bártfai szobrász kezdte el. Szentkirályi Miklós munkatársaival közel egy évtizeden keresztül vett részt az alkotás restaurálásában.

Szentkirályi Miklós még 1976-ban két Schaller István-kép felújítására kapott megbízást. A *Mária látogatása* és a *Szent Ferenc elragadtatása* című képek

a pannonhalmi Főapáti Gyűjtemény tulajdonában álltak, akárcsak Giuseppe Markhezi *Sába királynője Salamon király előtt* című kompozíciója, melyen ugyanebben az évben dolgozott és a *Mózes az érc-kgyóval* című Kremser Schmidt-kép, melyet a rákövetkező évben restaurált.

A nyolcvanas évek közepén barokk alakokat ábrázoló kompozíciókkal volt elfoglalva (Fabrizio Santafede: *Sámson és Delila*; Martin van Meytens: *Bánffy Dénes képmása*; Ismeretlen festő: *Gróf Esterházy Antal kuruc tábornagy képmása*), az évtized második felében egymaga dolgozott Mátyási Ádám *Gustav Adolph Gotter báró képmását* ábrázoló festményén.

Vajda Zsigmond a Parlament képviselőházi társalgójába készített mennyezetfestménye és a jobbára Magyarországon alkotó Franz Anton Maulbertsch *Szent Márton csodáinak fényében* című képe után érdeklődése a németalföldi festészet felé fordult.

1990-ben restaurálta a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe tartozó, Cornelis Engelbrechts által festett, házaspárt ábrázoló tondót és Gerbrandt van den Eeckhout *Elizeus próféta és a sűmeni asszony* című képét.

A 90-es évek legelején több tájképet is rendbe hozott (Ignacy Stanislaw Witkiewicz: *Zakopanei téli táj*; Roelant Savery: *Sziklás táj*; Claude Lorrain: *Villa a római campagnán*), majd még ugyanebben az évben osztályvezetőként a Szépművészeti Múzeumban folytatta munkáját, ahol a külföldi, főként itáliai képzőművészekről származó egykori Esterházy-gyűjtemény műtárgyainak restaurálásával foglalatzkodott (Francesco Fontebasso két képe: *Scipio nagylelkűsége* és *Antiochos és Stratonike*; Paolo Domenico Finoglia: *Angyali üdvözlés*; Filippino Lippi: *Madonna Szent An-tallal*; Vincente Macip: *Krisztus siratása*).

Tevékenységének elismeréseként még 1991-ben Munkácsy Mihály-díjjal jutalmazták.

Munkácsy Mihály híres *Krisztus-trilógiáján* tíz évig dolgozott. Elsőként az akkor a debreceni Déry Múzeum letétjében lévő, korábban tűzvészből kimentett, erősen megromlódott, majd többször átfestett *Golgota* című képet restaurálta munkatársaival 1993-ban. A 36 négyzetméteres kép Amerikából való hazaszállítása során elázott, restaurálása háromnegyed évig tartott, a kész festményt a Nemzeti Múzeumban mutatták be 1993 húsvétján. Még ugyanebben az évben került sor Paolo Veronese *Velence allegóriájának* rendbehozatalára is.

Két évvel később, 1995-ben a *Krisztus Pilátus előtt*, majd José de Ribera *Assisi Szent Ferenc stigmatizációjának* restaurálása következett. Az 1896-ban készült *Ecce Homo*ra csak 2009-ben került sor.

1996-ban restaurálta Eduard von Engerth *I. Ferenc királlyá koronázása Budán*, 1867-ben című művét és Vágó Pál *A magyar huszárság diadalútja* című, a Hadtörténeti Múzeum tulajdonát képező munkáját is. Még ebben az évben megkapta a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztet.

Az évtized végén többnyire bibliai képek helyreállításán fáradozott, Regnier van Gherwen *Krisztus Pilátus előtt*; Jacopo da Empoli *Noé részegsége*; Vincenzo Chiverchio *Mária sírjátétele* és Orazio Fidani *Lót és lányai* című munkái kerültek sorra.

Ezek közül is kiemelkedik a Szépművészeti Múzeum modern gyűjteményének egyik legértékesebb alkotása, Paul Gauguin *Fekete sertések* című 1891-ben Tahitin készült olajképe, melyet 1998-ban restaurálhatott. Az ugyanebből az időszakból származó Camille Pissarro által festett *Pont-Neuf* című kép rendbehozatalát 2001-ben végezte el.

Pályájának egyik csúcspontja Zala György *Aradi vértanúk* emlékműve. A magyar történelem tragikus eseményének emléket állító szoborcsoportot Aradon, a Tűzoltók terén építették újjá, a munka vezetője Koloszi Tibor volt.

2004-ben Franz Eybl *Önarcképének* és Körösfői-Kriesch Aladár magántulajdonban lévő *Margit síel* című képének restaurálására került sor.

Tiziano Vecellio feltehetően az 1500-as évek első évtizedeiből származó *Mária gyermekével és Szent Pállal* című képe 2005-ben bukkant fel Pécsen, majd egy fővárosi árverésen 140 millió forintért kelt el, a Magyar Nemzeti Bank tíz évvel később 4,5 milliárd forintért vásárolta meg. Szentkirályi Miklós 2005 májusa és októbere között restaurálta.

A Máriapócsi Bazilika Ikonosztázának felújításában a Hit és egészség európai program keretében vett részt 2009–10-ben.

Az évtized elején restaurálta a 16. században élt és alkotó Jacob de Backer *Utolsó ítéletét* 2011-ben és Jacopo Bassaro *Híradás a pásztoroknak* című festményét. Mindkét mű a Szépművészeti Múzeum tulajdona.

A munkásságát összegző, *Gránátalma a szárnyasoltáron – Egy restaurátorművész műhelytitkai* című kötete a Kairosz Kiadó gondozásában jelent meg 2012-ben.

A Magyar Művészeti Akadémia 2018-ban készített portréfilmet *Mesterművek orvosa* című címmel, amiben restaurátori munkájáról mesél.

Szentkirályi Miklós a restaurátor szakma megkerülhetetlen alakja, akinek több évtizedes munkája nem csak a tárgyak állapotának helyreállításáról szól – a Magyar Restaurátorkamara alapító elnöke és a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének elnökségi tagja, így szervezőként kifejtett tevékenysége is nélkülözhetetlen a magyar és nemzetközi képzőművészet számára.

Életrajz

1943. május 11-én született Kocsordon, Szabolcs-Szatmár megyében. 1945-től 1973-ig Erdélyben, Mezőpápcán, majd Marosvásárhelyen élt.

1950 és 57 között általános iskolába Marosvásárhelyen járt, 1957–59-ig a marosvásárhelyi Művészeti Gimnázium diákja volt, az 1959-es politikai fordulat következtében a helybeli szakmunkásképzőbe fémipari szakmunkás képeztést kapott.

1962–67-ig gyári munkás volt, 1967-ben a dolgozók esti gimnáziumában érettségizett. 1968 és 1973 között Kolozsváron a „Ion Andreescu” Képzőművészeti Akadémia festészeti szakán tanult Miklóssy Gábor osztályában.

Pályája kezdetén festőművésznak készült, majd érdeklődése fokozatosan a festmények restaurálása felé fordult, végül élethivatásának a festő-restaurátor művészi tevékenységét választotta.

1974 és 1977 között Budapesten tanult, a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő–restaurátor szakán szerzett festő–restaurátorművész diplomát.

1975-től 1990-ig a Magyar Nemzeti Galéria Régi Magyar Osztályának restaurátora, majd 1990-től a Szépművészeti Múzeum főrestaurátor-osztályvezetője volt nyugdíjazásáig. A gyakorlati munka mellett elsősorban restaurátor-elméleti, szervezési és etikai kérdésekkel foglalkozott.

1977-től volt tagja a Művészeti Alapnak, majd a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének

(MAOE), 1978-tól a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének (MKISZ), aminek 1988 és 1992 között szakosztályi titkára volt. Alapító elnöke volt a Magyar Restaurátorok Egyesületének (MRE).

1991-ben kapott Munkácsy Mihály-díjat, 1996-ban a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztet vehette át. 2013-ban M. S. Mester-díjat kapott, 2018-tól Magyarország Érdemes Művésze volt.

Tagja volt a Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezetének, majd 2011-től az MMA rendes tagja volt.

TÖRÖK FERENC

(1936–2021)

„Igazi lelki értéket kell teremteni az emberben, hogy szakrális minőség jöjjön létre a terekben. Mert ha az Isten képmása az ember, a Teremtő méltó társa az építész vagy a művész, akkor valóban szakrális terek születnek térben, képben és zenében egyaránt.”
(Török Ferenc)

■ Életének 85. évében, szeptember 10-én hunyt el Török Ferenc Kossuth-díjas építész, a nemzet művésze, az MMA rendes tagja.

Török Ferenc szerteágazó munkásságát számos hazai középület, lakóépület, műemléki rekonstrukció és egyházművészeti alkotás jelzi. Több mint tíz templomot tervezett, amelyek legfontosabb jellemzője, hogy emberléptékű, igényesen kialakított közösségi terek.

Pályakép

„Kicsit talán illeszkedő stílus az enyém, de az építészet mindig illeszkedő is, a nagy egész harmóniáját talán éppen az illeszkedők teremtik meg.” A fenti, ars poéticának illő sorok a kortárs magyar építészek munkásságát bemutató *Vallomások* című portrészorozat Török Ferencsel foglalkozó kötetében olvashatók. Mint ahogy Matits Ferenc Török Ferencről írt cikkében összegzőként írja, ez az idézet világosan hirdeti az építész életfelfogását, amely a szorosan vett építészeti megbízásokon túlmutatva, az univerzumban ellátandó szerepről szólt. Török Ferenc egész pályáján keresztül folyamatosan kutatta, kereste az illeszkedések, a megfelelő megoldások alkalmazásának módját, módozatait. Ezen humánus szemlélettel párosulva alkotóművészi tehetsége avatja őt korunk egyik jelentős építészévé és közéleti személyiségévé.

A XX. század második felében induló életmű két tekintetben tér el pályatársaitól: egyrészt építészgenerációk oktatása mellett folyamatosan tervezett, másrészt építőművészeti működésében már akkor hangsúlyt kapott a templomtervezői tevékenység, amikor kevesen vállaltak ilyen munkát.

Jelentős számú lakóház, kollégium, uszoda, művelődési központ, művésztelep és kiállítási épület tervezőjeként is ismertté vált.

Templomépítészetében a fordulópontot az edelnyei görögkatolikus templom (1979–1983) jelentette, amely a magyar regionális építészet jelentős műve. Ennél a munkájánál a kő kapott hangsúlyos szerepet, amelynek különbözőféle megmunkálása, alkalmazása tette az architektúrát gazdaggá.

Csaknem egy évtized választja el e művet a budapesti Vatikáni Nunciatura épületétől (1991), melyet Balázs Mihállyal tervezett. Itt egy budai neobarokk villaépületet kellett oly módon átépíteni, hogy alkalmas legyen a Vatikáni Nagykövetség kettős – hivatali és rezidencia – szerepének betöltésére. A kőszerezetű kiszolgáló épület pillérekkel tagolt, loggiás homlokzata és kertkapcsolata „toszkán” hangulatot áraszt, önálló egységként kapcsolódik az épülethez. A természetes igényt, hogy az egyházi állam képviselőjén házi kápolna is épüljön, a tervező az egykori garázs átépítésével oldotta meg. A korszerű technikák, valamint kortárművészeti alkotások alkalmazásával megvalósult, egyszerű, funkcionális terű kápolna apszisa a felülvilágítás révén kapott különös, meghittséget sugárzó hangszínyt.

Ugyancsak nagyszerű alkotás a nyíregyházi görögkatolikus templom (1993). Az északkelet-magyarországi régióközpont missziós területén, panelházak szomszédságában jött létre a határozott tömegekből építkező épületegyüttes. A kötött alaprajzi rendszer tiszta képletű, hierarchikus felépítésből következik.

A felsőpakonyi római katolikus templom (1994) a szakrális geometria következetes, hagyomány szerinti alkalmazásának példája. Jellegzetessége, hogy a központi oltárt közrefogó centrális teret a hosszteneggellyel párhuzamos megemelt karzat szakítja át. A kör és axis, vagyis a kör négyszögesítésének akadémiai problémájára keres új megoldást az építmény szerkesztése.

A Magyar Szentek Temploma, Budapest (1994–1996), mely ugyancsak közös mű Balázs Mihállyal, a meghíúsult 1996-os budapesti világkiállításához kapcsolódott volna, melyet később a Budapesti Műszaki Egyetem használatába szántak. Az egyetemi campus északi részén jelölték ki a helyét Vatikán állam EX-PO-pavilonjának, amely később az egyetemi lelkészségnek adott volna otthont. A kormányváltást követően a világkiállítás ügye lekerült a napirendről, és habár az egyetemi negyed felépült, annak tervei jelentősen módosultak. A magyar államiség 1100. évfordulóján felszentelt, összetett építészeti világgal rendelkező templom koncepcióját a centrális és a tengelyes tér-együttes adja. A tér hangsúlyos eleme a parafe lemezzel burkolt kupola, amely törtlemez gyűrűs szerkezetre épül, módot adva „öntött üvegszem” bevilágítók elhelyezésére. Az apszis arany háttére elé helyezett kereszt a korpuszszal Somogyi-Soma László festőművész alkotása. A templomot lendületes ívű rámpa öleli körül, amelyre a terv szerint a – nem megvalósult – *Keresztút* került volna. A hagyományos anyagok: a különböző módon megmunkált kőfalak, téglafalak, faszervezetek homlokzati és alaprajzi elrendezése a funkcionális tartalmakhoz igazodik. A templom alagsorát a katakombák hangulatát idéző urnatemető és temetkezési kápolna, valamint egy kis előadóterem foglalja el. A különálló téglafalazatú plébániaépület beépítési helyzete, annak összekötő híddal a templomhoz való kapcsolása a köztes tereket szakrális együttesé formálja.

Török Ferencet 2000-től súlyos betegség támadta meg, ami munkavégzését is korlátozta, minek következtében 2005-ben az egyetemi oktatással felhagyott. Tervezési munkákat később is ellátott, illetve hódolva fiatalkori kedvtelésének egyre többet rajzolt. Rajzai több kiadványban és kiállításon is sikerrel szerepeltek.

Török Ferenc építészeti munkásságát tanári működésétől, közéleti szerepvállalásaitól különválasztani nem lehet. A hiteles tanár, közéleti személyiség, humanus ember nem csupán tanítványai, pályatársai, de szinte valamennyi ismerőse számára egyaránt követendő példaképpé vált.

Épületeit, pályázatait nemzetközi és hazai folyóiratok publikálták. Tudományos munkája, gyakorló és oktató építészeti tevékenységre épült, – annak tapasztalatait összegezte könyvek, jegyzetek, tanulmányok és előadások formájában. Számos cikke, tanulmánya és előadása foglalkozott a közművelődési tér, a szakrális tér megváltozott társadalmi és funkcionális szerepével, az építészeti etika jelentőségével.

A regionális építészet mestereként tisztelt Török Ferenc mindig az adott helyhez, közösségi elvárásokhoz és körülményekhez illeszkedő művet hozott létre.

Török Ferenc mintegy 45 évet felölelő építész-pedagógusi működése eredményeként a Műegyetem

Középülettervezési Tanszékén különleges – nem intézményesült, látens – építészeti műhelyt hozott létre. Tanítványain keresztül hatása, szellemisége közvetve máig érvényesül. Megvalósult épületei bejárhatók, érzékelhetők, tervei, rajzai tanulmányozhatók, szakmai publikációi, tankönyvei olvashatók, azonban oktatói működésének hatását nehéz felmérni. Megállapítható azonban, hogy tehetséges növendékei – fokozódó mértékben – válnak a kortárs magyar építészet alakító tényezőivé.

A Magyar Művészeti Akadémia 2013-ban készített portréfilmet *Egy tiszta folt az égen. Portré Török Ferenc építésről* címmel (rendező: Szomjas György). Török Ferenc életművének középpontjában a hetvenes évek óta a templomépítészet, a szakrális tér létrehozása áll, amely a szakmai tudáson kívül kivételes spirituális érzékenységet is kíván.

Életrajz

Török Ferenc 1936. október 22-én született Budapesten. Édesapja vasesztergályos, édesanyja varrónő volt. Középiskolai tanulmányait a Kölcsey Ferenc Gimnáziumban végezte, ahol 1955-ben kitűnő eredménnyel érettségizett. Szakmaválasztását és személyisége kialakulását alapvetően meghatározta Hegedüs Viktor Honor, a munkáspapként működő karmelita szerzetes atya, aki igazi nevelőként indította el az élet minden területén. Tanulmányait 1955-től 1960-ig a Budapesti Műszaki Egyetem Építézmérnöki Karán folytatta. Már hallgatókorában az épülettervezéssel kapcsolatos tantárgyak iránt vonzódott, kiemelkedő fontossággal a középülettervezés és a rajz gyakorlati stúdiumaira. A középülettervezési tanszék tanáregyenlősegei – Weichinger Károly professzor, Jurcsik Károly, Krizka György és Virág Csaba – meghatározó módon alakították építészeti szemléletét. Diplomamunkáját 1960-ban védte meg jeles eredménnyel – Vitorlás klubház Balatonszemesen témájú tervét Diploma-díjjal tüntették ki.

Az egyetemen 1960-tól a Középülettervezési Tanszék tanársegédje, majd a Rajzi és Formaismereti Tanszék oktatója volt. A kötelező kétéves szakmai gyakorlatot a KÖZTI-ben – Gádos Lajos műtermében – töltötte. Az egyetemre visszatérve a Középülettervezési Tanszék adjunktusa (1968), docense, tanszékvezető helyettese (1983) volt. 1992-től a Rajz- és Formaismereti Tanszék egyetemi tanára lett. 1997-ben szerzett DLA fokozatot. 1992-től tanára volt a Magyar Építész Szövetsége Mesteriskolájának. Tagja a BME Építézmérnöki Kar Habilitációs Bizottságának és Mestertestületének, a Magyar Akkreditációs Bizottságnak. 1996 és 2000 között a Középülettervezési Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára volt. Első lépésként megerősítette a tanszéki oktatócsoport minőségét, kiváló eredménnyel dolgozó Ybl-díjas építészek felvételével. Nagy súlyt helyezett a tanszék tudományos-alkotói munkásságának növelésére, elősegítette a DLA tudományos minősítések és a habilitációk megszerzését. A hallgatók konkrét helységek aktuális építészeti problémáinak feldolgozását, városépítészeti, illetve középületek tervezési feladatait kapták feladatul.

Jelentős épületei közé tartozik a kisvárdai járási művelődési központ (1979), a nagydobszai (1975), a nemeshetési (1976), a balatonfenyvesi (1977), a révfülöpi (1981), az edelényi (1983) és az ábrahámhegyi (1988) templom, valamint a budapesti Vidám Park Elvarázsolt kastélya (társ: Puhl Antal, 1987), Vatikáni Nunciatúra (társ: Balázs Mihály, 1991), nyíregyházi görögkatolikus templom (1993), nyíregyházi belvárosi tömbrekonstrukció (társ: Balázs Mihály, 1994), felsőpakonyi római katolikus templom (1994), Pannonhalmi Bazilika külső rekonstrukciója (1996), Pannonhalmi Apát-ság fejlesztési terve (társ: Balázs Mihály, 1996).

Különös jelentőséggel bírt az 1996-ban elkészült Magyar Szentek temploma, amely eredetileg az elmaradt Expo vatikáni pavilonja lett volna (társ: Balázs Mihály, 1996), Matáv-irodaház (társ: Balázs Mihály, 1997), nyársapáti római katolikus templom (1997), máriapócsi zarándokház (társ: Bartók István, 1997), farkasréti Mindenszentek temploma – urnatemető (társ: Bartók István, 1998), Férihegy II. ökumenikus kápolna (társ: Major György, 1998). Tagja volt a Magyar Építőművész Szövetségnek, a Magyar Építészakadémiának és a Magyar Művészeti Akadémiának.

Munkásságát többek között Ybl Miklós-díjjal (1983), Kossuth-díjjal (1995) és Nemzet Művésze díjjal (2015) ismerték el. *Építész és hitvallás* címmel Török Ferenc 80. születésnapja alkalmából 2016. szeptember 2–25. között életmű-kiállítást rendezett a Magyar Művészeti Akadémia a Pesti Vigadóban.

A Magyar Művészeti Akadémiának 2011-től volt a rendes tagja.

Balázs Mihály építész, az MMA rendes tagja emlékezik

Török Ferenc építész (1936–2021)

Országúton mendegélő. Török Ferenc önmagát jellemezte így, és ebben a két szóban képletesen minden benne van, amit építészetről és életről tudni érdemes. A gondolat látszólag egyszerű, megértése tölem mégis hosszú éveket, évtizedeket igényelt. A megfigyelését nem segítette a nyolcvanas évektől látványos és magabiztos gesztusokkal hozánk beköszöntő sztárepítészet, ami az ilyen értelmezéseket háttérbe szorította, mi több, lenézte és megvetette. A Török Ferenc által is képviselt etikusz, az építészet közösségi aspektusait hangsúlyozó szemléletmód azonban annál elszántabb követőkre talált. A gondviselés különös ajándéka, hogy ezt a „mendegélést” én is közelről figyelhettem, sőt Török Ferenc társául szegődhettem az úton. Negyven éven át mentünk, mendegéltünk együtt, változatos utakon, tájakon át, lépten-nyomon rácsodálkozva a teremtet világ szépségeire és esendőségére. Ha létezik ma még egyáltalán értelmük az efféle emelkedett szavaknak, mint „mester”, „példakép”, akkor

ő mester és példakép volt, sokunk számára. Kisbetűvel, mert hiszem, hogy ő is így szeretné. Egy ember, aki nem követőket, hanem mindig társakat keresett, mi pedig valójában nem őt követtük, hanem a gondolatait, így teremtetve esélyt az örökkévalóságnak. Minek búcsúzni hát, ha lelkünkben örökre velünk marad? Velünk marad a tanítványok emlékezetében. Nem készült tanárnak, mindig is „csak” építész szeretett volna lenni. Az egyetemen már maga a „tanár úr” megszólítás is zavarta – így beszélt oktatói létéről a *Vallomások* könyvsorozat róla szóló kötetében, majd folytatta: „...a tanárságban az a szép, hogy feltétlenül kölcsönös”. Ez a lelkület rendkívül felszabadítóan hatott a fiatal építészekre. A tolerancia, ami egész lényéből áradt, nem a kritika nélküli elfogadásról szólt, hanem az újszerűség felismeréséről és segítségéről, a megismerésről, a tág összefüggések feltárásáról. A közös keresgélésről. Konzultáció közben sokat rajzolt, kézzel, papírra. Lassan húzott vonalainak rezdülései önmagukban tanító erővel bírtak, időt engedtek a tanítvány saját felismeréseinek. Így születtek a hallgatói tervek, amelyek rendre túlmutattak önmagukon, a látható formákon túl, mélyebb rétegek felé. Az emlékezetünk, a múlthoz való vonzódásunk is hasonló: képeket, történeteket felidézve észre sem vesszük, hogy az igazi kötődés nem ezekben, hanem a gondolkodásbéli azonosságokban rejtőzködik. Velünk marad az építészeti alkotásokban. Gazdag életművében központi helyet foglalnak el templomai. Legtöbbjük olyan korban született, amelyben a keresztény közösségi lét gyakorlása komoly akadályba ütközött. És mégis épültek, szerény anyagi háttérrel, de a hívek lelkes támogatásával. Az építészeti eszköztár anyagi korlátait erős szellemi háttér ellensúlyozta. A közösség és a hely ismerete, a hiteles jelenlét, a hagyomány és a folyamatos megújulás együttes fontosságába vetett hit kivételes építészeti alkotásokhoz vezetett. 1992-ben együtt műtermet alapítottunk, ez új fejezetet nyitott mindkettőnk életében, számos közös munkát eredményezve. Az építészlétben az a szép, hogy együttműködésre nevel. Az együttműködés pedig közös élményekhez vezet, melyek alig felejtethők. A tér, aminek létrehozására az építés irányul, és a szellemiség, amit az alkotó általa képvisel hosszú időn át, velünk marad.

Török Ferenc életművében a tanári és alkotói lét egymástól elválaszthatatlan. Amikor 1992-ben kiállítást rendezett a BME aulájában, az installáció egy templomalaprajzot formált. Körben a falon az alkotások (többnyire azok is templomok), a szentélyben a tanítványok

fényképei. Erős szimbólum. Kép a képben, vagy ahogy a Nobel-díjas író, André Gide nevezte ezt a művészi kifejezésformát: „mise-en-abyme”. Az „abyeme” szó a görögből ered, és mélységet, feneketlen jelent, ilyenformán akár a végtelenség, az időtlenség szinonimája is lehetne.

(Élet és Irodalom,
2021. szeptember 17., 22. oldal)

Patonai Dénes építész-mérnök nekrológja

Elhunyt Török Ferenc, a nemzet művésze. Hír, a mindennapok sokaságából. Hogy miért ütött szíven ez a száraz közlés, csak az ember szubjektumán keresztül érthető meg, az is csak azért, mert nem vagyok gép és még érezni vagyok képes. Feri, ahogy mi az egyetemen hívtuk, egy fiatal tanársegéd volt, amikor megismertem, jól el lehetett vele beszélgetni mindenről, az építészetéről, az életről és mindig erőt tudott táplálni belénk, belém, mely hosszú ideig kitartott utána. Vártam a következő találkozást, nem letudni akartam azt. Amikor diploma után elengedett utamra, melyet tanácsa alapján választottam, avval indított el, hogy nehéz, nem mindennapi sorsot választottam magamnak az építészet rögzös útjára találva. Nehéz lesz a mindennapokat megosztani a család és a munka között, sok buktatót kell majd sikeresen átvészelnem. Fiatalon magabiztosan vállaltam az ismeretlent, de ma már értékelem az akkor mondottakban a valóságot. Nem a munka terhei voltak a nehezen elviselhetők, hisz azt, ahogy Feri mondta, látja, hogy szeretem és élvezem a tervezést, de egy elgondolás végigvitele nagyon sok olyan buktatót tartogatott, amire nem tudott felkészíteni. Ilyenkor bementem hozzá, vagy találkoztunk és elbeszélgettünk, és mindig újabb lendületet tudott adni a továbbiakhoz. Nagy öröm, és megtisztelés volt számomra, hogy együtt vehettük át az Ybl-díjat. Úgy éreztem, a belém fektetett energiái nem vesztek kárba. Nagy erőt adott a későbbiekben is, amikor rendszeresen hívott a különböző rendezvényeire, ahol a munkásságát összefoglaló könyv, kiállítás, vagy „csak” előadás volt a téma. A rendkívül egyszerű és kifejező rajzi stílusa mindig bizonyította előttem a gondolkodásának tömörségét, átütő erejét. A gondolon túl talán ez volt oktatásának is a lényege. Amikor születésnapja alkalmából gondolkodtam, hogy mivel lepjem meg, egy nagyon kézenfekvő ajándékot találtam, egy tekercs skiccpauszt, mert egyik találkozásunkkor láttam, hogy ez fogytán van, evvel is szimbolizálva alkotó korszakának továbbélését, segítségét, mely egy idő után nem is házak-

ban, hanem gyönyörű rajzi összeállításokban folytatódott. Minden ünnep alkalmából megküldte újabb rajzainak gyűjteményét, melyet azóta is külön lefűzve őrzök. Még létezett egy kor, amikor a rajz volt a kifejezés eszköze, nem a számítógép, mely benne hordozta létrehozójának minden tulajdonságát, lényeglátását, személyes értékrendjét. Örülök, hogy részese lehettem ennek a kornak, és hogy tanárom, Feri, és építészeti mesterem, Gulyás Zoltán is ennek a kifejezőmódnak volt kitűnő képviselője, akihez szintén Feri jóvoltából és tanácsára kerültem. Talán nem kell bizonygatnom, hogy életem sorsdöntő fordulójánál mindig ott állt mögöttem, és ellátott intelmeivel, de soha nem kértem közbenjárását ügyemben, ezt már magamnak kellett elvégezni. Végtelen öröm volt számomra, hogy 75. születésnapomra elfogadta a meghívásomat és Ilivel, feleségével, szó szerint élet-társával ünnepelhettük ezt a meghitt összeövetelt, melyet építészetileg méltó helyen, a vári Reimholz Péter által tervezett Hapimag épületben tudtunk megünnepelni, pedig akkor már egészségügyileg bizonytalan volt, hogy összejön-e a találkozás. Még tavasszal, a szörnyű covid-járvány utáni kiszabadulás után terveztük, hogy teszünk egy pár sétát a várban, beszélgetve mindenről, de leginkább az építészetéről, tanulságokról, az élet értelméről, hisz nekem is egy életen át társam, vitorlázótársam, feleségem, két gyönyörű gyerek édesanyjának elvesztése, az eddig oly biztos cél értelmének köddé válását jelentette. Lett volna miről beszélgetni. Ezt zúzta szét a váratlan hír Feri elhunytáról. Azt hiszem, talán megérthető, hogy ez a hír számomra sokkal többet jelentett egyszerű információnál, ebben az érzéstelenedett információs társadalomban. Teljesen tisztában vagyok azzal, hogy a család számára sokkal súlyosabb Feri elvesztése, mint bármelyikünk számára. De ha kibővítjük a kört és a címben szereplő titulusból indulunk ki, talán nem túlzás, hogy egy nemzet, egy építész-társadalom számára pótolhatatlan veszteség egy olyan személyiség elvesztése, aki erkölcsi tisztaságával, feddhetetlen moralitásával, mégis emberi lényével egy egyre ritkuló példát képvisel korunkban. Elnézést mindenkitől, aki egy építészeti méltatást várt ebben a megemlékezésben, de számomra Török Ferenc ezt a SZEMÉLYT jelentette. A maradandó építészeti értékei csak még hitelesebbé tették mindazt, amit mint EMBER képviselt.

A Nemzet Művészei

A Nemzet Művésze díjat a Magyar Művészeti Akadémia kezdeményezésére – 2013-ban – az Országgyűlés a magyar művészeti élet kimagasló teljesítményt nyújtó, elismert képviselőinek személyes megbecsülése, méltó életkörülményeinek biztosítása céljából alapította.

A díjat a Magyar Művészeti Akadémia elnöke a köztestület megalakulásának évfordulója – november 5. – alkalmából adományozza. A díjat a köztestület elnöke és a miniszterelnök vagy az általuk kijelölt egy-egy személy adja át.

A díj odaítéléséről a 11 fő Kossuth-díjjal kitüntetett művész alkotta Nemzet Művésze díj Bizottság dönt, amelynek elnöke a köztestület elnöke (amennyiben Kossuth-díjjal kitüntetett személy). A bizottság két tagját a kultúráért felelős miniszter, nyolc tagját a bizottság elnöke kéri fel, legfeljebb három évre.

A díj az alábbi művészeti területeken adományozható: színházművészet, irodalom, zeneművészet, képzőművészet, filmművészet, építőművészet, táncművészet, iparművészet, fotóművészet, népművészet, valamint cirkuszművészet. A Nemzet Művésze cím az előzőleg Kossuth-díjban részesített és 65. életévét – táncművész, valamint cirkuszművész esetében 50. életévét – betöltött művészeknek adható.

A Nemzet Művésze címet egyidejűleg legfeljebb 70 személy viselheti. Törvény alapján a díj az első két alkalommal (2014-ben és 2015-ben) a fent hivatkozott művészeti területeken törvényben meghatározott keretszámok szerint adományozható; a 2015. évi adományozást követően a köztestület elnöksége jogosult dönteni arról, hogy megüresedett díjazotti helyen a díj mely művészeti területen adományozható, szem előtt tartva, hogy az egyes művészeti területeken a Nemzet Művésze címet viselők száma lehetőleg ne legyen kevesebb egy főnél.

A díjazott az adományozásról okiratot kap, jogosult a Nemzet Művésze cím viselésére, és az adományozást követő hónap első napjától életjáradékban részesül. Az életjáradék havi összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének a huszonháromszorososa.

A Nemzet Színésze, a Magyar Mozgóképfestő Mestere, a Magyar Állami Operaház Mesterművésze címek valamelyikének viselése nem zárja ki a Nemzet Művésze díj elnyerését, s az együttes címhasználatot; többes díjazottság esetében a Nemzet Művésze elismerésben részesült művésznak választania kell, hogy melyik díja alapján kéri életjáradék folyósítását.

A díjat 2014 júliusában ítélte oda első alkalommal a díj bizottsága; mivel nincs Kossuth-díjas cirkuszművészünk, 69 főnek adományozott díjat. A díjjal járó havi életjáradék összege a 2014. évben díjazottak esetében – a 2013. évi minimálnyugdíj összeg (28.500 Ft) alapján – 655.500 Ft, mely jelenleg is változatlan.

A bizottság tagjai 2021-ben

A Bizottság elnöke **Ferencz István** belsőépítész, építőművész, a Nemzet Művésze, az MMA rendes tagja;

A kultúráért felelős miniszter által felkért tagok:

Eperjes Károly színművész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja; az MMA levelező tagja;

Orosz István grafikus, filmrendező, a Nemzet Művésze, az MMA rendes tagja;

A Bizottság elnöke által felkért tagok:

Buda Ferenc költő, az MMA rendes tagja, a Nemzet Művésze;

Finta József építőművész, az MMA rendes tagja, a Nemzet Művésze;

Kiss János balettművész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, az MMA levelező tagja;

Korniss Péter fotóművész, a Nemzet Művésze;

Kubik Anna színművész, az MMA rendes tagja;

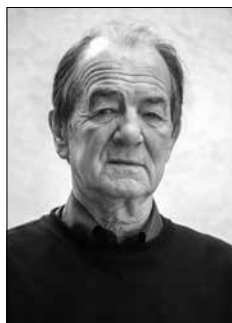
Medveczky Ádám karmester, az MMA rendes tagja;

Sebő Ferenc előadóművész, népzene kutató, a Nemzet Művésze; az MMA levelező tagja;

Vári Fábán László író, költő, műfordító, néprajzkutató, az MMA rendes tagja.

Ágh István
költő
Felsőiskáz,
1938. március 24.

Aknay János
festőművész
Nyíregyháza,
1949. február 28.

András Ferenc
filmrendező
Budapest,
1942. november 24.

Bak Imre
festőművész
Budapest,
1939. július 5.

Bán Ferenc
építőművész
Tokaj,
1940. szeptember 17.

Bánsági Ildikó
színművész
Budapest,
1947. október 19.

Berményi Géza
író, forgatókönyvíró,
rendező
Budapest, 1946. január 25.

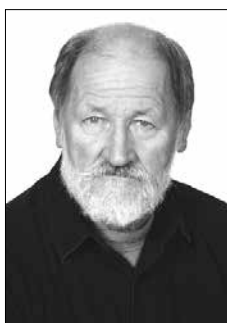
Béres Ilona
színművész
Budapest,
1942. június 4.

Blaskó Péter
színművész
Budapest,
1948. június 13.

Bodor Ádám
író
Kolozsvár,
1936. február 22.

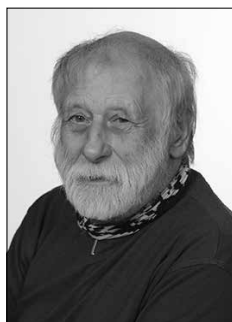
Buda Ferenc
költő
Debrecen,
1936. november 3.

Budai Ilona
népdalénekes
Felpéc,
1951. április 3.

Czakov Gábor
író
Decs,
1942. szeptember 14.

Dárdai István
filmrendező
Budapest,
1940. március 25.

Dévényi Sándor
építőművész
Pécs,
1948. november 27.

Dobai Péter
író
Budapest,
1944. augusztus 12.

Dubrovay László
zeneszerző
Budapest,
1934. március 23.

Farkas Ádám
szobrászművész
Budapest,
1944. november 21.

Ferencz István
belsőépítész,
építőművész
Edelény, 1944. január 27.

Finta József
építőművész
Kolozsvár,
1935. június 12.

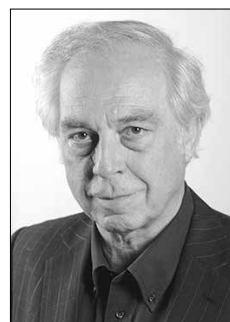
Földi Péter
festőművész
Somoskőújfalu,
1949. augusztus 11.

Gothár Péter
filmrendező
Pécs,
1947. augusztus 28.

Hager Ritta
textilművész
Budapest,
1931. február 20.

Huszti Péter
színművész
Budapest,
1944. május 4.

Jánoskúti Márta
jelmeztervező
Budapest,
1942. április 4.

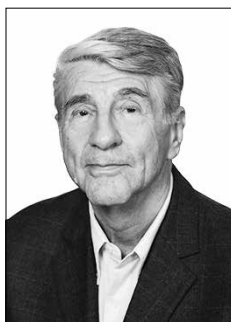
Keserü Ilona
festőművész
Pécs,
1933. november 29.

Kiss Anna
költő, drámaíró
Gyula,
1939. január 26.

Koltai Lajos
operatőr
Budapest,
1946. április 2.

Korniss Péter
fotóművész
Kolozsvár,
1937. augusztus 4.

Kovács Miklós
képfestő mester
Újkécske,
1928. április 13.

Kunkovács László
fotóművész, néprajzkutató
Endrőd,
1942. március 25.

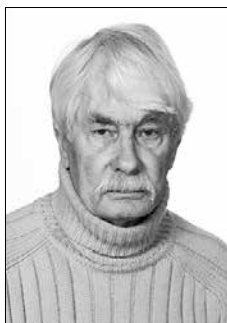
Lator László
költő, műfordító, esszéista
Tiszasásvár,
1927. november 19.

Marton Éva
operaénekes
Budapest,
1943. június 18.

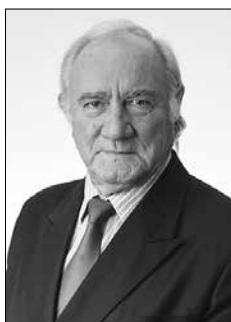
Maurer Dóra
festőművész, grafikus,
filmkészítő
Budapest, 1937. június 11.

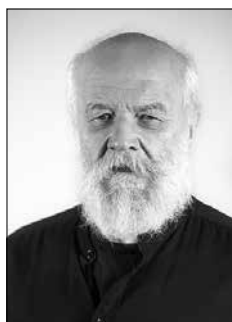
Melocco Miklós
szobrászművész
Róma,
1935. április 3.

Mécs Károly
színművész
Budapest,
1936. január 10.

Miller Lajos
operaénekes
Szombathely,
1940. január 23.

Nagy Ervin
építőművész
Budapest,
1950. június 11.

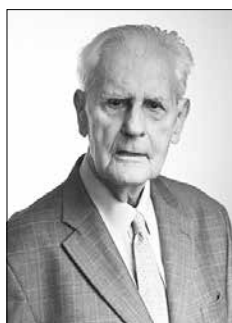
Németh János
keramikus, szobrászművész
Zalaegerszeg,
1934. március 16.

Novák Ferenc
koreográfus, rendező
Nagyenyed,
1931. március 27.

Orosz István
grafikusművész
Kecskemét,
1951. október 24.

Párkai István
karmester
Budapest,
1928. június 30.

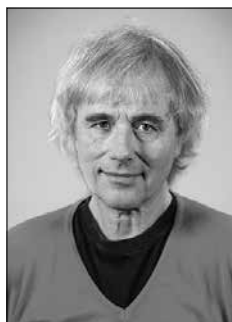
Pártay Lilla
táncművész, koreográfus
Budapest,
1941. október 25.

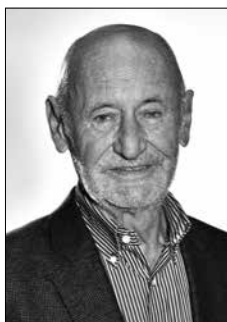
Perényi Miklós
gordonkaművész
Budapest,
1948. január 5.

Pérel Zsuzsa
textilművész, keramikus,
restaurátor
Budapest, 1947. július 8.

Ránki Dezső
zongoraművész
Budapest,
1951. szeptember 8.

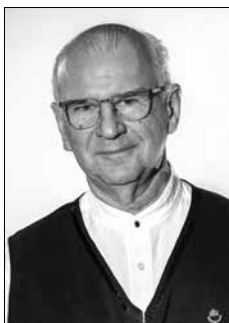
Reviczky Gábor
színművész
Tatabánya,
1949. március 28.

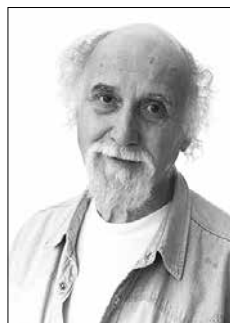
Rofusz Ferenc
animációsfilm-rendező
Budapest,
1946. augusztus 19.

Rubik Ernő
tervezőművész
Budapest,
1944. július 13.

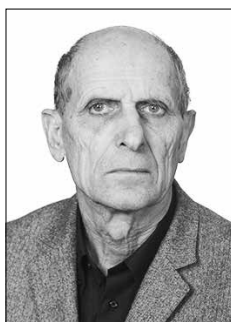
Sapszon Ferenc
karnagy, zeneszerző
Budapest,
1952. július 23.

Sándor György
előadóművész
Budapest,
1938. április 4.

Sánta Ferenc
hegedűművész
Kaposvár,
1945. március 2.

Schrammel Imre
keramikus, iparművész
Szombathely,
1933. október 29.

Sebő Ferenc
előadóművész,
népzene kutató
Szekszárd, 1947. február 10.

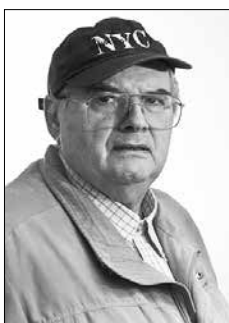
Somogyi Győző
festőművész
Budapest,
1942. július 28.

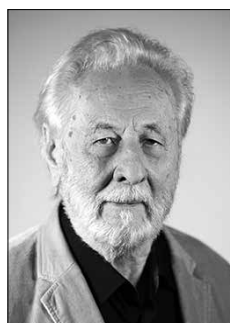
Szabó Dénes
karnagy
Makó,
1947. március 6.

Szabó István
filmrendező
Budapest,
1938. február 18.

Szakcsi Lakatos Béla
zeneszerző,
zongoraművész
Budapest, 1943. július 8.

Szakonyi Károly
író, drámaíró, dramaturg
Budapest,
1931. október 26.

Székely László
díszlettervező
Budapest,
1932. október 2.

Szilágyi István
író
Kolozsvár,
1938. október 10.

Tímár Sándor
koreográfus, rendező
Szolnok,
1930. október 2.

Tőzsér Árpád
költő, író
Gömörpéterfala,
1935. október 6.

Vadász György
építőművész
Budapest,
1933. február 18.

Vásáry Tamás

zongoraművész,
karmester

Debrecen, 1933. augusztus 11.

Zádori Mária

énekművész,

Nagykanizsa,

1948. szeptember 4.

Építőművészet díjkategóriában

Bán Ferenc

Dévényi Sándor

Finta József

Nagy Ervin

Vadász György

Filmművészet díjkategóriában

András Ferenc

Dárday István

Gothár Péter

Koltai Lajos

Rofusz Ferenc

Szabó István

Fotóművészet díjkategóriában

Korniss Péter

Kunkovács László

Iparművészet díjkategóriában

Ferencz István

Hager Ritta

Németh János

Pérel Zsuzsa

Rubik Ernő

Schrammel Imre

Székely László

Irodalom díjkategóriában

Ágh István

Bereményi Géza

Bodor Ádám

Buda Ferenc

Czakó Gábor

Dobai Péter

Kiss Anna

Lator László

Szakonyi Károly

Szilágyi István

Tózsér Árpád

Képzőművészet díjkategóriában

Aknay János

Bak Imre

Farkas Ádám

Földi Péter

Keserü Ilona

Maurer Dóra

Melocco Miklós

Orosz István

Somogyi Győző

Népművészet díjkategóriában

Budai Ilona

Kovács Miklós

Sebő Ferenc

Színházművészet díjkategóriában

Bánsági Ildikó

Béres Ilona

Blaskó Péter

Husztai Péter

Jánoskúti Márta

Marton Éva

Mécs Károly

Miller Lajos

Reviczky Gábor

Sándor György

Táncművészet díjkategóriában

Novák Ferenc

Pártay Lilla

Tímár Sándor

Zeneművészet díjkategóriában

Dubrovay László

Párkai István

Perényi Miklós

Ránki Dezső

Sapszon Ferenc

Sánta Ferenc

Szabó Dénes

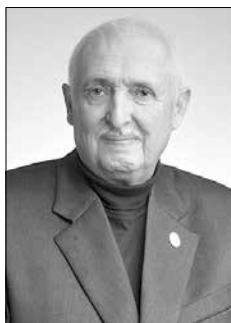
Szakcsi Lakatos Béla

Vásáry Tamás

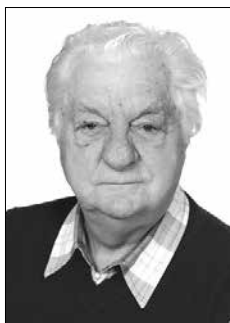
Zádori Mária

**A NEMZET
MŰVÉSZEI**

A díjazottakról
további infor-
máció a Magyar
Művészeti
Akadémia
által üzemeltetett
[http://nemzet-
muvesze.hu](http://nemzet-muvesze.hu) web-
címen található.

Bachman Zoltán
építőművész
Nagyvárad, 1945. április 21.
– Pécs, 2015. július 2.

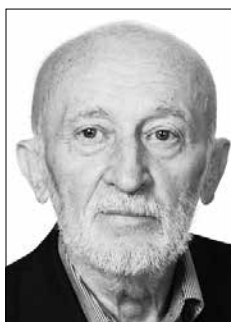
Balassa Sándor
zeneszerző
Budapest, 1935. január 20.
– Budapest, 2021. május 14.

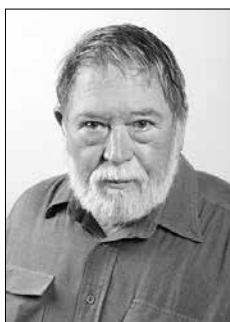
Balla Demeter
fotóművész
Szentés, 1931. május 4.
– Budapest, 2017. november 5.

Bohus Zoltán
szobrászművész, üvegtervező
Endrőd, 1941. december 21.
– Budapest, 2017. november 23.

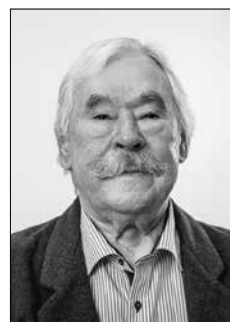
Csete György
építőművész
Szentés, 1937. november 5.
– Budapest, 2016. június 28.

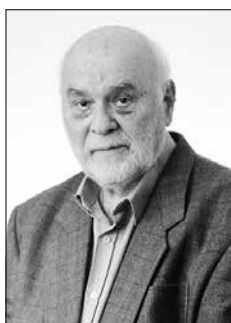
Csíkszentmihályi Róbert
szobrászművész
Budapest, 1940. január 5.
– Szentendre, 2021. augusztus 26.

Csoóri Sándor
író, költő
Zámoly, 1930. február 3.
– Üröm, 2016. szeptember 12.

Csukás István
költő, író
Kisújszállás, 1936. április 2.
– Budapest, 2020. február 24.

Deim Pál
festőművész
Szentendre, 1932. június 29.
– Szentendre, 2016. május 9.

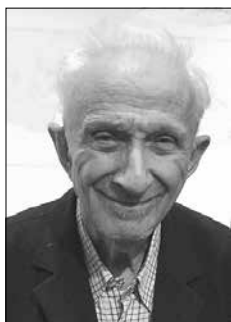
Erdélyi Zsuzsanna
néprajztudós
Komárom, 1921. január 10.
– Budapest, 2015. február 13.

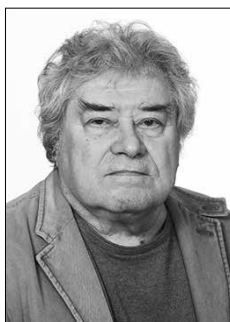
Fekete György
belsőépítész
Zalaegerszeg, 1932. szeptember 28.
– Budapest, 2020. április 15.

Foltin Jolán
táncművész
Budapest, 1943. szeptember 15.
– Budapest, 2019. október 27.

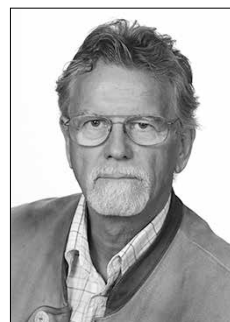
Gross Arnold
grafikumszobrász
Torda, 1929. november 25.
– Budapest, 2015. január 22.

Gyulai Líviusz
grafikumszobrász
Barót, 1937. december 2.
– Budapest, 2021. március 16.

Hildebrand István
filmoperatőr, rendező
Budapest, 1928. szeptember 26.
– Budapest, 2022. március 29.

Jankovics Marcell
filmrendező, illusztrátor
Budapest, 1941. október 21.
– Budapest, 2021. május 29.

Néhai
kitüntetettek

Jókai Anna

író

Budapest, 1932. november 24.
– Budapest, 2017. június 5.

Juhász Ferenc

költő

Biatorbágy, 1928. augusztus 16.
– Budapest, 2015. december 2.

Kalász Márton

író, költő

Somberek, 1934. szeptember 8.
– Budapest, 2021. december 30.

Kallós Zoltán

néprajztudós

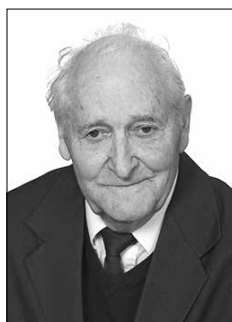
Válaszút, 1926. március 26.
– Válaszút, 2018. február 14.

Kampis Miklós

építőművész

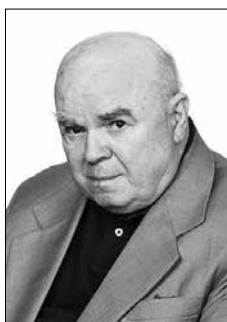
Budapest, 1935. november 14.
– Kaposvár, 2020. február 25.

Kányádi Sándor

író, költő

Nagygalambfalva, 1929. május 10.
– Budapest, 2018. június 20.

Kocsár Miklós

zeneszerző

Debrecen, 1933. december 21.
– Budapest, 2019. augusztus 29.

Konok Tamás

festőművész

Budapest, 1930. január 9.
– Budapest, 2020. november 20.

Kő Pál

szobrászművész

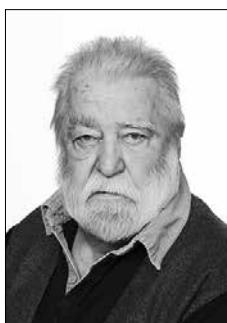
Perespuszta, 1941. június 2.
– Heves, 2020. június 7.

Makk Károly

filmrendező

Berettyóújfalu, 1925. december 23.
– Budapest, 2017. augusztus 30.

Sára Sándor

filmrendező

Tura, 1933. november 28.
– Budapest, 2019. szeptember 22.

Sinkó László

színművész

Budapest, 1940. március 18.
– Budapest, 2015. július 31.

Solti Gizella

iparművész

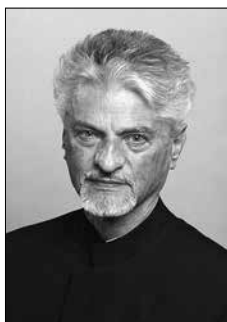
Budapest, 1931. november 19.
– Budapest, 2015. március 18.

Soproni József

zeneszerző

Sopron, 1930. október 4.
– Sopron, 2021. április 24.

Szervátiusz Tibor

szobrászművész

Kolozsvár, 1930. július 26.
– Budapest, 2018. április 25.

Szőnyi Erzsébet

zeneszerző

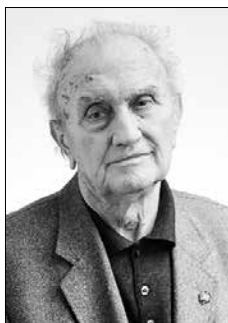
Budapest, 1924. április 25.
– Budapest, 2019. december 28.

Tandori Dezső

író

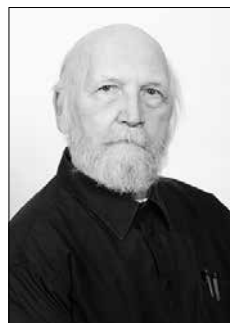
Budapest, 1938. december 8.
– Budapest, 2019. február 13.

Tornai József

író, költő

Dunaharaszti, 1927. október 9.
– Budapest, 2020. január 31.

Tóth János

operatőr, filmrendező

Tolna, 1930. szeptember 1.
– Budapest, 2019. augusztus 29.

Török Ferenc

építőművész

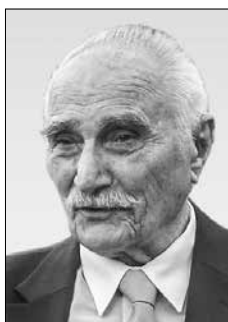
Budapest, 1936. október 22. –
Budapest, 2021. szeptember 10.

Törőcsik Mari

színművész

Pély, 1935. november 23. –
Szombathely, 2021. április 16.

Varga Imre

szobrászművész

Siófok, 1923. november 1.
– Budapest, 2019. december 9.

Vasadi Péter

költő, író

Budapest, 1926. június 1.
– Budapest, 2017. november 24.

Zalaváry Lajos

építőművész

Budapest, 1923. június 1.
– Budapest, 2018. február 13.

Néhai
kitüntettek

Arcképcsarnok

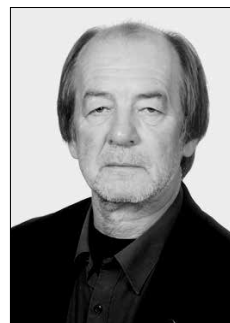
Ablonczy László
színikritikus, író

Ács Margit
író

Ágh István
költő

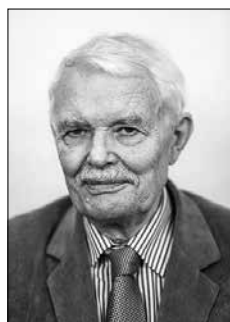
Aknay János
festőművész

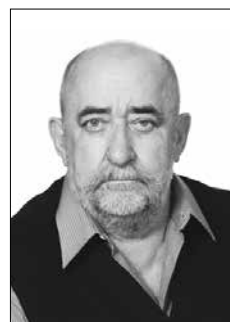
Ambrus Éva
keramikus,
iparművész

András Ferenc
filmrendező

**Andrásfalvy
Bertalan**
néprajzkutató

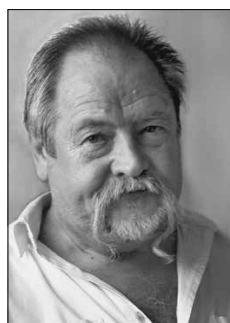
Árendás József
grafikusművész

Bakos István
tervezőgrafikus

Balázs Mihály
építőművész

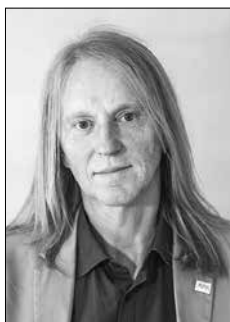
Balla András
fotóművész

Barabás Márton
festőművész

Baráth Ferenc
grafikusművész

Barta Zsolt Péter
fotóművész

Bartusz György
szobrászművész

Bán Ferenc
építőművész

Bánsági Ildikó
színművész

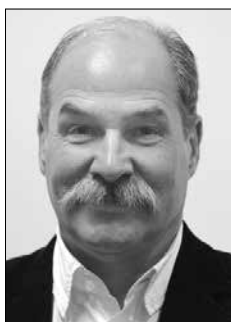
Bede-Fazekas Csaba
operaénekes,
színművész

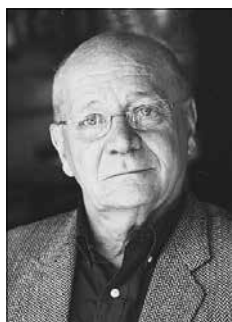
Benedek György
festő, szobrászművész

Benkő Imre
fotóművész

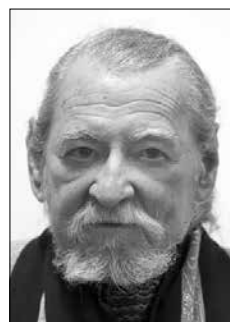
Berecz András
ének- és mesemondó

Bereményi Géza
rendező, író

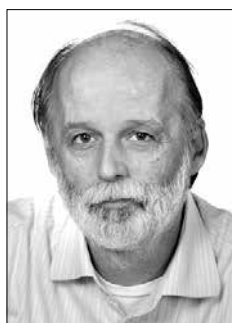
Berlász Melinda
zenetörténész

Bertalan Tivadar
látványtervező,
képzőművész

Béres Ilona
színművész

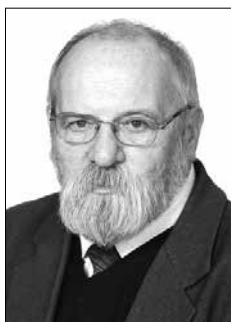
Bicskei Zoltán
filmrendező, grafikus

Blaskó Péter
színművész

Bocskay Vince
szobrászművész

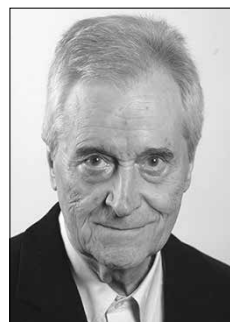
Bodonyi Csaba
építőművész

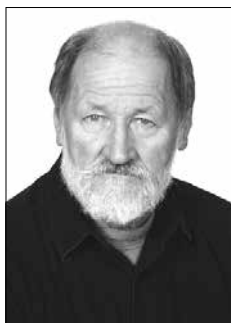
Bogányi Gergely
zongoraművész

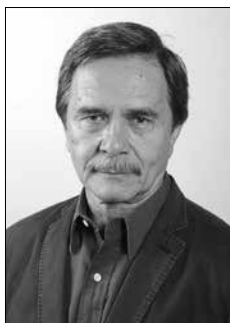
Bogos Ernő
építőművész

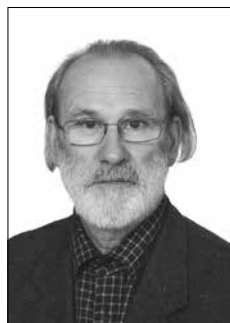
Botvay Károly
gordonkaművész,
tanár

Buda Ferenc
költő

Buglya Sándor
filmrendező

Bukta Imre
festőművész

Czako Gábor
író

Csáji Attila
festőművész

Császár Angela
színművész

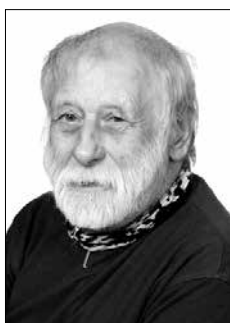
Cseke Péter
színművész

Csernyus Lőrinc
építész,
művészeti szakíró

Csurka Eszter
képzőművész

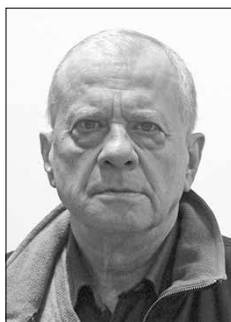
Dárday István
filmrendező

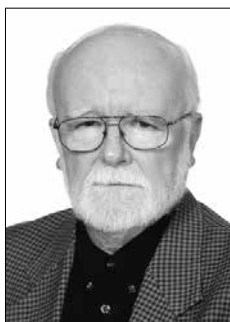
Dávid Katalin dr.
művészettörténész

Dévényi Sándor
építőművész

Dobai Péter
író

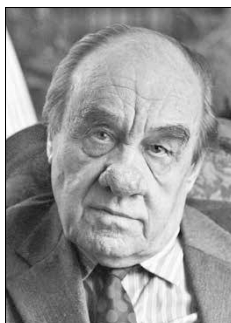
Dobó János
építőművész

Dobozy Borbála
csemlaloművész

Döbrentei Kornél
író, költő

Duba Gyula
író

Dubrovay László
zeneszerző

Dvorszky Hedvig
művészettörténész

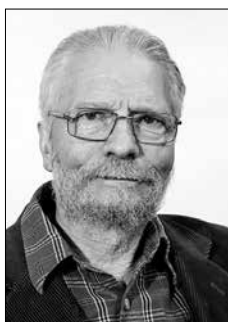
Elekes Károly
festő, grafikus,
szobrászművész

Eredics Gábor
népzenész

Erfán Ferenc
festő- és iparművész

Farkas Ádám
szobrászművész

Fekete J. József
író, kritikus

Fekete Vince
költő

Ferdinandy György
író

Ferencz István
építőművész

Ferencz Marcel
építőművész

Ferenczes István
költő

Filep Sándor
festőművész

Finta József
építőművész

**Fodorné László
Mária**
kéziszövő

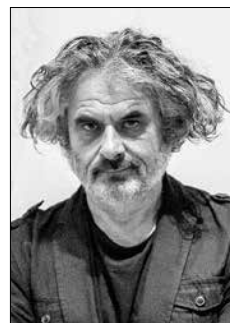
Forintos Kálmán
formatervező,
iparművész

Földi Péter
festőművész

Füzesi Magda
író

Gaál József
képzőművész

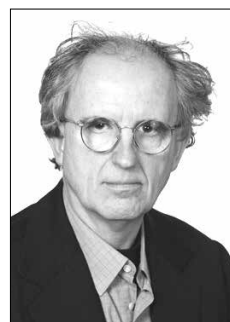
Galánfi András
fafaragó, tanár

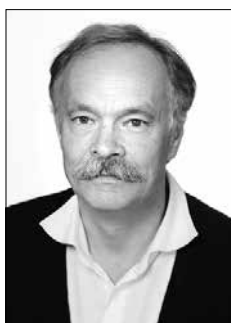
Geszler Mária
keramikusművész

Golda János
építőművész

Gulyás Gyula
filmrendező

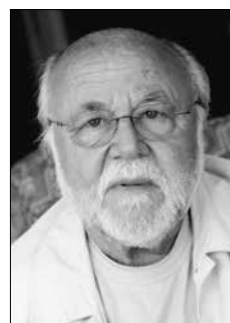
Haáz Sándor
zenetanár

Hager Ritta
textilművész

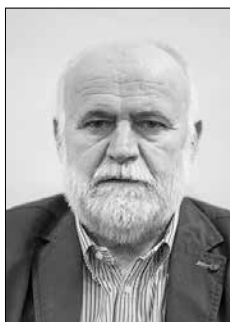
Haris László
fotóművész

Haumann Péter
színművész

Hauser Beáta
textilművész

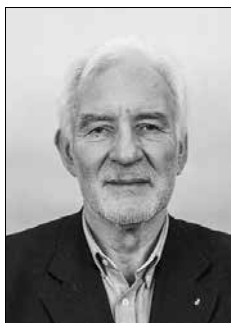
Hefkó Mihály
belsőépítész

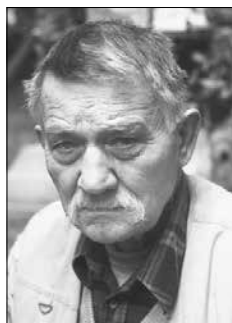
Hefter László
üvegművész

Horváth Péter
fotóművész

Hőna Gusztáv
harsonaművész

Hunyadi László
szobrászművész

Huszár Lajos
zeneszerző

Husztai Péter
színművész

Iancu Laura
költő, író

Istvánfi Gyula
építőművész

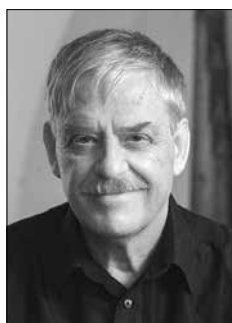
Jahoda Maja
belsőépítész

Jakobovits Márta
keramikusművész

Jankovics Tibor
építőművész

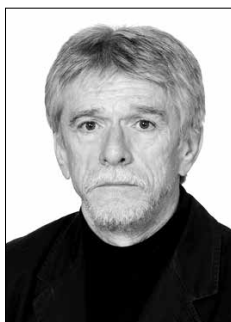
Jánosi András
népzeneész

Jánoskúti Márta
jelmeztervező

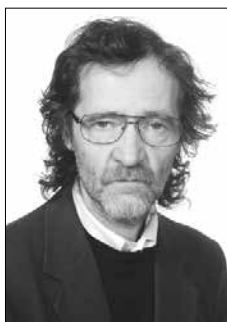
Jelenczki István
filmrendező, fotó-
és képzőművész

Jovián György
festőművész

Juhász Zoltán
népzeneész

Kárpáti Tamás
festőművész

Kassai István
zongoraművész

Katona Szabó Erzsébet
textilművész

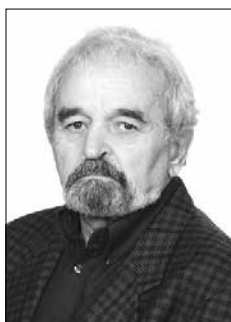
Kékedi László
fafaragó,
népi iparművész

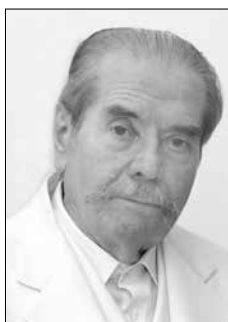
Kelecsényi Csilla
textilművész

Keserü Katalin dr.
művészettörténész

Király László
író

Király Levente
színművész

Kiss Anna
költő

Kiss-B. Atilla
operaénekes

Kiss Benedek
költő

Kiss Csaba
rendező, drámaíró

Kiss János
balettművész

Kocsár Balázs
karmester

Kodolányi Gyula
költő, író

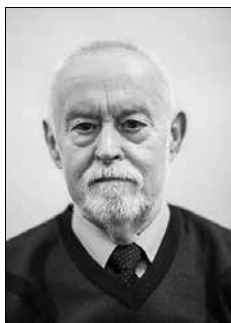
Kókay Krisztina
grafikus, textilművész

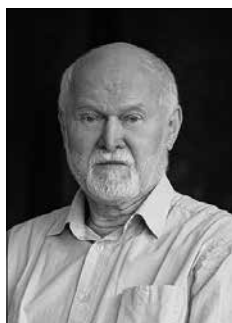
Kollár Éva
karnagy

Kontra Ferenc
költő, író, műfordító

Kótai József
öntösművész

Kovács István dr.
költő, történész

Kovács Zoltán
fagottművész,
karmester, zeneszerző

Kóka Rozália
népművész,
előadóművész

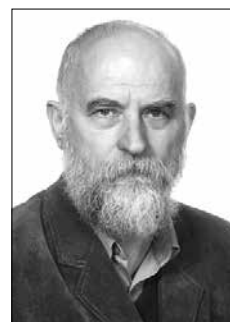
Krcho János
építőművész

Kubik Anna
színművész

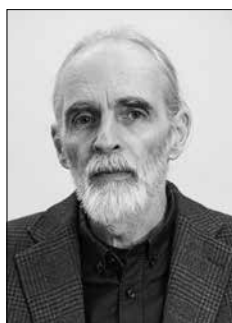
Kunkovács László
fotóművész

Kuti Dénes
festőművész

Laczák Géza
öntösművész

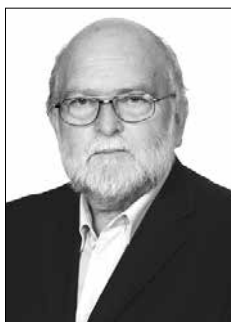
Lajta Gábor
festőművész,
művészeti író

Landgráf Katalin
szövöttanyag-tervező

Lantos István
zongoraművész

Lelkes Péter dr.
formatervező
iparművész

Lugossy László
filmrendező

Lukács Sándor
színművész

Lukácsi László
üvegművész

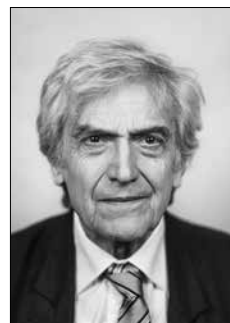
M. Novák András
festőművész

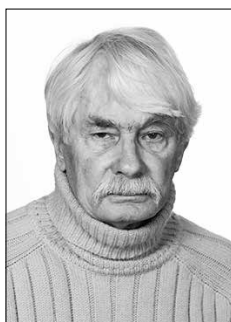
Marton Éva
operaénekes

Mécs Károly
színművész

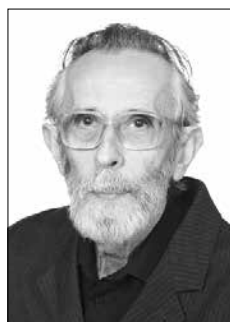
Medveczky Ádám
karmester

Melocco Miklós
szobrász

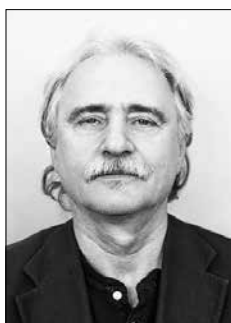
Mészáros Éva
iparművész

Mezei Gábor
belsőépítész

Mezey Katalin
író

Mihályi Gábor
koreográfus,
rendező

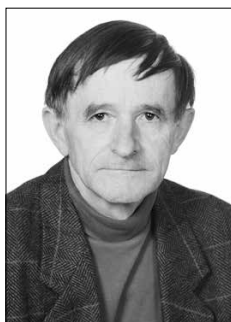
Miller Lajos
operaénekes

Mohay Miklós dr.
zeneszerző

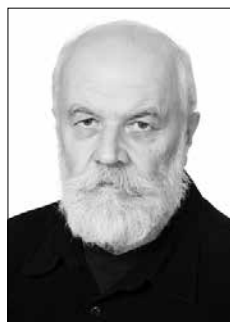
Molnár Edit
fotóművész

Móser Zoltán
fotóművész

Murádin Jenő
művelődéstörténész

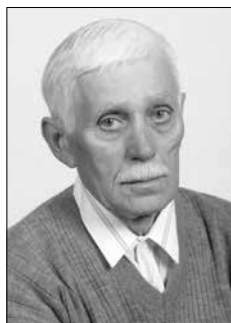
Nagy Ervin
építőművész

Nagy Gábor
költő,
irodalomtörténész

Nagy Viktor
színházi rendező

Nagy Zoltán Mihály
író

Németh János
keramikus, szobrász

Nógrádi Péter
zeneszerző

Oberfrank Pál
színművész

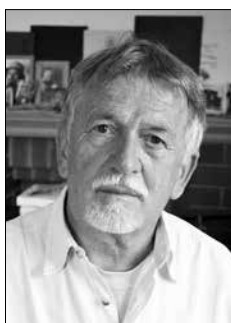
Olasz Ferenc
fotóművész,
filmrendező

Olsvay Endre
zeneszerző

Onczay Csaba
gordonkaművész

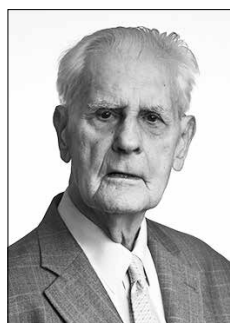
Oravecz Imre
költő

Orosz István
grafikusművész,
filmrendező

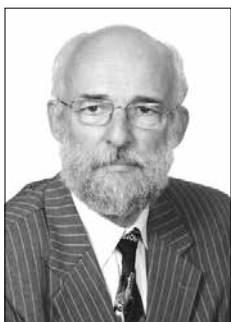
P. Benkő Ilona
keramikumművész

Párkai István
karmester

Pártay Lilla
táncművész,
koreográfus

Pásztor Péter
építőművész

Péterfy László
szobrászművész

Petrás Mária
népdalénekes,
keramikumművész

Pregitzer Fruzsina
színművész

Prutkay Péter
képzőművész

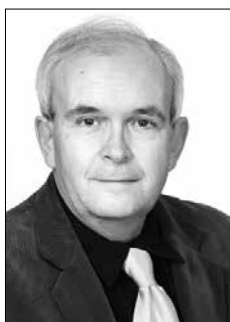
Ráckevei Anna
színművész

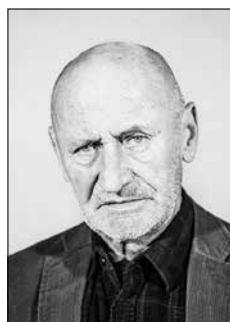
Rátkai Erzsébet
jelmeztervező

Rátóti Zoltán
színművész

Reményi Attila
zeneszerző

Reviczky Gábor
színművész

Rohonyi Anikó
operaénekes

Rudolf Mihály
építőművész

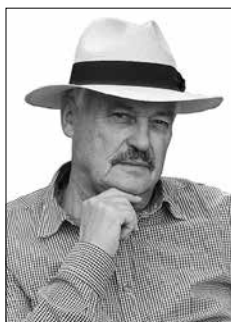
Salamin Ferenc
építész

Sapszon Ferenc, ifj.
karnagy

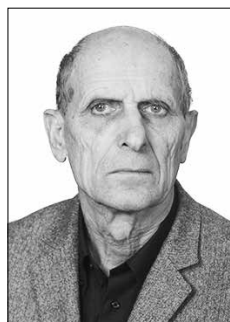
Sass Sylvia
operaénekes

Sára Ernő
grafikusművész

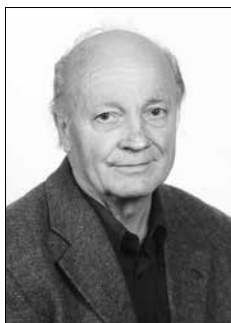
Sáros László György
építőművész

Schrammel Imre
keramikusművész

Sebestyén Márta
népdalénekes

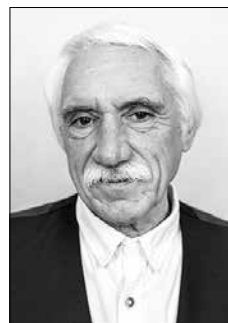
Serfőző Simon
költő, író

Sipos János
népzene kutató

Sipos László
festőművész

Sipos Mihály
zenész, énekművész

Skardelli György
építőművész

**Solymosi-Tari
Emőke dr.**
zenetörténész

Somogyi Győző
festőművész

Somogyi Pál
építész, belsőépítész

Stefanovits Péter
festő- és
grafikusművész

Stoller Antal
koreográfus

Sturcz János
művészettörténész

Szabó Dénes
karnagy

Szabó Marianne
textilművész

Szabó Tamás
szobrászművész

Szabó Tamás János
építőművész

Szalai Györgyi
rendező

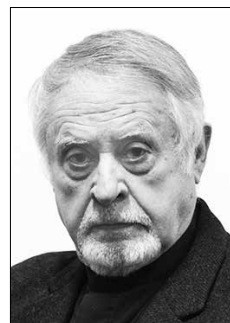
Szarvas József
színművész

Szatyor Győző
grafikuskészítő

Szecsődi Ferenc
hegedűművész

Székely László
díslettervező

Szemadám György
festőművész

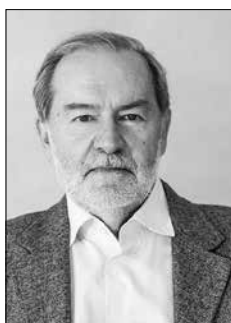
Szenes István
belsőépítész

Szentmártoni János
költő

Szilágyi István
író

Szabolits Béla
filmrendező

Szócs Miklós TUI
szobrászművész

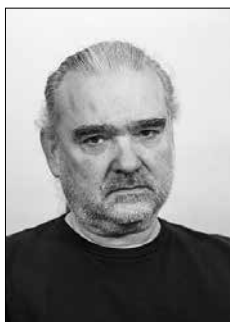
Szőnyiné Szerző Katalin
zenetörténész

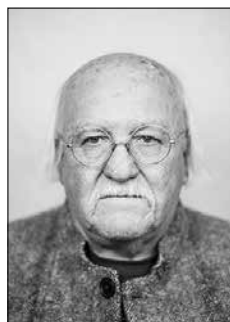
Szörényi László
író,
irodalomtörténész

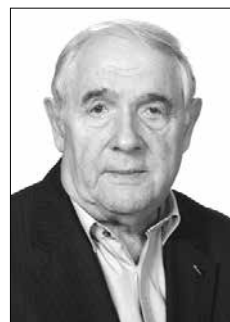
Szunyoghy András
festő- és
grafikuskészítő

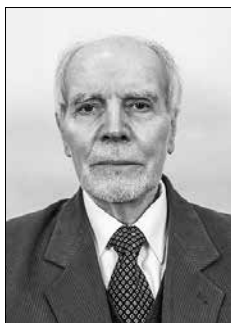
Szurcsik József
képzőművész

Szűcs Endre dr.
építőművész

Tamás Menyhért
író, költő

Tardy László
kántor-karnagy

Temesi Ferenc
író

Tima Zoltán
építőművész

Tokody Ilona
operaénekes

Tordai Hajnal
jelmeztervező

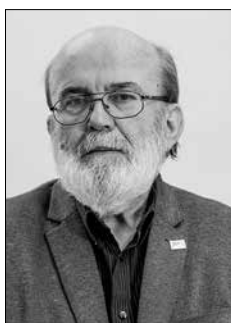
Tóth Erzsébet
költő, író

Tóth György
fotóművész

Tóth Klára
filmkritikus

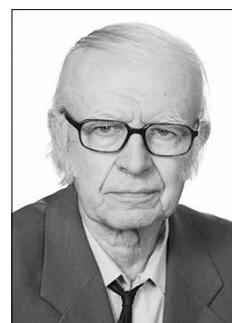
Tóth László
költő, író, műfordító

Tóth Péter
zeneszerző

Tóth Tibor Pál
belsőépítész

Tózsér Árpád
költő, író

Turi Attila
építőművész

Ujvárossy László
grafikusművész

Vadász Bence
építész

Vajda László
népi iparművész

Varga Péter
restaurátor,
ezüstműves

Vargha Mihály
szobrászművész

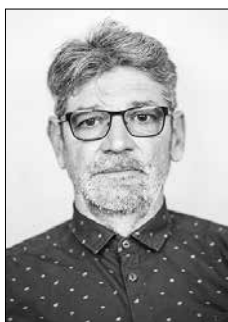
Vashegyi György
karmester

Vári Fábrián László
költő

**Veress Sándor
László**
festőművész

Vesmás Péter
építőművész

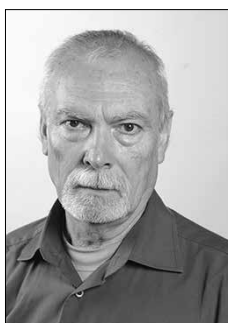
Véssey Gábor
festőművész

Vidák István
népművész

Vidnyánszky Attila
színházi rendező

Vinczeff László
festőművész

Xantus Gábor
filmrendező

Zakariás Attila
építőművész

Záborszky Kálmán
karmester,
gordonkaművész

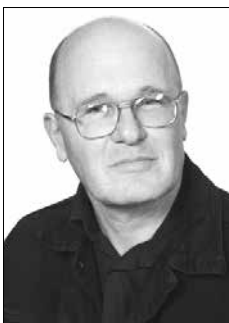
Zádori Mária
énekművész

Zelnik József
etnográfus

Zoboki Gábor
építőművész

Zsigmond Dezső
filmrendező

Zsuráfszky Zoltán
táncművész,
koreográfus

A Magyar
Művészeti
Akadémia
rendes
tagjai

arcképcsarnok

Balázs-Bécsi Gyöngyi
tanító,
múzeumpedagógus

Balázs János
zongoraművész

Baksai József
festőművész

Baráti Kristóf
hegedűművész

A Magyar
Művészeti
Akadémia
levelező
tagjai

Bereczky Csaba
népművész

Bertha Zoltán
irodalomtörténész

Boros Pál
építész

Cakó Ferenc
alkalmazott
grafikus, animációs
filmrendező

Cserhalmi György
színművész

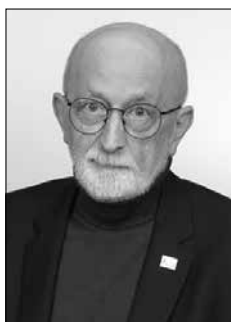
Eperjes Károly
színművész

Hámory Judit
belsőépítész

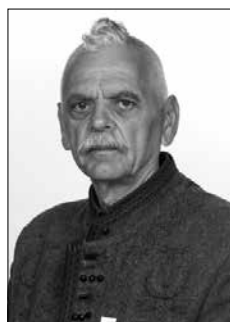
Juronics Tamás
táncművész,
koreográfus

Kálmán László
ötvösművész, díszlet-
és jelmeztervező

Kamp Salamon
karmester

Kása Béla
fotóművész

Keresztes Dóra
festő- és grafikusművész

Kincses Károly
fotó-muzeológus

Koós Pál
formatervező,
egyetemi tanár

Kósa Klára
népművész

Kovács Kolos
operaénekes

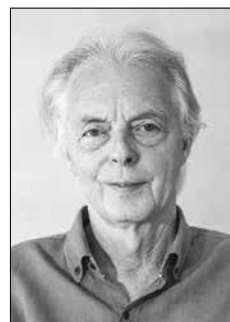
Kravár Ágnes
építész

**Kucsera Tamás
Gergely dr.**
filozófus,
eszméletörténész

Kulin Ferenc dr.
irodalomtörténész,
író, kritikus,
szerkesztő

Kulinyi István
grafikusművész

Lezsák Sándor
költő, író

Lövétei Lázár László
grafikusművész

Márkos Albert
hegedűművész

Márkus Béla
irodalomtörténész

Máthé Tibor
operatőr

Mispál Attila
film- és színházi
rendező,
forgatókönyvíró

Molnár Imre
iparművész

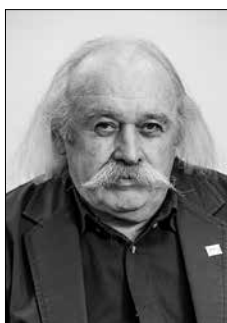
Noll Tamás
építész

Orbán János Dénes
költő, prózaíró

Osgyányi Vilmos
kőszobrász,
restaurátor

Pap Ferenc
operatőr

Pataki Tibor
festő, alkalmazott
grafikus

Paulik László
hegedűművész

Petényi Katalin
filmrendező,
filmdramaturg, vágó

Pécsi Györgyi
irodalomtörténész

Piros Ildikó
színművész

Rost Andrea
operaénekes

Sebő Ferenc
előadóművész,
népzene kutató

Sulyok Miklós
művészettörténész

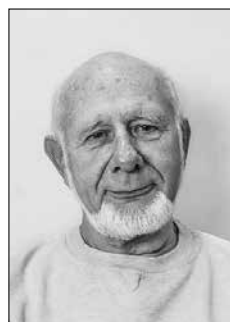
Szokolczay Lajos
irodalomtörténész,
művészetkritikus

Száraz Miklós György
író

Szerényi Béla
népzeneész,
hangszerkészítő

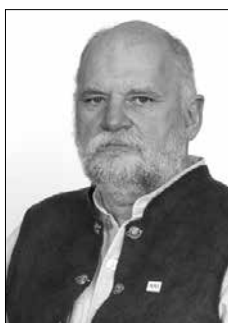
Ternovszky Béla
animációsfilm-
rendező

Tóth Vilmos
építész

Verebes György
festőművész, grafikus

Vetró Mihály
népművész, tanár

Anthony Gall
építész

Duray Miklós
író, kultúrpolitikus

Helmuth Rilling
karmester,
zenepedagógus
és Bach-specialista

Kernács Gabriella
művészettörténész
1943–2021. március 4-ig

Korzenszky Richárd
bencés szerzetes,
pedagógus

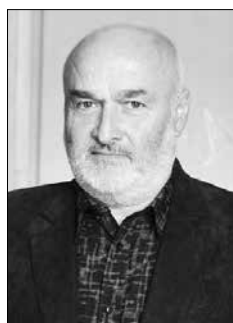
Lakner László
festőművész

Malcolm Bilson
zongora- és fortepiano-
művész, pedagógus,
zenetörténész

Paolo Portoghesi
építész, történész,
teoretikus

Pollák Róbert
muzeológus

**Rostoka László /
Vladislav Rostoka**
grafikusművész

Taxner-Tóth Ernő
irodalomtörténész

Tímár Sándor
koreográfus,
táncpedagógus

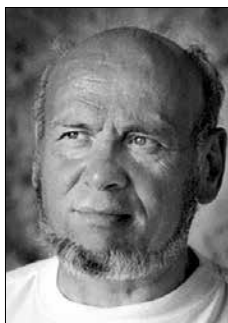

Vörös Győző dr.
egyiptológus,
órkutató

A Magyar
Művészeti
Akadémia
pártoló
tagjai

Burai-Kovács János dr.

Eisler Péter dr.

Gubcsi Lajos dr.

A Magyar
Művészeti
Akadémia
nem
akadémikus
köztestületi
tagjai és
közgyűlési
képviselői

**ÉPÍTŐMŰVÉ-
SZETI TAGOZAT**

Aczél Gábor
Alexa Zsolt
Bachmann Bálint
Bálint Imre DLA
Balogh Balázs
(közgyűlési képviselő)
Bata Tibor
Borbás Péter
Boros Pál
Cséfalvay Gyula
Csóka Balázs
Csongrádi János
Csontos Györgyi
(közgyűlési képviselő)
Deák Zoltán
Demény Tamás
Dénes Eszter Liliána
Dénes György
Détári György
Detre Villő
Dienes Szabolcs
Erhardt Gábor
Farkas Gábor dr.
Furu Xénia
Füzes András
Horváth Zoltán
Hübner Mátyás dr.
Iványi László
Jakab Csaba
Jankovics Gergő
Jánosi János
Kálmán Ernő Béla
Kiss Gyula
dr. habil. DLA
Koczor György
Kokas László
Kotschy András
Kovács István
Kováts András
Miklós
Köllő Miklós
Kravár Ágnes
Krizsán András
Géza dr.
Kulcsár Attila DLA

Kurucz Szabolcs
Lantay Attila
Lenzsér Péter
Lőrinczné Balogh
Krisztina
Lukács István
Major György
Mányi István
Markó Balázs
Molnár Csaba
Mosdóssy Borbála
Német András Imre
Pásztor József
Patonai Dénes
Paulinyi Gergely dr.
Peschka Alfréd Vilmos
Pirity Attila
Pötzner Ferenc Péter
Puskás Péter
Rostás László
Sajtos Gábor
Salamín Miklós
Schreck Ákos
Sebestény Ferenc
Szalay Tihamér
Szegő György
Szente-Vargáné
Gerencsér Judit
Anna
Szécsi Zsolt
Szövényi István
Terdik Bálint
Tóth Péter
Tóth Vilmos
Török Péter
Váli István Frigyes
Varga Csaba
Vikár András
Viszlai József
Wagner Péter

**FILM- ÉS
FOTÓMŰVÉSZETI
TAGOZAT**

Apáti-Tóth Sándor
Bakos Edit
(közgyűlési képviselő)

Bálint Zsigmond
Baranyi László
B. Révész László
Bihari Antal
Dormán László
Eifert János
Erdélyi János
Gránitz Miklós
Gyenes Zsolt
Hartyándi Jenő
Hegedűs 2 László
Herendi Péter
Hollós László
Horváth Z. Gergely
Jokesz Antal
Kaiser Ottó
Kása Béla
Katkó Tamás
Kelecsényi László dr.
Kisfaludy András
Kiss Beáta
Kollarik Tamás dr.
Koltay Gábor
Koncz Gabriella
Kormos Ildikó dr.
Kovács György
Kovács Melinda
Kóródy Ildikó
Lakatos Iván
(közgyűlési képviselő)
Lennert Géza
Lugossy István
Lukács Lóránt
Mihályfy László
Mikulás Ferenc
Moharos Attila
Mohi Sándor
Moldoványi Judit
Nagy András
Nagy Sándor
István dr.
Novák Emil
Patyi Árpád
Peti Sándor
Rófusz Ferenc
Surányi András
Szabó Ildikó

Szalay Péter
Szamódy Zsolt Olaf
Szekfü András
Szilágyi Varga Zoltán
Szőke András
Tari János Mihály
Tóth Péter Pál
Ulrich Gábor
Urbán Tamás
Varga Ágota
Varsányi Ferenc
Vékás Péter
Vitézy László

**IPARMŰVÉSZETI
ÉS TERVEZŐ-
MŰVÉSZETI
TAGOZAT**

Antal Pál
Ardai Ildikó
Auth Attila
Baliga Kornél
Balla Dóra
Balogh Eleonóra
Báger Gusztáv
Bánáti János
Bányász Judit
Bárd Johanna Mária
Bedő Csongor László
Bein Klára
Békés Rozi
Berzy Katalin
Bicsár Vendel
B. Laborcz Flóra
(közgyűlési képviselő)
Borkovics Péter
Borza Teréz
(közgyűlési képviselő)
Csemán Ilona
Debreczeni Sándor
E. Szabó Margit
Erdei Sándor
Fábry János
Fehér Erika
Felsmann Tamás
Fodor Lóránt
Gombos István

Gothárd Erzsébet
 Göbölös Márta
 Grünberger Tamás
 Gulyás Kati
 Gyárfás Gábor
 Haber Szilvia Adél
 Harsay Ilona
 Hegedűs Andrea
 Hernádi Paula Mária
 Jahoda Ernő István
 Jakab Csaba
 Jajcsika Róbert
 Jancsikityné dr.
 Lieber Erzsébet
 Jankovics Zsuzsanna
 Kaliczky Katalin
 Kálmán László
 Kányási Holb Margit
 Kecseti Gabriella
 Kecskés Ágnes
 Keresztes Dóra
 Kisfaludy Márta
 Kisné Köblitz Birgit
 Kiss Ilona
 Kis Iringó Márta
 Kiss István
 Koós Pál
 Kovács Zoltán
 Krajtsovits Margit
 Latin Anna
 Lázárné Balog Edit dr.
 Lencsés Ida
 Lőrincz Attila
 Nándor
 Lőrincz Győző
 Lőrinczyné Velich
 Rita Veronika
 Lukács Zsófia
 Máder Indira
 Málík Irén
 Márkus Gábor
 Máté Tibor
 Melcher Mihály
 Mendelényi Zoárdné
 Tünde
 Mester Éva Cecília dr.
 Minya Mária
 Molnár Gyula
 Morgós András
 prof. dr.
 Nagy Alexandra
 Nagy Judit
 Nagy Tibor
 Nemes Fekete Edit
 Nyári Ildikó
 Pannonhalmi
 Zsuzsanna
 Pápai Livia
 Pasqualetti Eleonóra
 Pauli Anna
 Penkala Éva

Polgár Ildikó
 Polyák János
 Probstner János
 Rainer Péter
 Regős Anna
 Rényi Krisztina
 Rozmann Ágnes
 Sárváry Katalin
 Simonffy Márta
 Smetana Ágnes
 Somodi Ildikó
 Szabó Erzsébet
 Szabó Kinga
 Szávost Katalin
 Szekeres Attila István
 Szemereki Teréz
 Szentpéteri Tibor
 Szilágyi Ildikó
 Tankó Judit
 Tihanyi Zsuzsanna
 Tóth Livia
 Tóth Zoltán
 Uherkovich Ágnes
 Vajda Mária
 Vásárhelyi Emese
 Vereczkey Szilvia
 Vertel Beatrix
 Vida Győző
 Vida Zsuzsa
 Vizer József
 Zala Tamás
 Zalavári József
 Zelenák Katalin
 Zidarics Ilona Mária
 Zobor László
 Zsigmond Attila

IRODALMI TAGOZAT

Alexa Károly
 Alföldy Jenő
 Asperján György
 Báger Gusztáv
 Bakonyi István dr.
 Balázs Ferenc Attila
 Bata János
 Bence Lajos
 Bíró József
 Bodó Imre József
 Bognár Antal
 Böszörményi Zoltán
 Czigány György
 Cseke Péter
 Csernák Árpád
 Cs. Varga István
 Csenger Levente
 Csisztay Gizella dr.
 Csuday Csaba dr.
 Duray Miklós dr.
 Elmer István Ödön
 Erős Kinga Andrea

Falusi Márton dr.
 Farkas Wellmann
 Endre
 Filip Tamás dr.
 Horváth Tamás
 Károly dr.
 Jámborné Balogh
 Tünde
 Jávorszky Béla
 Kántás Balázs
 Karácsonyi Zsolt
 Kelemen Erzsébet dr.
 Kemsei István
 Király Zoltán
 Koncsol László
 Kovács Elemér
 L. Simon László
 Lovas Ildikó
 Lőrincz György
 Lövétei Lázár László
 Majoros Sándor
 Mandics György
 Marosi Gyula
 Mohás Livia
 Molnár Miklós
 Molnár Vilmos
 Nagy Franciska
 Nagy Koppány Zsolt
 Oláh Tamás
 Orbán János Dénes
 Péntek Imre
 Petőcz András
 Pintér Lajos
 Pollágh Péter
 Pósa Zoltán Csaba
 (közgyűlési képviselő)
 Reisinger Attila
 Romhányi Török
 Gábor
 Rostás-Farkas György
 Rózsássy Barbara
 Sántha Attila Barna
 Sarusi Mihály
 SutarSKI Konrad
 Bogumil
 Szávai Géza
 Szeghalmi Elemér
 Szenyán Erzsébet
 Szondi György dr.
 Takaró Mihály
 (közgyűlési képviselő)
 Tari István
 Tasnádi Edit
 Toldi Éva
 Toót-Holló Tamás
 Törő István
 Urbán Gyula
 Vass Tibor
 Végh Attila
 Zsille Gábor
 Zsirai László Géza

**KÉPZŐ-
 MŰVÉSZETI
 TAGOZAT**
 Árkossy István
 Bakos Ildikó
 Bakó Péter
 Balanyi Károly
 Balanyi Zoltán
 Barakonyi Zsombor
 Bereznai Péter
 Bíró Lajos
 Budaházi Tibor
 Budahelyi Tibor
 Buhály József
 Csavlek András
 Csorba Simon
 Daradics Árpád
 Dienes Attila
 Drozsnik István
 F. Farkas Tamás
 Fabókné Dobribán
 Fatime
 Felházi Ágnes Judit
 Fodor-Lengyel
 Zoltán Gábor
 Friedrich Ferenc
 Galambos Tamás
 Gyarmati Zsolt
 Gyémánt László
 Haász Ágnes
 Hajdú László
 Halbauer Ede
 Hangay George
 Hegyi Csaba
 Hérics Nándor
 (közgyűlési képviselő)
 Hévízi Éva
 Hidi Endre
 Holdas György
 Horkay István
 Horváth Attila Csaba
 Ingo Gerhardt Glass
 Józsa Bálint
 Juha Richárd Attila
 Kádár János Miklós
 Kákonyi Csilla
 Kavecsánszki
 Gyula dr.
 Kepenyes Pál
 Kéri Imre
 Kligl Sándor
 Kolozsi Tibor
 Komiszár János
 Kopriva Attila
 Koroknai Zsolt
 Kótai Tamás
 Kovács Imre
 Kovács Péter Balázs
 Kovács-Gombos
 Gábor
 Krizbai Sándor

A Magyar
 Művészeti
 Akadémia
 nem
 akadémikus
 köztestületi
 tagjai és
 közgyűlési
 képviselői

arcképcsarnok

Lacza Márta
Lebó Ferenc
Lenkey-Tóth Péter
Lévay Jenő
Lipcsey György
Lőrincz Vitus
Lux Antal
Madarassy István
Magyari Márton
Márkus Péter Sándor
Marosi Ilona dr.
Matl Péter
Mihály Gábor
Móder Rezső
Molnár László József
Molnos Zoltán
Muzsnay Ákos László
NAGÁMI Nagy
Gábor Mihály
Nagy Árpád
Nyáry Éva
Oláh György
Olajos György
Osgyányi Vilmos
Ötvös Zoltán
Paizs Péter
Palkó Tibor
Pál Mihály
Pataki Tibor
Péter Ágnes
Pirk László
Pistur Imre
Pogány Gábor Benő
Radosza Attila dr.
Rády Ferenc
Regős István
R. Törley Mária
Sárkány Győző
(közgyűlési képviselő)
Serényi Hugó
Zsigmond
Sinkó János
Sulyok Gabriella
Szabados János
Szabó Ábel
Szakáll Ágnes
Szaplanczay Marianna
Szegedi Csaba
Szepessy Béla István
Szilágyi Imre
Szily Géza
Szotyory László
Tolnay Imre
Tóth Béla
Tóth Csaba
Tóth Sándor
Tuzson-Berczeli Péter
Váli Dezső
Varga Tünde
Varga-Amár László
Varga István Gábor

Várhelyi György
Verebes György
Veszely Beáta
Vincze Ottó
Wrobel Péter
Zielinski Tibor
Zöld Anikó
Zsemlye Ildikó
Zsin Judit

MŰVÉSZET- ELMÉLETI TAGOZAT

Aknai Tamás dr.
Aniszi Kálmán dr.
Antal-Lundström
Ilona dr.
Bálint Péter Béla dr.
Bán Teodóra
Elekes Botond Áron
Felföldi László
Garaczi Imre dr. habil.
Gazda József
Gombos László
Gróh Gáspár
(közgyűlési képviselő)
Fehér Anikó dr.
F. Orosz Sára
Hantos Károly
Jánó Mihály
Juhász Judit
(közgyűlési képviselő)
Kamp Salamon dr.
Kiss Ferenc
Kocsis Miklós
Levente Péter
Limbacher Gábor
Zoltán
Lovász Irén
Máté Zsuzsanna
dr. habil.
Nagy Dénes
Nagy Imre
Nátyi Róbert
Pozsgai Zsolt
Rajnai Miklós
Sághy Ildikó
Szűcs István Miklós
Vasy Géza
Zsávolya Zoltán dr.

NÉPMŰVÉSZETI TAGOZAT

Árendás Péter
Balassa Ivánné dr.
(Zentai Tünde dr.)
B. Kovács István
Balázs-Bécsi Gyöngyi
Bérczi Jánosné
Berzeviczy-Fehér
Jánosné

Beszprémy Katalin
Bocsi Éva
Bolya Mátyás
Bordácsné Kishonti
Erika
Budai Ilona
Búsi Lajos
Cz. Tóth Hajnalka
Klára
Cselik Mária
Csoóri Sándor
Debreczeni János
Decsi-Kiss Mária
Dugár János
Erdélyi Tibor
Farágó Laura
Fazekas Ferenc
Fazekas Lajos
Gáts Tibor Attila
Gergely Imre
Gonda István
Gosztonyi Zoltán
Gulyás Magdolna
Gy. Kamarás Katalin
Harangozó Imre
Haris Mária
Holló László
Horváth Tibor
Sándor
Illés Károlyné dr.
Istvánfi Balázs
Juhász Zsolt
Kissné Portik Irén
Kocsor Imréné
Konthur Mária
Kovács László
(közgyűlési képviselő)
Kovács Miklós
Kovács Szabolcs
Kozák Éva
Lovász Zsolt
Lovászné Juhász Rita
Mucsi János
Nagy Csaba
Nagy György
Nagy Mária
Nagyné Kolumbán
Zsuzsanna
Nepp Dénes
Nesó Sándor
Ország László
Pál István
Pál Lajos
Pánczél Attila
Pataki Miklósné
Puskásné Oláh
Júlia dr.
Sánta Gergő András
Sasvári János József
Schneider Péterné
Sebestyén István

Sütő Levente Lehel
Szabó Attila
Szankovits Tibor
Szűcs Imre Albert
Takács András
Tóth Marietta Ildikó
Török János
Ulman István
Varga Zoltán
Vetró Mihály
(közgyűlési képviselő)

SZINHÁZ- MŰVÉSZETI TAGOZAT

Almási-Tóth András
Balázs Péter János
Barta Dóra
Beke Sándor
Berkés János
Blaskó Balázs
Bodolay Géza
Bodrogi Gyula
Bombicz Barbara Edit
Boráros Imre
Bozsik Yvette
Bucz Hunor
Csányi János
Csasztvan-Gaál
Orsolya
Csikos Sándor
Csiszár Imre
Dévai Nagy Kamilla
Dózsa László
Esztergályos Cecília
Fábry Sándor
Falussy Lilla
Fehér Ildikó
Feledi János
Fodor Zoltán
Forgács Péter
Földi Béla
Galántai Csaba dr.
Gyarmathy Ágnes
Harangozó Gyula
György
Harazdy Miklós
Harsányi Gábor Zsolt
Herczeg Tamás
Hirtling István
Holb Ibolya
Horányi László
Húvösvölgyi Ildikó
Jámbor József
Kalmár Magda
Kalmár Tibor
Kerényi Miklós
Gábor
Kertesi Ingrid
Kiss József
(közgyűlési képviselő)

Komlósi Ildikó
Kováts Kolos
Kóhalmi-Kara
Zsuzsanna
Könczei Árpád
Lázár Balázs
Lukács Gyöngyi
Lux Ádám
Majzik Edit
Mándy Ildikó
Mészáros László
Mihályi Győző
Mult István
Nagy Grácia
Nemcsák Károly
Pálosi István
Pápai Erika
Pfeifer Gyula
Pirókné Lippai Andrea
Piros Ildikó
Pitti Katalin
Rácz István
Román Sándor
Rubold Ödön
Ruszina Szabolcs
Saárossy Kinga
Sáfár Mónika
Sárdi Mihály
Schnell Ádám
Solymosi Tamás
Somogyi Szilárd
Sunyovszky Sylvia
Szalay Tamás
(közgyűlési képviselő)
Szász Zsolt Ferenc
Szente Vajk
Szilágyi Enikő
Szirtes Balázs dr.
Szívós Károly
Szlávik István
Szögi Csaba
Szűcs Gábor
Tisza Beáta
Topolánszky Tamás
Tordai Teri

Török Ágnes
Török Jolán
Váradi Marianna
Velekei László
Vincze Balázs
Vincze János
Vincze Tünde
Zalán János dr.
Zsádon Andrea
Zsuráfszky Vincze
Zsuzsanna

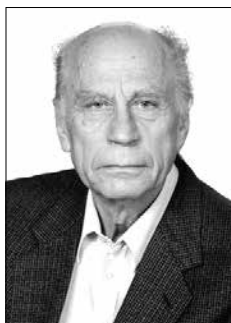
ZENEMŰVÉSZETI

TAGOZAT

Ábrahám Márta
Asztalos Bence
Balázs János
Bánkövi Gyula
Baranyay László
Bednarik Anasztázia
Beischer-Matyó
Tamás
Bényei Tamás
Béres Melinda
Binder Károly
Breinichné Horváth
Andrea
Bruckner Adrienne
Csanádi László
Csetényi Gyula dr.
Csengery Adrienne
Deákné Kecskés
Mónika
Dobra János
Dományné Szébellédi
Valéria
Döbrössy János
Dráfi Kálmán
Dubrovayné Ménes
Aranka
(közgyűlési képviselő)
Durkó Péter
Elekes Zsuzsa
Elek Szilvia

Ella István
Ember Csaba
Eötvös József
Falvay Attila
Faragó Béla
Farkas Gábor
Ferencziné dr.
Ács Ildikó
Fodor Gabriella
Frankó Tünde
Frenreisz Károly
Fried Péter
Gayer Ferenc
Girgás Ágnes
Gyüdi Sándor
Hamar Zsolt
Hegedűs Endre
Hegedűs Gönczy
Katalin
Herencsár Viktória
Herpay Ágnes
Mária dr.
Horváth Anikó
Horváth Gábor
Illényi Katica
Józsa Mónika
Juhász Előd dr.
Kapusai Kálmán
Kecskés András Jenő
Kelemen Barnabás
Kelemen László
Keller András
Kerek Ferenc Csaba
Keresztes Nóra
Kesselyák Gergely
Klenyán Csaba
Klukon Edit
Kokas Katalin
Koltay Gergely
Kosztándi István
Kovács Lóránt
Kubina Péter
Lakatos György
Lakner Tamás

Lőte Enikő
Márta István
Matuz István
Ménesi Gergely
Mocsári Károly
Molnár György
Nagy János
Németh Márta
Pál Tamás
Pantea Ionel-Gavril
Pólus László
Prunyi Ilona
Rácz Zoltán
Raduly József
Rózsa Pál
Ruppert István
Sebestyén Ernő
Sirák Péter dr.
Smuta Attila
Strausz Kálmán
Sugárné Mindszenty
Zsuzsanna
Suki András
Szabadi Vilmos
Szabó István
Szabó László Imre dr.
Szabó Orsolya
Teodóra
Szabó Péter
Szakály Ágnes
Szefcsik Zsolt
Szűcs Lajosné
dr. Mohos Nagy Éva
Szvorák Katalin
Temesi Mária
Terék József
Vas Bence
(közgyűlési képviselő)
Varga Laura dr.
Várnagy Andrea
Vigh Marianne
Víg Tommy
Virágh András
Zombola Péter

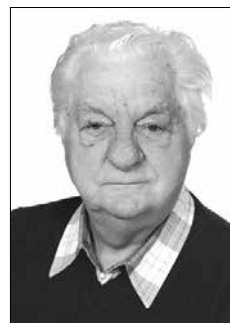
Albert Gábor
író

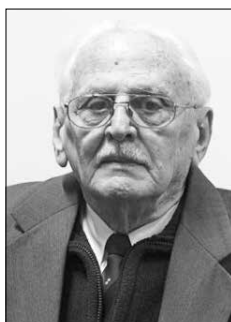
Almási István
népzenekutató

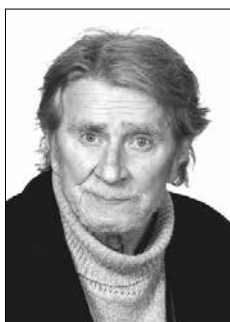
Ág Tibor
népzenekutató,
karnagy

Balassa Sándor
zeneszerző

Bánszky Pál
művészettörténész,
néprajzkutató

Bencsik István
szobrászművész

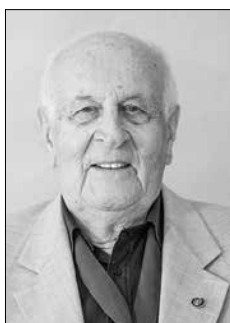
Benkő Samu
művelődéstörténész

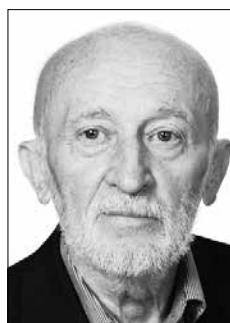
Bogdán László
író

Bohus Zoltán
szobrász,
üvegtervező

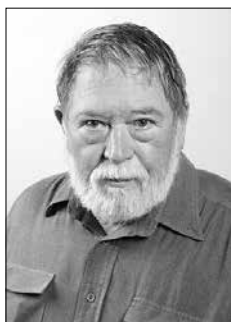
Callmeyer Ferenc
építőművész

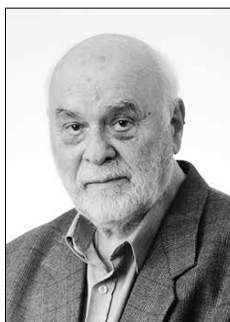
Csete György
építőművész

Csikós Attila
építőművész,
díslettervező

**Csíkszentmihályi
Róbert**
szobrászművész

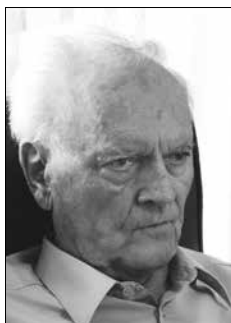
Deim Pál
festőművész

Demján Sándor
üzletember

Devich János
gordonkaművész

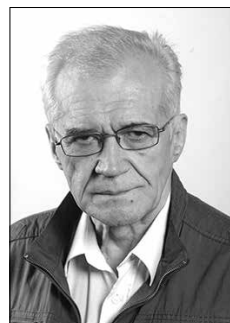
Dobos László
író

Eősze László
zenetörténész

Erdélyi Zsuzsanna
néprajztudós

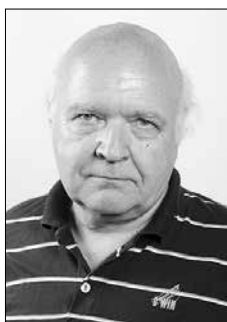
Farkas Árpád
író, költő

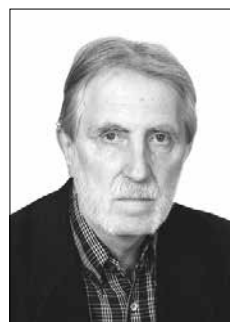
Fekete György
belsőépítész

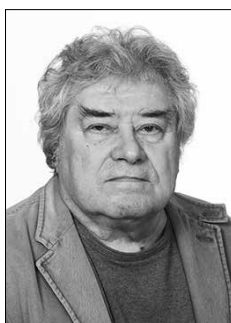
Gál Sándor
költő

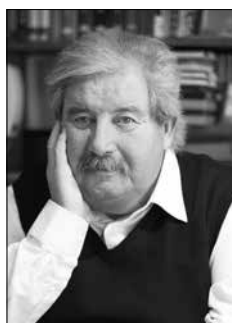
Grendel Lajos
író

Gulyás János
filmrendező, operatőr

Gyulai Líviusz
grafikművész

Halmos Béla
zenész,
népzeneoktató

Ittész Mihály dr.
karnagy, művészeti
író

Jakobovits Miklós
képzőművész

Jankovics Marcell
filmrendező

Jókai Anna
író

Kalász Márton
költő, műfordító

Kallós Zoltán
néprajztudós

Kámpis Miklós
építőművész

Karátson Gábor
író, festő

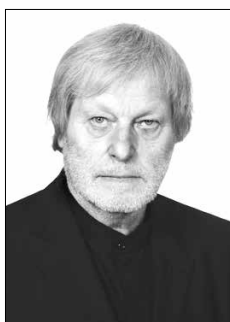
Katona Katalin
ötvösművész

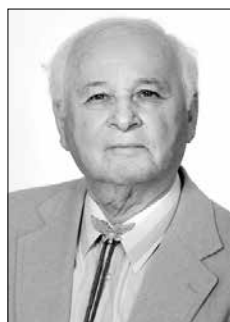
Kányádi Sándor
költő

Kemény Henrik
bábművész

Kerényi József Péter
építőművész

Kiss Dénes
író, költő

Kobzos Kiss Tamás
zenész, előadóművész,
zenepedagógus

Kocsár Miklós
zeneszerző

**Koller Györgyné,
Soós Szabó Edith**

Kovács Péter
festő-
és grafikusművész

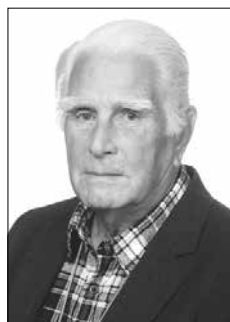
Kósa Ferenc
filmrendező

Kő Pál
szobrászművész

Kusztos Endre
festőművész, grafikus

Lantos Ferenc
festőművész

Lászlóffy Csaba
költő, író

Lovas Ilona
képzőművész

Lugossy Mária
szobrászművész

Magyar László
festőművész

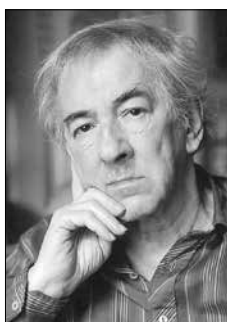
Marosi Miklós
építőművész

Makkai Ádám
költő, műfordító

Marosi Barna
író

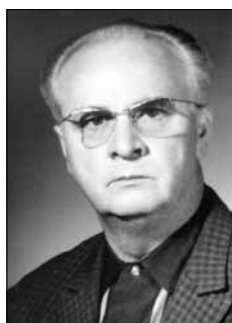
Marsall László
költő

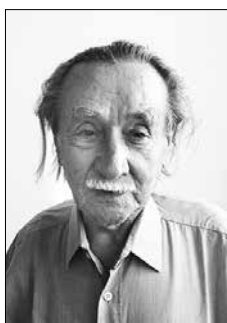
Marton László
rendező, színiigazgató

Mács József
író

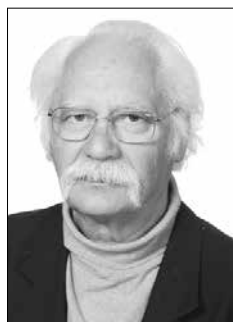
Morell Mihály
filmművész

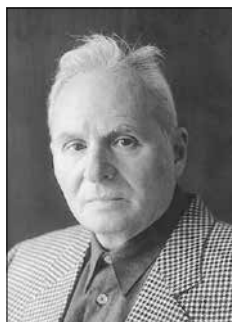
Mócsényi Mihály
tájépítész

Nagy Attila dr.
drámatörténész

Nagy János
szobrászművész

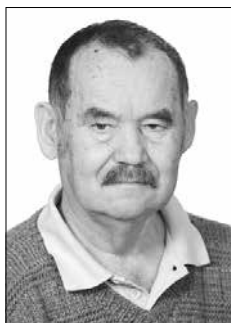
Nemeskürty István dr.
irodalom-
és filmtörténész

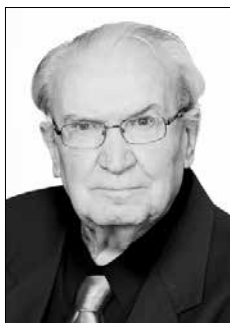
Normantas Paulius
fotóművész

Oláh János
költő, író

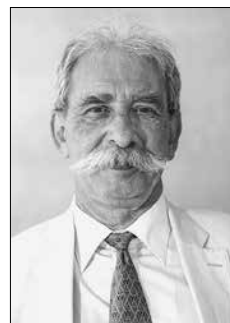
Páll Lajos
költő, festőművész

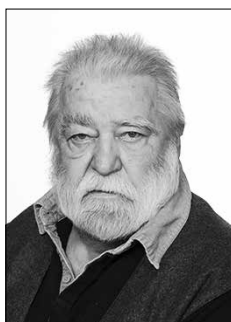
Plesz Antal
építőművész

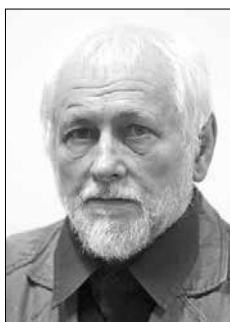
Polgár Rózsa
kárpitművész

Radványi György
építőművész

Sára Sándor
operatőr, rendező

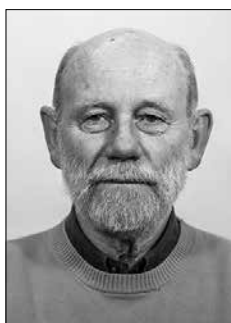
Scherer József
festő, grafikus,
ipari formatervező

Sigmond István
író

Simon Károly
formatervező
iparművész

Szabados Árpád
képzőművész

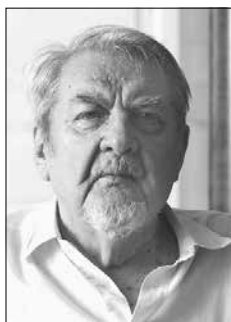
Szenik Ilona
néprajzkutató

**Szentkirályi Miklós
Béla**
restaurátorművész

Szokolay Sándor
zeneszerző

Szőcs István
író

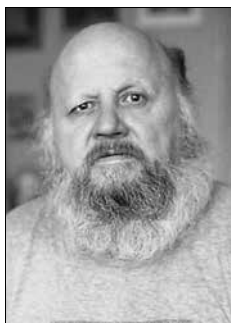
Szőnyi Erzsébet
zeneszerző

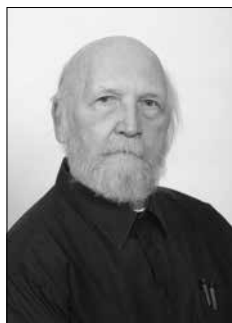
Terényi Ede dr.
zeneszerző

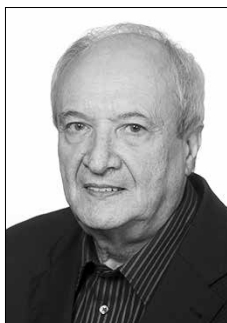
Tornai József
költő, író, műfordító

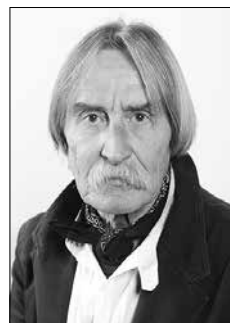
Tóth Bálint
költő

Tóth János
operatőr

Török Ferenc
építőművész

Török László
fotóművész

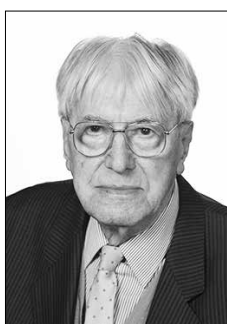
A Magyar
Művészeti
Akadémia
néhai
tagjai

Turányi Gábor
építőművész

Vathy Zsuzsa
író

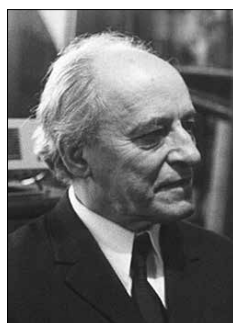

Zalaváry Lajos
építőművész

Zsigmond Vilmos
operatőr

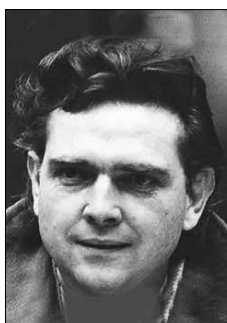
arcképcsarnok

Bárdos Lajos
zeneszerző, karnagy,
zenetudós
(1899–1986)

**Csókos Varga
Györgyi**
képző- és iparművész
(1926–2012)

Gyöngyössy Imre
filmrendező, író,
költő
(1930–1994)

Hofer Miklós
építész
(1931–2011)

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Postumus
honoris
causa

Kovács László
operatőr
(1933–2007)

Ratkó József
költő
(1936–1989)

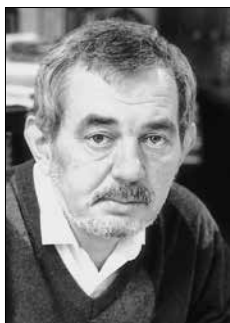
Samu Géza
szobrászművész
(1947–1990)

Várkonyi Zoltán
színész, filmrendező,
színházigazgató
(1912–1979)

Attalai Gábor
képzőművész

Bella István
költő

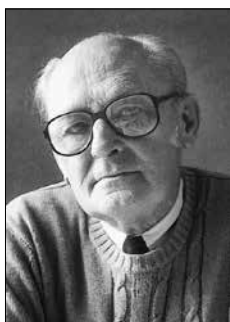
Berki Viola
festőművész

Bertha Bulcsu
író

Bozay Attila
zeneszerző

Csaba László
építőművész

Cserny József dr.h.c.
iparművész

Durkó Zsolt
zeneszerző

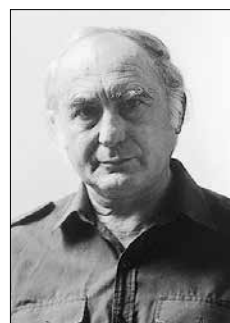
Eigel István
festőművész

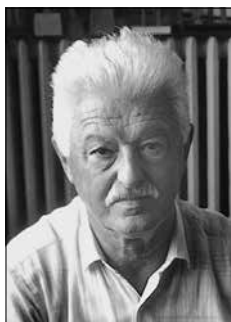
Farkas Ferenc
zeneszerző

Fábri Zoltán
filmrendező

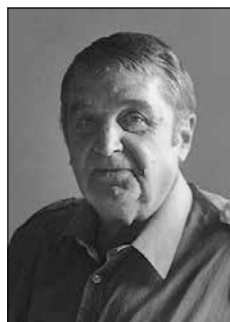
Fóth Ernő
festőművész

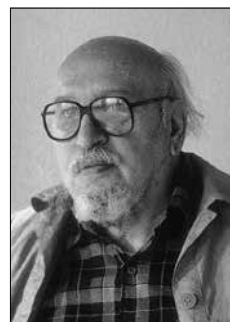
Gerzson Pál
festőművész

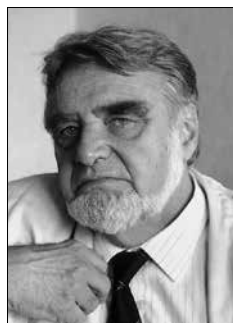
Gion Nándor
író

Gulyás Zoltán
építőművész

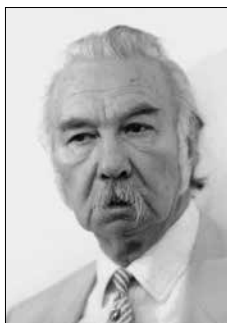
Gyarmathy Tihamér
festőművész

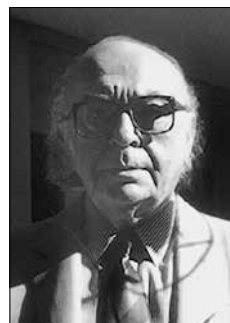
Gyurkovics Tibor
író

Hann Ferenc dr.
művészettörténész

Határ Győző
költő, író

Hernádi Gyula
író

Horváth Anna
keramikusművész

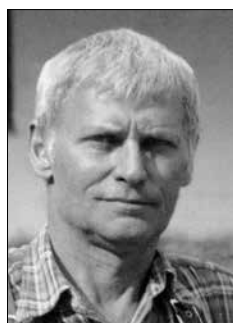
Hubay Miklós
író

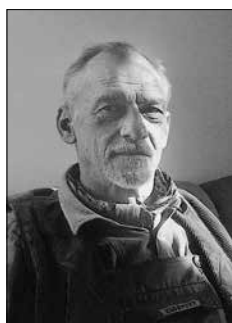
Jánosy György
építőművész

Jecza Péter
szobrászművész

Juhász Sándor
festőművész, költő

Jurcsik Károly
építőművész

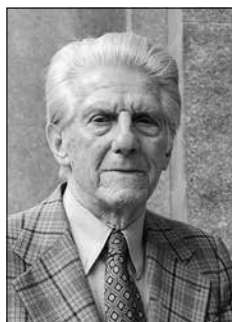
Kalmár László
zeneszerző

Károlyi Amy
költő

Kemény Katalin
író

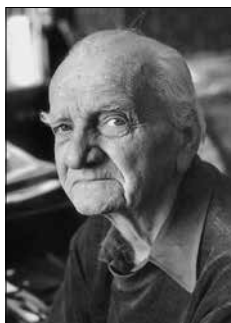
Király Ernő
zeneszerző

Kokas Ignác
festőművész

**Kolozsvári
Grandpierre Emil**
író

László Gyula dr.
régész, festőművész

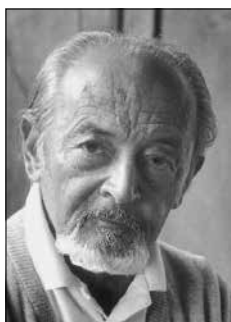
Lászlóffy Aladár
költő, író

Lázár Ervin
író

Makovecz Imre
építőművész

Mészöly Dezső
költő, műfordító

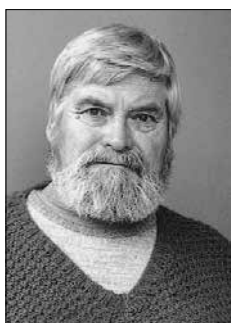
Molnár Tamás
filozófus

Nagy Gáspár
költő

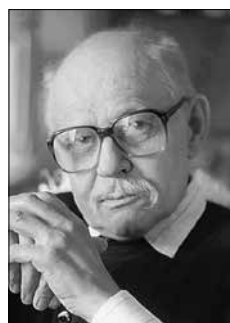
Paizs László
festő-
és szobrászművész

Patay László
festőművész

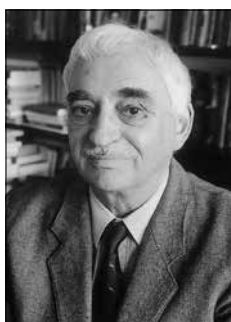
Páskándi Géza
író

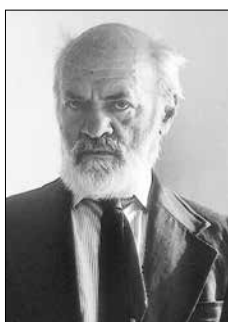
Péri József
ötvösművész

Pongrácz Zoltán
zeneszerző

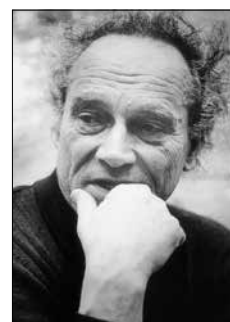
Sánta Ferenc
író

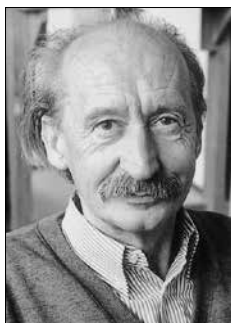
Schéner Mihály
festő,
grafikusművész

Sinkovits Imre
színművész

Somogyi József
szobrászművész

Somos Miklós
festőművész

Sulyok Imre
zeneszerző

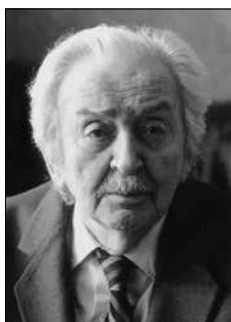
Supka Magdolna dr.
művészettörténész

Sütő András
író

A Magyar
Művészeti
Akadémia
posztumusz
tiszteleti
tagjai

arcképcsarnok

Szalay Lajos
grafikusművész

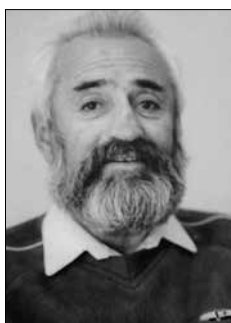
Szentkirályi Zoltán dr.
építőművész

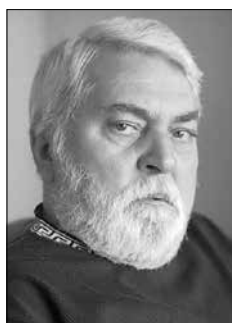
Szóts István
filmrendező

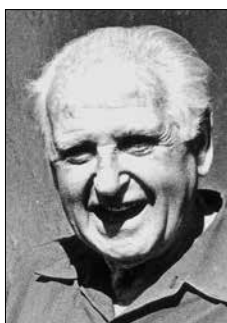
Tolnay Klári
színművész

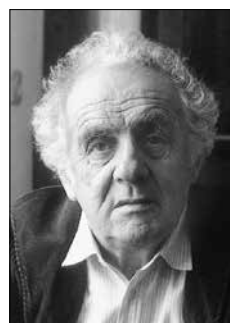
Tóth Lajos
festőművész

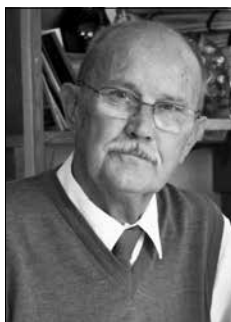
Utassy József
költő

**Vágó Péter /
Pierre Vago**
építőművész

Vigh Tamás
szobrászművész

Makovecz Imre
elnök

Kováts Flórián dr.
főtitkár

A Magyar
Művészeti
Akadémia
örökös
tiszteleti
elnöke és
főtitkára

Vashegyi György
elnök

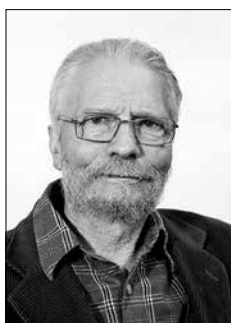
Jankovics Marcell
tiszteltbeli elnök
május 29-ig

Kiss János
alelnök
november 5-től

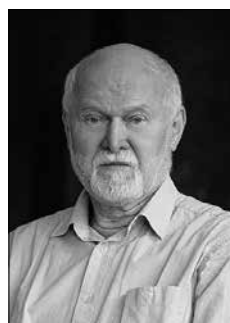
Marosi Miklós
alelnök
október 8-ig

Farkas Ádám
elnökségi tag

Haris László
elnökségi tag

Kovács István
elnökségi tag

Rátóti Zoltán
elnökségi tag

Kucsera Tamás
Gergely dr.
főtitkár
november 4-ig

Richly Gábor dr.
főtitkár
november 5-től

ÉPÍTŐMŰVÉSZETI
TAGOZAT
Turi Attila
építész

FILM- ÉS
FOTÓMŰVÉSZETI
TAGOZAT
Buglya Sándor
filmrendező

IPARMŰVÉSZETI
ÉS TERVEZŐ-
MŰVÉSZETI
TAGOZAT
Szenes István
belsőépítész

IRODALMI
TAGOZAT
Mezey Katalin
költő, műfordító

KÉPZŐMŰVÉSZETI
TAGOZAT
Stefanovits Péter
képzőművész

MŰVÉSZET-
ELMÉLETI
TAGOZAT
**Solymosi-Tari
Emőke dr.**
zenetörténész

NÉPMŰVÉSZETI
TAGOZAT
Kékedi László
fafaragó,
népi iparművész

SZÍNHÁZ-
MŰVÉSZETI
TAGOZAT
Nagy Viktor
színházi rendező

ZENEMŰVÉSZETI
TAGOZAT
Tóth Péter
zeneszerző

A Magyar
Művészeti
Akadémia
művészeti
tagozatainak
vezetői

A Magyar Művészeti Akadémiáról szóló 2011. évi CIX. törvény értelmében:

A felügyelő testület egy tagját a Kormány, egy tagját az Országgyűlés kulturális ügyekért felelős bizottsága nevezi ki és hívja vissza, további három tagját – a választás időpontjában legalább két éve megválasztott akadémikusok közül – pedig a közgyűlés nevezi ki és hívja vissza.

2021. február 22-ig

Balog Zoltán
A Kormány által
kinevezett tag,
egyben az FT elnöke

Erdélyi Rudolf Zalán
(a Bethlen Gábor
Alapkezelő Zrt.
vezérigazgatója)
Az Országgyűlés
kulturális ügyekért
felelős bizottsága által
kinevezett tag

Galánfi András
felügyelő testület tagja,
MMA

Lajta Gábor
felügyelő testület tagja,
MMA

Sára Ernő
felügyelő testület tagja,
MMA

2021. február 22-től

Erdélyi Rudolf Zalán
(a Bethlen Gábor
Alapkezelő Zrt.
vezérigazgatója), az
FT elnöke

Bús Balázs
A Kormány által
kinevezett tag

Galánfi András
felügyelő testület tagja,
MMA

Lajta Gábor
felügyelő testület tagja,
MMA

Sára Ernő
felügyelő testület tagja,
MMA

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Felügyelő
Testülete

2021. május 1-ig

dr. Vízkelety Mariann
elnök
az állami szervek
működésének elemzéséért
felelős miniszterelnöki
biztos

Hátori József
volt miniszter, volt MTA-
alelnök, a TIT elnöke

Vizi. E. Szilveszter
professzor, a Magyar
Tudományos Akadémia
rendes tagja

dr. Jávor András
a Magyar
Kormánytisztviselői Kar
tisztületbeli elnöke

dr. Maróth Miklós
a Magyar Tudományos
Akadémia rendes tagja

2021. május 2-től

dr. Vízkelety Mariann
elnök

dr. Klinghammer István
a Magyar Tudományos
Akadémia rendes tagja

Vizi. E. Szilveszter

dr. Jávor András

dr. Maróth Miklós

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Társadalmi
Tanácsadó
Testülete

2021. december 22-től

Vizi. E. Szilveszter
elnök

Balog Zoltán
református püspök,
a Magyarországi
Református Egyház
zsínatának lelkeszi elnöke

Próhle Gergely
diplomata, a Nemzeti
Köszszolgalati Egyetem
Stratégiiai Tanulmányok
Intézetének igazgatója

Parti Tamás
közjegyző, a Budapesti
Közjegyzői Kamara elnöke,
a Magyar Országos
Közjegyzői Kamara
elnökhelyettese

dr. Jávör András

dr. Maróth Miklós

dr. Vízkelety Mariann

dr. Klinghammer István

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Titkársá-
gának köz-
tisztviselői
és munka-
társai

Balogh Marianna
Baricsa Katalin Judit
Baric-Város
Alexandra
Barna Olivér
Békési Attila
Berki Zita
Boda András József
Bojcsuk Anna
Borbély László
Bruzsa-Nagy Tímea
Cseresnyés Márk
Csernák András
Csibran Katalin
Czímer Magdolna
Falka Viktória
Farkas Róbert
Farnady Eszter
Fazekas Krisztina
Andrea
Dr. Fekete István
Funtha Krisztina
Gál Anikó
Halaj Valter
Hegedűs Vilmos
József

Herczegh Beáta
Honti Csaba
Dr. Horváth
Dorottya
Horváth Helga
Horváth Viktória
Eszter
Hradeczky Zsolt
Juhász Melinda
Juhászné Kellner
Gabriella
Kávrán Ákos
Kelemen Béla
Keppel Márton Péter
Keszler Patricia Judit
Kikindai Lúdia
Kiss Cecília
Kiss Csaba László
Kiss-Maros Eszter
Kocsis Istvánné
Kolocz Krisztina
Komlóssy Ágnes
Kovács Adrienn
Kukta Hajnalka
Dr. Kulcsár Anett
Kulcsár Annamária

Lagzi Andrea
Lutz-Vörös Eszter
Erzsébet
Mányi Melinda
Maróthy Csaba
Matusek Zoltán
Mihály
Nagy Villó
Zsuzsanna
Dr. Oláh Gabriella
Dr. Paróczai Csilla
Patakyné Mátyás
Éva
Dr. Pék Szilvia
Pelle Katalin
Dr. Pribelszki Szilvia
Dr. Richly Gábor
András
Ruff Béla
Ruszina Éva
Dr. Sámuel Balázs
Sarnyai Andrea
Schüller Erika
Sósne Szűcs Tímea

Szabó Anita
Dr. Szabó Eszter
Margit
Szabó Szilvia
Szécsi Rita
Székely-Gyökössy
Szabolcs
Szlabey Melinda
Ottília
Szmrecsányi Dóra
Szóke Levente
Dr. Telkes Andrea
Tihanyvári Szilvia
Trendl-Pátkai Petra
Vanyó Hajnalka
Vashegyi György
Villányiné Sasvári
Csilla
Wittmann Gyula
Dr. Zsugovits Eszter

2021/ 1–2. szám

**dr. Kucsera Tamás
Gergely**
felelős kiadó

Vashegyi György
a szerkesztőbizottság
elnöke

**Fabényi Júlia
Farkas Ádám**
Fekete György
Jankovics Marcell
Kelemen László
Mezei Gábor
Vigh Andrea
szerkesztőbizottság

dr. Falusi Márton
főszerkesztő

**dr. Kucsera Tamás
Gergely**
társ-főszerkesztő

Turi Attila
dr. Sturm László
főszerkesztő-
helyettes

dr. Balogh Csaba
olvasószerkesztő

Árendás József
grafikusművész,
laptervező

A Magyar
Művészet
folyóirat
szerkesztősége

2021/ 3–5. szám

**dr. Kucsera Tamás
Gergely**
felelős kiadó

Vashegyi György
a szerkesztőbizottság
elnöke

**Fabényi Júlia
Farkas Ádám**
Fekete György
Jankovics Marcell
Kelemen László
Mezei Gábor
Turi Attila
Vigh Andrea
szerkesztőbizottság

dr. Falusi Márton
főszerkesztő

**dr. Kucsera Tamás
Gergely**
társ-főszerkesztő

dr. Sturm László
főszerkesztő-
helyettes

dr. Balogh Csaba
olvasószerkesztő

Sulyok Miklós
képszerkesztő

Alajbeg Afrodite
tervezőgrafikus

Heckmann Tamás
tördelőszerkesztő

**Aranyossyné
Bondi Judit,
Laczkó Katalin**
korrektor

Az MMA Kiadó gondozásában kiadja
a Magyar Művészeti Akadémia Titkársága.

**Művészetelméleti
és Módszertani
Kutatóintézet**

**dr. habil.
Kocsis Miklós**
igazgató
www.mma-mmki.hu

**Magyar
Építészeti Múzeum
és Műemlékvédelmi
Dokumentációs
Központ**

dr. Almássy Kornél
igazgató
www.memmdk.hu

Műcsarnok

**Medgyes Piroska
Szegő György**
ügyvezetők
www.mucsarnok.hu

Pesti Vigadó

**dr. Molnárné Szunyi
Barbara**
ügyvezető
www.vigado.hu

MMA Kiadó

**Pécsi Györgyi
dr. Szabó László**
ügyvezetők
www.mmakiado.hu

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Intézmé-
nyeinek
vezetői

arcképcsarnok

Kiadja
a Magyar Művészeti Akadémia,
2022-ben
www.mma.hu

Felelős kiadó: Vashegyi György,
az MMA elnöke

ISSN 2064-1001

Készült a Kontaktprint
Nyomdában